DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

FRANSIZ KLÂSİKLERİ : 175

BALZAC

SÖNMÜŞ HAYALLER

II

(Illusions Perdues)



BALZAC

SÖNMÜŞ HAYALLER

II

(Illusions Perdues)

Bu eseri Yaşar Nabi NAYIR dilimize çevirmiştir.

SÖNMÜŞ HAYALLER II.

TAŞRALI BİR BÜYÜK ADAM PARİS'TE

İKİNCİ KISIM

Taşralı bir büyük adam Pariste

Ne Lucien, ne madam de Bargeton, ne Gentil, ne de hizmetçi kız Albertine, bu yolculukta olup bitenlerden asla bahsetmediler; fakat hizmetçilerin yanlarından ayrılmaması yüzünden, bir kadın kaçırmanın bütün zevklerini tadacağını uman bir âşık için bu yolculuğun pek sıkıntılı bir hale geldiğini tahmin edersiniz. Hayatında ilk defa posta arabası ile seyahat eden Lucien, bir senelik geçimine ayırdığı paranın hemen hepsini Angoulême-Paris yolunda döküp saçmak zorunda kaldığına pek şaştı. Kuvvetli bir istidadı bir çocuk sevimliliğiyle birleştiren bütün insanlar gibi, kendisi için yeni olan şeyler karşısında duyduğu sâf hayreti söylemek hatasında bulundu. Bir adam, düşünce ve heyecanlarını kendisine olduğu gibi açmadan önce bir kadını iyiden iyiye tetkik etmelidir. Yüksek ruhlu olduğu kadar şefkatli de olan bir sevgili, çocukça duygu ve hareketlere karşı anlayış gösterir, ve bunlara gülüp geçer; ama biraz kibirli olmıyagörsün, âşığının çocuk, boş ve küçük görünmüş olmasını affetmez. Birçok kadınlar, öyle taparcasına severler ki, âşıklarını bir tanrı gibi görmek isterler; halbuki bir erkeği kendilerini düşünmeden seven kadınlar, onun büyüklükleri kadar küçüklüklerine de

bayılırlar. Madam de Bargeton'un sevgisinin gururun üstüne aşılanmış olduğunu Lucien daha fark edememişti. Bu yolculukta, iradesine hâkim olacak yerde delikten çıkmış fare yavrusu yaramazlıklarına daldığı sıralarda Louise'in mânalı gülümseyişlerinin sebebini araştırmamak hatasına düştü.

Yolcular, gün ağarmadan, Échelle sokağında Gaillard-Bois oteline indiler. İki sevgili o kadar yorgun düşmüşlerdi ki, Louise her şeyden önce yatmak istedi ve yattı, ama daha önce, Lucien'e kendi tuttuğu dairenin üstünde bir oda kiralamasını tembih etmeyi de unutmadı. Lucien, akşam saat dörde kadar uyudu. Madam de Bargeton akşam yemeği için onu uyandırttı, genç adam, saati öğrenince acele acele giyindi ve Louise'i Paris'in yüzkarası olan o biçimsiz odalardan birinde buldu; bütün zarafet ve kibarlık iddialarına rağmen Paris'te zengin bir yolcunun evindeki rahatlığı bulacağı tek bir otel yoktur. Lucien, gözlerinde birdenbire uyandırılmanın verdiği o sis perdesi bulunmasına rağmen, bu soğuk, güneşsiz, perdeleri solmuş, oğulmuş taş döşemesi berbat, yıpranmış, zevksiz, eski veya elden düşme eşyaları olan bu odada Louise'ini âdeta tanıyamadı. Gerçekten öyle insanlar vardır ki onlara çerçeve vazifesini gören kimselerden, şeylerden, yerlerden ayrı düştüler mi gösterişlerini de, değerlerini de kaybediverirler. Nasıl Felemenk tablolarında dâhi ressamların çizdikleri yüzlerin canlı görünmesi için o tabloların alacakaranlığı bir zaruretse canlı yüzlerin de kendilerine has bir havası vardır. Taşrada yaşıyanların hemen hepsi böyledir. Sonra, engelsiz bir saadetin başladığı bir anda madam de

Bargeton lüzumundan fazla haysiyetine düşkün ve gururlu görünüyordu. Lucien şikâyet edemezdi: Gentil ile Albertine kendilerine hizmet ediyorlardı. Sofrada, taşra hayatının başlıca hususiyeti olan o bolluk ve cömert iyilik hali görülmüyordu. Ticaret zihniyetinin yavanlaştırdığı yemekler komşu bir lokantadan geliyordu, miktarları azdı, karavana yemeğini andıran bir halleri vardı. Büyük servet sahibi olmıyanların katlanmak zorunda kaldıkları bu taraflariyle Paris hiç de güzel değildir. Lucien, kendisinde gördüğü değişikliğe bir mâna veremediği Louise'i sorguya çekmek için sofradan kalkmalarını bekledi. Yanılmıyordu. Kendisi uykuda iken vahim bir hâdise cereyan etmişti, çünkü düşünceler mânevi hayatın hâdiseleridir.

Öğleden sonra saat iki raddelerinde, Sixte du Châtelet, otele gelmiş, Albertine'i uyandırmış, hanımı ile görüşmek istediğini söylemiş ve madam de Bargeton daha iyice giyinmeden otele tekrar gelmişti. Yolculuğunu pek gizli tuttuğunu sanan ve mösyö du Châtelet'nin böyle garip bir şekilde karşısına çıkmasından son derece meraka düşen Anaïs, onu saat üçe doğru kabul etmişti.

Kendisini selâmlıyan du Châtelet:

— Dairede azarlanmayı göze alarak sizi takibetim, dedi, çünkü başınıza geleni tahmin etmiştim. Ama işimi kaybedecek olsam da, siz şerefinizi kaybetmiyeceksiniz ya, o bana yeter!

Madam de Bargeton:

— Ne demek istiyorsunuz? diye haykırdı.

Rikkatli bir tevekkül haliyle:

— Görüyorum ki Lucien'i seviyorsunuz, dedi, bir

kadının hiçbir şeyi düşünmemesi, usulü erkânı bu derece unutması için bir erkeği sevmesi lâzımdır, bahusus ki siz usulü erkânı pek iyi bilen bir insansınız. Ah, sevgili Naïs, Angloulême'den, hem de mösyö de Bargeton ile mösyö de Chandour'un düellolarından sonra, bir erkekle âdeta kaçmış olduğunuzu öğrendikleri zaman madam d'Espard'ın evine veya Paris'te herhangi bir salona kabul edileceğinizi sanır mısınız? Kocanızın Escarbas'da oturması size âdeta ayrılmış hali veriyor. Böyle bir vaziyette, kibar insanlar evvelâ karıları uğrunda vuruşurlar, sonra da onları serbest bırakırlar. Mösyö de Rubempré'yi sevin, himaye edin, onu istediğiniz gibi kullanın, ama birlikte oturmayın! Aynı araba ile seyahat ettiğinizi burada biri öğrenecek olursa, görüşmek istediğiniz insanlar sizi tefe korlar. Hem Naïs, daha kimse ile mukayese etmediğiniz bir adam uğrunda böyle fedakârlıklarda bulunmayın; henüz onu tecrübe etmediniz, haris emellerine daha yararlı olacağını tahmin ederek burada bir Parisli kadın uğrunda sizi unutabilir. Sevdiğiniz adama fenalık etmek istemem, ama ondan önce sizi düşünmeme ve size: "Onu iyice tetkik edin! Giriştiğiniz işin büyük ehemmiyetini düşünün" dememe müsaade edersiniz herhalde. Karşınızda kapıları kapalı bulacak olursanız, kadınlar sizi kabul etmeye yanaşmazlarsa, bari uğrunda bu fedakârlıkları yaptığınız adamın buna lâyık olduğunu ve fedakârlığınızın kıymetini anlıyacağını düşünerek yaptığınıza sonradan pişman olmazsınız. Madam d'Espard çok tedbirli ve müsamahasız hareket etmektedir, çünkü o da kocasından ayrılmıştır, yalnız kimse bu ayrılığın sebebini öğrenemedi; fakat

Navarreins'ler Blamont-Chauvry'ler, Lenoncourt'lar, bütün akrabaları etrafını çevirmiştir, en sahtevakar kadınlar evine giderler ve onu hürmetle karşılarlar, o yüzden Marki d'Espard kabahatli sayılır. Kendisini daha ilk ziyaretinizde düşüncelerimin doğru olduğunu kabul edeceksiniz. Paris'i bildiğim için size bunu önceden haber verebilirim: Markizin evine girdiğiniz zaman, Gaillard-Bois otelinde, kendine mösyö de Rubempré dedirtmesine rağmen bir eczacının oğlu ile beraber oturduğunuzu öğrenmesinin ne demek olduğunu göreceksiniz. Burada Amélie'den çok daha düzenbaz ve kurnaz rakipleriniz olacak, sizin kim olduğunuzu, nerede oturduğunuzu, nereden geldiğinizi, ne yaptığınızı öğrenmekte gecikmiyecekler. Görüyorum ki hüviyetinizi gizliyebileceğinizi hesabediyordunuz; ama siz hüviyeti gizlenemiyecek insanlardansınız. Angoulême ile her yerde karşılaşmıyacak mısınız? Meclisin açılması dolayısiyle Paris'e gelen Charente mebusları; Paris'te mezunen bulunan general; ne bileyim Angoulême'de oturanlardan bir teki sizi görecek olsa hayatınız bir anda değişiverecektir: herkes size sadece Lucien'in sevgilisi göziyle bakacak. Herhangi bir hususta bana ihtiyacınız olursa ben Faubourg-Saint-Honoré sokağında, madam d'Espard'ın evinden iki adım ötede, Vergi Nazırının evindeyim. Madam la mareşal Carigliano'yu, madam de Sérisy'yi ve başbakanı oldukça tanırım, sizi kendilerine takdim edebilirim; ama madam d'Espard'ın evinde o kadar çok insanla görüşeceksiniz ki bana ihtiyacınız olmıyacak. Şu veya bu salona gitmeyi arzulamanıza lüzum yok, bütün salonlar sizi kabul etmeye can atacaklar.

Du Châtelet, madam de Bargeton tarafından sözü hiç kesilmeden konuşabildi: kadın, bu düşüncelerin ne kadar yerinde olduğunu anlıyarak ne diyeceğini şaşırmıştı! Gerçekten de hüviyetini gizli tutabileceğine güvenmişti.

— Haklısınız, aziz dostum; ama ne yapmalı? dedi.

Châtelet:

— Müsaade edin de size hazır döşenmiş münasip bir ev bulayım; böylelikle otel hayatından daha ucuza yaşıyacak, hem de evinizde olacaksınız; sözümü dinlerseniz hemen bu gece o evde yatarsınız.

Louise:

— Peki ama adresimi nereden öğrendiniz? diye sordu.

— Arabanız kolayca tanılır, hem peşinizden geliyordum. Sèvres'de, sizi götüren arabacı adresinizi benimkine söylemiş. Sizin kâhyanız olmama müsaade eder misiniz? Pek yakında sizi nereye yerleştireceğimi bir mektupla bildireceğim.

Madam de Bargeton:

— Pekâlâ, öyle olsun, dedi.

Bu söz ehemmiyetsiz gibi görünüyordu ama her şey demekti. Baron du Châtelet bir kibar kadına kibarlar âleminin diliyle hitabetmiştir. Kendisine bir Parisli kılığının bütün zarafetiyle görünmüştü. Güzel atlar koşulmuş güzel bir araba ile gelmişti. Madam de Bargeton, vaziyetini düşünmek üzere, tesadüfen, pencere önüne gitti ve yaşlı dandy'nin gidişini seyretti. Az sonra, birdenbire uyandırılan, acele giyi-

nen Lucien, geçen sene yapılmış nankin pantolonu ve kötü redingotu ile göründü. Güzeldi ama gülünç bir şekilde giyinmişti. Belvédère Apollonunu ve Antinoos'u[1] saka kıyafetine sokun, Yunan veya Roma heykeltraşlığının tanrısal yaratışını tanıyabilir misiniz? Daha o seri mihanikî muhakemeye müdahale fırsatını bulamadan kalb mukayesesini yapar. Lucien'le Châtelet arasında birdenbire meydana çıkan tezadın Louise'in gözüne çarpmamasına imkân yoktu. Saat altıya doğru yemek yendiği zaman madam de Bargeton sarı çiçekli kırmızı bezden kötü bir kanapede yanına oturması için Lucien'e işaret etti.

— Lucien'im, dedi, ikimizi de mahveden bir çılgınlık yaptıksa, bunu tamir etmenin doğru olacağı fikrinde değil misin? Yavrucuğum, biz Paris'te beraber oturmamalıyız, burada birlikte geldiğimizi de hissettirmemeliyiz. İstikbalin benim vaziyetime çok bağlıdır, katiyen ona zarar verecek bir harekette bulunmamalıyım. Onun için, hemen bu akşam buraya pek yakın bir evde oturmaya gideceğim, sen bu otelde kalırsın, böylece her gün buluşabiliriz ve kimse diyecek bir şey bulamaz.

Louise, Lucien'e kibar âleminin kanunlarını anlattı, çocuğun gözleri faltaşı gibi açıldı. Yaptıkları çılgınlıkları tamire kalkışan kadınlarda aşkın sönmüş olduğunu fark etmedi ama artık kendisinin Angoulême'deki Lucien olmadığını anladı. Louise ona yalnız kendinden, kendi işlerinden, şöhretinden, kibar â-

[1] İlki eski Yunan, ikincisi Roma devrinde yapılmış, yüz ve vücut güzelliğiyle meşhur iki erkek heykeli.

leminden bahsediyordu; ve hodbinliğini mâzur göstermek için hep onu düşündüğüne Lucien'i inandırmaya çalışıyordu. Çabucak gene madam de Bargeton oluveren Louise'in üzerinde hiçbir hakkı kalmamıştı, daha fenası, hiç nüfuzu da kalmamıştı. Onun için gözlerinden iri yaş damlalarının yuvarlanmasına mâni olamadı.

— Sizin şan ve şerefinizsem, siz benim için daha fazla bir şeysiniz, benim tek ümidim ve bütün istikbalimsiniz. Benim muvaffakıyetlerimi benimsediğiniz takdirde talihsizliğimi de benimsemeniz icabettiğini düşünmüştüm. Halbuki işte şimdiden ayrılıyoruz.

Louise:

— Hareketlerimi muhakeme ediyorsunuz, dedi, şu halde beni sevmiyorsunuz.

Lucien, ona o kadar muztarip bir ifade ile baktı ki Louise şunları söylemekten kendini alamadı: "Yavrucuğum, istiyorsan, gitmem, ikimiz de mahvolur ve desteksiz kalırız. Fakat ikimiz de sefil olup yüzüstü bırakıldığımız zaman, muvaffakıyetsizliğe uğrıyarak — çünkü her şey mümkündür — kader bizi Escarbas'ya attığı zaman bu neticeyi tahmin etmiş olduğumu ve sana daha önce toplum kanunlarına itaat ederek yükselmeyi teklif ettiğimi hatırla, sevgilim."

Lucien, onu öperek:

— Louise, seni bu kadar uslu akıllı gördüğüm için dehşete düşüyorum. Düşün ki ben bir çocuğum, kendimi tamamiyle senin aziz iradene bıraktım. Ben, insanları ve güçlükleri kendi kuvvetimle yenmek istiyordum; ama yalnız başıma kalacak yerde senin yar-

dımınla daha çabuk muvaffak olacaksam, bütün ikbalimi sana borçlu olmaya can ve gönülden razıyım. Affet beni! Sana o kadar büyük ümitler bağladım ki, korkum da o nispette büyük oluyor. Benim nazarımda bir ayrılık, terk edilmenin ilk habercisi gibi bir şeydir; terk edilmek ise ölüm demektir.

— Yavrucuğum, cemiyet senden büyük bir şey istemiyor, cevabını verdi. Sadece burada yatacaksın, bütün gün benim yanımda oturacaksın ve kimse diyecek bir şey bulamıyacak.

Bir iki okşama Lucien'i teskine kâfi geldi. Bir saat sonra Gentil bir tezkere getirdi, bu tezkere ile Châtelet, madam de Bargeton'a Neuve-du-Luxembourg sokağında bir ev bulduğunu haber veriyordu. Louise bu sokağın yerini soruşturdu. Échelle sokağından pek uzak olmadığını öğrendi ve Lucien'e: "Komşuyuz" dedi. İki saat sonra, Louise, du Châtelet'nin gönderdiği bir arabaya binerek yeni evine gidiyordu. Döşemecilerin mobilyalar koyarak zengin mebuslarla kısa bir zaman için Paris'e gelen büyük şahsiyetlere kiraladıkları dairelerden olan ev, mükellef fakat rahatsız bir evdi. Lucien, Paris namına henüz Neuve-du-Luxembourg sokağı ile Échelle sokağı arasındaki Saint-Honoré sokağı parçasından başka bir şey görmeden, saat on bire doğru küçük Gaillard-Bois oteline döndü. Louise'in muhteşem dairesiyle kıyaslamaktan kendini alamadığı sefil odacıkta yattı. Madam de Bargeton'un evinden çıktığı sırada baron Châtelet, dışişleri bakanını ziyaretten dönüşte, bir balo kılığı ihtişamı içinde oraya geldi. Madam de Bargeton namına giriştiği taahhütlerin hesabını ver-

meye geliyordu. Louise endişeliydi, bu lüks, fena halde gözünü korkutuyordu. Taşra âdetleri en sonra üzerinde tesirini göstermişti, hesaplarını sıkı tutmaya alışmıştı; o kadar tutumluydu ki Paris'te cimri sayılacaktı. Yanında maliye bonosu halinde yirmi bin franga yakın para getirmiş, bu meblâğı dört senelik fazla masraflarını karşılamaya tahsis etmişti; şimdiden paranın yetmiyeceğinden ve borçlanacağından korkmaya başlamıştı. Châtelet, oturduğu dairenin kendisine ayda topu topu altı yüz franga mal olacağını haber verdi. Naïs'in nasıl yerinden hopladığını görünce:

— Sudan ucuz, dedi, ayda beş yüz franga da emrinize âmâde bir arabanız var, hepsi elli lui eder. Artık tuvaletinizden başka düşünecek bir şeyiniz kalmıyor. Büyük sosyeteye devam eden bir kadın bunsuz edemez. Mösyö de Bargeton'u umumi mültezim yapmak veya kıral sarayında bir vazifeye tâyin ettirmek istiyorsanız sefil bir kıyafetle dolaşamazsınız. Burada her şeyi ancak zenginlere verirler. Size refakat etmesi için Gentil'yi ve sizi giydirmesi için Albertine'i yanınıza aldığınıza pek isabet ettiniz, çünkü hizmetçiler Paris'te bir yıkımdır. Sosyete hayatına karışacağınız için evinizde nadiren yemek yiyeceksiniz.

Madam de Bargeton'la Baron, Paris'ten bahsettiler. Du Châtelet günün havadislerini, habersiz olanların Paris'li sayılmıyacağı bin bir ufaktefek şeyi ona anlattı. Sonra öteberi satın alacağı mağazalar hakkında Nais'e tavsiyelerde bulundu: kenarsız şapkalar için Herbault'yu, öteki şapkalar ve başlıklar için Juliette'i sağlık verdi; Victorine'in yerini tutabilecek

terzinin adresini söyledi; nihayet Angoulême'i hatırlatan her şeyden sıyrılmak gerektiğini ona çıtlattı. Sonra, bulduğuna pek sevindiği bir fikrini de açtıktan sonra çıkıp gitti. Kayıtsız bir tavırla:

— Yarın herhalde bir tiyatroda locam olacak, sizi ve mösyö de Rubempré'yi almaya gelirim, ikinizi Paris namına ağırlamama müsaade edersiniz değil mi?

Madam de Bargeton, Lucien'i davet ettiğini görünce:

— Tahmin ettiğimden daha iyi yürekli, diye düşündü.

Haziranda bakanlar tiyatrodaki localarını ne yapacaklarını bilemezler: taraftarları olan milletvekilleriyle bunların müekkilleri bağlarında veya tarlalarında mahsulü kaldırmakla meşguldürler, davetiyelere en düşkün olan ahbapları sayfiyede veya seyahattedir; onun için bu sıralarda Paris tiyatrolarının en güzel locaları, esaslı müdavimlerin bir daha görmiyecekleri ve seyircilere yıpranmış bir halı manzarası veren acayip insanlarla dolar. Du Châtelet, bu fırsatı kaçırmayıp, fazla para harcamadan, Naïse'e taşralıların en düşkün oldukları eğlenceleri temin edebileceğini düşünmüştü. Ertesi günü, ilk defa gelişinde, Lucien, Louise'i bulamadı. Madam de Bargeton, lüzumlu bazı tedarikler için sokağa çıkmıştı. Châtelet'nin kendisine sağlık verdiği moda hususunda namlı ve muteber salâhiyetlerden fikir danışmaya gitmişti, çünkü gelişini markiz d'Espard'a mektupla bildirmişti. Madam de Bargeton'un, uzun zaman etrafına ta-

hakkûm etmiş olması dolayısiyle nefsine itimadı bulunmakla beraber taşralı görünmekten son derece korkuyordu. Kadınlar arasındaki münasebetlerin ilk intıbalara ne derece bağlı olduğunu bilecek kadar anlayışlıydı; madam d'Espard gibi yüksek kadınlar seviyesine çabucak erişecek kudreti kendinde görmekle beraber, ilk zamanlar için iyi niyetle karşılanmaya ihtiyacı olduğunu biliyor ve hiçbir muvaffakıyet unsurunu elden kaçırmak istemiyordu. O yüzden Paris yüksek sosyetesine intıbak etmesini temin edecek yolları kendisine gösterdiği için Châtelet'ye sonsuz bir minnet hissi duydu. Tuhaf bir tesadüfle, markiz, kocasının ailesine mensup bir kimseye yardımı dokunmaktan çok zevk duyacak bir vaziyette bulunuyordu. Görünüşte hiçbir sebep yokken, marki d'Espard cemiyet hayatından el etek çekmişti; ne kendi işleriyle, ne siyaset işleriyle, ne ailesiyle, ne karısiyle meşgul oluyordu. Böylece hareketlerinde tamamiyle hür kalan markiz, herkesin takdirini kazanmak ihtiyacını duyuyordu, onun için, böylece ailesini himaye işini üzerine alarak kocasının yerini tutabileceğine memnundu. Kocasını daha bâriz bir şekilde kabahat li mevkiine düşürmek için bu himaye işinde gösterişe ehemmiyet verecekti. Aynı günde, *Nègrepelisse kızı madam de Bargeton'a* bir tezkere yazdı. O zarif- tezkerelerden ki güzelliğiyle oyalanan göçler, içinde bir şey söylenmediğini anlamak için hayli zaman kaybeder:

"Bahsini işitmiş olduğu ve tanımayı arzu ettiği bir insanı aileye yaklaştıran bu fırsata sevinmişti. Çünkü Paris'in dostlukları, ona yeryüzünde sevecek

bir kimsesi daha olmasını temenni ettirmiyecek kadar sağlam değildi; eğer bu dileği tahakkuk etmezse, bu da ötekiler arasında gömülmesi gereken yeni bir hayal kırılışı olacaktı. Bir rahatsızlık evden çıkmasına mâni olduğu için ziyaretine gidemediği kuzininin emrine âmade bulunuyordu; ama kendisini hatırlamış olduğu için şimdiden ona minnet duyuyordu."

Lucien, Paris bulvarları ile La Paix sokağındaki ilk âvare gezintisi esnasında, insanlardan ziyade gördüğü şeylerle meşgul oldu. Paris'te ilk dikkati çeken şey manzaralar olur: dükkânların lüksü, evlerin yüksekliği, arabaların çokluğu, aşırı bir lüksle aşırı bir sefaletin teşkil ettiği devamlı tezatlar her şeyden ziyade göze çarpar... Yabancısı olduğu bu kalabalıktan hayrete düşen bu hayal adamı kendini son derece küçülmüş hissetti. Taşrada şu veya bu şekilde itibar gören ve her adımda kendilerine verilen ehemmiyetin delilleriyle karşılaşan kimseler, değerlerinin böyle birdenbire ve tamamiyle kaybolmasına hiç alışamazlar. Memleketinde bir mevki sahibi olmak ve Paris'te bir hiç haline gelmek, insanın derece derece intıbak etmesi gereken iki vaziyettir; birinden ötekine birdenbire geçiverenler benliklerinin yıkıldığını hissederler. Bütün duygularına bir yankı, bütün düşüncelerine bir sırdaş, en küçük duyuşları paylaşacak bir can bulan genç bir şair için Paris korkunç bir çöl olacaktı. Lucien, güzel lâcivert elbisesini giymeye gitmemişti, onun için madam de Bargeton'un döneceği saatte onu görmeye giderken kıyafetinin — fersudeliğinden demiyelim — bayağılığından sıkıldı; orada baron du Châtelet'yi buldu; Baron her ikisini *Rocher* -

de-Cancale'de yemeğe götürdü. Parisin hayü huyundan serseme dönen Lucien, Louise'e bir şey söyliyemiyordu, her üçü de arabadaydı; sadece kadının elini tuttu, bu suretle ifade ettiği bütün düşüncelere madam de Bargeton dostça mukabele etti. Yemekten sonra, Châtelet iki davetlisini Vaudeville tiyatrosuna götürdü. Lucien, du Châtelet'yi görmekten gizli bir hoşnutsuzluk duyuyor, onu Paris'e gönderen tesadüfe lânet ediyordu. Vergiler müdürü seyahatinin sebebini yükselme emelleriyle izah etti: bir idarenin umumi kâtibi tâyin edileceğini ve arzuhal raporlörü sıfatiyle danıştaya gireceğini umuyordu. Kendisine yapılmış olan vaitlerin hesabını sormaya gelmişti; çünkü onun gibi bir adam vergiler müdürü olarak kalamazdı. Hiçbir şey olmamayı, mebus olarak siyaset hayatına atılmayı tercih ederdi. Böylece kendini satıyordu! Lucien bu yaşlı çapkında Paris hayatını bilen kibar adamın üstünlüğünü müphem bir şekilde hissediyordu. Bilhassa bu eğlence saatlerini ona borçlu olduğu için utanıyordu. Şairin endişe ve sıkıntı içinde bunaldığı noktalarda eski emir kâtibi suda balık gibi rahattı. Yaşlı deniz kurtlarının denize alışkın olmıyan tecrübesizlerle alay ettikleri gibi, du Châtelet de, görgüsüzlük yüzünden rakîbinin gösterdiği tereddütlere, hayretlere, sorduğu suallere, kırdığı ufaktefek potlara gülümsüyordu. Lucien'in ilk defa olarak Paris'te bir temsil seyretmekten duyduğu zevk, şaşkınlıklarının sebebolduğu üzüntüleri telâfi etti. Taşra hayatı hakkındaki düşüncelerinden birçoğunu hiç farkında olmadan değiştirmesine yol açması bakımından o gecenin ehemmiyeti büyük oldu. Çevre genişliyordu; ce-

miyetin ölçüleri değişiyordu. Pek zarif, pek yeni moda giyinmiş birçok Paris'li kadınlara yakın bulunmak, o pek iddialı madam de Bargeton'un kıyafetindeki eskiliği ona hissettirdi: kumaşları da, biçimi de, renkleri de modası geçmiş şeylerdi. Angoulême'de kendisini o kadar büyüliyen saç tuvaleti, bütün kadınların kendilerini göstermek için başvurdukları o ince icatlar yanında pek müptezel göründü. — O günün bir değişikliği hazırlamaya hasredilmiş olduğundan habersiz, acaba hep böyle mi kalacak? diye düşündü. Taşrada ne seçmek, ne de kıyaslamak imkânı vardır: yüzleri görmek alışkanlığı onlara izafi bir güzellik verir. Taşrada güzel sayılan bir kadın Paris'te en ufak bir dikkati bile çekmez, çünkü onun güzelliği ancak *"körler diyarında tek gözlüler sultan olur"* fehvasıncadır. Madam de Bargeton'un bir gün evvel onunla Châtelet arasında yaptığı kıyaslamayı şimdi de Lucien'in gözleri yapıyordu. Öte yandan madam de Bargeton da âşığı hakkında acayip şeyler düşünmekten kendini alamıyordu. O şaşırtıcı güzelliğine rağmen zavallı şairin hiç de kıvraklığı yoktu. Kolları pek kısa olan redingotu, o bayağı taşra eldivenleri, dar yeleği; balkonda oturan gençler yanında onu son derece gülünç bir hale koyuyordu: madam de Bargeton onu acınacak bir halde buluyordu. Gösterişsiz bir şekilde kendisiyle meşgul olan, derin bir aşka delâlet eden bir itina ile üstüne titriyen Châtelet, tekrar sahnesine dönmüş bir aktör gibi kibar ve rahat olan Châtelet, altı ayda kaybettiği bütün sahayı iki gün içinde kazanıvermişti. Dar düşünceli insanlar hislerin bir anda değişebileceğini kabul etmezler a-

ma iki sevgilinin çok kere birbirine bağlandıklarından çok daha süratli ayrıldıkları muhakkaktır. Madam de Bargeton'la Lucien'de kendi hakkında bir hayal kırılışı hazırlanıyordu. Bunun sebebi de Paris'ti. Şairin nazarında hayat orada büyüyüp genişliyordu, nasıl ki Louise'in nazarında da cemiyet orada yeni bir sima alıyordu. Aralarındaki bağı koparmaları için artık küçük bir hâdise kâfi gelecekti. Lucien için müthiş olan bu balta darbesi inmekte gecikmedi. Madam de Bargeton şairi oteline bıraktı ve du Châtelet'nin refakatinde evine döndü, bu da zavallı âşığın fena halde canını sıktı. Köhne odasına çıkarken:

— Hakkımda neler söyliyecekler kim bilir? diye düşünüyordu. Arabanın kapısı tekrar kapandığı zaman du Châtelet gülümsiyerek:

— Bu çocukcağız ne can sıkıcı şey, dedi.

Daha ziyade kendi hesabına Lucien'i müdafaa etmek cesaretini gösteren mağrur Nègrepelisse:

— Kalblerinde ve kafalarında bir düşünce dünyası olanların hepsi böyledir, dedi. Uzun zaman hayal edilmiş güzel eserler içinde söylenecek çok şeyleri olan adamlar, konuşmayı oldukça hor görürler, konuşmada zekâ, söz haline gelirken kıymetinden kaybeder.

Baron:

— Kabul ediyorum; dedi, ama biz insanlarla yaşarız, kitaplarla değil. Bakın, aziz Naïs, görüyorum, aranızda henüz bir şey yok, bundan memnunum. Hayatınıza şimdiye kadar mahrum kaldığınız bir alâka mevzuu katmak kararındaysanız, yalvarırım, bu söz-

de dâhiye kapılmayınız. Ya yanılırsanız, yakın bir günde onu gerçek kabiliyetlerle, göreceğiniz cidden kıymetli insanlarla kıyaslayınca, o parıltılı sırtınıza alarak limana götürdüğünüz kimsenin, ey güzel deniz kızı, rübabı dile getiren bir şair değil de, görgüsüz, kabiliyetsiz, budala ve kendini beğenmiş, Houmeaux'da zeki geçinebilecek fakat Paris'te son derece müptezel bir oğlan haline gelen biri olduğunu fark ederseniz? Hem, burada her hafta, en ehemmiyetsizi mösyö Chardon'un bütün şiirlerinden üstün olan şiir kitapları neşrediliyor. Ne olur, bekleyin ve mukayese edin! Arabanın Neuve-du-Luxembourg sokağına girdiğini görünce: yarın cumadır, opera var, meclisin başkişizadelerine mahsus loca madam d'Espard'ın emrindedir, muhakkak ki sizi oraya götürecektir. Sizi o şerefli mevkiinizde görmek için madam de Serisy'nin locasına giderim. *Danaides* oynanıyor. Madam de Bargeton:

— Allaha ısmarladık, dedi.

Ertesi gün madam de Bargeton, kuzini madam d'Espard'ı ziyaret etmek için kendisine münasip bir sabah kıyafeti vermeye çalıştı. Hava soğukça idi. Angoulême'den getirdiği eski elbiseler arasında çok acayip bir şekilde süslenmiş yeşil bir kadife elbiseden iyisini bulamadı. Öte yandan Lucien de mahut lâcivert frakını aramak lüzumunu duydu, çünkü o biçimsiz redingotundan nefret etmişti, ve markiz d'Espard'a raslıyabileceğini, veya ansızın kendisini ziyarete gidebileceğini düşünerek kıyafetinin düzgün olmasını istiyordu. Eşyasını derhal alıp getirmek için bir faytona bindi. İki saat içinde üç dört frank harcadı ve bu

hal onu, Paris hayatının malî nispetleri hakkında uzun uzun düşünmeye sevk etti. Tuvaletine âzami itinayı sarf ettikten sonra Neuve-du-Luxembourg sokağına geldi; orada kapının eşiğinde Gentil'e rasladı, mükellef bir şekilde tüylere garkolmuş bir hademenin yanında duran ve taşra hayatının kalendermeşrepliğine alışmış, Paris nezaketinin tâbirlerini bilmiyen uşak ona:

— Size geliyorum, efendim; dedi. Madam size bu tezkereyi gönderdi. Hademe, şairi bir uşak zannetti. Lucien mektubu açtı ve madam de Bargeton'un gününü markiz d'Espard'ın konağında geçireceğini, gece de operaya gideceğini öğrendi; fakat Lucien'e oraya gelmesini söylüyordu, kuzini genç şaire locasında yer vermesine müsaade etmişti. Markiz kendisine böyle bir hizmette bulunmaktan pek memnun olacaktı.

Lucien içinden:

— Demek ki beni seviyor, dedi, boşuboşuna telâş etmişim, beni hemen bu gece kuzinine takdim edecek.

Sevincinden yerinden zıpladı ve o mesut saatlere kadar vaktini neşe içinde geçirmek istedi. Véry'de akşam yemeğini yemeye gideceği saate kadar gezinmek için Tuileries sarayına doğru seğirtti. Oynaya zıplaya, saadetten mest bir halde Feuillants terasına çıkan Lucien orada dolaşırken gezinenleri, hayranları ile birlikte güzel kadınları, kolkola ikişer ikişer geçerken birbirlerini bir göz işaretiyle selâmlıyan kibarları seyrediyordu. Bu terasla Beaulieu arasında ne büyük bir fark vardı! Bu mükellef tüneğin kuşla-

rı Angoulême'dekilerden çok daha güzeldiler! Bu âdeta, Avrupa kuşlarının kurşuni renkleri yanında Hindistan'ın veya Amerika'nın kuş cinsleri üzerinde parıldıyan renk bolluğu gibiydi. Lucien, Tuileries'de iki acı saat yaşadı: orada birdenbire kendi üzerine dönerek kendini iyice tarttı. Evvelâ bu genç kibarlarda tek bir frak görmemişti. Frak giyen bir adama raslasa bu muhakkak modadan habersiz bir ihtiyar, biçare bir adamcağız, Marais'den gelmiş bir irat sahibi veya bir daire hademesiydi. Buluttan nem kapan, keskin görüşlü şair, sabah ve akşam kıyafetlerinin ayrı ayrı olduğunu fark ettikten sonra, kıyafetinin çirkinliğini, frakının eski moda, lâciverdi cansız, yakası aşırı derecede biçimsiz olduğunu, uzun zaman giyildiği için ön kanadların birbirine doğru eğildiğini fark etti; düğmeler kızıllaşmıştı, kırışıklar o önüne geçilmez beyaz çizgileri peyda etmişti. Sonra yeleği çok kısa, fasonu o kadar taşra kabalığında idi ki onu gizlemek için birdenbire ceketini düğmeledi. Üstelik nankin pantolonu da ancak alelâde insanlarda görüyordu. Kibar adamların ayağında pek hoş fantazi kumaşlar veya gıcır gıcır beyaz pantolonlar vardı! Hem bütün pantolonların paçaları kunduralarının altından geçen şeritlerle tesbit edilmişti. Halbuki kendi pantolonu botlarının ökçelerine pek intıbak edemiyor, kıvrılmış kumaşın kenarları bu ökçelerden hiç de hoşlanmaz görünüyordu. Boynunda ucları işlemeli bir beyaz kıravat vardı, kızkardeşi mösyö du Hautoy ile mösyö de Chandour'da bu çeşit kıravatlar görünce hemen kardeşine benzerlerini yapmıştı. Ağırbaşlı adamlar, bazı ihtiyar maliyeciler; asık suratlı birta-

kım idare âmirlerinden başka kimse sabahları beyaz kıravat takmadığı gibi, zavallı Lucien, demir parmaklığın arkasından, Rivoli sokağının kaldırımlarından başında bir sepetle geçen bir bakkal çırağı gördü ve Angoulême'li genç bu çocuğun boynundaki kıravatın iki ucu kim bilir hangi yavuklu haspanın eliyle işlenmiş olduğunu fark etti. Bunu görünce Lucien, göğsüne, henüz mahiyeti iyice anlaşılmamış olan, hassasiyetimizin sığındığı, yeryüzünde duygular mevcut olduğu zamandan beri insanların aşırı sevinçlerinde olduğu gibi aşırı kederlerinde hep ellerini götürdükleri o uzvuna bir darbe yemiş gibi oldu. Bu anlattığım şeye çocukça deyip geçmeyin. Şüphesiz, bu türlü acıları hiç tatmamış olan zenginlere, bu şeyler bayağı ve inanılmaz gibi görünür; fakat bedbahtların ıstıraplarını, nüfuzlu insanların yeryüzü imtiyazlılarının hayatlarını altüst eden buhranlardan daha az alâkaya lâyık değildir. Hem her iki tarafta da aynı derecede ıstıraba raslanmaz mı? Istırap her şeyi yüceltir. İsterseniz tâbirleri değiştirin: az çok kötü bir elbise yerine bir madalya, bir rütbe, bir mevki koyun! Bu ehemmiyetsiz şeyler pek meşhur insanların hayatlarını zehirlemiş değil midir? Esasen kıyafet meselesi, kendilerinde olmıyan şeyleri varmış gibi göstermek istiyenler için son derece mühimdir; çünkü bu daha sonra o şeylere sahibolmanın en iyi çaresidir. O gece, kırallık meclisi başkişizadesinin akrabası olan markizin karşısına, her sahadaki meşhurların, meşhurlar arasından en güzidelerin konağına devam ettikleri bir kadının karşısına bu kılıkta çıkacağını düşününce Lucien'in başından aşağı soğuk terler boşandı.

Saint-Germain mahallesi ailelerine mensup zarif, şık, kibar gençlerin yanından geçtiğini görünce kendi kendine öfkeyle:

— Bir eczacı oğluna; tam mânasiyle bir esnaf parçasına benziyorum, dedi.

Bu geçen delikanlılarda hatların inceliği, kıyafetin asaleti, yüzün ifadesi bakımından hepsini birbirine benzer kılan kendilerine has haller ve tavırlar vardı ama her birinin kendini göstermek için seçtiği çerçeve bakımından hepsi birbirinden farklı idiler. Hepsi de, Paris'te kadınlar kadar genç adamların da erbabı oldukları bir gösterişle üstün taraflarını göze çarptırmasını biliyorlardı. Lucien annesinden o pek kıymetli yüz ve vücut güzelliğini tevarüs etmişti, bunun ne kadar ağır çektiğini apaçık görüyordu; ama bu altın, cürufu içindeydi, işlenmemişti. Saçları fena kesilmişti. Yumuşak bir balina ile yüzünü dik tutacak yerde, kötü bir gömlek yakasının içine gömüldüğünü hissediyordu; ve mukavemet göstermiyen kıravatı, kederli yüzünü önüne eğmesine mâni olmuyordu. Angoulême'den getirdiği o berbat botlar içinde, hangi kadın, ayaklarının güzelliğini tahmin edebilirdi? O zamana kadar bir frak sanmış olduğu o lâcivert çul içinde şeklini kaybeden güzel endamına hangi delikanlı gıpta ederdi? Beyazlıktan pırıl pırıl gömlekler üzerinde zarif düğmeler görüyordu. Kendi gömleği ise kızıla çalıyordu! Bütün bu kibar gençlerin nefis eldivenleri vardı, onunkiler asker eldiveni gibi kabaydı! Bir tanesi pek hoş renkli bir bastonu sallıyor; bir başkası üstünde yenleri bileklerinde minicik altın düğmelerle tutturulmuş bir gömlek taşıyordu.

Bir kadınla konuşurken birisi pek zarif bir kamçıyı ellerinde büküp duruyor, ve bir iki küçük zifos lekesi taşıyan pantolonunun sayısız plileri, şakırdıyan mahmuzları, sımsıkı küçük redingotu, yumruk kadar bir seyis tarafından tutulan iki attan birine tekrar binmek üzere olduğunu belli ediyordu. Bir başkası yeleğinin cebinden beş franklık bir para kadar yassı bir saat çıkarıyor ve bir randevuya erken gelmiş veya geç kalmış bir adam haliyle bakıyordu. Lucien, ilk defa gördüğü bu güzel teferruata bakarken, ne çok mânasız şeylerin bu hayatta zaruri olduğunu kavradı ve yakışıklı delikanlı geçinmek için büyük bir servet lâzım geldiğini düşünerek titredi! Bu mesut ve rahat gençlere hayranlığı arttıkça kendi acayip halini, takibettiği yolun nereye çıkacağından habersiz, Palais-Royale'e gelmişken bu sarayın nerede olduğunu bilmiyen ve Louvre sarayının nerede olduğunu sorduğu yolcudan "önündesiniz" cevabını alan adamın halini daha iyi takdir ediyordu. Lucien, bu âlemle kendi arasında bir uçurum bulunduğunu görüyor; bu uçurumu nasıl aşabileceğini düşünüyordu, çünkü o ince ve kıvrak Paris'li gençlere benzemek istiyordu. Bütün bu kişi evlâtları ilâhî bir şekilde giyinmiş ilâhi güzellikteki kadınlara selâm veriyorlardı; öyle kadınlar ki, Koenigsmark[1] kontesinin nedimi gibi bir tek öpüşü için kendini satırla doğratmaya can atardı. Hâfızasının karanlıkları içinde, Louise, bu melikelerin yanında ihtiyar bir kadın gibi belirdi. On dokuzuncu

[1] Koenigsmark kontunun kızkardeşi olan Marie Aurore, Polonya kıralı II. August'ün gözdesi olmuş ve ondan meşhur Maurice de Saxe'ı doğurmuştur. (1668-1728).

asır tarihinde isimleri geçecek zekâ, güzellik ve aşkları geçmiş zaman kıraliçelerinden daha az şöhret almıyacak olan o kadınlardan birçoğuna rasladı. Muhteşem bir genç kızın, matmazel des Touches'un geçtiğini gördü, Camille Maupin adı altında pek tanınmış olan, güzelliği kadar yüksek zekâsı bakımından da büyük olan bu mümtaz muharririn ismi, orada gezinen erkekler ve kadınlar tarafından kulaktan kulağa tekrarlandı.

Lucien:

— Ah! diye düşündü, işte şiir.

Bu gençlik, ümit, istikbal taşan, tatlı tebessümlü, kara gözleri gökler gibi geniş, güneş gibi ateşli meleğin yanında madam de Bargeton neydi ki! Paris'in en cazip kadınlarından biri olan madam Firmiani ile konuşurken gülüyordu. Bir ses, içinden ona "Zekâ dünyayı yerinden oynatmaya yarıyan manivelâdır" diye haykırdı ama bir başkası da zekânın istinat noktası para olduğunu söylüyordu. Hulyalarının yıkıntıları arasında ve bozguna uğradığı sahada kalmak istemedi, Palais-Royal yolunu sorduktan sonra oraya saptı; mahallesinin topografyasını henüz bilmiyordu. Very'nin lokantasına girdi, Paris'in zevkleriyle ünsiyet peyda etmek için kendisine ümitsizliğini unutturacak bir yemek ısmarladı. Bir şişe Bordeaux şarabı Ostente istridyeleri, bir balık, bir keklik, bir makarna arzularının âzami haddini teşkil etti. Bu küçük sefahat sofrasının yemeklerini, o gece markiz d'Espard'ın yanında zekâ ve bilgisini göstermeyi ve acayip kılığının bayağılığını mânevi zenginlikleriyle telâfi etmeyi düşünerek büyük bir hazla yedi. Paris'te

hayli işlere yarıyacağını sandığı elli frankını alan hesap puslası onu hayallerinden uyandırdı. Bu yemek Angoulême'deki bir aylık masrafına mal olmuştu. Onun için bir daha oraya ayak atmamak niyetiyle bu sarayın kapısını saygı ile kapadı.

Tekrar para almak için Galerie-de-Pierre yolu ile oteline giderken:

— Ève'in hakkı varmış, dedi, Paris'in fiyatları Houmeau fiyatlarına benzemiyor. Yolda terzilerin dükkânlarını hayranlıkla seyretti ve sabahleyin gördüğü elbiseleri düşünerek: "Hayır, dedi, madam d'Espard'ın karşısına bu derme çatma kılıkla çıkmıyacağım." Gaillard-Bois oteline bir geyik hiziyle koştu, odasına çıktı, yüz êcu aldı ve tepeden tırnağa giyinmek için tekrar Palais-Royal'e indi. Orada ayakkabıcılar, çamaşırcılar, yelekçiler, berberler görmüştü, müstakbel şıklığı on dükkâna dağılmış bir halde orada kendisini bekliyordu. İlk uğradığı terzi ona istediği kadar elbiseyi üstüne prova etti ve hepsinin son moda olduklarına onu ikna etti. Lucien, iki yüz franga yeşil bir ceket, beyaz bir pantolon ve fantazi bir yelek alarak oradan çıktı. Çok geçmeden ayağına göre bir çift zarif bot buldu. Nihayet bütün lüzumlu şeyleri tedarik ettikten sonra bütün dükkâncıların malları ayağına getirdikleri oteline berberi çağırttı. Akşam saat yedide bir faytona bindi, ve dinî alaylarda gezdirilen bir Saint-Jean gibi saçları kıvrılmış; üstünde güzel bir yelek ve güzel bir kıravatla fakat ilk defa girdiği bu kalıp içinde biraz sıkıntılı bir halde operaya gitti. Madam de Bargeton'un tavsiye ettiği gibi meclisin başkişizadelerine ait locayı sordu. Yap-

macık şıklığiyle bir düğün metrdoteline benzemiş olan bir adamla karşılaştığı için kontrolör kartını sordu.

— Yok.

Kesip attılar:

— Giremezsiniz.

— Fakat ben madam d'Espard'ın yakınlarındanım.

Diğer bir kontrolör arkadaşlarına bıyık altından gülerek:

— Biz bunu bilmekle mükellef değiliz, dedi.

Tam o anda kapının sütunları altında bir araba durdu. Lucien'in tanıdığı bir hademe bir kupa arabasının basamaklarını açtı ve süslü iki kadın indi. Kontrolörden çekilmesi için terbiyesizce bir ihtara mâruz kalmak istemiyen Lucien iki kadına yer açtı.

Kontrolör, Lucien'e alaycı bir tavırla:

— Tanıdığınızı iddia ettiğiniz markiz d'Espard işte bu bayandı, dedi.

Lucien yerin dibine geçti, bahusus ki madam de Bargeton'da yeni elbiseleri içinde onu tanımamış gibi bir hal vardı; fakat karşısına çıkınca, Louise gülümsedi: "İsabet, dedi, gelin!"

Kontrol memurları tekrar ciddileşmişlerdi. Lucien, madam de Bargeton'u takibetti, Louise, operanın geniş merdivenlerinden çıkarken Rubempré'sini kuzinine takdim etti. Başkişizadeler locası salonun nihayetinde iki köşe duvarından birinde bulunuyordu: buradan salonun her yanı görüldüğü gibi her taraftan da locadakiler görülürdü. Lucien, gölgede ka-

lacağına memnun, markizin arkasındaki bir iskemleye oturdu. Markiz iltifatlı bir sesle:

— Mösyö de Rubempré, dedi, operaya ilk defa geliyorsunuz, iyice görün bari, alın şu iskemleyi, öne geçin, size müsaade ediyoruz.

Lucien itaat etti, operanın ilk perdesi bitiyordu. Louise, Lucien'deki değişiklikten duyduğu ilk hayret anında kulağına eğilerek:

— Zamanınızı boş geçirmemişsiniz, dedi.

Louise'de bir değişiklik yoktu. Rağbette bir kadının, markiz d'Espard'ın Paris'in bu madam de Bargeton'unun varlığı ona çok zarar veriyordu; muhteşem Paris'li kadın taşralı bayanın kusurlarını o kadar belirtiyordu ki, bu şatafatlı salonun kibar halkı ve bu seçilmiş kadın tarafından aydınlanan Lucien, biçare Anaïs de Nègrepelisse'in şahsında hakiki kadını, Parislilerin gördükleri kadını gördü: uzun boylu, kuru, sivilceli, solmuş, fazlaca kızıl, vücudu köşeli, yapmacıklı, kibarlık düşkünü, iddialı, şivesi taşralı, bilhassa kötü giyinmiş bir kadın! Gerçekten, bir Paris elbisesinin katmerleri eskimiş olsa da gene zevka delâlet eder, mânası anlaşılır, bir zamanlar ne kadar güzel olduğu tahmin edilir, ama eski bir taşra elbisesi anlaşılır şey değildir, gülünçtür. Elbise de, kadın da zarafet ve tazelikten mahrumdular, kadife de kadının teni gibi parlamıştı. Bu çirozu sevmiş olmaktan hicap duyan Lucien, Louise'inin ilk fazilet buhranından faydalanarak ondan ayrılmaya karar verdi. Keskin gözleri sayesinde bu yüksek aristokrasi locasına çevrilen dürbünleri kolayca görebiliyordu. En şık kadınlar muhakkak ki madam de Bargeton'u tet-

kik ediyor olmalıydılar, çünkü aralarında konuşurken gülüşüyorlardı. Madam d'Espard, kadınların tavır ve tebessümlerinden, bu istihzaların sebebini anlamadı değil ama buna aldırış etmedi. Evvelâ herkes arkadaşının taşradan gelmiş zavallı bir akraba olduğunu anlıyacaktı, bu hal her Paris'li ailenin başına gelebilir. Sonra kuzini ona oldukça endişeli bir tavırla giyinme ve moda meselelerini açmıştı; Anaïs'in bir kere iyi giyindikten sonra çok geçmeden Paris hayatına intıbak edeceğini düşünerek onu teskin etmişti. Madam de Bargeton'un usul erkân cihetinden eksikleri olsa bile asil bir kadının doğuştan gelen vakarına ve *soy* denebilecek olan o *tarif edilmez şeye* malikti. Demek ki gelecek pazartesi bunun acısını çıkaracaktı. Zaten, seyirciler bir kere bu kadının onun kuzini olduğunu öğrendikten sonra, markiz biliyordu ki, alaylarını kesecekler ve hakkında hüküm vermeden evvel yeniden tetkik etmek lüzumunu duyacaklardı. Lucien, boyuna sarılmış bir eşarpın, güzel bir elbisenin, zarif bir saç tuvaletinin ve madam d'Espard'ın tavsiyelerinin Louise'i ne kadar değiştirebileceğini tahmin edemiyordu. Daha merdivenlerden çıkarken, markiz, kuzinine mendilini elinde açık tutmamasını söylemişti. İncelik ve kabalık, zeki bir kadının kolayca kavradığı fakat bazı kadınların hiçbir zaman anlıyamıyacakları bu türlü teferruata bağlıdır. Muvaffak olmaya azmetmiş olan madam de Bargeton, kusurlarının neler olduğunu fark etmek için gerektiğinden daha kavrayışlıydı. Talebesinin, yüzünü ak çıkaracağından emin olan madam d'Espard, kendisini yetiştirmeyi üzerine almaktan çekinmemişti. Nihayet, bu iki

kadın arasında karşılıklı menfaatleriyle lehimlenmiş bir ittifak meydana gelmişti. Madam de Bargeton, hal ve tavrı, zekâ ve bilgisi, çevresindeki insanlar kendisini cezbetmiş, gözlerini kamaştırmış, hayran etmiş olan günün mâbudesine tapmaya başlamıştı. Madam d'Espard'ın şahsında gözü yükseklerde olan büyük bir bayanın gizli kudretini sezmişti, ve bu yıldızın peyki olmak suretiyle muvaffakıyete erişeceğini düşünmüştü: onu can ü gönülden takdir ediyordu. Markiz bu sâf kalbi teshir edişine memnun olmuştu, kuzinini zayıf ve fakir bulduğu için onunla alâkalanmıştı, sonra bir talebesi olması pek işine gelecekti, madam de Bargeton'la kendisine bir nedime, her yerde onu göklere çıkaracak bir cariye elde edeceğini düşünüyordu ki Paris kadınları arasında böyle bir hazine, edebiyat âleminde sadık bir münekkitten çok daha nadir bulunur bir şeydir. Ama salonda uyanan tecessüs o kadar aşikâr bir hale gelmişti ki yeni misafirin bunu fark etmemesine imkân kalmamıştı, onun için madam d'Espard nazikâne bir şekilde onun bu endişesini dağıtmak istedi.

— Bize ziyarete gelirse, dedi, bu bayanları alâkadar etmek şerefini neye borçlu olduğumuzu öğreniriz belki...

Madam de Bargeton:

— Herhalde şu eski kadife elbisemle Angounois'lı[1] halim Paris'li bayanların pek tuhafına gitmiş olmalı, dedi.

---

[1] Merkezi Angoulême olan eski bir eyaletin ismi.

Markiz:

— Hayır, siz değilsiniz, anlıyamadığım bir şey var, diye ilâve ederek gözlerini ilk defa olarak şaire çevirdi ve kıyafetini çok acayip bulmuş göründü.

O anda Lucien, kendine çekidüzen vermiş olan ihtiyar çapkının girdiği madam de Sérisy'nin locasını parmağı ile işaret ederek:

— İşte mösyö du Châtelet, dedi.

Bu işareti görünce madam de Bargeton hırsından dudaklarını ısırdı, çünkü markiz: "Bu delikanlı da nereden türedi?" mânasına gelen küçümseyici bir bakışla hayretle gülümsemekten kendini alamamıştı. Louise sevgisi yüzünden küçük düşmüştü, bir Fransız kadını için bundan acı bir his olamaz ve buna sebebiyet veren âşığı affetmez. Küçük şeylerin büyüdüğü bu muhit içinde, bir hareket, bir kelime, bir acemiyi ilk adımda uçuruma sürükler. Kibarlar âleminde cari olan usul ve erkânın başlıca meziyeti ahenkli bir bütün teşkil etmesidir, burada her şey o kadar birbirine uygundur ki yadırgıyacak hiçbir nokta bulamazsınız. Ya bilgisizlik yüzünden, yahut da bir feverana kapılarak bu ilmin kanunlarına aykırı hareket edenler bile, bu sahada bir tek falsonun, musikide olduğu gibi, bizzat sanatın tamamen inkârı demek olacağını, kaidelerinin en ehemmiyetsiz noktalarda bile harfi harfine tatbik edilmediği takdirde ise sanatın meydana gelemiyeceğini pek iyi idrak edeceklerdir.

Markiz, Châtelet'yi göstererek:

— Kimdir bu zat? dedi. Madam de Sérisy'yi tanıyor muydunuz?

— Ya! Bunca maceralar geçirdiği halde her yer de kabul gören madam de Sérisy demek şu bayan?

Markiz:

— Görülmemiş bir şey, şekerim, cevabını verdi, izahı mümkün, fakat izah edilmemiş bir şey! En çekinilecek erkekler ahbabıdır, neden? Bu esrarı çözmeye çalışmak cesaretini kimse gösteremiyor. Bu zat, Angoulême'in gözdesi midir?

Kendisine hayran olan adamın inkâr ettiği unvanını öğünmek için Paris'te kabul eden Anaïs:

— Mösyö le baron du Châtelet, kendinden çok bahsettirmiş bir adamdır. Mösyö de Montriveau'nun yol arkadaşı olmuştu.

Markiz:

— Ya! dedi, bu ismi ne zaman işitsem zavallı düşes de Langeais'yi hatırlarım, bir kuyruklu yıldız gibi sönüp gitti biçare. Bir locayı göstererek ilâve etti, işte mösyö de Rastignac'la madam de Nucingen, müteahhit, banker, iş adamı, hırdavat toptancısı bir adamın karısı, kocası serveti sayesinde Paris muhitinde kendine mevki ve itibar temin etmiştir, servetini artırmak için de her türlü çareye başvurmaktan çekinmediği söylenir; Bourbon'lara sadakatine herkesi inandırmak için çok gayret sarf eder, evime gelmeye de teşebbüs etti. Karısı, madam de Langeais'nin locasını almakla onun zarafet, zekâ ve rağbetine sahibolacağını sandı! Hep işte o tavus tüylerine bürünen saksağan hikâyesi!

Lucien, mösyö de Rastignac'ın kıyafetindeki zarafet ve şıklığa hayret ederek madam de Bargeton'a:

— Bin écu bile iratları olmadığını bildiğimiz mösyö ve madam de Rastignac, oğullarını Paris'te yaşatmaya nasıl muvaffak oluyorlar? dedi.

Markiz, dürbününü kaldırmadan:

— Angoulême'den geldiğiniz nasıl da belli! dedi.

Lucien anlamadı, zihni hep localarla meşguldü, orada oturanların madam de Bargeton hakkında verdikleri hükümlerle kendisi hakkında duydukları merakı tahmin ediyordu. Louise de makizin Lucien'in güzelliğine aldırış etmemesinden çok alınmıştı. — Demek sandığım kadar güzel değilmiş; diye düşünüyordu. Bunu düşündükten sonra sanatkârlığının da gözünden düşmesi işten değildi. Perde indirilmişti. Locası madam d'Espard'ın locasına bitişik olan düşes de Carigliano'yu ziyarete gelmiş olan Châtelet, oradan madam de Bargeton'u selâmladı, o da bir baş eğmesiyle mukabele etti. Kibar bir kadın her şeyi görür, markiz de du Châtelet'nin kılık kıyafetinin düzgünlüğüne dikkat etti. Tam o esnada markizin locasına ardı ardına dört kişi girdi, Paris'in meşhur simalarından dördü.

Birincisi mösyö de Marsay'di. Telkin ettiği aşklar dillerde gezen bu adam kız gibi güzeldi, yumuşak, kadınımsı bir güzellik ama bir kaplan bakışı gibi sert ve vahşi, sabit ve sakin bakışları bu kusuru düzeltiyordu: çok seviliyordu ve insana korku telkin ediyordu. Lucien de güzeldi; fakat onun bakışları o kadar uysal, mavi gözleri o kadar berraktı ki kadınların çok ehemmiyet verdikleri o kuvvet ve kudrete erişmeye istidatlı görünmüyordu. Zaten henüz şairi göze çarpıracak bir şey yoktu, halbuki de Marsay'nin, et-

rafındaki bütün rakîplerini ezen bir cerbezesi, hoşa gideceği hususunda tam bir kendine güveni, tab'ına uygun bir giyinişi vardı. Elbiseleri gibi sahtevakar, cilâlı, dik ve yeni olan Lucien'in onun yanında ne mevkie düştüğünü bir düşünün. Zarif bir tarzda ve nükteler katarak ifade edişi sayesinde de Marsay, münasebetsiz şeyler söylemek hakkını kazanmıştı. Markizin ona gösterdiği hüsnükabul, madam de Bargeton'a bu zatın kudretini tanıtmış oldu. İkincisi, iki Vandenesse'den biri, leydi Dudley hâdisesine sebebiyet vereniydi; uysal, zeki, mütevazı bir genç ki de Marsay'nin iftihar ettiği meziyetlerin tam zıtlariyle muvaffak olurdu ve markizin kuzini madam de Mortsauf kendisine hararetle tavsiye etmişti. Üçüncüsü, Langeais düşesinin ölümüne sebebolan general Montriveau idi. Dördüncüsü o devrin en meşhur şairlerinden mösyö de Canalis idi; henüz şöhretinin ilk merhalesinde olan ve sanatkârlığından ziyade asılzadeliğiyle öğünen bu genç, Chaulieu düşesine karşı aşkını gizlemek için madam d'Espard'a hususi bir alâka gösteriyordu. Şimdiden yapmacığa kaçan zarafetine rağmen ileride kendisini politika fırtınalarının içine atacak olan sonsuz hırsı tahmin ediliyordu. Âdeta çocukça güzelliği, okşayıcı bakışları derin hodbinliğini ve o sıralardaki kararsız vaziyetinin gerektirdiği daimî hesabiliği pek gizliyemiyordu, fakat kırkını geçmiş olan madam de Chauleu'yü intihabetmiş olması, o devirde ona sarayın kapılarını açıyor, Saint Germain mahallesinin alkışlarını ve ona caize şairi adını takmış olan liberallerin küfürlerini temin ediyordu.

Bu pek seçkin dört erkeği görünce madam de Bargeton, markizin Lucien'e neden o kadar az ehemmiyet verdiğini anladı. Sonra sohbet başlayınca, bu pek ince, pek zarif zekâların, her biri Anaïs'in taşrada bütün bir ay içinde duyduklarından daha mânalı, daha derin hususiyetlerle tebarüz edince, bilhassa büyük şair o devrin gerçekçiliğini şiirle yaldızlanmış bir halde hissettiren heyecanlı sözler söyleyince, Lucien, du Châtelet'nin bir gün evvel kendisine söylediklerini hatırladı: Lucien'in artık pabucu dama atılmıştı. Herkes biçare yabancıya o kadar zalimce bir kayıtsızlıkla bakıyordu ki, orada dil bilmiyen bir ecnebi gibi öyle kenarda kalmıştı ki markiz haline acıdı, Canalis'ye:

— Müsaade edin de size mösyö de Rubempré'yi takdim edeyim, dedi. Edebiyat âleminde yüksek bir mevki sahibi olduğunuz için bir müptediyi teşvik etmek size düşer. Mösyö de Rubempré Angoulême'den yeni geldi, burada sanat kabiliyetlerini ışığa çıkaranların yanında himayenize ihtiyacı olacaktır. Henüz kendisine hücum ederek şöhretine yardım edecek düşmanları yoktur. Sizin, kine borçlu olduğunuz şöhreti dostluk yoliyle ona temin etmek orijinal bir teşebbüs olmaz mı?

Dört adam, markizin sözleri devam ettiği müddetçe Lucien'e baktılar. De Marsay, bu yeni gelen gençten iki adım mesafede olmasına rağmen, kendisini görmek için gözlüğünü gözlerine kaldırdı; alaycı bir düşünceyle aralarındaki münasebeti keşfetmeye çalışırmış gibi gözleri Lucien'den madam de Bargeton'a, madam de Bargeton'dan Lucien'e gidip geliyor-

du ve bu mânalı bakış ikisinin de çok gücüne gitti; onları garip birer hayvan görmüş gibi tetkik ediyor ve gülümsüyordu. Bu gülüş, taşranın büyük adamı için bir bıçak darbesi oldu. Felix Vandenesse, acıyormuş gibi bir tavır takındı. Montriveau, Lucien'i alıcı gözüyle tepeden tırnağa süzdü.

Mösyö de Canalis, eğilerek:

— Madam, dedi, rakîplerimize iyilik etmek şahsi menfaatimize aykırı düşse de emirlerinizi yerine getireceğim; siz bizi zaten mucizelere alıştırdınız.

— Pekâlâ, pazartesi akşamı mösyö de Rubempré ile birlikte yemeği bizde yemek lûtfunda bulunun, edebî mevzulardan daha rahatça bahsedersiniz; edebiyat âlemine insafsızca hükmedenlerle edebiyatı himaye eden meşhurlardan birkaçını, *Ourika* müellifiyle kafalı genç şairlerden bazılarını bir araya getirmeye çalışacağım.

De Marsay:

— Sayın markiz, dedi, mösyöyü siz kabiliyeti yüzünden himaye ediyorsanız, ben de güzelliği için koruyacağım; kendisini Paris'in en mesut kibar genci yapacak tavsiyelerde bulunacağım ona. Sonra isterse şairlik de etsin.

Madam de Bargeton, minnet dolu bir bakışla kuzinine teşekkür etti.

Montriveau, de Marsay'ye:

— Sizin fikir adamlarını kıskandığınızı bilmiyordum, dedi. Saadet, şairleri mahveder.

De Marsay, acaba bu söz madam d'Espard'a dokunacak mı diye merak ederek Canalis'e döndü.

— Acaba mösyö bu yüzden mi evlenmek istiyor?

Canalis omuz silkti ve madam de Chaulieu'nün ahbabı olan madam d'Espard gülmeye başladı. Elbisesi içinde kendini, kalıbı içinde bir Mısır heykeli gibi hisseden Lucien, bir cevap veremediğine sıkılıyordu. Nihayet tatlı sesiyle markize: "Madam, iyilikleriniz beni muvaffakıyetlerden başka bir şey görmemiye mahkûm ediyor" dedi.

Paris'in hükümranlarından biri olan Montriveau'nun kendisini markize tavsiye etmesi için fırsatı kaçırmak istemiyen du Châtelet tam o sırada içeri girdi. Madam de Bargeton'u selâmladı ve madam d'Espard'dan locasını istilâ etmek cüretinde bulunduğu için kendisini affetmesini rica etti: seyahat arkadaşını görmiyeli o kadar zaman olmuştu ki! Montriveau ile çöl ortasında birbirlerinden ayrıldıktan sonra ilk defa olarak karşı karşıya geliyorlardı.

Lucien:

— Çölde ayrılıp operada buluşmak! dedi.

Canalis:

— Bu hakiki bir sahne buluşmasıdır, dedi.

Montriveau, baron du Châtelet'yi markize takdim etti, ve markiz, imparatorluk prensesinin sabık emir kâtibine büyük bir hüsnü kabul gösterdi, çünkü daha önce üç locada iyi karşılandığını görmüştü, sonra madam de Sérisy ancak derli toplu insanlarla görüşürdü, üstelik de bu zat Montriveau'nun arkadaşıydı. Bu sonuncu vasfın o kadar büyük bir kıymeti vardı ki madam de Bargeton, dört erkeğin seslerinin edasından, bakışlarından ve tavırlarından, du Châtelet'yi, münakaşasız kendilerinden biri diye kabul et-

tiklerini fark etti. Châtelet'nin taşrada kendini niçin o kadar sattığını Nais birdenbire anladı. Nihayet du Châtelet, Lucien'i gördü ve ona, cemiyette ne kadar ehemmiyetsiz bir mevki işgal ettiğini kibar insanlara işaret ederek bir adamın diğer birini hor görmek için kullandığı o soğuk ve kuru selâm usuliyle selâmladı. Selâm verirken yüzünün aldığı alaycı ifade: burada işi ne bunun? demeye geliyordu. Du Châtelet'nin maksadını pek iyi anladılar, çünkü de Marsay, Montriveau'nun kulağına eğilerek, barona işittirecek şekilde dedi ki: "Terzi kapılarındaki giydirilmiş mankenlere benziyen bu acayip gencin kim olduğunu sorsanıza!"

Du Châtelet, hatır soruyormuş gibi yaparak, bir müddet arkadaşının kulağına bir şeyler söyledi ve hiç şüphesiz rakibini yerin dibine batırdı. Bu adamların cevaplarını verirken gösterdikleri inceliğe, hazırcevaplığa hayran olan Lucien, nükte dedikleri şeyden bilhassa söz serbestliği ve tavırlardaki kolaylıktan şaşkına dönmüştü. O sabah kıyafet ve eşyalarda kendisini dehşete düşürmüş olan lüksü şimdi fikirlerde buluyordu. Uzun uzun düşünmeden aklına gelmiyecek o iğneli düşünceleri, o cevapları kaşla göz arasında nasıl buluverdiklerine bir türlü akıl erdiremiyordu. Sonra bu beş adam, yalnız söz hususunda değil, giyinişleri itibariyle de aynı ferahlığı gösteriyorlardı: ne yeni, ne de eski tarafları vardı. Her şey gözü çekiyor fakat göze batmıyordu. Bugünkü lüksleri dünün lüksüydü, yarının da olacaktı herhalde. Lucien, kendisinin, hayatında ilk defa giyinmiş bir adamı andırdığını tahmin etti.

De Marsay, Félix de Vandenesse'e:

— Azizim, diyordu, şu küçük Rastignac, bir uçurtma gibi bir hamlede havalanıverdi! Şimdi de markiz de Listomère'in yanında, terfi ediyor, bize yukardan bakıyor!

Lucien'e dönerek fakat ona bakmadan:

— Herhalde mösyöyü tanıyordur, dedi.

Madam de Bargeton:

— İftihar ettiğimiz büyük adamın ismi herhalde kulağına gelmiş olsa gerektir, kızkardeşi mösyö de Rubempré'nin bize okuduğu pek güzel şiirleri dinlemişti.

Félix de Vandenesse'le de Marsay, markizi selâmladılar ve de Vandenesse'in kızkardeşi madam de Listomère'in locasına gittiler. İkinci perde başladı, ötekiler de, madam d'Espard'la kuzinini ve Lucien'i yalnız bıraktılar. Bir kısmı, madam de Bargeton'u merak eden kadınlara ondan bahsetmeye gittiler. Diğerleri yeni gelen şairi anlattılar ve kılığiyle alay ettiler; Canalis tekrar Chaulieu düşesinin locasına gitti ve bir daha gelmedi. Lucien, başlıyan oyunun o konuşmalara son vermesinden memnundu. Madam de Bargeton'un Lucien hakkındaki endişeleri, kuzininin baron du Châtelet'ye gösterdiği alâka yüzünden büsbütün artmıştı, bu alâka markizin Lucien'e karşı hamiyane nezaketinden bambaşka idi. İkinci perde devamınca, madam de Listomère'in locası pek kalabalık kaldı ve madam de Bargeton'la Lucien hakkında hararetli konuşmalara sahne oldu. Genç Rastignac herhalde bu locanın eğlendiricisi olmalıydı, ele aldığı

mevzuu bir an içinde tadını çıkararak eski ve modası geçmiş bir hale getirmeye ve dolayısiyle her gün kendisine yeni yeni yemler bulmaya alışmış Paris gülüşünü o tahrik ediyordu. Madam d'Espard bir dedikoduyu çekiştirilene çabucak duyurmadan edemiyeceklerini bildiği için, perdenin sonunu endişeyle bekliyordu. Hislerin, Lucien'le madam de Bargeton'da olduğu gibi, altı üstüne geldiği sıralarda az zaman içinde çok garip şeyler geçer: mânevi inkılâplar tesirleri süratli olan kanunlara tâbidir. Louise, du Châtelet'nin, Vaudeville tiyatrosu dönüşünde Lucien hakkında kendisine söylediği doğru ve hesabi sözleri aklından çıkarmamıştı. Her cümle bir kehanetti, Lucien bunların hepsini doğru çıkarmak işini üzerine almıştı. Madam de Bargeton'un kendisi hakkındaki hayallerini kaybettiği gibi o da Louise hakkındaki hayallerinde inkisara uğrarken, kaderi biraz da Jean-Jacques Rousseau'nun kaderine benziyen çocukcağız onu taklidederek madam d'Espard'a hayran kaldı; ve derhal ona sevdalandı. Gençler veya gençlik heyecanlarını hatırlıyanlar bu aşkın son derece muhtemel ve tabiî olduğunu anlıyacaklardır. O tavır ve hareketlerdeki zarafet, o ince şive, o tatlı ses, pek asil, pek kibar, pek gıpta edilen o narin kadını, bu kıraliçeyi şair, Angoulême'de madam de Bargeton'u ne gözle görmüşse öyle görüyordu. Tabiatındaki hercailik ona derhal bu yüksek kadının himayesini arzulattı; bunun en emin çaresi kadına sahibolmaktı, o zaman her istediğine nail olacaktı! Angoulême'de muvaffak olmuştu, Paris'te neden olmıyacakmış? Farkında olmadan ve kendisi için pek yeni olan operanın bütün

sihir ve füsununa rağmen, bu muhteşem Célimène'in[1] cazibesine kapılan gözleri her an ona doğru kayıyor, onu gördükçe daha çok göreceği geliyordu! Madam de Bargeton, Lucien'in bu ateşli bakışlarından birini fark etti; onu gözetledi ve oyundan ziyade markizle meşgul olduğunu gördü. Danaos'un elli kızı[2] uğruna terk edilmeye razıydı; fakat ötekilerden daha haris, daha ateşli, daha mânalı bir bakış Lucien'in kalbinden geçenleri ona açıklayınca kıskançlık damarları kabardı, fakat istikbalden ziyade mazi hesabına kıskançlık duydu. Bana hiçbir zaman böyle bakmamıştı, diye düşündü. Vay, demek Châtelet haklıymış! O zaman bu adamı sevmekle ne kadar hata etmiş olduğunu anladı. Bir kadın, gösterdiği za'fa pişmanlık duyacak hale geldi mi, her şeyi silmek ister gibi hayatından bir sünger geçirir âdeta. Lucien'in her bakışından öfke duymasına rağmen sakin kaldı. Perde arasında de Marsay tekrar geldi ve beraberinde mösyö de Listomère'i getirdi. Bu ağırbaşlı adamla şımarık genç, azametli markize, locasına kabul etmek felâketine uğradığı bu süslü püslü düğün sağdıcının kendisine verilen mösyö de Rubempré ismiyle hiçbir münasebeti olmadığını haber verdiler. Lucien, Chardon adında bir eczacının oğluydu. Angoulême işlerini pek yakından bilen mösyö de Rastignac, markizin kuzinim dediği o çiroz kadından ve bu kadının, herhalde suni hayatını ilâçlarla devam ettirmek için olacak,

---

1 Molière'in Misanthrope'unun kadın kahramanı.

2 Mitolojik bir kıral olan Danaos'un elli kızı vardı ve bunların biri müstesna hepsi gerdek gecesi kocalarını öldürmüşlerdi.

yanında bir eczacı gezdirmek hususunda gösterdiği ihtiyatkârlıktan bahsederek iki locayı gülmeden katıltmıştı. Hâsılı de Marsay, Paris'lilerin bir an içinde söylenip hemencecik unutuluveren bin bir lâtifesinden birkaçını nakletti, bütün bu çekiştirmelerin altında, bu kartacalılara yaraşır ihanetin hazırlayıcısı du Châtelet'nin parmağı vardı.

Madam d'Espard, yelpaze altından madam de Bargeton'a:

— Kuzum, söylesenize bana, şu himaye ettiğiniz gencin ismi gerçekten de Rubempré mi? dedi.

Müşkül mevkide kalan Anaïs:

— Annesinin ismini aldı, dedi.

— Babasının ismi ne?

— Chardon.

— Ne iş yapardı bu Chardon?

— Eczacıydı.

— Şekerim, himayeme aldığım bir kadınla bütün Paris'in alay edemiyeceğinden emindim zaten. Beni bir eczacının oğlu yanında görmekten ağızları kulaklarına varan muzipleri dinlemeye niyetim yok; beni dinlerseniz birlikte gidelim, hem de derhal.

Madam d'Espard hayli nezaketsiz bir tavır takındı, Lucien bu değişikliğe ne suretle sebebiyet vermiş olduğunu tahmin edemiyordu. Yeleğinin zevksiz olduğunu düşündü, ki doğruydu; elbisesinin fasonu mübalâğalı bir tarzda olduğunu hesapladı, bu da doğruydu. Usta bir terzi tarafından giydirilmek icabettiğini gizli bir acılıkla anladı, ve gelecek pazartesi, markizin konağında karşılaşacağı erkeklerle rekabet edebilmek için ertesi günü en meşhur terziye git-

meye karar verdi. Düşüncelerine dalmış olmasına rağmen, üçüncü perdede dikkatli gözleri, sahneden ayrılmıyordu. Bu eşsiz temsilin ihtişamını seyrederken kendini madam d'Espard hakkındaki hulyalara kaptırmıştı. Fark ettiği ve yeneceğini umduğu muazzam güçlükleri hiçe sayarak bu yeni aşka başlarken gösterdiği mânevi hararete garip bir şekilde aykırı düşen bu âni soğukluk çok canını sıkmıştı. Yeni mâbudesini görmek için derin hulyalarından sıyrıldı; fakat başını çevirince kendini yalnız buldu; hafif bir gürültü işitmişti, kapı kapanıyordu, madam d'Espard kuzinini sürüklüyordu. Bu âni terk edilişe Lucien pek şaştı, fakat sebebini anlıyamadığı için üzerinde fazla düşünmedi.

İki kadın arabalarına bindikleri ve araba Richelieu sokağından Saint-Honoré mahallesine doğru yol almaya başladığı zaman markiz perdelenmiş bir öfkeyle: "Yavrum, dedi, nedir bu yaptığınız? Bir eczacının oğluna alâka göstermeden evvel bari bekleyin de gerçekten meşhur olsun. Chaulieu düşesi henüz Canalis'e karşı alâkasını itiraf etmiyor, halbuki o meşhurdur, asîldir. Bu çocuk oğlunuz veya âşıkınız değildir herhalde?" Bu sözleri söylerken kibirli kadın kuzinini açık renkli gözlerinin sorucu bir bakışıyle süzmüştü.

Madam de Bargeton:

— Bu oğlancağızın bana fazla yaklaşmasına meydan vermediğime ve ona hiçbir müsaadekârlıkta bulunmadığıma ne kadar isabet etmişim! diye düşündü.

Kuzininin gözlerindeki ifadeyi cevap olarak kabul eden markiz:

— O halde bırakın onu ne hali varsa görsün, Allah aşkına. Meşhur bir ismi benimsemek?.. Bu öyle bir cürettir ki cemiyet cezasını verir. Annesinin ismi de olsa, Rubempré hanedanından bir kızın oğluna bu ismi bir iradeyle vermek ancak kıralın hakkıdır; kız asil olmıyan birine varmışsa, bu takdirde böyle bir irade pek büyük bir lûtuf teşkil eder, ve bunu elde etmek için muazzam bir servete, memlekete büyük hizmetlerde bulunmuş olmaya, çok yüksek himayelere ihtiyaç vardır. Bu bayramlık elbisesini giymiş esnaf kılığı gösteriyor ki bu çocuk ne zengindir, ne de kişizade; yüzü güzel ama bana pek ahmak görünüyor, ne muaşeret usullerini, ne konuşmasını biliyor; hâsılı terbiyeden mahrum; nasıl oldu da onu himayenize aldınız?

Lucien'in içinden kendisinden soğuyuşu gibi o da Lucien'den soğumuş olan madam de Bargeton, seyahatinin asıl sebebini kuzininin öğrenmesinden ödü patladı.

— Sevgili kuzinim, size söz gelmesine sebeboldu-ğum için son derece müteessirim.

Madam d'Espard, gülümsiyerek:

— Bana söz gelmez, dedi. Sadece sizi düşünüyorum.

— Peki ama pazartesi günü için onu yemeğe davet ettiniz.

Markiz derhal atıldı:

— Hastalanmış olurum, kendisine haber verirsiniz, her iki ismiyle de kapımı ona kapıyacağım.

Lucien, perde arasında, herkesin oraya gittiğini görerek kendisi de istirahat salonuna gitmeyi akıl etti. Evvelâ madam d'Espard'ın locasına gelenlerden hiçbiri kendisini selâmlamadı, hattâ ona dikkat bile etmedi, bu da taşralı şairin son derece garibine gitti. Sonra da, peşine takılmak istediği du Châtelet, kendisini göz uciyle gözetliyor ve ondan hep kaçıyordu. Salonda dolaşan adamlara baka baka kıyafetinin hayli gülünç olduğuna kanaat getirdikten sonra, Lucien tekrar dönüp locasının köşesine ilişti ve kâh cehennem sahnesiyle pek meşhur olan beşinci perdedeki muhteşem baleyi seyrederek, kâh gözlerinin locadan locaya gezindiği salonun manzarasına, kâh Paris cemiyetinin ona ilham ettiği derin düşüncelere dalmış bir halde temsilin sonuna kadar orada kaldı. — Demek benim saltanat süreceğim diyar burası! diye düşündü, işte dizginlerini ele almam gereken insanlar. Madam d'Espard'a iltifatta bulunmaya gelenlerin söyledikleri sözleri düşünerek oteline yaya döndü; onların tavırları, hareketleri, giriş ve çıkış tarzları, hepsi, şaşılacak bir sadakatle hâfızasında canlandı. Ertesi günü, öğleye doğru, ilk işi o devrin en meşhur terzisi Staub'a gitmek oldu. Bir sürü yüzsuyu döküp peşin para ödemek sayesinde, elbiselerinin o mahut pazartesine hazır olmasını temin etti. Staub, hattâ ona o ehemmiyetli gün için zarif bir redingot, bir yelek ve bir pantolon va'dedecek kadar ileri gitti. Lucien bir çamaşır mağazasında kendisine gömlekler, mendiller, hâsılı bütün lüzumlu şeyleri ısmarladı, ve meşhur bir ayakkabıcıya ayakkabılar ve botlar için ölçü aldırdı. Verdier'den güzel bir baston, madam

Irlande'dan gömlek düğmeleri aldı; hâsılı şık kibarlarla boy ölçüşmek için ne lâzımsa yaptı. Bu fantezilerini tatmin ettikten sonra, Neuve-du-Luxembourg sokağına gitti ve Louise'i çıkmış buldu.

Albertine ona:

— Sayın Markize yemeğe gitti, geç dönecek, dedi.

Lucien, Palais-Royal'de iki franka yemek yenen bir lokantaya gitti ve erkenden yattı. Pazar günü, daha sabahın onunda Louise'e gitti; henüz kalkmamıştı. Saat ikide tekrar gitti. Albertine:

— Madam daha ziyaret kabul emiyor, dedi, ama sizin için bir tezkere verdi bana.

Lucien:

— Daha ziyaret kabul etmiyor mu? dedi; iyi ama ben herhangi bir ziyaretçi değilim ki...

Albertine pek nezaketsiz bir tavırla:

— Bilmiyorum, dedi.

Albertine'in cevabından ziyade madam de Bargeton'dan mektup alışına daha çok şaşan Lucien, tezkereyi aldı ve yolda şu acı satırları okudu:

"Madam d'Espard rahatsızdır, pazartesi sizi kabul edemiyecek; ben de iyi değilim, ama gidip kendisine refakat etmek için kalkıp giyineceğim. Bu aksiliğe çok üzüldüm; fakat kabiliyetinizi düşünerek teselli buluyorum, şarlatanlığa hacet kalmadan lâyık olduğunuz mevkie erişeceksiniz."

Yürüdüğünden bile haberi olmadan kendini Tuileries'de bulan Lucien, "imza bile atmamış!" diye söylendi. Kabiliyetli insanların sahiboldukları seziş kuvvetiyle bu soğuk tezkerenin haber verdiği felâketi tahmin etti. Düşüncelerine dalmış bir halde, XV.

Louis meydanındaki âbideleri seyrederek dosdoğru yürüdü. Hava güzeldi. Zarif arabalar durmadan gözleri önünden geçerek Champs-Elysées caddesine doğru gidiyordu. Gezinenlerin kalabalığını takibetti ve güzel bir günde pazarları bu tarafa akın eden ve ortalığa bir Longchamp manzarası veren üç dört bin arabayı gördü. Atların, tuvaletlerin ve uşak üniformalarının lüksünden şaşkına dönmüş bir halde hep yürüyordu ve inşası başlamış olan Arc-de-Triomphe'un önüne geldi. Dönüşte madam d'Espard'la madam de Bargeton'un nefis bir şekilde koşulmuş bir arabayla kendine doğru geldiklerini görünce beyninden vurulmuşa döndü. Arabanın arkasında hademenin tüyleri dalgalanıyordu, zaten arabadakileri bu hademenin sırma işlemeli yeşil elbisesinden tanımıştı. Bir tıkanıklık yüzünden arabalar dizisi durdu, Lucien, değişmiş kıyafeti içinde Louise'i gördü, tanılacak gibi değildi: elbisesinin renkleri teninin rengini değerlendirecek şekilde intihabedilmişti; elbisesi pek hoştu; zarif bir şekilde düzeltilmiş saçları kendisine pek yaraşmıştı, ve pek ince bir zevk mahsulü olan şapkası modaya hükmeden madam d'Espard'ın şapkası yanında dikkate değer biçimdeydi. Şapka giymenin anlatılmaz bir usulü vardır: bir şapkayı biraz fazla geriye koyun; arsız bir hal verir size; fazla ileri koyun, sinsi bir haliniz olur; yana eğerseniz erkekçe görünürsünüz; kibar kadınlar şapkalarını canlarının istediği gibi giyerler de yine daima iyi görünürler. Madam de Bargeton bu garip muadeleyi derhal halledivermişti. Güzel bir kemer ince belini meydana çıkartıyordu. Kuzininin duruşunu ve tavırlarını almıştı; o-

nun gibi oturmuş, sağ elinin parmaklarından birine küçük bir zincirle bağlanmış bir buhurdanla oynuyor ve göstermek için yapıyormuş hissini vermeden zarif bir eldiven geçirilmiş narin elini gösteriyordu. Hâsılı kendisini, taklidetmeden madam d'Espard'a benzetmişti; markize lâyık bir kuzin olmuştu, markiz de talebesiyle övünür görünüyordu. Şosede gezinen erkek ve kadınlar d'Espard'larla Blamont-Chauvry'lerin armalarını sırt sırta vermiş bir şekilde taşıyan parlak arabaya bakıyorlardı. Lucien, iki kuzini selâmlıyanların ne kadar kalabalık olduğunu görerek hayrete düştü; yirmi salondan ibaret olan bütün bu Paris halkının madam de Bargeton'la madam d'Espard arasındaki akrabalığı çabucak öğrenmiş olduğunu bilmiyordu. Lucien'in aralarında de Marsay ile Rastignac'ı da fark ettiği atlı gençler, iki kuzini koruya kadar takibetmek için arabanın peşine takıldılar. İki şımarık gencin tavırlarından, madam de Bargeton'u kendisinde gördükleri değişiklik dolayısiyle tebrik ettiklerini anlamakta güçlük çekmedi. Madam d'Espard sıhhat ve zarafet içinde parıldıyordu; demek ki hastalığı Lucien'i kabul etmemek için bir bahaneden ibaretti. Çünkü yemeği başka bir güne bırakmış değildi. Fena halde öfkelenen şair arabaya yaklaştı, ağır ağır yürüdü, iki kadının görecekleri bir vaziyete gelince onları selâmladı: madam de Bargeton görmemezlikten geldi, markiz gözlüğünü kaldırıp baktı ve selâmına mukabele etmedi. Paris aristokrasisinin husumeti Angoulême kişizadelerininkine benzemiyordu: taşra beyleri Lucien'i gözden düşürmeye çalışırken, onun kudretini kabul ediyor ve kendisine insan

muamelesi ediyorlardı, halbuki madam d'Espard'm nazarında o mevcut bile değildi. Bu bir mahkeme hükmü değil, adaletin inkârıydı. De Marsay, gözlüğünü takıp kendisini süzdüğü zaman şair buz gibi oldu; Paris'in gözdesi gözlüğünü öyle garip bir tarzda elinden bıraktı ki Lucien'e, bu düşen, âdeta giyotinin bıçağıymış gibi geldi. Araba geçip gitti. Bu küçümsenmiş adamı bir hırs, bir intikam arzusu sardı: madam de Bargeton'u eline geçirse boğazlardı; madam d'Espard'ı giyotine göndermek zevkını tatmak için kendini Fouquier-Tinville'in[1] yerine koydu. De Marsay'yi vahşilerin icadetmiş oldukları o ince işkencelerden biriyle didik didik edesi geliyordu. Canalis'in şairlerin en nazlısına yaraşır bir şekilde atla geçtiğini ve en güzel kadınları selâmladığını gördü.

İçinden:

— Hey Yarabbi! diyordu, ne pahasına olursa olsun altına sahibolmalı! Bu insanların önünde eğildikleri tek kuvvet altındır. Vicdanı ona, hayır, diye haykırdı, altın değil şöhrettir, şöhret de çalışmak demektir! Çalışmak! David öyle derdi. Zaten neye geldim buraya. ben? Muvaffak olacağım! Bu caddeden arabayla geçeceğim, arkasında hademesi olan bir arabayla! Markiz d'Espard'larım olacak! Bu delice düşünceleri içinden geçirirken Hurbain'in lokantasında iki franka akşam yemeğini yiyordu. Ertesi günü saat dokuzda, barbarlığını yüzüne vurmak niyetiyle, Louise'e gitti: kapıcı, madam de Bargeton'un kendi-

[1] İhtilâl mahkemesinin insafsız savcısı ki pek çok kimseleri idam ettirdikten sonra kendisi de giyotin altında can verdi.

sini kabul edemiyeceğini söylemekle kalmadı, yukarı çıkmasına da müsaade etmedi, sokakta kalarak, öğleye kadar etrafı gözetledi. Öğle üzeri du Châtelet madam de Bargeton'un dairesinden çıktı, yan gözle şairi gördü ve görmemezlikten geldi. Fena halde gücüne giden Lucien, rakîbini, takibetti; du Châtelet peşinden geldiğini görünce, bu nezaket hareketinden sonra uzaklaşabilmek ümidiyle dönüp kendisini selâmladı.

Lucien:

— Lûtfen bir dakikanızı bana verir misiniz, size söyliyecek bir çift sözüm var, dedi. Bana dostluk göstermiştiniz, ondan cesaret alarak sizden küçük bir ricada bulunacağım. Madam de Bargeton'dan çıkıyorsunuz, onun ve madam d'Espard'ın nezdinde gözden düşmemin sebebini izah edin bana.

Du Châtelet sahte bir babayanilikle cevap verdi:

— Mösyö Chardon, bu bayanların operada neden sizi bırakıp gittiklerini biliyor musunuz?

Zavallı şair:

— Hayır, dedi.

— Daha başlangıçta mösyö de Rastignac ayağınıza çelme taktı da ondan. Sizin hakkınızda malûmat istiyenlere bu züppe genç, sadece isminizin mösyö de Rubempré değil, mösyö Chardon olduğunu; annenizin loğusalara bakıcılık ettiğini, babanızın hayatta iken Angoulême'in kenar mahallesi Houmeau'da eczacı olduğunu; kızkardeşinizin mükemmel gömlek ütüliyen şirin bir kız olduğunu ve Séchard adında Angoulême'de matbaacılık eden biriyle evleneceğini söyledi. İşte kibarlar muhiti böyledir. Biraz kendinizi gösterdiniz

mi sizi çekiştirir durur. Mösyö de Marsay, madam d'Espard'la sizden bahsederek eğlenmeye gelmişti, bu bayanlar, sizin yanınızda bulunmakla itibarlarına halel geldiğini düşünerek derhal kaçıp gittiler. Onların evine gitmeye çalışmayınız. Madam de Bargeton sizi görmeye devam ettiği takdirde kuzini onu evine kabul etmez. Sizin kabiliyetiniz var, öcünüzü almaya gayret edin. Kibarlar muhiti size yüz mü çevirdi, siz de yüz çevirin ona. Bir çatı katına sığının, orada şaheserler meydana getirin, nüfuzlu bir mevki edinin, derhal bu insanların ayağınıza kapandığını görürsünüz; o zaman onun size yaptığı kötülüğü aynen ona yaparak hıncınızı alırsınız. Madam de Bargeton size ne kadar fazla dostluk göstermişse şimdi de o nispette sizden uzaklaşacaktır. Kadınların hisleri böyledir işte. Ama şimdilik Anaîs'in dostluğunu yeniden kazanmak mevzuubahs değildir, sadece düşmanınız olmamasını temin etmek lâzım, size bunun çaresini göstereceğim. Size mektuplar yazmıştı, bütün mektuplarını geri gönderin, bu asîl hareketten duygulanacaktır; daha sonraları ona ihtiyacınız olursa size karşı düşmanca davranmaz. Bana gelince, istikbaliniz hakkında o kadar tam bir kanaatim var ki her yerde sizi müdafaa ettim, şimdiden tezi yok, sizin için elimden bir şey gelirse beni daima hizmetinize âmade bulacaksınız.

Lucien o kadar gamlı, o kadar solgun, o kadar bitkin bir haldeydi ki Paris havasının gençleştirdiği bu eskiden güzel delikanlının verdiği soğuk nezaket selâmına mukabele etmedi. Oteline döndü ve orada bizzat Staub'u buldu. Terzinin maksadı, prova ettiği

elbiselerini prova etmekten ziyade Gaillard-Bois otelinin sahibesinden tanımadığı müşterisinin mali vaziyetini öğrenmekti. Lucien posta arabasiyle gelmişti. Madam de Bargeton, geçen perşembe onu Vaudeville tiyatrosundan arabayla getirmişti. Bu malûmat iyi idi. Staub, Lucien'e, kont cenapları diye hitabetti, ve zarif hatlarını ne büyük bir sanatla tebarüz ettirmiş olduğunu kendisine gösterdi.

— Böyle giyinmiş bir genç gidip Tuileries'de dolaşabilir, dedi, on beş güne kalmadan zengin bir İngiliz kıziyle evlenir.

Bu Alman terzisi lâtifesi ve elbiselerinin mükemmelliği, kumaşın nefaseti, aynaya bakarken kendinde bulduğu zarafet, bu küçük şeyler Lucien'in kederini azalttı. Müphem bir şekilde düşündü ki Paris tesadüfler merkezidir, ve bir an için tesadüfe inandı. Müsvedde halinde bir cilt şiiriyle *"IX. Charles'ın Tirendazı"* isimli bir romanı yok muydu? İstikbaline ümit bağladı. Staub, redingotla ötekileri ertesi günü teslim edeceğine söz verdi. Ertesi günü, ayakkabıcı, çamaşırcı ve terzi hepsi de faturalariyle geldiler. Onları boş çevirmek usulünü bilmiyen, hâlâ taşra âdetlerinin cazibesi altında bulunan Lucien borçlarını ödedi; fakat bu ödemelerden sonra Paris'e getirdiği iki bin franktan elinde yalnız üç yüz altmış frank kaldı. Ancak bir haftadan beri Paris'te bulunuyordu! Bununla beraber giyindi ve Feuillants terasında gezinmeye gitti. Orada biraz hıncını aldı. O kadar iyi giyinmiş, o kadar zarif, yakışıklıydı ki, birçok kadınlar ona baktılar, iki üç tanesi de güzelliğinin o derece tesiri altında kaldılar ki tekrar dönüp bakmaktan

kendilerini alamadılar. Lucien, gençlerin tavır ve hareketlerini tetkik etti ve bir yandan kalan üç yüz altmış frankı düşünürken bir yandan da zarafet dersini aldı. O gece odasında tek başına düşünürken, iktisat ettiğini sanarak en basit şeylerle karın doyurduğu Gaillard-Bois otelindeki oturuşunun kendisine neye mal olduğunu öğrenmek aklına geldi. Başka yere çıkmak niyetindeymiş gibi hesap puslasını istedi, ve yüz frank kadar borçlanmış olduğunu gördü. Ertesi günü, David'in ucuz diye kendisine sağlık verdiği Quartier Latin'e koştu. Uzun boylu araştırdıktan sonra, Sorbonne yakınında Cluny sokağında, mobilyalı odalar kiraya veren sefil bir bina buldu. Derhal Gaillard-Bois oteli sahibesine borcunu ödedi, hemen o gün gidip Cluny sokağına yerleşti. Taşınması ona sadece bir araba parasına mal olmuştu.

Fakir odasına yerleştikten sonra madam de Bargeton'un mektuplarını topladı, bir paket yaptı, masasının üstüne koydu ve kendisine yazmadan önce bu uğursuz haftayı düşündü. Louise'in Paris'te onsuz ne yapacağını düşünmeden, aşkını akılsızca ilk inkâr edenin kendisi olduğunu aklına getirmedi; kabahatlerini görmedi, sadece şimdiki vaziyetini gördü; madam de Bargeton'u itham etti: yolunu aydınlatacak yerde kendisini felâkete sürüklemişti. Kızdı, onuru kabardı ve öfkesinin en ateşli anında şu mektubu yazmaya başladı:

"Sonraları büyüyünce boş hayaller diyeceği o asîl duygulara iman etmiş zavallı bir mahcup delikanlı hoşuna gittiği için, işvebazlığın cazibesini, zekâsının inceliklerini ve bir anne sevgisinin en güzel zevahiri-

ni kullanarak onu baştan çıkaran bir kadına ne derdiniz acaba madam? Ne en cazip vaitlerden, ne de çocuğun hayran olduğu iskambil kâğıdından şatolardan kaçınıyor; onu elde ediyor, alıp götürüyor, kâh itimatsızlık gösterdiği için azarlıyor, kâh gururunu okşuyor; bu genç, ailesini terk ederek körükörüne kendisini takibedince, kadın onu sonsuz bir denizin kenarına götürüyor, bir gülümseyişle incecik bir sandala bindiriyor, ve tek başına, yardımsız fırtınalar içine salıveriyor; sonra üstünde kaldığı kayadan, gülmeye başlıyor ve ona hayırlı yolculuklar temenni ediyor. Bu kadın sizsiniz, o çocuk da ben. Bu çocuğun elinde hayırseverliğinizin günahlarını ve kendisine gösterdiğiniz müsaadekârlıkları meydana vurabilecek bir hâtıra bulunuyor. Dalgalarla boğuşan bu çocuğu görünce onu bağrınıza basmış olduğunuzu düşünerek yüzünüz kızarabilir. Bu mektubu okuduğunuz zaman o hâtıra elinize geçmiş bulunacaktır. Her şeyi unutmanıza artık bir mâni yoktur. Parmağınızın bana semalarda işaret ettiği güzel ümitlerden sonra, Paris'in çamurları içinde sefaletin gerçeklerini fark ediyorum. Siz hayranlarınız arasında parıldıyarak beni eşiğine kadar getirdiğiniz bu âlemin şatafatları içinde yolunuza devam ederken, ben de beni attığınız sefil çatı katında titreyip duracağım. Ama belki de şenlikler ve eğlenceler arasında bir vicdan azabına tutulduğunuz olur, bir uçuruma attığınız çocuk hatırınıza gelir belki. Şayet böyle bir şey olursa, hiç üzülmeyin, madam! Bu çocuk, sefaleti içinde, elinde kalan son şeyi, affını, son bir bakışla size sunuyor. Evet, madam, sayenizde hiçbir şeyim kalmadı. Hiç mi?

Yaradan dünyayı bir hiçle yaratmamış mıydı? Sanatkâr da Tanrıyı taklidetmelidir: kudretine sahib olacak mıyım bilmiyorum ama merhametine olsun sahibim. Yalnız kötü bir yol tutmamdan korkunuz olabilirdi; çünkü günahlarımın suç ortağı olacaktınız. Heyhat! Çalışmalarım sayesinde erişmeye gayret edeceğim şöhrette bundan böyle sizin hiçbir hisseniz olamıyacağı için acıyorum size."

Bu yapmacıklı, fakat yirmi bir yaşındaki bir sanatkârın daima mübalâğalandırdığı o haysiyet gururu ile dolu mektubu yazdıktan sonra Lucien ailesini düşündü: David'in servetinin bir kısmını feda ederek kendisi için süslediği o güzel daireyi gördü, tatmış olduğu sakin, mütevazı, burjuva zevklerini hatırladı; annesinin, kızkardeşinin, David'in hayalleri etrafını aldılar, yola çıkacağı sırada döktükleri göz yaşlarını tekrar gördü, kendisi de ağladı, çünkü Paris'te yalnızdı. Ne bir dostu, ne bir hâmisi vardı.

Birkaç gün sonra Lucien kızkardeşine şöyle yazıyordu:

"Ève'ciğim, kendilerini sanata vakfetmiş kardeşlerinin hayatını paylaşan kızkardeşler sevinçten ziyade kederler tatmak bahtsızlığına uğrarlar, ben de korkuyorum ki sana ağır bir yük olmaya başladım. Benim için kendinizi feda etmiş olan sizlerin iyiliğinizi az mı suiistimal ettim? Mazimin aile hazlariyle dolu bu hâtırası bugünün yalnızlığı içinde bana destek oldu. Paris âleminin ilk inkisarlarını ve ilk âdiliklerini tattıktan sonra kendimi hakiki bir muhabbet muhitinde hissetmek için aramızdaki mesafeyi, yuvasına dönen bir kartal süratiyle geçtim! Işıkları-

nız mı titreşti? Ocağınızın ateşleri mi yuvarlandı? Kulaklarınız çınladı mı? Annem: "Lucien bizi düşünüyor mu" dedi? David: "İnsanlar ve hâdiselerle uğraşıyor" cevabını mı verdi? Ève'ciğim, bu mektubu yalnız sana yazıyorum. Her ikisinden de yüzüm kızararak, başıma gelecek iyilik ve kötülükleri (çünkü kötülüğün ne kadar nadir olması gerekirse burada iyilik o kadar nadirdir) ancak sana açmaya cesaret edebilirim. Birkaç kelime içinde çok şey öğreneceksin: madam de Bargeton benden utandı, geldiğimin dokuzuncu günü benden yüz çevirdi, bana yol verdi. Beni görünce başını çevirdi, halbuki, beni tanıtmak istediği muhitte onun yanında görünebilmek için Angoûlême'den getirdiğim ve ne güçlükler pahasına edinilmiş iki bin franktan 1760 frangını harcamıştım. Nereye harcadın? diyeceksin. Kardeşçiğim, Paris acayip bir gayya kuyusu: burada on sekiz meteliğe de yemek yenebiliyor, ama kibar bir lokantanın en basit yemeği elli franka mal oluyor; dört ve iki franka pantolonlar, yelekler var, ama rağbet gören terziler bunları yüz franktan aşağı yapmıyorlar. Yağmur yağdığı zaman sokaktaki sellerden geçmek için bir metelik veriliyor. En küçük araba yolculuğu ise otuz iki meteliğe mal oluyor. Güzel bir mahallede oturduktan sonra şimdi üç kiliseyle Sorbonne'un eski binaları arasına sıkışmış Paris'in en fakir ve en karanlık, dar sokaklarından birinde Cluny sokağındaki Cluny otelinde oturuyorum. Bu otelin dördüncü katında mobilyalı bir odaya yerleştim. Pek kirli ve çıplak olmasına rağmen gene ayda on beş frank veriyorum. İki meteliklik bir küçük ekmek ve bir meteliklik sütle öğle-

yin karnımı doyuruyorum, ama tam Sorbonne meydanın daki Flicoteaux isminde bir ahçıda yirmi iki meteliğe mükemmel bir akşam yemeği yiyorum. Kışa kadar masrafım — her şey dahil — ayda altmış frankı geçmiyecek, hiç değilse ben öyle ümidediyorum. Demek ki iki yüz kırk frankım önümüzdeki ilk dört aya kâfi gelecek. O zamana kadar da herhalde *IX. Charles'ın Tirendazı* ile *Papatyalar*'ı satmış olurum. O yüzden benim için hiç merak etmeyin. Bugünkü günüm sıkıntılı, yoksul ve sefilse, istikbal masmavi, zengin ve muhteşemdir. Başıma gelen fakat beni ezemiyen bu güçlükleri büyük adamların ekserisi tanımışlardır. Büyük bir tiyatro yazarı olan Plautus değirmende çıraklık ediyordu. Machiaveli gündüzleri işçiler arasında çalıştıktan sonra geceleri *Hükümdar*'ı yazıyordu. O meşhur günün zaferine hizmet ederek Lepante savaşında kolunu kaybetmiş olan, zamanının aşağılık yazarları tarafından *İhtiyar ve iğrenç kolsuz* diye anılan büyük Cervantes de o ulvi Don Quichotte'unun ilk ve ikinci kısımları arasında, tâbi bulamamak yüzünden on sene fâsıla vermek zorunda kalmıştı. Bugün vaziyet o kadar fena değildir. Üzüntüler ve sefalet ancak meçhul kalmış kabiliyetlere musallat olabilir; bir kere şöhrete eriştiler mi, yazarlar zengin oluyorlar, ben de zengin olacağım. Zaten zihnen yaşıyorum, günün yarısını Sainte-Geneviève kütüphanesinde geçiriyor, noksan kalan bilgilerimi orada tamamlıyorum, yoksa muvaffakıyet yolunda fazla ileriye gidemem. Gördüğün gibi bugün âdeta mesudum. Birkaç gün içinde vaziyetime intıbak ettim. Sabah erkenden sevdiğim çalışmalara veriyo-

rum kendimi; maddi hayatım da temin edilmiştir; uzun boylu düşünüyor, araştırmalar yapıyorum, onurumun her an kırılabileceği kibarlar muhitinden el etek çektikten sonra artık incinecek bir şeyim kalmadı. Bu devrin meşhur adamlarının kenarda yaşamaları lâzımdır. Onlar ormanın kuşları gibi değil midirler? Öterler, tabiatı şenlendirirler, ama kimse onları göremez. Ben de öyle yapacağım; elverir ki kafamdaki iddialı tasarılarımı gerçekleştirebileyim. Madam de Bargeton'u kaybettiğime yanmıyorum. Böyle davranan bir kadın hatırlanmaya değmez. Angoulême'den ayrıldığıma da pişman değilim. O kadın beni Paris'e atarak kendi halime terk etmekte haklıydı. Burası, yazarlar, düşünürler, şairler ülkesi. Şöhret ancak burada yeşerir, ve bugün ne güzel mahsuller verdiğini biliyorum. Sanatkârların, geçmiş devirler dehalarının muhayyileyi ısıtan ve harekete getiren canlı eserlerini müzelerde ve koleksiyonlarda bulabilecekleri biricik yer burasıdır. Burada daima açık duran muazzam kütüpaneler zihne bilgi ve gıda verirler. Nihayet Paris'te havada ve en küçük teferruatta teneffüs edilen ve edebî mahsullerde iz bırakan bir ruh vardır. İnsan burada kahvede, tiyatroda yarım saat konuşmakla taşrada on senede öğrenebileceğinden fazla şey öğreniyor. Burada, gerçekten her şey temaşadır, mukayesedir, bilgidir. Aşırı bir ucuzluk, aşırı bir pahalılık, işte Paris; her arı burada çiçeğini bulur, her ruh kendine has olana erişir. O yüzden bugün üzüntü içinde olsam da gam yemem. Tam tersine, bir an için kederlenen kalbimi büyük bir istikbal düşüncesi sevindiriyor. Allaha ısmarladık, sevgili kar-

deşçiğim, benden sık sık mektup bekleme: Paris'in hususiyetlerinden biri de şu ki insan zamanın nasıl geçtiğini fark etmiyor bile. Hayat korkunç bir süratle akıp gidiyor. Annemi, David'i ve seni en candan sevgilerimle öperim."

Flicoteaux pek çok kimselerin hâfızasında yer etmiş bir isimdir. İkinci kırallığın ilk on iki yılı içinde Quartier Latin'de oturup da bu açlık ve sefalet mâbedine devam etmemiş pek az talebe vardır. Üç tabaktan mürekkep olan akşam yemeği bir küçük şarap sürahisi veya bir şişe bira ile on sekiz meteliğe, bir şişe şarapla yirmi iki meteliğeydi. Bu gençlik dostunun muazzam bir servet yapmasına mâni olan şey hiç şüphesiz, programının rakiplerinin afişlerinde büyük harflerle "EKMEK İSTENDİĞİ KADAR" diye tabedilen bir maddesidir. Flicoteaux birçok şöhretlerin velinimeti olmuştur. Muhakkak ki bir hayli meşhur adamların kalbleri, Sorbonne meydanına ve Neuve-du-Richelieu sokağına bakan o ufak ufak camlı vitrinleri görünce anlatılmaz bir hâtıranın hazzını duysalar gerektir. II. Flicoteaux ile III. Flicoteaux, temmuz[1] günlerinden önce, dükkânın bu cephelerine saygı göstermişler, bugün hemen bütün lokantaların mide aleyhine gözleri doyuran o ilâncılığına, o dış şarlatanlığına hiç kıymet vermediklerini göstermişlerdi. Pişirilmeye mahsus olmıyan o samanlanmış av kuşları yerine, palyaçonun "Güzel bir sazan balığı gördüm, haftaya almak niyetindeyim" sözünü hakîi

[1] 27, 28, 29 temmuz günleri, ki bir ihtilâlle Bourbon'ların küçük kolu tahta çıkmıştı.

çıkaran o alelâcayip balıklar yerine; onbaşılarla hemşerileri kadınların gözlerini boyamak için şatafatlı sergilerde teşhir edilen o sözümona turfandalar yerine, dürüst Flicoteaux, hayli tamirlerle bezenmiş kâseler içinde müşterilerin gözlerini okşıyan kuru erik hoşafı teşhir eder ve müşteriler, başka afişlerde bol keseden va'dedilen "tatlı" nın lâftan ibaret olmadığına emin bulunurlardı. Dörde bölünmüş üç kiloluk ekmekler istendiği kadar ekmek va'dinin boş olmadığını temin ederdi. Alaya almaya müsait acayip ismi yüzünden zamanında mevcut olsaydı Molière'in takılmaktan geri kalmıyacağı bu müessesenin bütün lüksü bundan ibaretti. Flicoteaux hâlâ mevcuttur, talebeler yaşamak istedikleri müddetçe o da yaşıyacaktır. Ne fazla, ne eksik, orada yemek yenir; fakat çalışmada olduğu gibi, mizaçlara ve günün şartlarına göre neşeli veya kederli bir faaliyetle yenir. Bu meşhur müessese o zamanlar gönye şeklinde birleşen iki salondan ibaretti. Uzun, dar ve alçak tavanlı olan bu salonların biri Sorbonne meydanından, öteki Neuve-du-Richelieu sokağından ışık alırdı. Her ikisinde de kim bilir hangi manastır yemekhanesinden getirilmiş masalar vardı. Çünkü manastırlara has bir uzunlukta idiler, ve tabaklar orada numaralar konulmuş hâreli madenî halkalara geçirilmiş peçetelerle hazırlanır. I. Flicoteaux örtülerini ancak pazardan pazara değiştirirmiş; fakat söylendiğine göre rekabet, sülâlesini tehdide başlayınca II. Flicoteaux bunları haftada iki defa değiştirmiş. Bu lokanta zarafet ve eğlenceleriyle bir ziyafet salonu değil, kabı kacağiyle bir imalâthanedir. Herkes oradan çabucak çıkar. İçeride hareketler sü-

ratlidir. Garsonlar etraflarına bakınmadan gidip gelirler, hepsi meşguldürler, hepsi iş görürler. Yemekler pek çeşitli değildir. Patates hiç eksik olmaz. İrlândada tek patates kalmasa, her yerde kıtlığı çekilse, Flicoteaux'da gene bulunur. Otuz seneden beri orada, Titiano'nun sevdiği o sarı renkte, üstüne kıyılmış yeşillik ekilmiş bir halde hazırlanır ve kadınların gıpta ettikleri bir imtiyazdan faydalanır: 1814'te nasıl görmüşseniz 1840 ta aynen öyledir. Bu müessesenin alâkart listesinde koyun pirzolaları ile sığır filetolarının yeri, Véry'nin listesindeki yaban horozları, mersin balığı filetoları mesabesindedir, yani sabahtan ısmarlanması lâzım gelen fevkalâde yemeklerdir. Sığırın dişisi orada hüküm sürer ve yavrusu da en muhtelif şekillerde bol bol karşınıza çıkar. Merlanos balıklariyle uskumrular Okyanus sahillerine vurdukları zaman sıçrayıp Flicoteaux'nun dükkânında arzı endam ederler. Orada her şey, ziraatin kusurları ve Fransız mevsimlerinin kaprisleriyle münasebetlidir. Zenginlerin, âvarelerin, tabiatın değişikliklerine kayıtsızlık gösterenlerin akıllarına bile gelmiyecek şeyler öğrenilir orada. Quartier Latin'e kapanmış talebe orada en doğru bir zaman bilgisi edinir: fasulyelerle bezelyelerin ne zaman iyi mahsul verdiğini, hale ne zaman lâhana yığıldığını, hangi çeşit salataların orada ne zaman bulunduğunu, pancarın kıt olup olmadığını bilir. Lucien'in oraya geldiği sıralarda da tekrarlanan eski bir iftiraya göre bifteklerin lokantada görünmesi güya çokça at öldüğü sıralara raslarmış. Paris lokantalarından pek azında bu kadar güzel bir manzara görülür. Ateşli ve ciddî, gamlı ve endişeli

yüzler eksik değildir ama orada hep gençlik ve iman, neşeyle katlanılan bir sefalet bulursunuz. Kıyafetler umumiyetle mühmeldir. Onun için iyi giyinmiş müşteriler herkesin gözüne çarpar. Herkes bilir ki bu fevkalâde giyim: beklenen bir sevgili, bir tiyatro seyri veya yüksek muhitlere bir ziyaret mânasına gelir. Bu hikâyede görüleceği gibi, sonradan meşhur olmuş birçok talebeler arasında burada bir dostluk kurulduğu rivayet edilir. Bununla beraber, aynı masa köşesinde toplanan hemşeri gençler istisna edilirse, umumiyetle yemek yiyenler, belki de şarabın fazla coşturucu cinsten olmaması yüzünden, nadiren gülen bir ciddiyet taşırlar. Flicoteaux'ya devam etmiş olanlar, orada iki sene yemek yedikten sonra, en meraklı müdavimlerin bile bu hayallerin hüviyetleri hakkında bir ipucu elde etmelerine mahal vermeden ortadan sırroluveren en soğuk bir sefaletin sislerine bürünmüş asık suratlı ve esrarlı bazı kimseleri hatırlarlar. Flicoteaux'da başlıyan dostluklar, civar kahvelerde, likörlü bir puncun ateşi veya herhangi bir *gloria*[1] ile ıslatılmış yarım fincan kahvenin harareti içinde takviye edilirdi.

Cluny oteline yerleşmesinden sonraki ilk günler zarfında Lucien, her acemi gibi, sıkılgan ve muntazam bir hayat yaşıyordu. Varını yoğunu tüketen kibar âleminde aldığı dersten sonra, hararetle çalışmaya koyuldu. Paris'in, en zenginlerinden en fakirlerine kadar her keseye elverişli eğlenceleri ve karşılaşılan güçlükler bu ilk hareketi pek çabuk söndürür. Bu

[1] Kahve veya çaya katılarak içilen bir nevi rom.

güçlükleri yenebilmek için ya hakiki istidadın vahşi enerjisi, yahut da yükselme hırsının çetin iradesi lâzımdır. Lucien saat dört buçuk sularında Flicoteaux'ya düşerdi; erken gelmenin faydalarını fark etmişti: o saatlerde daha çeşitli yemekler bulunur, sevilen yemekler tükenmemiş olurdu. Bütün şiirle alâkalı olanlar gibi kendine bir yer bellemişti, ve bu intihabı akıllıca davrandığına delâlet ediyordu. Flicoteaux'ya daha ilk ayak bastığı gün, kasa yakınında, orada yemek yiyenlerin yüzleri kadar kulak kabarttığı sözleri de edebiyatçı arkadaşlar olduklarını belli eden bir masa gözüne ilişmişti. Hem bir içgüdü ona sezdirmişti ki kasaya yakın oturmakla lokanta sahipleriyle konuşabilirdi. Zamanla ahbaplık teessüs eder, ve paraca sıkıntıya düştüğü zaman, bu sayede bir veresiye hesabı açtırabilirdi. Onun için kasanın yanında dörtköşe küçük bir masaya oturmuştu. Burada halkasız beyaz peçetelerle hazırlanmış olan iki kişilik yer gelip geçici müşterilere ayrılmış olacaktı. Lucien'in karşısında oturan, herhalde kendisi kadar fakir olan kansız benizli bir gençti; bu gencin erkenden solmuş güzel yüzü boşa çıkmış ümitlerin, hatlarını harabettiğini ve ruhunda ekilmiş tohumların asla yeşermediği çiziler açtığını belli ediyordu. Lucien, bu şiir izleri yüzünden ve önüne geçilmez bir muhabbet hamlesiyle yabancı adama bir yakınlık duydu.

Bir haftalık ufak tefek ikramlardan, sözlerden, karşılıklı bakışmalardan sonra, Angoulême'li şairin ilk olarak kendisiyle birkaç kelime konuşabildiği bu genç adamın ismi Etienne Lousteau idi. Lucien gibi, Etienne de taşradan gelmiş, Berry'nin bir şehrinden

iki sene evvel çıkmıştı. Onun canlı tavırları, parıltılı gözleri, zaman zaman pek kısa kestiği sözleri, edebî hayat hakkında acı tecrübeleri olduğunu belli ediyordu. Etienne, yazdığı tragedyayı cebine koyup Lucien gibi şöhret, kudret ve para sevdasına düşerek Sancerre'den yola çıkmıştı. Evvelâ üstüste birkaç gün akşam yemeğine gelen bu genç, sonraları ancak zaman zaman görünür oldu. Beş altı gün ortadan kaybolduktan sonra şairini bir kere görünce, Lucien ertesi günü de göreceğini umuyordu; fakat ertesi günü yerini yabancı biri alıyordu. Gençler birbirlerini bir gün evvel görmüş olurlarsa, dünkü sohbetin harareti bugünkü konuşmaya akseder; fakat araya giren fâsılalar, her seferinde Lucien'i buzları kırmaya mecbur ediyor, ve ilk haftalar zarfında pek az ilerlemiş olan dostluklarının teklifsizlik haline gelmesini geciktiriyordu. Kasada oturan kadına sorduktan sonra Lucien, arkadaşının küçük bir gazetede muharrir olduğunu, oraya yeni kitaplar hakkında yazılar yazdığını ve Ambigu-Comique, Gaieté, Panorama-Dramatique tiyatrolarında oynanan piyeslerin tenkidlerini yaptığını öğrendi. Bu genç derhal Lucien'in nazarında mühim bir şahsiyet oluverdi, onunla daha teklifsiz bir şekilde görüşmeye ve bir acemiye çok lüzumlu olan böyle bir dostluğa erişmek için bazı fedakârlıklarda bulunmaya karar verdi. Gazeteci on beş gün görünmedi. Lucien, Etienne'in ancak parasız kaldığı zamanlar Flicoteaux'da yemek yediğini bilmiyordu; o somurtkan ve neşesiz halinin ve Lucien'in mültefit tebessümler ve tatlı sözlerle mukabele ettiği o soğuk tavırlarının sebebi buydu. Bununla beraber bu ahbap-

lık üzerinde uzun uzun düşünmek icabediyordu, çünkü bu meçhul gazeteci, atıştırılan kadehler, fincan fincan kahveler, punçlar, tiyatrolar ve supelerle, pahalı bir hayat yaşıyor görünüyordu. Halbuki mahalleye yerleştiği ilk günlerde Lucien, Paris hayatından edindiği ilk tecrübeden serseme dönmüş biçare bir delikanlı gibi davranmıştı. Meşrubat fiyatlarını tetkik edip kesesini de tarttıktan sonra, pişmanlığını çektiği hatalara yeniden düşmek korkusiyle, Lucien, Etienne'in gidişini taklidetmeye cesaret edemedi. Hâlâ taşra âdetlerinin boyunduruğu altında bulunan o iki koruyucu meleği, Ève'le David, en küçük bir kötümser düşünce karşısında şahlanıyor, kendisine ne ümitler bağlandığını, yaşlı annesini mesudetmek boynunun borcu olduğunu ve kabiliyetinin neler vadettiğini ona hatırlatıyorlardı. Sabahlarını Sainte-Geneviève kütüpanesinde tarih okumakla geçirirdi. İlk araştırmaları *IX. Charles'ın Tirendazı* romanında düşmüş olduğu korkunç hataları ona fark ettirmişti. Kütüpane kapanınca, râtıp ve soğuk odasına dönerek eserini düzeltiyor, koca koca fasılları çıkararak, yeni parçalar ekliyordu. Flicoteaux'da akşam yemeğini yedikten sonra Commerce pasajına iniyor, fikir hareketlerini takip için Blosse'un edebi kıraathanesinde çağdaş edebiyat eserlerini, gazeteleri, mevkut dergileri, şiir kitaplarını okuyor, sonra gece yarısına doğru, odun da, ışık da sarf etmeden, köhne oteline dönüyordu. Okuduğu şeyler düşüncelerine öyle değişiklikler yapıyordu ki çiçeklere dair sonelerden mürekkep şiir mecmuasını, sevgili Papatyalarını yeni baştan gözden geçirdi ve bunları yeniden o kadar işledi

ki eski haliyle kalan mısraların sayısı yüzü geçmiyordu. Babaevinin sofrasiyle kıyaslıyarak Flicoteaux'yu lüks bulan, Luxembourg bahçesinin ağaçlı yollarında kadınları iştahla ve yan gözle süze süze yavaş yavaş gezinerek dinlenen, mahalleden dışarı çıkmadan istikballerini düşünerek bir evliya sabriyle çalışmaya koyulan fakir taşra çocuklarının temiz ve mâsum hayatını yaşadı önceleri. Fakat şair doğmuş olan, çok geçmeden büyük arzulara kapılan Lucien, tiyatro ilânlarının baştan çıkarıcı tesirlerine karşı koyamaz oldu. Parterlerine devam ettiği Theâtre-Français, Vaudeville, Variétés, Opera-Comique tiyatroları onu altmış frank kadar bir masrafa soktu. Talma'yı, şöhretini yapan rollerde görmek saadetinden hangi talebe kendini mahrum edebilirdi. Bütün şair ruhlu insanların ilk sevgisi olan tiyatro, Lucien'i büyüledi. Aktörlerle aktrisler ona büyük şahsiyetler gibi görünüyordu; rampayı aşarak onları teklifsizce görmek imkânı olduğuna inanmıyordu. Kendisine o zevkleri tattırmış olan bu insanlar, onun nazarında gazetelerin devletin yüce dâvalariyle bir hizada bahsettikleri harikulâde insanlardı. Tiyatro muharriri olmak, eseri oynanmak, ne tatlı hulyaydı bu! Bu hulyayı Casimir Delavigne gibi bazı cüretkârlar gerçekleştiriyorlardı! Bu velût düşünceler, ardından ümitsizliğin yetiştiği bu nefse güven anları Lucien'i rahat bırakmadı ve türlü aşırı arzuların sinsi uğultularına rağmen onu o temiz çalışma yolundan ayırmadı. Usluluğu ileri götürerek Palais-Royale'e girmekten kendini menediyordu. O ifsadedici yerde bir tek gün içinde Very'de elli frank ve elbiselere beş yüz franka yakın

harcamıştı. Onun için Fleury'yi, Talma'yı, iki Baptiste'leri veya Michot'yu görmek arzusuna kapıldığı zamanlar, saat beş buçuktan itibaren sıra beklenen ve gecikenlerin yarım franka büro yanında bir yer kiralamak mecburiyetinde kaldıkları karanlık galeriden daha ileri gitmezdi. Ekseriya, orada iki saat bekledikten sonra *"Bilet kalmadı!"* sözleri ne çok talebelerin kulaklarında çınlıyarak onları ümitsizliğe düşürmüştür. Tiyatrodan sonra, gözleri yerde, o zamanlar canlı baştan çıkarma vasıtalariyle dolu sokaklara bakmadan dönerdi. Pek alelâde oldukları halde vesveseli genç muhayyilelerde muazzam bir yer alan bazı maceralar belki onun da başından geçmiştir. Sermayesinin azalmasından ürkerek bir gün parasını saydı, bir kitapçı bulmak ve paralı işler aramak lüzumunu düşünürken Lucien soğuk terler döktü. Kendi kendine dost mertebesine çıkarmış olduğu genç gazeteci artık Flicoteaux'ya gelmiyordu. Lucien bir tesadüf bekliyor, fakat bu tesadüf hiç görünmüyordu. Paris'te, tesadüf, ancak tanıdıkları pek fazla olanların karşısına çıkar; münasebetlerin çokluğu orada her çeşitten muvaffakıyetlerin sayısını artırır, talih de mevcudu en kabarık taburların tarafını tutar. Taşralıların basiretkârlığından henüz sıyrılmamış bir insan olarak, Lucien elinde birkaç eküden başka para kalmıyacağı güne kadar beklemek istemedi: kitapçılara başvurmaya karar verdi.

Eylûl ayının oldukça soğuk bir sabahında, iki müsveddesini koltuğu altına sıkıştırarak, La Harpe sokağından indi. Augustine rıhtımına kadar yürüdü, sanki bir iyilik perisi ona edebiyata atılacağına ken-

dini suya atmasını tavsiye ediyormuş gibi kâh Seine nehri sularına, kâh kitapçı dükkânlarına bakarak kaldırım boyunca gezindi. Camlar ardından veya kapı eşiğinde gördüğü yüzlerin ne derece uysal, iç açıcı, somurtkan, neşeli veya keyifsiz olduğunu inceden inceye tetkik ettikten, üzücü tereddütlerden sonra önünde telâşlı çırakların kitapları paketledikleri bir dükkânı gözüne kestirdi. Sevkıyat yapılıyordu, duvarlar ilânlarla kaplıydı. *Satışa çıkarılmıştır:* MÜNZEVİ, *yazan Vikont d'Arlincourt. Üçüncü basılış.* LÉONİDE, *yazan Victor Ducange; nefis kâğıda basılmış büyük boy, beş cilt. Fiyatı 12 frank.* INDUCTIONS MORALES, *yazan Keraty.*

Lucien:

— Bahtiyar bunlar; diye söylendi.

Meşhur Ladvocat'nın yeni ve orijinal bir icadı olan afiş o sıralarda ilk olarak duvarlarda görünmeye başlamıştı. Paris, çok geçmeden, hazineye bir gelir kaynağı olan bu ilân şekliyle alaca bulaca bir hal aldı. Nihayet vaktiyle Angoulême'de kendini pek büyük, şimdi de pek küçük hisseden Lucien, kalbi heyecandan vura vura evleri sıyırırcasına geçerek bütün kuvvetini toplayıp içi tezgâhtarlar, müşteriler ve kitapçılarla dolu olan bu dükkâna girdi. Bu kalabalığın içinde belki muharrirler de vardır, diye düşünmüştü.

Bir tezgâhtara:

— Mösyö Vidal veya mösyö Porchon'la görüşmek istiyordum, dedi. Tabelâda VİDAL VE PORCHON, *Fransa ve yabancı memleketler için kitapçı - komisyoncu* ibaresini okumuştu.

Meşgul bir tezgâhtar:

— İkisinin de şimdi işleri var, cevabını verdi.

— Beklerim.

Şairin dükkânda kalmasına müsaade ettiler, paketleri tetkik etti; isimlerine bakarak, kitapları karıştırarak, şuradan buradan sahifeler okuyarak orada iki saat kaldı. Lucien nihayet omuzunu küçük yeşil perdelerle örtülmüş bir camekâna dayadı, bunun ardında Vidal veya Porchon'un bulunduğunu tahmin ediyordu, oradan gelen şu konuşmayı işitti:

— Benden beş yüz tane alır mısınız? O zaman size beş franktan bırakırım ve her düzine için bir tane bedava veririm.

— Böyle olunca kaça gelir?

— On altı metelik eksiğine.

Kitaplarını satmak istiyene Vidal veya Porchon:

— Dört frank yirmi santim, diyordu.

Satıcı:

— Evet, cevabını verdi.

Alıcı:

— Veresiye mi? diye sordu.

— Yaman adamsınız! Bir sene vâdeli senetle bir buçuk senede ödemeye kalkacaksınız, değil mi?

Vidal veya Porchon:

— Hayır, derhal hesabı keseceğiz.

Herhalde bir kitabını satmak istiyen kitapçı veya muharrir:

— Ne kadar vadeyle, dedi, dokuz ay mı?

İki kitapçı-komisyoncudan biri:

— Hayır, aziz dostum, dedi, bir sene vade.

Bir anlık bir sükût oldu.

Meçhul adam:

— Derimi yüzüyorsunuz? diye bağırdı.

Komisyoncu-kitapçı, Victor Dérange'ın tâbiine:

— İyi ama bakalım Léonide'den bir senede beş yüz tane elden çıkarabilecek miyiz? Kitaplar, tâbilerin istediği gibi satılsaydı milyoner olurduk, üstadım; ama satış okuyucuların keyfine bağlı. Walter Scott'un romanlarını cildi ön sekiz meteliğe, takımı üç frank altmış santime veriyorlar, siz de kalkmış kitaplarınızı daha pahalı satmamı istiyorsunuz? Bu romanınızı sürmemi istiyorsanız, bana da ekmek bırakın. Vidal!

Şişman bir adam kasadan ayrıldı ve kulağında bir kurşun kalemle geldi. Porchon ona sordu:

— Son seyahatinde Ducange'dan kaç tane sattın?

— *Calais'li ihtiyarcık*'tan iki yüz tane sattım, ama bunları sürebilmek için bize fazla iskonto yapmadıkları başka iki kitabı kötülemem icabetti. O yüzden de bu kitaplar *turşuluk* oldu.

Lucien sonradan öğrendi ki depolarının derin ıssızlığı içinde raflarında uyuklıyan kitaplara kitapçılar turşuluk adını veriyorlardı.

Vidal:

— Zaten biliyorsun ki Picard romanlar hazırlıyor, dedi. Satış temin etmemiz için bize kitapçılara verilen fiyattan yüzde yirmi tenzilât va'dettiler.

Vidal'ın Porchon'a bu son mahrem ifşaatından dehşete düşen tâbi acınacak bir tavırla:

— Pekâlâ, bir sene olsun, cevabını verdi.

Porchon, yabancıya:

— Söz mü? dedi.

— Evet.

Kitapçı dışarı çıktı. Lucien, Porchon'un Vidal'e şöyle dediğini duydu: "Üç yüz nüsha talep var, hesabını keseriz herifin, Leonide'i tanesi beş franktan satarız, altı ay vadeli veririz ve..."

Vidal:

— Ve bin beş yüz frank kazanırız, dedi.

— Sıkıntıda olduğunu pek iyi anlamıştım zaten.

— Batıyor! İki bin nüsha için Ducange'a dört bin frank veriyor.

Lucien, bu hücrenin küçük kapısını tıkıyarak Vidal'in geçmesine mâni oldu:

— Baylar, dedi, saygılarımı sunarım.

Kitapçılar selâmına pek sudan bir mukabelede bulundular.

— Fransa tarihi üzerine Walter Scott tarzında bir roman yazdım; ismi *IX. Charles'ın Tirendazı*'dır; basım hakkını size devretmeyi teklif ediyorum.

Porchon, kalemini masası üstüne koyarak Lucien'e isteksiz bir gözle baktı. Vidal ise, muharrire kaba bir tavırla bakarak cevap verdi: "Mösyö, biz kitapçı-tâbi değiliz, kitapçı-komisyoncuyuz. Kendi hesabımıza kitap basarsak, ancak *tanınmış imzalarla* iş yaparız, esasen yalnız ciddi kitaplar, tarihler, hulâsalar alırız."

— Fakat benim kitabım çok ciddidir, mutlakıyet hükümeti tarafını tutan Katoliklerle cumhuriyeti kurmak istiyen Protestanların mücadelesini bütün iç yüziyle tasvir eden bir eser.

Bir tezgâhtar:

— Mösyö Vidal! diye bağırdı.

Vidal sıvıştı.

Porchon hayli terbiyesizce bir jestle:

— Kitabınızın bir şaheser olmadığını söylemiyorum, ama biz yalnız basılmış kitaplarla meşgul oluruz. Müsvedde alanlarla gidip görüşün, Louvre civarında, Coq sokağında Doguereau baba, roman basanlardan biridir. Daha önce maksadınızı açmış olsaydınız, Doguereau'nun rakibi, Galeries de Bois kitapçılarından Pollet'yi gördünüz.

— Efendim, bir şiir kitabım var...

— Mösyö Porchon! diye bağırdılar.

Porchon kızarak:

— Şiir mi? diye bağırdı. Beni ne zannediyorsunuz siz? diye alaylı bir gülüşle dükkânın arka kısmına girerek gözden kayboldu.

Lucien, bin bir şey düşünerek Pont-Neuf'ü geçti. Bu ticaret lehçesinden anladığı kadarından tahmin etti ki bu kitapçıların nazarında kitaplar, takkeciler için pamuk takkeler neyse odur, yani ucuza alınıp pahalıya satılacak bir matah.

Edebiyatın aldığı bu kaba ve maddi manzaradan şaşkına dönmüş olmakla beraber "yanılmışım" dedi. Coq sokağında, evvelce de önünden geçmiş olduğu mütevazı bir dükkân gördü, üzerinde yeşil zemin üzerine sarı boya ile DOGUEREAU, *kitapçı* yazılıydı. Blosse'un kıraathanesinde okuduğu romanlardan birçoğunun kapağının alt tarafında bu kelimeleri gördüğünü hatırladı. Muhakkak surette bir mücadeleye

atıldığını bilmenin bütün hayal adamlarına verdiği o yürek çarpıntısiyle içeri girdi. Dükkânda, acayip bir ihtiyar, imparatorluk devri kitapçılığının orijinal simalarından birini buldu. Doğuereau'nun üstünde, etekleri kocaman birer dörtköşe şeklinde nihayet bulan siyah bir frak vardı, halbuki o devirde etekleri morina balığı kuyruğu şeklinde biçmek moda idi. Muhtelif renkte damalı âdi kumaştan bir yelek giymişti, yeleğin cep tarafında sarkan bir çelik zincirle bakır bir anahtar bol siyah bir külotun üstünde kımıldıyordu. Saat bir soğan büyüklüğünde olmalıydı. Demir grisi renginde kumaş biçimi dokunmuş çoraplar ve gümüş tokalı kunduralar bu kostümü tamamlıyordu. İhtiyarın açık başı, oldukça şairane bir şekilde dağılmış kır saçlarla süslüydü. Porchon'un taktığı lâkapla, Doguereau Baba, frakı, külotu ve kunduralariyle bir edebiyat profesörünü, yeleği, saati ve çoraplariyle esnaf takımını andırıyordu. Bu garip birleşmeyi yüzü de tekzibetmiyordu: edebiyat hocaları gibi dediği dedik, oturaklı bir duruşu, çökük bir yüzü, ve kitapçılar gibi canlı gözleri, şüpheci ağzı, belli belirsiz bir endişeli hali vardı.

Lucien:

— Mösyö Doguereau mu? dedi.

— Benim, efendim.

Lucien:

— Bir roman yazdım, dedi.

Kitapçı:

— Pek gençsiniz, dedi.

— Öyle ama, yaşımın ne ehemmiyeti var, efendim.

İhtiyar kitapçı müsveddeyi alarak:

— Doğru, dedi. Vay vay! *IX. Charles'ın Tirendazı*, güzel bir isim. Delikanlı, mevzuunuzu bana kısaca söyler misiniz?

— Efendim, bu Walter Scott tarzında tarihî bir eserdir, Katoliklerle Protestanlar arasındaki mücadelenin karakteri, iki hükümet sistemi arasında tahtı ciddî surette tehlikeye düşüren bir savaş şeklinde tasvir edilmiştir. Ben Katoliklerden yana oldum.

— Eh, delikanlı, fikir, bunlar fikir. Pekâlâ, eserinizi okuyacağım, söz veriyorum. Madam Radcliffe tarzında bir roman olmasını tercih ederdim, fakat çalışkansanız, biraz üslûbunuz, muhayyileniz, fikirleriniz, vakaları tertibetme sanatınız varsa size faydalı olmaktan zevk duyacağım. Neye ihtiyacımız var?.. Güzel eserlere.

— Ne zaman gelebilirim?

— Bu akşam köye gideceğim, öbür gün döneceğim, eserinizi okumuş olacağım, işime gelirse hemen o gün pazarlığı keseriz.

Lucien, onu bu kadar babacan görünce, *Papatyalar* müsveddesini çıkarmak münasebetsizliğinde bulundu.

— Mösyö, bir de şiir kitabım vardı.

İhtiyar:

— Ya! Demek şairsiniz, dedi. Öyleyse romanınızı istemiyorum. Manzumecilerin en iyileri bile nesir yazmaya kalkıştılar mı yaya kalırlar. Nesirde doldurmaca söz yoktur, mutlaka bir şeyler söylemek icabeder.

— İyi ama, Walter Scott da şiir yazmıştı ..

Yumuşıyan ve genç adamın paraca darda olduğunu tahmin ederek müsveddeyi alıkoyan Doguereau:

— Doğru, dedi. Nerede oturuyorsunuz? Sizi görmeye gelirim.

Bu adamın hususi bir maksat gözettiğini hiç aklına getirmeden adresini verdi, onun bir eski zaman kitapçısı, tâbilerin Voltaire'le Montesquieu'yü açlıktan nefesleri kokarak bir tavan arasında kilit altında tutmak istedikleri devirlerden kalma bir adam olduğunu tahmin etmemişti.

İhtiyar kitapçı adresi okuduktan sonra:

— Ben de zaten dönüşte Quartier Latin'den geçeceğim.

Lucien kitapçıyı selâmlarken:

— Ne iyi adam! diye düşündü. Demek ki bir gençlik dostuna, malûmatlı bir erbaba rasladım. Nasılmış? David'e demiyor muydum ki kabiliyetli sanatkâr Paris'te kolayca muvaffak olur. Lucien mesut ve ferah bir halde döndü, meşhur olacağını düşünüyordu. Vidal ve Porchon'ların dükkânında kulağına çalınan o uğursuz sözleri hiç hatırına getirmeden, kendini en az bin iki yüz franklık bir servete konmuş görüyordu. Bin iki yüz frank Paris'te bir senelik geçimi demekti, bu bir sene içinde yeni eserler hazırlıyacaktı. Bu ümit üzerine ne tasavvurlar bina etmedi? Emeğiyle geçineceğini görünce ne tatlı hulyalara kaptırmadı kendini? Yerleşti, odasına çekidüzen verdi, az kalsın bazı şeyler almaya bile kalkacaktı. Sabırsızlığını ancak Blosse'un kıraathanesinde devamlı okumalarla yatıştırabildi. İki gün sonra, ilk eserinde, Lucien'in gösterdiği üslûp kabiliyetine hayret

eden, facianın geçtiği devre aykırı düşmiyen, seciyelerdeki mübalâğalardan pek memnun kalan, genç bir müellifin ilk romanını yazarken daima başvurduğu o muhayyile coşkunluğuna hayran olan Doguereau baba güzel eserler bakımından pek şımartılmış değildi! — İhtiyar Doguereau, yeni yetişen Walter Scott'unun bulunduğu otele geldi. *IX. Charles'ın Tirendazı*'nın tam mülkiyetini elde etmeye mukabil bin frank vermek ve Lucien'i bir mukavele ile birkaç eser için taahhüt altına sokmak kararında idi. Oteli görünce ihtiyar tilki fikir değiştirdi. — Böyle bir yerde oturan bir gencin zevkleri mütevazı olsa gerektir, okumayı, çalışmayı sever; ona yalnız sekiz yüz frank verebilirim. Kendisine mösyö de Rubempré'yi sorduğu otel sahibi "dördüncü katta!" cevabını verdi. Kitapçı gözlerini kaldırdı ve dördüncü katın üstünde gökten başka bir şey göremedi. — Bu delikanlı güzel çocuk, diye düşündü, hattâ çok güzel; fazla para kazanırsa israfa alışır, çalışmaz olur. Müşterek menfaatimiz icabı ona altı yüz frank teklif edeceğim; fakat nakden, senetle değil. Merdivenleri çıktı, Lucien'in kapısına üç defa vurdu, genç adam kapıyı açtı. Oda son derece çıplaktı. Masa üstünde bir kâse sütle iki meteliklik küçük bir francala vardı. Sanatkârın bu yoksulluğu adamcağızı şaşırttı.

— Bu sade hayatı, bu kanaatkârlığı, bu mütevazı ihtiyaçları değişmesin, diye düşündü. Sizi gördüğüme memnunum, dedi Lucien'e. Mösyö, aranızda herhalde birçok benzeyişler olan Jean-Jacque Rousseau da böyle yaşardı. Böyle yerlerde dehanın ateşi parlar ve güzel eserler meydana getirilir. Edebiyatçılar, kah-

velerde, lokantalarda har vurup harman savuracaklarına, vakitlerini ve paramızı boşuna kaybedeceklerine böyle yaşamalıdırlar. Oturdu. — Delikanlı, romanınız fena değil. Ben edebiyat profesörlüğü ettim, Fransa tarihini bilirim; çok güzel şeyler yazmışsınız. Hâsılı istikbaliniz var.

— Öyle mi, efendim!

— Evet, size söylüyorum işte, beraberce iş yapabiliriz. Romanınızı satın alıyorum...

Lucien'in içi içine sığmıyordu, sevincinden titriyordu, edebiyat âlemine girecekti, nihayet bir eseri basılacaktı.

Doguereau, bir cömertlik gayreti sarf ediyormuşçasına bir tavırla Lucien'e bakarak mürai bir sesle:

— Eserinize dört yüz frank veriyorum, dedi.

— Cildine mi?

Lucien'in şaşkınlığına hayret etmeden Doguereau:

— Romana, dedi. Fakat, diye ilâve etti, parasını peşin vereceğim. Altı sene müddetle bana senede iki roman yazmayı taahhüt edeceksiniz. Birincisinin mevcudu altı ayda tükenirse ötekilere altı yüzer frank vereceğim. Böylece, senede ikişer taneden, ayda yüz frangınız olacak, geçiminiz temin edilecek, mesut olacaksınız. Romanına üç yüz franktan fazla vermediğim muharrirlerim var. İngilizceden yapılan bir tercümeye iki yüz frank veririm. Eskiden bu fiyatlar pek aşırı sayılırdı.

Buz kesilen Lucien;

— Mösyö, anlaşamıyacağız, dedi, müsveddemi bana iade etmenizi rica ederim.

Kitapçı:

— Amma da yaptınız, dedi. Siz işten anlamıyorsunuz, mösyö. Bir muharririn ilk romanını neşrederken, bir tâbi, bin altı yüz franklık matbaa ve kâğıt masrafını gözden çıkarıyor demektir. Bir roman yazmak bu kadar parayı bulmaktan daha kolaydır. Dükkânımda yüz roman müsveddesi var ama kasamda yüz altmış bin frank yok. Ne gezer! Yirmi senedir tâbilik ettiğim halde bu kadar para kazanmış değilim. Roman tâbiliği adamı zengin etmez. Vidal ve Porchon, romanları elimizden her gün biraz daha aleyhimize şartlarla kapatıyorlar. Siz sadece vaktinizi gözden çıkardığınız halde ben kesemden iki bin frank çıkarmak zorundayım. Yanıldıksa, e kitapların âkıbeti belli olmaz, iki bin frank kaybederim; size gelince, halkın anlayışsızlığına karşı bir hicviye yazarsınız olur bi'ter. Size arz ettiğim bu noktalar üzerinde uzun boylu düşündükten sonra gelip beni görürsünüz. — Lucien'in gururlu bir jestine cevap vermek için kendinden emin bir tavırla: — Gene bana geleceksiniz, dedi. Meçhul bir yabancı için iki bin frankı gözden çıkaracak bir tâbi bulmak şöyle dursun, karalamanızı okumak zahmetine girecek bir tezgâhtar bile bulamıyacaksınız. Kitabınızı okudum ben, size birçok dil hataları gösterebilirim. *Faire observer* yerine *observer* demişsiniz, sonra *malgré que* yazmışsınız. *Malgré, que*'süz kullanılır. Lucien mahcuboldu. — Sizinle tekrar görüştüğüm zaman yüz frank kaybetmiş olursunuz, o zaman size üç yüz franktan fazla vermem. Kalktı, selâmladı, fakat kapı eşiğinde dedi ki: "Kabiliyetiniz, istikbaliniz olmasaydı, ben de ça-

lışkan gençlerle alâkalanmasaydım, size bu kadar kârlı şartlar teklif etmezdim. Ayda yüz frank! Düşünün bir kere. Ama siz bilirsiniz, ne de olsa, masanın gözünde duran bir müsvedde ahırdaki ata benzemez, saman yemez. Gerçi bir şey de getirmez ya!"

Lucien müsveddesini alıp yere attı: "Bunu yakarım, daha iyi!"

İhtiyar:

— Şair aklı, dedi.

Lucien küçük francalasını yedi, sütünü içti ve aşağı indi. Odası geniş sayılmazdı, orada, tıpkı Botanik bahçesindeki kafesinde bir aslan gibi olduğu yerde dönüp dolanmak zorundaydı. Lucien, gitmeye hazırlandığı Sainte-Geneviève kütüpanesinde, her zaman aynı köşede yirmi beş yaşlarında bir genç görürdü. Bu adam, hiçbir şeyden rahatsız olmıyan ve oyalanmıyan o devamlı gayretle çalışırdı, edebiyatın gerçek işçileri de bu gayretten tanılır. Bu genç adam herhalde uzun zamandan beri oraya geliyor olmalıydı, işçiler ve hattâ kütüpane müdürü bile ona hususi şekilde muamele ediyorlardı; kütüpane müdürü kitaplar alıp götürmesine müsaade ediyordu, Lucien, çalışkan yabancının ertesi günü bu kitapları geri getirdiğini görüyordu. Şair, onun da kendisi gibi bir sefalet ve ümit yolcusu olduğunu tahmin ediyordu. Ufak tefek, zayıf ve solgun benizli olan bu çalışkan adamın güzel alnı, hayli itinasız siyah saçlar altında gizleniyordu. Güzel elleri vardı. Robert Lefebre'in resminden alınarak basılmış Bonaparte portresini biraz andırdığı için tanımıyanların dikkatini çekiyordu.

Bu gravür, hararetli bir hüzün, zaptedilmiş bir ihtiras, gizlenmiş bir canlılık ifadesi bakımından bütün bir şiirdir. Onu iyice tetkik ediniz. Orada deha ve temkin, incelik ve büyüklük bulacaksınız. Gözleri, tıpkı kadın gözleri gibi zekidir. Bakışı büyüklük ihtirası ile ve yenecek güçlükler arzusiyle doludur. Altında Bonaparte'ın adı yazılı olmasa da ondan gene uzun zaman gözlerinizi ayırmazdınız. Bu gravürü meydana getiren genç umumiyetle kalın tabanlı kunduralar içinde ayaklı pantalon[1], âdi kumaştan bir redingot, siyah bir kıravat, yukarıya kadar düğmelenmiş beyazla karışık gri çuhadan bir yelek ve ucuz bir şapka ile gezerdi. Her türlü lüzumsuz süsleri hor gördüğü pek belliydi. Dehanın, kölelerinin alnına vurduğu mühürle damgalanmış olan bu esrarlı yabancıyı Lucien, Flicoteaux'nun müşterileri içinde en muntazam devam edeni olarak tanımıştı; alışkın göründüğü gıdaların cinsine aldırış etmeden orada yaşamak için yemek yer, su içerdi. Kütüpanede olsun, Flicoteaux'nun lokantasında olsun, her hususta şahsiyetinden bir vakar taşardı, ve bu vakar, hiç şüphesiz, kendini insanlardan tecrideden, hayatını büyük bir endişeye vakfetmiş olmak şuurundan ileri geliyordu. Bakışları düşünceliydi. Asîl çizgili güzel alnı fikir yüklüydü. Çabuk ve iyi gören canlı ve siyah gözleri, her şeyin ta derinlerine nüfuz etme itiyadını belirtiyordu. Tavırları sade olmakla beraber ağırbaşlı bir hali vardı. Lucien ona karşı elinde olmadan bir saygı

[1] Paçaları çorap şeklinde sona eren bir çeşit pantolon.

duyardı. Kütüpane veya lokantaya girer veya çıkarken kaç kereler konuşurcasına bakıştıkları olmuştu, ama birinden biri konuşmaya cesaret edememişti. Bu sessiz genç, salonun bir köşesine, Sorbonne meydanına arkasını vermiş olan kısma çekilirdi. Üstünlüğün o anlatılmaz belirtilerini taşıyan bu çalışkan gence bir yakınlık duymasına rağmen Lucien kendisiyle tanışamamıştı. Sonraları, kendilerinin de itiraf ettikleri gibi, her ikisi de bâkir ve sıkılgan bir tabiatta idiler, heyecanları münzevi adamın hoşuna giden korkular içinde yaşarlardı. Lucien'in başına gelen felâket sırasında birdenbire karşılaşmış olmasalardı belki de hiçbir zaman aralarında bir münasebet olmıyacaktı. Fakat işte Grès sokağına girince Lucien, Sainte-Geneviève'den dönen meçhul genci gördü. Genç ona:

— Kütüpane kapalı, nedendir bilmem, dedi.

O esnada Lucien'in gözlerinde yaşlar vardı, meçhul adama, sözlerden daha çok şey söyliyen ve iki gencin kalblerini derhal birbirine ısındıran bir işaretle teşekkür etti. İkisi birlikte La Harpe sokağına doğru Grès sokağından aşağı inmeye başladılar.

Lucien:

— O halde gidip Luxembourg'da dolaşırım, dedi. İnsan bir kere dışarı çıkınca dönüp çalışmak zor olur.

— Keyfiniz yerinde değil galiba, üzüntülü görünüyorsunuz, mösyö?

Lucien:

— Başıma garip bir şey geldi, dedi.

Rıhtıma gidişini, sonra ihtiyar kitapçıya yaptığı ziyareti ve nasıl bir teklifle karşılaştığını anlattı; is-

mini söyledi ve vaziyetini kısaca izah etti. Aşağı yukarı bir aydan beri altmış frank yiyeceğe, otuz frank otele, yirmi frank tiyatroya, on frank kıraathaneye, topyekûn yüz yirmi frank sarf etmişti; elinde topu topu yüz yirmi frankı kalmıştı.

Yabancı adam:

— Mösyö, dedi, anlattığınız macera benim ve her sene taşradan Paris'e gelen, bin, bin iki yüz gencin maceerasıdır. Bizden beterleri de var. Odéon'un damını göstererek, şu tiyatroyu görüyor musunuz? dedi. Bir gün bu meydandaki evlerden birine sefalet uçurumlarında yuvarlanmış kabiliyetli bir adam gelip yerleşmişti; üstelik — çok şükür henüz biz o felâkete uğramadık — sevdiği bir kadınla da evliydi; iki de çocuğu vardı; borç gırtlağa kadardı ama kalemine güveniyordu. Odéon tiyatrosuna beş perdelik bir komedya verdi, eser kabul edildi, beğenilerek ön plâna alındı, aktörler provaya başladılar, müdür provaları sıklaştırdı. Bu beş saadet beş perde yazmaktan daha güç olan beş dram teşkil eder. Burada görebileceğiniz bir çatı katında oturan zavallı muharrir, piyesinin hazırlanması esnasında geçimi için varını yoğunu tüketti, karısı elbiselerini emniyet sandığına yatırdı, aile kuru ekmek yiyordu. Temsilden bir gün evvel, son prova gecesi, ailenin mahallede ekmekçiye, sütçüye, kapıcıya elli frank borcu vardı. Şair, ancak en zaruri şeyleri muhafaza etmişti, bir frak, bir gömlek, bir pantolon, bir yelek ve botlar. Muvaffakıyetten emin olarak gelip karısını kucakladı, artık felâketlerinin sona erdiğini haber verdi. — Neyse artık korkacak bir şeyimiz kalmadı! diye bağırdı. Karısı: — Kaldı,

dedi, yangın! Bak, Odéon yanıyor. Mösyö, Odéon yanıyordu. Onun için halinizden şikâyet etmeyin. Elbiseleriniz var, karınız, çocuklarınız yok, cebinizde yüz yirmi franklık talihiniz var ve kimseye bir şey borçlu değilsiniz. O piyes Louvois tiyatrosunda yüz elli defa temsil edilmişti. Kıral muharrire maaş bağladı. Buffon demiştir ya, deha sabır demektir. Hakikaten insanda sabır, tabiatın yaratışlarında kullandığı usule en çok benziyen şeydir. Sanat nedir, mösyö? Teksif edilmiş tabiattır.

O esnada iki genç Luxembourg bahçesinde dolaşıyorlardı, Lucien çok geçmeden kendisini teselliye çalışan gencin ismini öğrendi. Sonradan meşhur olacak bir isim. Bu genç adam, bugün devrimizin en meşhur muharrirlerinden ve bir şairin pek güzel dediği gibi "güzel bir kabiliyetle güzel bir seciyeyi mezceden" nadir insanlardan biri olan Daniel d'Arthez idi.

Daniel tatlı sesiyle ona:

— Büyük adam olmak kolay değildir, dedi. Deha, eserlerini göz yaşlariyle sular. Sanat kabiliyeti, bütün insanlar gibi hastalıklara namzet bir çocukluğu olan mânevi bir hüviyettir. Tabiat nasıl zayıf ve kusurlu yaratıkları alıp götürürse cemiyet de yarım yamalak istidatlara yüz vermez. İnsanların üstüne yükselmek istiyen bir mücadeleye hazır olmalı, hiçbir güçlük karşısında irkilmemelidir. Büyük bir muharrir, ölmiyecek bir *martyr*'dir[1], işte o kadar. D'Arthez,

[1] Din uğrunda canlarını vermiş Hıristiyan velilerine verilen ad.

Lucien'i baştan aşağı süzen bir bakışla, alnınızda dehanın damgası var, dedi; kalbinizde gerekli irade yoksa, onun gerektirdiği melek sabrından mahrumsanız, talihin cilveleri sizi hedeften ne kadar uzağa atarsa atsın, nerede olurlarsa olsunlar kaplumbağaların sevgili Okyanuslarının yolunu tutmaları gibi, siz de sonsuzluğunuzun yoluna yeniden koyulmıyacaksanız, bugünden tezi yok, vazgeçin, daha iyi.

Lucien:

— Demek siz cefa çekmeye hazırlanıyorsunuz, dedi.

Genç adam mütevekkil bir sesle cevap verdi:

— Her türlüsünü: iftira, ihanet, rakiplerimin haksızlığı; yüzsüzlükler, hileler, bazirgânca muameleler... Eseriniz güzelse, başlangıçta bir kayba uğramanızın ne ehemmiyeti var...

Lucien:

— Eserimi okuyup mütalâanızı söylemek lûtfunda bulunur musunuz? dedi.

D'Arthez:

— Pekâlâ, dedi. Quatre-Vents sokağında bir evde oturuyorum; en meşhur adamlardan biri, devrimizin en büyük dehalarından biri, bir fen hârikası, Desplein, dünyanın en büyük cerrahı Paris hayatının ve şöhretinin ilk güçlükleriyle boğuşarak ilk çilesini bu evde doldurmuştu. Her sabah muhtacolduğum cesareti bana her akşam bu hâtıra veriyor. Rousseau gibi, fakat Thérèse'siz olarak, onun ekseriya kirazla ekmek yediği odada oturuyorum. Bir saat sonra gelin, oradayım.

İki şair anlatılmaz bir hüzünlü muhabbet coşkunluğu ile el sıkıştılar. Lucien gidip müsveddesini aldı. Hava soğuktu, Daniel d'Arthez, yeni arkadaşının, odasını sıcak bulması için iki demet odun almak maksadiyle saatini emniyet sandığına yatırmaya gitti. Lucien tam vaktinde gitti ve ilk gözüne çarpan şey, nihayetinde karanlık bir merdivenin yükseldiği loş bir taşlığı olan bu evin kendi otelinden daha sefil manzarası oldu. Beşinci katta olan Daniel d'Arthez'in odasında iki berbat pencere vardı, etiketli dosyalarla dolu, kararmış tahtadan bir kütüpane bunların arasına oturtulmuştu. Lise karyolalarını andıran boyanmış tahtadan dar bir kerevet, elden düşme bir gece masası ve içi at kıliyle doldurulmuş iki koltuk arka cepheyi kaplıyordu, odanın duvarları, zaman ve dumanların kararttığı ekose kâğıtla kaplanmıştı. Kâğıtlarla dolu bir masa şömine ile pencereler arasına yerleştirilmişti. Bu şöminenin karşısında, akajudan köhne bir komod vardı. Alelâde bir kilim zemin taşlarını tamamen kaplıyordu. Bu zaruri lüks, ısıtma masrafından kurtarıyordu. Masanın önünde kullana kullana ağarmış kırmızı meşinden âdi bir koltukla altı tane kötü iskemle mobilyayı tamamlıyordu. Şöminenin üstünde, Lucien, dört mum dikilmiş siperli eski bir ocaklı kandil gördü. Her tarafta acı bir sefaletin izlerini keşfederek, bu mumların neden konulduğunu sorunca d'Arthez, kandilin kokusuna tahammül edemediğini söyledi. Bu nokta büyük bir duyuş inceliğine, kuvvetli bir hassasiyete delâlet ediyordu. Kitabın okunması yedi saat sürdü. Daniel, tek kelime söylemeden, hiçbir mütalâada bulunmadan, dini bir huşu

ile dinledi, muharrirlerin zevkını ispat eden en nadir delillerden biridir bu.

Lucien, müsveddesini şöminenin üstüne korken Daniel'e:

— Nasıl? dedi.

Genç adam ciddî bir tavırla:

—Doğru ve güzel yoldasınız; fakat eseriniz yeni baştan düzeltilmeye muhtaç. Walter Scott'un âdi bir taklitçisi olmak istemiyorsanız başka bir tarz icadetmeniz lâzım, halbuki onu taklidetmişsiniz. Şahıslarınızı ortaya çıkarmak için tıpkı onun gibi uzun konuşmalarla başlıyorsunuz; konuşmaları bittikten sonra tasvir ve vakaya geçiyorsunuz. Sahne eserleri için pek lüzumlu olan bu münakaşaların yeri en arkadadır. Muadelede terimlerin yerlerini değiştirin. Scott'da pek güzel fakat sizin eserinizde renksiz olan bu dağınık konuşmaların yerine dilimizin pek müsait olduğu tasvirler koyun. Eserinizde diyalog, hazırlıklarınızı tamamlıyan beklenen netice olsun. İlkönce vakaya girin. Mevzuunuzu kâh ters tarafından, kâh kuyruğundan alın; nihayet hiçbir zaman aynı olmaması için plânlarınızı çeşitlendirin. Böylece İskoçyalının muhavereli dram tarzını Fransız tarihine tatbik ederken yeni olursunuz. Walter Scott'da ihtiras yoktur, ihtiraslardan habersizdir o, belki de memleketinin riyakâr âdetleri bunlara temas etmesini menediyordu. Onun nazarında kadın demek müşahhas vazife demektir. Nadir istisnalarla kahramanları olan kadınlar tamamiyle aynıdırlar. Onları aynı kalıba dökmüştür. Hepsi de Clarisse Harlow'un birer kopyasıdır; bütün kadınları bir fikre irca etmekle, hep

aynı nüshanın az çok canlı renklerle çeşitlendirilmiş örneklerini elde etmesi pek tabiiydi. Kadın, ihtiraslar yoliyle cemiyeti allak bullak eder. İhtirasların sebebiyet verdiği arızalar hudutsuzdur. O halde ihtirasları tasvir edin, bu büyük dehanın, iffetli İngiltere'nin her ailesinde unutmak için kendini mahrum ettiği sonsuz imkânlara sahibolacaksınız. Fransada tarihimizin ihtiraslarla en çok yuğurulmuş devrinde Calviniste'liğin somurtkan tipleriyle karşılaştırmak için Katolikliğin hoş kusurlarını ve parlak âdetlerini bulacaksınız. Charlemagne'dan itibaren her gerçek devir, en az bir, bazan dört beş eserle anlatılmağa muhtaçtır. Meselâ XIV. Louis, IV. Henri, I. François devirleri böyledir. Malûm birtakım vakaları zar zor anlatacak yerde, kıyafetleri, eşyaları, evleri, evlerin içini, hususi hayatı tasvir ederken bir yandan da zamanın zihniyetini aksettirerek taze ve renkli bir Fransa tarihi meydana getirirsiniz. Kırallarımızdan çoğuna bambaşka bir hüviyet veren yanılmaları düzelterek orijinal olabilirsiniz. İlk eserinizde, hâlâ etrafını saran yanlış kanaatlere feda ettiğiniz Catherine'in büyük ve muhteşem şahsiyetini olduğu gibi belirtmekten sakınmayın. Nihayet IX. Charles'ı, Protestan muharrirlerin yaptığı gibi değil, olduğu gibi tasvir edin. On sene sabır ve sebat sayesinde şöhrete de, servete de kavuşursunuz.

Saat dokuzu bulmuştu. Lucien, müstakbel dostunun gizli hareketini taklidederek onu Edon'da yemeğe davet etti ve bu lokantada on iki frank sarf etti. Bu yemek esnasında Daniel ümitlerinin ve çalışmalarının sırrını Lucien'e açtı. D'Arthez, derin metafizik

bilgilere sahibolmadıkça seçme bir kabiliyetin meydana gelebileceğini kabul etmiyordu. Şimdi hazmedebilmek için eski ve yeni çağların bütün felsefe hazinelerini araştırmakla meşguldü. Molière gibi o da, komedyalar yazmadan önce derin bir filozof olmak istiyordu. Yazılmış dünya ile yaşıyan dünyayı, düşünce ve vakaları tetkik ediyordu. Âlim tabiatçılar, genç doktorlar, siyasi muharrirler ve sanatkârlar dostlarıydı, çalışkan, ciddî, istikbali olan insanlardan mürekkep bir muhit. Biyografik, ansiklopedik veya tabiî ilimlere ait diksiyonerlere az bir para mukabilinde ciddî yazılar yazıyordu; geçinmek ve düşüncelerini olgunlaştırmak için ihtiyacı olduğu kadarından ne fazla yazardı, ne eksik. D'Arthez, sırf dilin imkânlarını araştırmak maksadiyle bir de muhayyile eserine başlamıştı. Kaprislerine tâbi olarak başlayıp başlayıp bıraktığı bu henüz tamamlanmamış kitabı pek fazla sefalete düşeceği zamanlar için saklıyordu. Bu, roman şeklinde, çok yüksek kıymette psikolojik bir eserdi. Daniel kendini pek mütevazı bir tarzda anlatmıştı. Ama Lucien'e bir dev gibi göründü. Saat on birde lokantadan çıktıkları sırada, Lucien, bu gencin yapmacıksız faziletine, doğuştan gelen ulvî tabiatına büyük bir muhabbetle bağlanmıştı. Şair, Daniel'in tavsiyelerine, münakaşa etmeden harfiyen uydu. Fikren ve başkaları için değil, kendisi için edinilmiş münzevi, orijinal bir tenkidle olgunlaşmış bu yüksek kabiliyet, ona birdenbire hayal âleminin muhteşem saraylarının kapısını açıvermişti. Taşralı gencin dudakları harlı bir ateşe değmişti, ve Parisli çalışkan adamın sözleri Angoulême'li şairin dimağında sürülmüş

bir toprak buldu. Lucien eserini yeni baştan yazmaya koyuldu.

Parisin çölünde, kendi duygularına uyan duygularla dolu bir kalbe rasladığına memnun, taşralı büyük adam, muhabbete susamış bütün gençlerin yaptıklarını yaptı: D'Arthez'e müzmin bir hastalık gibi bağlandı, kütüpaneye gitmek için onu gidip evinden aldı, güzel havalarda onunla Luxembourg bahçesinde gezindi, her akşam Flicoteaux'da beraberce yemek yedikten sonra biçare odasına kadar ona arkadaşlık etti, hâsılı, Rusya'nın buzlu kırlarında arkadaşına sokulan bir asker gibi ona sokuldu. Daniel'le tanışmasından sonraki ilk günlerde, Lucien, teklifsiz dostlar ne zaman aralarında toplansalar kendi mevcudiyetinin bir sıkıntı yarattığını fark ederek az üzülmedi. D'Arthez'in kendisine hararetli bir coşkunlukla bahsettiği bu üstün insanların sözleri, kuvvetli dostluklarının aşikâr alâmetlerine aykırı düşen bir ihtiyatkârlık çerçevesi içinde kalıyordu. Lucien, o zaman, kendisine yapılan yabancı muamelesiyle bu meçhul insanların içinde uyandırdığı merak yüzünden duyduğu bir çeşit üzüntü ile kimseye sezdirmeden sıvışırdı. Hepsinin alınlarında, d'Arthez gibi, hususi bir kabiliyetin damgası vardı. D'Arthez'in ona fark ettirmeden mücadele ettiği gizli birtakım muhalefetlerden sonra, Lucien nihayet bu yüksek zekâlar mahfiline girmeye lâyık sayıldı. Lucien artık en canlı bir muhabbetle, fikrî hayatlarının ciddiyetiyle birbirine bağlı olan ve hemen her akşam d'Arthez'in odasında toplanan bu insanları tanıyabildi. Hepsi d'Arthez'in büyük bir muharrir olacağını hissediyorlardı: devrimizin en hari-

kulâde zekâlarından birini kaybettiklerinden beri onu şefleri gibi telâkki ediyorlardı, ilk şefleri olan o mistik dâhi, anlatılması lüzumsuz bazı sebepler dolayısiyle memleketine dönmüştü, Lucien, Louis ismi ile ondan bahsedildiğini sık sık işitiyordu.

Aralarında sonradan d'Arthez gibi büyük bir şöhrete erişmiş olanlar bulunduğuna göre — bazıları da muvaffak olamamıştı — bu insanların bir şairin alâka ve merakını ne derece tahrik etmiş olacaklarını anlamak güç değildir.

Hâlâ hayatta olanlar arasında, o sıralarda Hôtel-Dieu hastanesinde asistan olan ve sonraları Paris okulunun yıldızlarından biri haline gelen, şahsiyetini tasvire, karakterini ve zihniyetini izaha hiç hacet olmıyacak kadar maruf bulunan Horace Bianchon vardı. Sonra Léon Giraud geliyordu, bütün sistemleri kurcalıyan, bunları muhakeme, ifade ve formüle ederek taptığı İNSANLIK'ın ayakları dibine getiren o cüretli nazariyeci, iyi niyetiyle asilleşen hatalarına varıncıya kadar daima büyük kalan o derin filozof. Bu gözü pek gayyur adam, bu şuurlu âlim, kıymetini ancak zamanın tâyin edebileceği bir ahlâki ve siyasi okulun şefi olmuştur. Kanaatleri, ona, arkadaşlarının atıldıkları sahalardan büsbütün ayrı sahalarda yolunu aratmış olsa da, gene onların sadık dostu olarak kaldı. Güzel sanatları temsil eden genç okulun en iyi ressamlarından biri olan Joseph Brideau idi. Aşırı derecede hassas bir tabiatın kendisini mahkûm ettiği gizli felâketlere uğramasaydı, henüz son sözünü söylemiş olmıyan Joseph, İtalyan okulunun büyük üstatlarının devamı olabilirdi; Roma'nın desenine ve

Venedik'in renklerine sahiptir; fakat aşk onu öldürüyor ve kalbini delmekle kalmıyor: oklarını beynine saplıyor, hayatını altüst ediyor ve ona garip zikzaklar çizdiriyor. Geçici sevgilisi onu çok mesut veya çok bedbaht ettiğine göre Joseph sevgiye, kâh renkleri deseni iyice kaplıyan eskizler, kâh muhayyel kederlerin yükü altında bitirmeye çalıştığı, desenle fazla uğraşması yüzünden pek hâkim olduğu renklerden mahrum kalmış tablolar gönderirdi. Seyircileri ve arkadaşlarını durmadan aldatır. Hoffmann sağ olsaydı, sanat sahasında cüretli hamleleri, kaprisleri, fantezisi için ona bayılırdı. Tam hüviyetini bulduğu zaman, hayranlık uyandırır, bundan büyük bir zevk duyar ve o zaman eserinin seyirci nazarında neleri eksik olduğunu ruhunun gözleriyle görerek bir daha methedilmiyeceği düşüncesiyle dehşete düşer. Aklına eseni yapar, tamamlanmış bir tabloyu sırf lüzumundan fazla işlenmiş bulduğu için yok ettiğini arkadaşları görmüşlerdir. — Bu fazla özenilmiş bir eser, derdi, fazla talebe işi oldu. Arasıra orijinal ve nefis eserler veren bu adam mükemmellik kaygusunu hastalık derecesine vardıran asabi mizaçlı insanların bütün saadet ve felâketlerini tadardı. Edebî çalışmaları bir kenara bırakmak şartiyle tıpkı Sterne'i andıran bir kafası vardır. Nüktelerinin, ince fikirlerinin tadına doyulmaz. Cerbezelidir ve sevmesini bilir ama kaprisleriyle sever, çalışma tarzında olduğu gibi duygularında da heveslerine tâbidir. Burjuva âleminin kusur saydığı hususiyetleri yüzündendir ki bu fikir adamları mahfilinde daha çok seviliyordu. Nihayet devrimizin komedi sahasında en çok kabiliyet gösteren muharrir-

lerinden biri, Fulgence Ridal vardı, şöhrete omuz silken bu şair, tiyatroya ancak en bayağı eserlerini atıyor, ve en güzel sahneleri kendisi için, dostları için, dimağının sarayında saklıyordu; seyircilerden ancak bir işe girmeden geçinmesine yetecek kadar para bekliyor, bu kadarını elde etti mi çalışmaya katiyen yanaşmıyordu. Rossini gibi tembel ve velût olan, büyük mizah şairleri gibi, Rabelais ve Molière gibi her şeyi lehten yana ve aleyhteye karşı mütalâa etmek mecburiyetinde olduğu için şüpheciydi, gülebilirdi ve her şeye gülerdi. Fulgence Ridal büyük pratik filozoftur. Onun insanları iyi tanıması, müşahede kudreti, gösteriş dediği şöhreti hor görmesi kalbini hiç de kurutmamıştı. Kendi menfaatleri hususunda ne kadar kayıtsızsa başkaları hesabına o kadar faal olan bu adamı bir işe girişmiş görürseniz mutlaka bir dostu içindir. Gerçekten Rabelais'yi andıran yüzünün ifadesini yalancı çıkarmamak için yiyip içmeden nefret etmez ama aramaz da, hem hüzünlüdür hem de neşeli. Dostları ona *kışla köpeği* derlerdi, bu sıfat ona pek yaraşırdı. Profilden çizdiğimiz bu dört arkadaştan hiç de aşağı kalmıyan diğer üçü muhtelif fâsılalarla bu dünyadan göçeceklerdi: evvelâ Meyraux ki Cuvier ile Geoffroy-Saint-Hilaire arasındaki meşhur münakaşayı hararetlendirdikten sonra ölmüştü. İlim dünyasını bu eşit iki deha arasında ikiye bölecek olan o büyük dâva ki (hâlâ hayatta olan ve Almanya'nın pek takdir ettiği panthéiste'e karşı dar ve analizci bir ilmin tarafını tutan) Meyraux'nun ölümünden birkaç ay önce patlak vermişti. Meyraux, erken bir ölümün fikir âleminden alıp götüreceği o Louis'nin dostuydu.

İkisi de vakitsiz ölecek olan, bilgilerinin ve dehalarının hudutsuz genişliğine rağmen ikisi de bugün tanılmıyan bu iki adama Michel Chrestien'i de ilâve etmek lâzım. Avrupa federasyonu hayali peşinde koşan ve 1830 da Saint-Simoncu'ların fikir cereyanında tesiri büyük olan yüksek görüşlü bir cumhuriyetçiydi. Saint-Just'le Danton ayarında bir siyaset adamı olmakla beraber bir genç kız kadar sade ve uysal olan, kendini hayallere kaptıran ve kolayca gönlünü veren bu adamın, Mozart'la Weber'i hayran edecek tatlı bir sesi vardı ve Beranger'nin bazı şarkılarını kalbi şiirle, aşk ve ümitle sarhoş edecek kadar güzel söyliyen, Lucien gibi, Daniel gibi, bütün arkadaşları gibi fakir olan Michel Chrestien, hayatını bir Diogenos'un kayıtsızlığı ile kazanırdı. Büyük eserler için fihristler, kütüpaneler için kataloglar hazırlar, bir mezar ölümün sırları üzerinde ne kadar dilsizse o da doktrinleri üzerinde o kadar dilsiz kalırdı. Fikrin bu neşeli serserisi, belki de dünyanın çehresini değiştirebilecek bu büyük devlet adamı, Saint-Merry manastırında basit bir er gibi öldü. Bir bazirgânın kurşunu orada Fransız toprağına ayak basmış en asîl yaratıklardan birini öldürdü. Michel Chrestien kendi doktrinlerinden bambaşka doktrinler uğrunda can verdi. Onun federasyonu Avrupa aristokrasisini cumhuriyet propagandasından çok daha fazla tehdidediyordu; onun ideali şimdi kendilerini Convention'un vârisleri sayan akılsız gençler tarafından ilân edilen hudutsuz hürriyete dair o korkunç fikirlerden daha mantıki ve daha az deliceydi. Bu asîl halk adamının ölümüne bütün tanıdıkları ağladılar: içlerinden bir

tanesi yoktur ki bu meçhul kalmış büyük siyaset adamını sık sık hatırlamasın.

Bu dokuz kişi karşılıklı takdir ve dostluğun en birbirine zıt fikirler ve doktrinler arasında barışı devam ettiren bir mahfil teşkil ediyorlardı. Picardia'lı bir kişizade olan Daniel d'Arthez kırallığa ne kadar kuvvetle taraftarsa Michel Chrestien de Avrupa federasyonu fikrine aynı imanla bağlıydı. Fulgence Ridal, Léon Giraud'nun felsefe doktrinleriyle alay ediyor, Giraud da d'Arthez'e Hıristiyanlıkla ailenin iflâs etmek üzere olduğunu haber veriyordu. Eşitliğin ilâhî kanun vâzıı İsa'nın dinine inanan Michel Chrestien, mükemmel bir analizci olan Bianchon'un neşterine karşı ruhun ölümsüzlüğünü müdafaa ediyordu. Hepsi de kavga etmeden münakaşa ederlerdi. Kendilerinden başka dinleyicileri olmadığı için hiç gurura kapılmazlardı. Yaptıkları işleri birbirlerine anlatır ve gençliğin o sevimli iyi niyetiyle birbirlerinden fikir danışırlardı. Ciddî bir mesele mi bahis mevzuuydu? Zıt fikri müdafaa eden, kendi kanaatinden ayrılarak arkadaşının düşüncelerini kavramaya çalışır, kendi fikirleri dışında kalan bir dâva veya eser hakkında tarafsızmış gibi ona yardım için elinden geleni yapardı. Hemen hepsi uysal ve müsamahalı bir tabiata sahiptiler, bu iki vasıf da üstünlüklerini ispat ediyordu. Boşa çıkmış ümitlerimizin, kısır kalmış kabiliyetlerimizin, kaçırılmış muvaffakıyetlerimizin, hırpalanmış iddialarımızın korkunç hazinesi olan haset onlara yabancıydı. Zaten hepsi ayrı ayrı sahalarda yürüyorlardı. Onun için, Lucien gibi topluluklarına kabul edilmiş olanlar sıkıntı duymazlardı. Hakiki ka-

biliyet daima sâftır, uysaldır, samimidir, katiyen kibirli değildir; onun nükteleri fikir sahasında kalır, asla onur kırıcı olmaz. Hürmet hissinden gelen ilk heyecan geçtikten sonra, bu seçkin gençler arasında bulunmaktan insan sonsuz bir zevk duyardı. Teklifsizdiler ama her biri haysiyet ve kıymetini müdrikti, arkadaşına derin bir takdir hissiyle bağlıydı; nihayet, her biri icabında yardıma koşan veya yardım gören vaziyetinde olmak kudretini kendinde buluyor, herkes verileni kolaylıkla kabul ediyordu. Cazip ve yormıyan konuşmalar, en çeşitli mevzulara yayılıyordu. Oklar gibi hafif kelimeler, bütün süratlerine rağmen ta derinlere işliyordu. Dış görünüşteki büyük sefaletle mânevi zenginliklerin ihtişamı garip bir tezat teşkil ediyordu. Bu insanlar hayatın maddi taraflarını ancak dostça lâtifelere zemin olsun diye ele alırlardı. Soğukların erkenden başladığı bir gün, d'Arthez'in beş arkadaşı gelirken hep aynı şeyi düşünmüşlerdi, her biri pelerinleri altında birer odun getirmişlerdi, hani bazı kır gezintilerine iştirak edenlerden her biri bir yemek hazırlayıp götürür de bir de bakarlar ki herkes aynı şeyi getirmiş, tıpkı öyle. Hepsinin de, şekil üzerinde tesirini göstermekten geri kalmıyan ve, çalışmalarla uykusuz geçirilen geceler gibi, genç yüzleri ilâhî bir renkle yaldızlıyan o mânevi güzellikten nasibi olduğu için yüzlerinde temiz bir hayatın ve düşünme hararetinin düzenleyip arttığı o biraz mustarip çizgileri taşıyorlardı. Alınları şairce bir genişlikle göze çarpıyordu. Canlı ve parlak gözleri lekesiz bir hayata şahadet ediyordu. Sefaletin ıstırapları kendini gösterdiği zaman ona o kadar neşeyle katla-

nıyor, hep birlikte o kadar hararetle intıbak ediyorlardı ki henüz ağır günahları olmıyan gençlerin yüzlerine has o huzur ifadesini bozamıyordu. Bu gençler, kat lanılamıyan sefaletin, hangi yoldan olursa olsun yükselmek hırsının ve edebiyatçıların ihanetleri kabul veya affetmekteki o yumuşak yüzlülüğünün sürüklediği bulaşık işlerden herhangi biriyle haysiyetlerini düşürmemişlerdi. Dostlukları sarsılmaz hale koyan ve zevkini iki katına çıkaran şey aşkta bulunmıyan bir duygudur: İtimat. Bu gençler kendilerinden emindiler: aralarında birinin düşmanı hepsinin düşmanı olurdu, kalblerinin mukaddes tesanüdüne itaat etmek için en âcil şahsi menfaatlerini çiğnemekten kaçınmazlardı. Hiçbiri bir kalleşlik edecek kabiliyette olmadığı için herhangi bir itham karşısında hep birlikte var kuvvetleriyle *hayır* diye bağırabiliyor, birbirlerini emniyetle müdafaa edebiliyorlardı. Kalblerinin asaleti kadar, hissî hususlarda aynı kuvvette oldukları için, ilim ve zekâ sahasında her şeyi düşünebilir ve birbirlerine söyliyebilirlerdi; münasebetlerinin sâfiyeti, sözlerinin neşesi bundan ileri geliyordu. Maksatlarının anlaşılacağını bildikleri için akıllarına geleni söylemekten çekinmiyorlardı. Onun için aralarında teklif tekellüf yoktu, dertlerini ve sevinçlerini birbirlerine açar, bütün varlıklariyle düşünür ve ıstırap çekerlerdi. İKİ ARKADAŞ masalını büyük ruhlar için bir zevk kaynağı haline getiren sevimli incelikler onların arasında tabiî şeylerdi. Muhitlerine yeni birini kabul etmekte gösterdikleri titizliği tasavvur etmek güç değildir. Büyüklüklerini ve bahtiyar-

lıklarını iyice kavradıkları için aralarına yeni ve meçhul unsurların sızmasını istemezlerdi.

Bu his ve menfaat federasyonu hiç sarsılmadan ve bozulmadan yirmi sene devam etti. Yalnız aralarından Louis Lambert, Meyraux ve Michel Chrestien'i ayıran ecel bu asil grupu azaltabildi. 1832 de M. Chrestien öldüğü zaman Horace Bianchon, Daniel d'Arthez, Léon Giraud, Joseph Bridau, Fulgence Ridal, bu teşebbüsün tehlikeli olmasına rağmen, politikanın yakıcı yüzüne karşı son saygı vazifesini yapmak için cesedini Saint-Merry'den almaya gittiler. Geceleyin Père-Lachaise mezarlığına kadar aziz ölünün cenazesini takibettiler. Horace Bianchon bu hususta ki bütün güçlüklere meydan okudu ve hiçbirinin önünde irkilmedi; rahmetli federaliste olan eski dostluğunu açığa vurarak bakanlara müracaat etti. Bu, beş meşhur adama yardımda bulunanların hâfızalarına nakşolan müessir bir sahne oldu. Bu kibar mezarlıkta gezinirken ebedî mülkiyet hakkı satın alınmış bir sahada çimenlerle örtülü bir mezar görürsünüz, bu mezarın üstündeki siyâh tahta haçın üzerinde kırmızı harflerle şu iki isim yazılıdır: MICHEL CHRESTIEN. Beş arkadaş o sadè adamı bu sadelikle taziz etmenin daha doğru olacağını düşünmüşlerdi.

Görüldüğü gibi, o soğuk çatı katı odasında duygunun en güzel hulyaları gerçekleşiyordu. Orada, her biri ilmin çeşitli bölümlerinde aynı derecede kuvvetli olan kardeşler iyi niyetle birbirlerini karşılıklı aydınlatıyor, düşündükleri kötülüklere varıncıya kadar akıllarından geçen her şeyi birbirlerine söylüyorlardı, hepsi de pek geniş bilgilere sahiptiler, hepsi de fe-

leğin çemberinden geçmiştiler. Bu seçkin insanlar arasına bir kere kabul edildikten ve eşit muamelesi gördükten sonra, Lucien orada şiiri ve güzelliği temsil etti. Soneler okudu ve pek beğenildi. Kendisi nasıl Michel Chrestien'den bir şarkı okumasını rica ediyorsa, ondan da bir sone okuması istendiği oluyordu. Paris'in çölünde Lucien, bu suretle, Quatre-Vents sokağında bir vaha bulmuş oldu.

Ekim ayının başlarında, Lucien, parasından arta kalanını biraz odun almaya harcadıktan sonra, eserini yeni baştan yazarken, çalışmalarının en hararetli devresinde on parasız kaldı. Daniel d'Arthez, ocağında tezek yakıyor, ve sefaletine kahramanca katlanıyordu. İhtiyar kızlar gibi intizamlıydı, o kadar metotlu hareket ederdi ki bir cimri sanırdınız. Bu gayret, Lucien'i gayrete getiriyordu, mahfile yeni gelmiş olduğu için, sıkıntısından bahsetmeye katiyen yanaşamıyordu. Bir sabah, *IX. Charles'ın Tirendazı*'nı Doguereau'ya satmak için Coq sokağına kadar gitti. Lucien, yüksek ruhlu insanların ne kadar müsamahalı olduklarını bilmiyordu. Dostlarının hepsi de şairlerin düştükleri zaıfları, tasvir etmekle mükellef oldukları tabiatın temaşasından fazla heyecana kapılan ruhun sarf ettiği gayretlerin ardından nasıl bir bitkinlik geldiğini tasavvur edebiliyorlardı. Kendi dertlerine karşı pek kuvvetli olan bu insanlar Lucien'in çektiği ıstıraplardan üzüntü duyuyorlardı. Parasızlığını anlamışlardı. Onun için mahfil, o sohbetlerle, derin düşüncelerle, şiirle, itiraflarla, zekâ ve bilgi sahalarında, milletlerin istikbalinde, tarih âleminde çalakanad uçuşlarla dolu tatlı geceleri, Lu-

cien'in yeni dostlarını ne kadar az anlamış olduğunu ispat eden bir hareketle taçlandırmıştı.

Daniel ona dedi ki:

— Lucien, dostum, dün Flicoteaux'ya yemeğe gelmedin, sebebini de biliyoruz. Lucien göz yaşlarını tutamadı, damlalar yanaklarından aşağı süzüldü.

Michel Chrestien:

— Bize itimadetmedin, dedi. Mutadımız olmıyan bir şeyler yaparız, onumuz bir araya gelince de...

Bianchon:

— Hepimiz açıktan birtakım işler bulduk: ben Desplein hesabına zengin bir hastaya bakıcılık ettim; d'Arthez, *Revue Encyclopédique* için bir makale hazırladı; Chrestien bir gece bir mendil ve dört mumla Champs-Elysées'de şarkı söylemeye kalktıysa da siyaset adamı olmak istiyen biri hesabına bir broşür kaleme aldı da adam da mukabilinde ona altı yüz frank kıymetinde Machiaveli ciltleri verdi; Léon Giraud, kitapçısından elli frank ödünç aldı, Joseph krokiler sattı, Fulgence da pazar günü piyesini oynattı, salon hıncahınçtı.

Daniel:

— İşte iki yüz frank, dedi, kabul et, bir daha da seni bu vaziyette yakalamıyalım.

Chrestien:

— Şuna bak, dedi, sanki görülmemiş bir şey yapmışız gibi neredeyse boynumuza sarılacak.

Bu melek huylu insanlardan meydana gelen canlı ansiklopedi içinde, her birinin kendini verdiği ilim şubesinden gelme türlü garabetleri olan bu genç-

ler arasında Lucien'in neler hissettiğini anlamak için, bir hassasiyet ve iyi niyet şaheseri, aynı zamanda sıkıntısının koparttığı korkunç bir çığlık olan bir mektubuna ertesi günü ailesinden aldığı cevapları kaydetmek kâfidir.

DAVID SÉCHARD'DAN LUCIEN'E

"Lucien'ciğim, ilişik olarak emrine muharrer doksan gün vadeli iki yüz franklık bir senet bulacaksın. Onu, Serpente sokağında, Paris muhabirimiz kâğıt tüccarı Metivier'ye kırdırabilirsin. Lucien'im, elimizde avucumuzda hiçbir şey yok. Karım matbaayı idare etmeye başladı, ve öyle bir feragat, sabır ve gayretle bu işin üstesinden geliyor ki bana eş olarak bir melek vermiş olan Tanrıya şükürler ediyorum. Sana en küçük bir yardımda bulunmaya gücümüzün yetmediğini bizzat kendisi müşahede etti. Ama, dostum, seni o kadar iyi bir yolda, o kadar büyük ve asil kalbli insanların yanında biliyorum ki, kıymetli mektubunun bize tanıttığı Meyraux, Bianchon ve Ridal'in tavsiyeleri, d'Arthez, Michel Chrestien ve Léon Giraud'nun o ilâhi diyeceğim zekâlarının yardımiyle güzel istikbaline erişmekte gecikmiyeceksin. Ève'in haberi olmadan, senin için bu senedi imzaladım, vadesinde ödemenin çaresini bulurum. Yolundan şaşma: çetindir ama şan ve şerefle dolu olacaktır. Paris'te nicelerinin battığını bildiğim o çirkef çukurlarından birine düştüğünü öğrenmektense bin bir belâya çarpılmayı tercih ederim. Yaptığın gibi, kötü yerlerden, ahlâksız insanlardan, şaşkınlardan ve Paris'te kal-

dığım esnada gerçek değerlerini takdir etmek fırsatını bulduğum bazı edebiyatçılardan uzak durmak cesaretini göster. Hâsılı, senin anlattıklarına bakarak pek aziz bildiğim o yüce şahsiyetlere lâyık bir arkadaş ol. Bu hareket tarzının mükâfatını çok geçmeden göreceksin. Hoşça kal, sevgili kardeşim, beni şadettin, bu kadar cesaret göstereceğini ummazdım.

"DAVID"

ÈVE SÉCHARD'DAN LUCIEN'E

Kardeşim, mektubun hepimizi ağlattı. Koruyucu meleğinin seni kendilerine yönelttiği o asîl kalbli insanların haberi olsun: bir anne, biçare bir genç kadın sabah akşam onlar için Allaha dua edecekler; eğer en hararetli dualar Tanrının tahtına kadar çıkabiliyorsa hepiniz için iyilikler elde edeceklerdir. Evet, kardeşim, isimleri kalbime hakkedildi. Ah! ne olursa olsun bir gün onları göreceğim. Yolları yaya yürümek mecburiyetinde de kalsam, gidip sana gösterdikleri dostluk için onlara teşekkür edeceğim, çünkü bu dostlukları açık yaralara merhem vurdu. Dostum, burada işçiler gibi çalışıyoruz. Kocam, kalbinde her an yeni zenginlikler keşfederek her gün biraz daha sevdiğim bu meçhul büyük adam, matbaasını yüzüstü bırakıyor, sebebini de tahmin ediyorum. Senin sefaletin, bizim, annemizin içinde bulunduğumuz sıkıntılar onu helâk ediyor. Sevgili Davidimiz, bir akbabanın, sivri gagalı acı bir derdin bağrını deştiği Prometheus gibidir. Ona gelince, asîl adamın nefsini

hiç düşündüğü yok, servete kavuşacağını ümidediyor. Bütün günlerini kâğıt imali için tecrübeler yapmakla geçiriyor; kendi yerine işlerle meşgul olmamı rica etti, meşgalesinden vakit buldukça bana yardım ediyor. Üstelik de gebeyim! Başka bir zamanda olsaydı içimi sevinçle dolduracak olan bu hâdise bugünkü durumumuzda bana üzüntü veriyor. Anneciğim tekrar gençleşti, o yorucu hastabakıcılık işleri için taze bir kuvvet buldu. Şu geçim sıkıntısı olmasaydı mesut olacaktık. İhtiyar Séchard baba oğluna tek metelik vermeye yanaşmıyor; mektubundan o kadar müteessir olduk ki David beş on para ödünç istemek için gidip babasına başvurdu. — Lucien'i bilirim, aklı başından gider, delilikler yapar, diyordu. Onu payladım. Benim kardeşim, bir münasebetsizlik yapsın ha? Cevabını verdim, Lucien pekâlâ bilir ki böyle bir şey yapacak olsa kederimden ölürüm. Annemle birlikte, David'e fark ettirmeden bazı şeylerimizi rehine koyduk; annem eline biraz para geçince bunları kurtaracak. Bu suretle yüz frank elde ettik, bu parayı mesajeri vasıtasiyle sana yolluyorum. İlk mektubuna cevap vermedim diye bana kırılma, kardeşim. Öyle bir haldeydik ki geceleri bile gözümüze uyku girmiyordu. Ben bir erkek gibi çalışıyorum. Bu kadar kuvvetim olduğunu hiç bilmezdim doğrusu. Madam de Bargeton kalbsiz, seciyesiz bir kadınmış; seni kollarımızdan koparıp alarak Paris'in, insan ve menfaat seli içinde gerçek dostlara raslamak ancak Cenabı Hak'kın lûtfu ile mümkün olan o korkunç denizine attıktan sonra, artık sevgisi kalmamış olsa bile gene himayesini ve yardımını senden esirgememesi lâzım-

dı. Onu kaybettiğine üzülmeye değmez. Yanında sadık bir kadın, benim gibi bir insan bulunmasını isterdim; ama şimdi etrafında bizim duygularımızı taşıyan arkadaşlar bulunduğunu bildiğim için yüreğim rahat. Kanadlarını ger, benim sevgili güzel dâhim! Seni sevdiğimiz kadar seninle övüneceğiz de.

"Ève"

"Sevgili yavrum, kızkardeşinin sözlerinden sonra seni takdis etmekten ve bütün dua ve düşüncelerimin, yanımdakiler aleyhine olarak yalnız seninle dolu olduğunu temin etmekten başka ne söyliyebilirim; öyle kalbler vardır ki uzakta bulunanları tercih eder, annenin kalbi de böyledir işte.

"Annen"

Böylece, iki gün sonra, Lucien, dostlarına, büyük bir nezaketle verdikleri borcu ödemek imkânını buldu. Hayat hiçbir zaman ona bu kadar güzel görünmemişti, fakat onuruna verdiği ehemmiyet dostlarının ince hassasiyet ve derin bakışlarından kaçmamıştı.

Fulgence:

— Âdeta bize borçlu kalmaktan korkuyor gibisin, dedi.

Michel Chrestien de:

— Ya! gösterdiği sevinç çok üzdü beni, dedi, onun bu sevinci müşahedemi teyidediyor! Lucien kibirli bir insan.

D'Arthez:

— Şairdir, dedi.

— Bu kadar tabii bir hissimden dolayı bana gücendiniz mi?

Léon Giraud:

— Bunu bizden gizlemediğini hesaba katmalıyız, dedi. Henüz daha samimidir; ama korkarım ki daha sonraları bizden çekinmeye başlıyacaktır.

Lucien:

— O da neden? diye sordu.

Joseph Bridau:

— Kalbini okuyoruz da ondan, dedi.

Michel Chrestien de ona dedi ki:

— Sende şeytani bir taraf var, bununla prensiplerimize en zıt şeyleri kendi vicdanına meşru göstereceksin: bir fikir sofisti olacak yerde bir icra sofisti olacaksın.

D'Arthez:

— Ya! Korkarım ki öyle, dedi. Lucien, sen kendi kendine mükemmel muhakemeler yürüterek kendini ulvi bulacaksın ama bunların âkıbeti çirkin neticelere varır... Sen hiçbir zaman vicdanınla mutabık kalamıyacaksın.

Lucien:

— İddialarınızı neye istinadettiriyorsunuz? diye sordu.

Fulgence atıldı:

— O kadar mağrursun ki bu gururun dostluğuna bile karışıyor. Bu çeşit bir gurur korkunç bir hodbinliğe delâlet eder, hodbinlik de dostluğun zehridir.

Lucien:

— Aman Yarabbi! dedi, sizi ne kadar sevdiğimi demek bilmiyorsunuz.

— Sen bizi, bizim birbirimizi sevdiğimiz kadar sevmiş olsaydın sana büyük bir memnuniyetle verdiğimiz şeyi bize derhal ve böyle yüksekten bir eda ile iade etmezdin.

Joseph Bridau ona sertçe:

— Burada hiçbir şey ödünç verilmez, sadece verilir, dedi.

Michel Chrestien:

— Bizi kaba insanlar zannetme, evlâdım, dedi, biz sadece ilerisini düşünüyoruz. Günün birinde senin, küçük bir öc almanın zevkini bizim temiz dostluğumuza tercih etmenden korkuyoruz. Goethe'nin *Tasso*'sunu o yüce dehanın bu en büyük eserini oku, orada göreceksin: şair parlak kumaşları, ziyafetleri, zaferleri, şatafatı sever: pekâlâ, sen de Tasso ol, ama onun çılgınlığına kapılma. Kibarlar muhiti ve zevkleri seni davet mi ediyor? Sen burada kal... Gururundan istediğin her şeyi fikir âlemine naklet. Bir çılgınlık yapacaksan, bari fiil ve hareketlerinde faziletli ol da ahlâksızlığı yalnız fikirlerine hasret; yoksa d'Arthez'in dediği gibi, iyi düşünüp kötü işler görme.

Lucien başını eğdi: dostlarının hakları vardı.

Onlara pek sevimli bir bakışla bakarak:

— İtiraf ederim ki ben sizler kadar kuvvetli değilim, dedi. Omuzlarım ve sırtım, Paris'i taşıyacak, cesaretle mücadele edecek güçde değil. Tabiat bize ayrı ayrı mizaçlar ve melekeler vermiş, ve siz seyyielerle faziletlerin içyüzünü herkesten iyi biliyorsunuz. Ben, ne yalan söyliyeyim, şimdiden yorulduum.

D'Arthez:

— Biz sana destek olacağız, dedi, zaten sadık dostluklar da asıl böyle zamanda belli olur.

— Bana yaptığınız yardım küçük bir şeydir, hem hepimiz birbirimizden fakiriz; yakında ihtiyaç içinde kıvranacağım. Rasgele herkes hesabına ücretle çalışan Chrestien'in kitapçılıkta elinden bir şey gelmez. Bianchon bu iş âleminin dışındadır. D'Arthez, ancak ilim veya ihtısas eserleri basan kitapçıları tanır, onların da edebî eserler basan tâbilere sözü geçmez. Horace, Fulgence, Ridal ve Bridau, tâbilerden fersah fersah uzakta kalan işlerle meşguldürler. Başımın çaresine bakmam lâzım.

Bianchon:

— Sen de bizim gibi ol, dedi: meşakkat çek! sıkıntılara cesaretle katlan ve çalışmaya güven!

Lucien hararetle:

— İyi ama, dedi, sizin meşakkat dediğiniz şey benim için ölümdür.

Léon Giraud, gülümsiyerek:

— Görürsünüz, dedi, şafak sökmeden bu adam, çalışma dâvasına ihanet ederek Paris'in basın ve zevk u safa âlemine karışacak.

Lucien gülerek:

— Çalışmaktan ne kazandınız sanki? dedi.

Joseph Bridau:

— Paris'ten Roma'ya hareket eden adam Roma'yı yarı yolda bulmaz, dedi. Sense armut piş,ağzıma düş, diyorsun.

Michel Chrestien:

— Armutlar yalnız Fransa Paire'lerinin büyük

oğulları için böyle pişerler. Bizlerse, onu eker, sularız, ve daha lezzetli buluruz.

Sohbet hoş bir zemine döküldü ve bahis değişti. Bu ferasetli ve iyi kalbli insanlar, bu küçük kavgayı Lucien'e unutturmaya gayret ettiler, Lucien de onları aldatmanın ne kadar güç olduğunu anladı. Bir müddet sonra içinde büyük bir ümitsizlik hissetti ve bu hissini, amansız birer mürebbi gibi gördüğü dostlarından itina ile sakladı. Hislerin basamaklarını büyük bir kolaylıkla çıkan cenuplu mizacı, ona, en birbirine zıt kararları verdiriyordu.

Birkaç kere gazetelerde iş almaktan bahsedecek oldu. Her seferinde arkadaşları: "Sakın ha!" dediler.

D'Arthez:

— Sevdiğimiz ve tanıdığımız güzel, sevimli Lucien'in mezarı olur orası, dedi.

— Gazetecilerin hayatındaki, çalışmakla zevk u safa arasındaki o devamlı tezada sen karşı koyamazsın; halbuki karşı koymak, faziletin temelidir. Hükmünü yürütmek, fikir mahsullerini yaşatmak veya öldürmek hakkını elinde bulundurmaktan öylesine zevk alacaksın ki iki ay içinde gazeteci olup çıkacaksın. Gazeteci olmak, edebiyat âlemine hükmetmek demektir. Her şeyi söyliyebilen her şeyi yapabilir de! Bunu söyliyen Napoléon'dur, haksız da değil.

Lucien:

— Siz benim yanımda bulunmıyacak mısınız? dedi.

Fulgence:

— O zaman bulunmıyacağız, dedi. Gazeteci olduktan sonra artık bizi düşünmiyeceksin, nasıl ki o-

pera yıldızı olup tapılan kız da, ipek astarlı faytonunda köyünü, ineklerini, takunyalarını aklına getirmez. Gazeteci vasıfları sende fazlasiyle var: kolay ve parlak söz söylemesini bilirsin. Arkadaşını ağlatacak da olsa bir nükte yapmak fırsatını asla kaçırmazsın. Tiyatro salonlarında gazetecileri görüyorum, tüylerim ürperiyor. Gazetecilik bir cehennemdir, bir fesat, yalan, ihanet gayyasıdır, buradan geçenin temiz çıkabilmesi için, insanı, Dante gibi, Vergilius'un tanrısal çelengi koruması lâzım.

Bu yola düşmemesi için mahfil arkadaşları ne kadar ısrar ederlerse Lucien'in tehlikeyi tanımak arzusu da kendisini bu vartayı göze almaya o kadar sevk ediyordu ve içinden pazarlığa başlamıştı: karşı koymak için hiçbir mücadeleye girişmeden bir kere daha müzayakaya düşmek gülünç olmaz mıydı? İlk romanı için yaptığı teşebbüslerin uğradığı muvaffakıyetsizliği gören Lucien, ikinci bir romana girişmek hevesini pek duymuyordu. Hem yazdığı müddetçe neyle yaşıyacaktı? Bir aylık mahrumiyet esnasında sabır taşını çatlatmıştı. Gazetecilerin şuursuzca ve haysiyetlerini düşünmeden yaptıkları işi kendisi asil bir şekilde yapamaz mıydı? Dostları itimatsızlıkları ile ona hakaret ediyorlardı, iradesine ne kadar hâkim olduğunu onlara göstermek istiyordu. Günün birinde belki onlara yardım edecek, şan ve şöhretlerinin habercisi olacaktı.

Bir akşam Léon Giraud ile birlikte evine kadar götürdüğü Michel Chrestien'e sormuştu:

— Hem, suç ortağı görünmekten kaçınan bir dostluğa da dostluk denir mi?

Michel Chrestien:

— Bizim bir şeyden kaçındığımız yok, cevabını vermişti. Sevgilini öldürmek felâketine uğramış olsaydın, cinayetini gizlemek için sana yardım eder ve seni yine saymakta devam ederdim; ama bir hafiye olsaydın, senden bucak bucak kaçardım, çünkü o zaman sistemli bir alçak ve rezil olurdun. İşte gazetecilik de kısaca budur. Dostluk; yapılan hatayı, gözü kararan adamın düşünmeden yaptığı işi affeder; ama bile bile ruhunu, zekâsını, düşüncesini satılığa çıkaran adama karşı insafsız davranmak zorundadır.

— Şiir kitabımla romanımı satmak için gazeteci olup sonra derhal gazeteden ayrılamaz mıyım?

Léon Giraud:

— Machiaveli olsa böyle yapardı, ama Lucien de Rubempré yapmamalı, dedi.

Lucien:

— Öyleyse, Machiaveli'den aşağı kalmıyacağımı size ispat edeceğim.

Michel, Léon'un elini sıkarak:

— Ah, diye haykırdı, onu mahvettin. Lucien, dedi, üç yüz frankın var. Bu para ile üç ay gül gibi geçinebilirsin; o halde çalış, bir roman daha yaz. D'Arthez'le Fulgence plân hususunda sana yardım ederler, büyük adam olacaksın, romancı olacaksın. Ben o fikir sefahathanelerinden birine girerim, üç ay için gazeteci olurum, neşriyatını tefe koyacağım bir tâbie kitaplarını satarım, makaleler yazarım, senin için makaleler yazdırırım; elbirliğiyle muvaffakıyetini hazırlarız, büyük adam olursun ve bizim Lucien'imiz kalırsın.

— Senin sağ salim çıkacağın yerde benim mahvolacağıma inandığına göre beni ne kadar hor görüyor olmalısın.

Michel Chrestien:

— Hoş görün onu, canım, dedi, görüyorsunuz ki bir çocuk o!

D'Arthez'in evinde geçirdiği akşamlar zihnini uyuşukluktan kurtaran Lucien, küçük gazetelerin makalelerini ve şakalarını tetkik etmişti. En iyi yazarlardan hiç de aşağı kalmıyacağına emniyeti tam olduğu için, bu fikir idmanı ile gizlice meşgul oldu ve bir sabah, basının bu hafif kıtalarından birinin komutanından iş istemek gibi parlak bir fikirle yola çıktı. En büyük bir itina ile giyindi ve müelliflerin, gazetecilerin, muharrirlerin, hâsılı müstakbel kardeşlerinin ümitlerinin çarpıp kırıldığı iki nevi kitapçıdan daha müşfik davranacakları düşüncesiyle köprüyü geçti. Orada sempatiyle karşılanacak, Quatre-Vents sokağındaki mahfilde bulduğu neviden iyi ve tatlı bir muhabbete raslıyacaktı. Hayal adamlarının pek sevdikleri o kulak verilen, mücadele edilen önseziye kendini kaptırarak Montmartre bulvarı yanındaki Saint-Fiacre sokağında, küçük gazetenin idarehanesi olan evin önüne geldi ve bu binanın manzarası ona kötü bir yere giren delikanlının halecanını duyurdu. Bununla beraber, zemin katının üstündeki asma kata çıktı. Yarısı kontrplâktan, yarısı da tavana kadar kafesli bir tahta perdenin ikiye böldüğü birinci odada, tek kollu bir malûl gördü, adam tek eliyle başının üstünde birçok kâğıt demetleri tutuyordu, dişleri arasında da damga pulu idaresinin istediği cüzdan var-

dı. Benzi sarı ve kırmızı kabarcıklarla dolu olan (bu yüzden ona ebucehil karpuzu lâkabını takmışlardı) bu zavallı, ona kafesin ardında gazetenin zebanisini gösterdi. Bu adam, burnu kırçıl bıyıklarla çevrili, başında siyah ipekten bir takke ve kabuğunda büzülmüş bir kaplumbağa gibi geniş bir mavi redingotun içine gömülü, göğsünde madalyaları olan sabık bir subaydı.

İmparatorluk devrinin subayı:

—Mösyö abonesinin hangi günden itibaren başlamasını arzu ediyor? diye sordu.

Lucien:

— Abone olmaya gelmedim, dedi.

Şair, girdiği kapının karşısındaki kapıya baktı, üstünde *Yazı işleri* yazılıydı, altında da şu kayıt vardı: *İşi olmıyanlar buraya giremez.*

Napoléon'un askeri:

— Herhalde bir şikâyetiniz var. Ya! Doğru, *Mariette*'e karşı çok sert davrandık, ne yapalım, sebebini bilmiyorum.

Sonra bir köşedeki, kılıçlar ve tabancalardan yapılmış modern silâhlığa bakarak ilâve etti:

— Ama bizden hesap sormaya geldiyseniz hazırım.

— O da değil, efendim. Yazı işleri müdürünü görmeye geldim.

— Saat dörtten önce kimse bulunmaz burada.

— Giroudeau, bak ne diyeceğim, on bir sütun buldum, beheri beş franktan elli beş frank eder; halbuki kırk frank aldım, şu halde demin söylediğim gibi daha on beş frank borçlusunuz...

Bu sözleri söyliyen, sabık subayın arkasında kalan fena pişmiş bir yumurta akı kadar açık renkli, tatlı mavi renkte fakat korkunç derecede hilekâr bakışlı cılız bir gençti. Bu ses Lucien'i buz gibi dondurdu, çünkü kedi miyavlamasiyle sırtlanın tıknefes iniltisi arasında bir şeydi.

Emekli subay:

— Doğru, aslanım, dedi; ama serlevhalarla beyaz kalan yerleri de sayıyorsunuz, halbuki Finot'dan aldığım emir, satırların yekûnunu çıkarıp her sütunun aldığı satır sayısına taksim etmektir. Yazılarınıza bu kısıntı ameliyesi tatbik edilince, üç sütun eksiliyor.

— Demek beyaz yerleri ödemiyor, çıfıt! Ama ortağına yazı hesabını çıkarırken pekâlâ hesaba katıyor. Gidip Etienne Lousteau'yu, Vernou'yu göreceğim...

Subay:

— Talimata aykırı hareket edemem, evlâdım, dedi. Canım, on beş frank için velinimetinize dil uzatmak da reva mı? Makaleleri cigara tellendirir gibi kolaylıkla döktürüyorsunuz! Ne olmuş sanki! Arkadaşlarınıza bir punç noksan ikram eder, veya bir bilârdo partisi daha kazanırsınız, olur biter!

Muharrir:

— Finot çok kazanıyor ama bu ona pahalıya mal olacak, dedi ve kalkıp gitti.

Kasadar, taşra şairine bakarak söylendi:

— Kendini Voltaire veya Rousseau sanıyor...

Lucien:

— Efendim, saat dörde doğru yine gelirim, dedi.

O münakaşa esnasında Lucien, duvarlarda hükümet aleyhindeki karikatürler arasında Benjamin Constant'ın, general Foy'nın, liberal partinin on yedi meşhur hatibinin resimlerini gördü. Bilhassa, her gün kendisine hoş vakit geçirten o nükteli gazetenin hazırlandığı kutsi yerin kapısına bakmıştı. Bu gazete kıralları, en ciddî hâdiseleri gülünç göstermek, yerinde yerleştirilmiş bir nükteyle her şeyi allak bullak etmek hakkına malikti. Gidip bulvarlarda âvare âvare dolaştı, onun için bu yepyeni bir zevkti, o kadar cazip bir zevk ki saatçi dükkânlarındaki duvar saatlerinde akrebin dördü gösterdiğini gördüğü zaman daha öğle yemeğini yemediğini fark etmedi bile. Şair, hemen Saint-Fiacre sokağına koştu, merdivenleri çıktı, kapıyı açtı, sabık askeri yerinde bulmadı ve malûl askerin, pullu kâğıtları üstüne oturmuş, bir ekmek kabuğunu yemekle meşgul olduğunu gördü. Askerliğini yaparken nöbetlerde olduğu gibi şimdi de gazetede yerini tevekkülle bekliyor, ve vaktiyle impara torun emrettiği cebri yürüyüşlerin sebebini nasıl anlamamışsa, bugün de yaptığı işin hikmetine akıl erdiremiyordu. Lucien, cüretli bir düşünce ile zorlu memuru atlatmaya karar verdi; şapkasını başına geçirdi, ve sanki gazetenin bir mensubu imiş gibi, yazı işleri odasının kapısını açtı. Meraklı gözleriyle süzdüğü bu yazı odasında, yeşil bir halıyla örtülü yuvarlak bir masa ile hasırı henüz eskimemiş altı tane kuş kirazı ağacından iskemle vardı. Renkli ufak taşlardan yapılma zemin henüz silinmemişti; fakat temizdi, bu da oraya girenlerin kalabalık olmadığını gösteriyordu. Şöminenin üstünde bir ayna, üstü toz kaplı

bir bakkal asma saati, içine kabaca iki mum oturtulmuş iki şamdan, ve ötede beride kartvizitler görülüyordu. Masa üstünde, içindeki kurumuş mürekkep macun kıvamına gelmiş, güneş şeklinde bükülmüş tüy kalemlerle süslü bir hokkanın etrafından eski gazeteler sırıtıyordu. Biçimsiz kâğıt parçaları üzerinde, okunaksız ve âdeta hiyeroglifvari bir yazıyla yazılmış, üst tarafları matbaa mürettipleri tarafından yırtılmış (mürettipler dizilmiş yazıları bu işaretten anlarlar) bazı makaleler okudu. Sonra, şurada burada, herhalde elleri boş durmasın diye bir şey öldürmüş olmak için vakti öldürmeye çahşmış bazı kimselerin oldukça nükteli bir tarzda çizdikleri karikatürleri zevkle seyretti. Su yeşili duvar kâğıdı üzerine iğnelerle tutturulmuş dokuz resim gördü, bunlar o sıralarda görülmemiş bir muvaffakıyet kazanarak nam bütün Avrupa'ya yayılan ve gazetecileri hayli yoracak olan *Solitaire* isimli bir kitap hakkındaydı: — Taşrada çıkan *Solitaire* kadınları hayrete düşürüyor. — Bir şatoda *Solitaire* okunuyor. — Ehli hayvanlar üzerinde *Solitaire*'in tesirleri. — Vahşilere izah edilen *Solitaire*, en parlak muvaffakıyeti elde ediyor. — *Solitaire* Çinceye tercüme edilerek, müellifi tarafından, Pekin'de imparatora takdim ediliyor. — Mont-Sauvage'da ırzına geçilen Élodie. Lucien bu karikatürü pek hayâsızca buldu, ama gülmekten de kendini alamadı. Gazeteler, Solitaire'i bir sayvan altında dini merasimle dolaştırıyorlar. — Bir matbaa makinesini parçalıyan Solitaire, Ayı'ları[1] yaralıyor. Solitaire, tersinden okununca akademisyenleri yük-

[1] Yani makinistleri.

sek güzelliklerine hayran bırakıyor. Lucien, bir gazete kuşağı üzerinde, bir resim gördü: şapkasını uzatan bir muharrir, altında şöyle yazılıydı: *Finot, hani yüz frangım?* Altında maruf olan fakat hiçbir zaman meşhur olmıyacak bir imza vardı. Şömine ile pencere arasında üstü çekmeli bir yazı masası, bir akaju koltuk, bir kâğıt sepeti ve *şömine önü* adı verilen müstatil bir halı vardı, ve hepsinin üstü kalın bir toz tabakası ile kaplıydı. Pencerelerde yalnız kısa perdeler vardı. Bu yazı masasının üst kısmında, o gün bırakılmış yirmi kadar kitap, resimler, notalar, enfiye kutuları, o zamanın büyük alay mevzuu *Solitaire*'in dokuzuncu basılışından bir nüsha ve on kadar mühürlü zarf vardı. Lucien, bu acayip eşyaları bir bir gözden geçirdikten, bir hayli şey düşündükten, saat beşi vurduktan sonra, malûmat almak için malûl adamın yanına döndü. Ebucehil-karpuzu ekmeğini bitirmiş, bir memur sabriyle, ihtimal o aralık bulvarda gezinen madalyalı subayı bekliyordu. Tam o sırada, merdivenlerden bir etek hışırtısı ve pek kolay tanılan kadın ayaklarının o hafif sesi geldi ve kapıda bir kadın göründü. Oldukça güzeldi. Lucien'e:

— Mösyö, dedi, matmazel Virginie'nin şapkalarını neye o kadar methettiğinizi biliyorum, size evvelâ senelik abone olmaya geldim; şartlarını söyler misiniz?

— Madam, ben gazeteden değilim.

— Ya!

Malûl sordu:

— Ekim ayından mı başlıyacak abone?

Ortaya çıkan ihtiyar subay:

— Madam ne istiyor? dedi.

İhtiyar subay güzel terzi bayanla müzakereye girişti. Beklemekten sabrı tükenen Lucien, birinci odaya girdiği zaman şu sonuncu cümleyi işitti: "Pek memnun olurum, mösyö. Matmazel Florentine mağazama gelerek beğendiğini alabilir. Şu halde anlaştık: artık Virginie'den bahsetmiyeceksiniz, o yeni bir şekil icadetmekten âciz beceriksizin biridir, halbuki ben yaratırım!"

Lucien, kasaya bir miktar para girdiğini işitti. Sonra subay günlük hesabını yapmaya koyuldu.

Şair, oldukça öfkeli bir tavırla:

— Mösyö, dedi, bir saattir bekliyorum.

Napoléon'un eski askeri, nezaketen üzülmüş görünerek:

— Gelmediler, dedi. Şaşılacak bir şey yok. Epeydir yüzlerini görmüyorum. Ayın ortasındayız, ne yapalım. O hınzırlar ancak para verildiği zamanlar, ayın 29 u ile 30 unda görünürler.

Müdürün ismini unutmamış olan Lucien:

— Ya mösyö Finot? dedi.

— Feydeau sokağındaki evindedir, dedi. Ebucehil-karpuzu, dostum yazıları matbaaya götürürken gelen ne varsa hepsini evine bırakıverir.

Lucien, kendi kendisiyle konuşarak:

— Gazete nerede hazırlanıyor acaba? dedi.

Ebucehil-karpuzundan pul parasının artanını alan memur:

— Gazete mi? dedi. Gazete mi?.. Bum! Bum! — Evlâdım, yarın sabah saat altıda matbaada ol da

hamalların nasıl taşımaya yetişemediklerini gör. Mösyö, gazete saat on birden gece yarısına kadar sokakta, muharrirlerin evlerinde, matbaada hazırlanır. İmparatorun zamanında, bu kirli kâğıt imalâthanelerinden eser yoktu. Ah! O olsaydı, dört neferle bir onbaşı gönderdi mi haddinizi bildirirdi, bunlar gibi kendisine karşı cart curt edilmesine göz yummazdı. Ama bu kadar gevezelik yetişir. Yeğenim o işte kazançlı çıktıktan ve yazılanlar ötekinin oğlu[1] için olduktan sonra — bum! bum! — Eh, ne de olsa zararı yok. Vay canına! Aboneler tabur tabur gelmiyor bugün: gideceğim artık.

— Mösyö, görüyorum ki gazetenin yazı işlerini yakından biliyorsunuz.

Eski asker genzini ayıklıyarak:

— Malî bakımdan — bum! bum! — dedi. Kırk harfli elli satırlık sütunu, beyazları hesaba katmadan, kabiliyete göre beş frank veya üç frank, işte bu. Muharrirlere gelince, ağırlık hizmetinde kullanmaya bile tenezzül etmiyeceğim acayip mahlûklar, bacaksız delikanlılardır. Beyaz kâğıda sinek ayakları çiziktirdikleri için de imparatorluk muhafız süvarilerinin Napoléon ile birlikte Avrupa'nın bütün payitahtlarma girmiş, tabur komutanı olarak emekliye ayrılmış, bir ihtiyar yüzbaşısına burun kıvırmaya kalkarlar...

Mavi redingotunu fırçalıyan ve dışarı çıkmak istediğini belli eden eski subayın kapıya doğru gittiğini gören Lucien, yolunu kesmek cesaretini gösterdi:

---

[1] Yani Napoléon'un oğlu.

— Ben muharrir olmak için geldim, yemin ederim ki, imparatorluk muhafız kıtasının, o çelik askerlerin bir yüzbaşısına karşı hürmetim sonsuzdur.

Subay, elinin tersiyle Lucien'in karnına vurarak:

— Ağzın dert görmesin, tontonum, dedi. Fakat hangi nevi muharrirlik yapmak istiyorsunuz?

Bunu söylerken Lucien'i iterek merdivenleri inmeye başladı. Ancak kapıcının yanında sigarasını yakmak için durdu. — Chalet nine, dedi, abone yazılmaya gelenler olursa siz karşılayın ve kaydedin.

Peşinden gelmiş olan Lucien'e dönerek:

— Hep abone, dedi, ben başka bir şey bilmem. Finot benim yeğenimdir, ailem içinde kötü zamanımda imdadıma yetişen bir o oldu. Onun için Kim Finot'ya yan bakacak olsa karşısında ihtiyar Giroudeau'yu bulur. Az adam değildir hani, Sambre-et-Meuse ordusuna basit bir süvari eri olarak girmiş, İtalya ordusunun birinci süvari alayında beş sene silâh hocalığı etmiş, muhafız süvarilerinin yüzbaşılığına yükselmiştir. Bir, iki demez, kafa tutmaya kalkanı temize havale eder, diye ilâve ederken kendini kılıçla ikiye bölmek işaretini yapıyordu. Ya, işte, evlâdım, yazıcılar arasında türlü sınıflar vardır: yazan ve parasını alan muharrir vardır, yazıp da bir şey almıyan vardır, biz bunlara gönüllü deriz; nihayet bir şey yazmıyan muharrir vardır ki ötekilerden hiç de aşağı kalır yeri yoktur, hiç değilse o gaf yapmaz, muharrir geçinir, gazeteye mensuptur, bize lokantada yemek ısmarlar, tiyatrolarda kendini gösterir, bir aktrisi metres tutar, gönül eğlendirir. Siz hangi cinsten olmak niyetindesiniz?

— İyi çalışan ve iyi para alan bir muharrir.

— Siz de, derhal mareşal olmak istiyen kuraleri gibisiniz. İhtiyar Giroudeau'nun sözüne kulak verin, sola çark, koşar adım marş, gidip derede çivi toplayın, şu yiğit gibi, orduda hizmet gördüğü halinden belli. Bin kere kendini ateşe atmış olan ihtiyar bir askerin Paris'te yerden çivi toplaması bir fecaat değil mi? Dinine yandığım, bir metelik etmezsin sen, imparator uğrunda döğüşmedin sen. Bak işte, yavrum, sabahleyin gördüğünüz adamcağız bir ayda kırk frank kazandı. Siz daha çok muvaffak olacak mısınız? Finot'ya bakılırsa, o adam muharrirlerinin en zekisidir.

— Sambre-et-Meuse'e gittiğiniz zaman size tehlike olduğunu söylemişlerdi herhalde.

— Elbette.

— O halde?

— O halde gidip yeğenim Finot'yu görün. İyi çocuktur, bulabileceğiniz en namuslu çocuktur, şayet bulabilirseniz tabii; çünkü suda balık gibi yerinde duramaz. Onun mesleğinde yazmak icabetmez, başkalarının yazmasını temin etmek lâzımdır... Galiba bizim mahalleliler kâğıt karalamaktansa aktrislerle dalga geçmeyi tercih ediyorlar. Yaman insanlardır, doğrusu! Yine görüşürüz inşallah.

Kasadar, *Germanicus*'un koruyucularından biri olan tehlikeli kurşunlu bastonunu sallıyarak gitti. Sokak ortasında kalan Lucien, Vidal ve Porchon'un dükkânında edebiyatın halinden ne kadar hayrete düşmüşse gazete muharrirliğini tasvir eden bu tablo-

dan da o derece şaşkına dönmüştü. Lucien, gazetenin müdürü Andoche Finot'nun, Feydeau sokağındaki evine on defa seğirtti ama hiçbir seferinde onu bulamadı. Sabah erkenden Finot henüz dönmemişti. Öğleyin sokağa çıkmıştı: — Öğle yemeğini falanca kahvede yer, demişlerdi. Lucien, kahveye gidip bütün tiksintisine rağmen garson kızdan Finot'yu sordu: çıkmıştı. Nihayet bitap düşen Lucien'e, Finot efsanevi ve muhayyel bir mahlûk gibi göründü ve Flicoteaux'da Etienne Lousteau'yu gözlemek daha kolay olacağını düşündü. Bu genç gazeteci, bağlı bulunduğu gazetenin hayatına hâkim olan esrarı çözerdi herhalde.

Lucien, Daniel d'Arthez'i tanımış olduğu o pek hayırlı günden beri Flicoteaux'da yerini değiştirmişti: iki arkadaş yanyana yemek yiyorlar ve alçak sesle yüksek edebiyattan, yazılacak mevzulardan, bunları takdim etme, başlama, bitirme usullerinden bahsederdi. O sırada Daniel d'Arthez, *IX. Charles'ın Tirendazı*'nı tashih ediyor, bölümleri yeniliyor, içindeki güzel sahifeleri yazıyor, belki de kitaba hâkim olan ve genç edebiyata büyük bir aydınlık veren nefis önsözü koyuyordu. Bir gün, Lucien, kendisini bekliyen Daniel'in elini sıkarak onun yanına otururken, kapıda, tokmağı çeviren Etienne Lousteau'yu gördü. Lucien, birdenbire Daniel'in elini bıraktı ve garsona, kasa yanındaki eski yerinde oturmak istediğini söyledi. D'Arthez, affın sitemi örttüğü bir melek bakışiyle Lucien'e baktı ve bu bakış şairin kalbine öylesine işledi ki Lucien, Daniel'in elini tekrar tutup sıktı.

— Çok mühim bir mesele var, dedi, sonra anlatırım size.

Lousteau yerine otururken Lucien de eski yerine geçmişti; evvelâ o selâm verdi, az sonra konuşmaya başladılar ve yarenliği o kadar ilerlettiler ki Lousteau yemeğini bitirirken Lucien gidip *Papatyalar*'ın müsveddesini getirdi. Sonelerini gazeteciye göstermek müsaadesini almıştı, ve bir tâbi bulmak veya gazeteye girmek için yardımına güveniyordu. Dönüşte, Lucien, lokantanın bir köşesinde, mahzun mahzun dirseğini dayamış Daniel'in kendisine üzgün bir tavırla baktığını gördü, mahfil arkadaşını görmemiş gibi davrandı ve Lousteau'nun peşinden çıktı. Gün batmadan, gazeteciyle acemi edebiyatçı, Luxembourg bahçesinin Rasathane caddesinden Batı sokağına götüren kısmında ağaçlar altında oturdular. Bu sokak o zamanlar, etrafında evlerin ancak Vaugirard sokağına doğru görünmeye başladığı, tahta perdeler ve bataklıklarla çevrili bir çamur deryasıydı. Ve bu geçitten o kadar az insan geçerdi ki, Paris'in akşam yemeğine oturduğu sıralarda iki âşık, kimse tarafından görülmek korkusu olmadan burada canları istediği gibi kavga edip söğüşebilir ve barışıp sevişebilirlerdi. Rahatlarını kaçırabilecek tek şey, batı sokağının küçük demir kapısı önünde nöbet bekliyen ihtiyar askerin aklına esip de, yeknasak gezintisini biraz daha ilerilere kadar uzatmasıydı. İşte bu yolda, iki ıhlamur ağacı arasındaki tahta bir sıranın üstünde, Etienne, *Papatyalar* içinden örnek olarak seçilen soneleri dinledi. İki senelik çıraklık devresi sonunda muharrir sıfatiyle ayağını özengiye geçirmiş olan ve o devrin şöhretleri arasında birkaç ahbabı bulunan Etienne Lousteau, Lucien'in nazarında mühim bir şahsiyetti.

Onun için taşralı şair, *Papatyalar*'ın müsveddelerini elinde ezip büzerken bir mukaddeme yapmak lüzumunu duydu.

— Efendim, sone, şiirin en güç nevilerinden biridir. Bu küçük şiir tarzı umumiyetle terk edilmiştir. Bizimkinden son derece daha işlek olan dili bizim *positivisme*'mizin (bu kelimeyi hoş görün) reddettiği düsünce oyunlarına cevaz veren Petrarca ile Fransa'da kimse boy ölçüşemedi. Onun için bu soneler kitabı ile işe başlamak bana bir yenilik gibi göründü. Victor Hugo, *Ode*'u ele aldı, Canalis iphamlı şiirlere rağbet ediyor, Béranger şarkıyı inhisarına aldı, Casimir Delavigne Tragedya'yı, Lamartine de Tahayyüller'i elinde tutuyor.

Lousteau sordu:

— Klâsik misiniz, romantik mi?

Lucien'in hayreti, edebiyat âleminde olup bitenlerden zerre kadar haberdar olmadığını meydana vurduğu için Lousteau onu aydınlatmayı lüzumlu gördü:

— Azizim, siz müthiş bir mücadele sahasına gelmiş bulunuyorsunuz, acele kararınızı vermeniz lâzım. Edebiyat evvelâ muhtelif kısımlara bölünmüştür; ama büyük adamlarımız iki cepheye ayrılmıştırlar. Kıralcılar romantiktir, liberaller klâsik. Edebi kanaatlerdeki ayrılık siyasi kanaatlerdeki ayrılığa eklenince netice şu oldu ki devrilen şöhretlerle yeni şöhretler arasında kıyasıya bir savaş başlıyor. Seller gibi akıtılan mürekkep, keskin nükteler, sivri iftiralar, aşırı lâkaplar gırla gidiyor. Ne gariptir ki, romantik

kıralcılar edebiyatın hür olmasını ve edebiyatımıza muayyen şekiller veren kaidelerin kaldırılmasını isterlerken liberaller üç birliğin[1], on iki heceli mısraın ve klâsik temanın muhafazası taraftarıdırlar. Onun için her cephede edebi kanaatler siyasi kanaatlere aykırı düşmektedir. Eğer bir kanaat sahibi değilseniz kimse size yakınlık göstermez. Hangi tarafa geçeceksiniz?

— Hangileri daha kuvvetli?

— Liberal gazetelerin aboneleri, kıralcı ve hükümet taraftarı gazetelerden daha fazladır; bununla beraber Canalis, kıralcı ve dinci olmasına, saray ve kilise tarafından himaye edilmesine rağmen yine sivriliyor.

Lucien'in iki taraftan birini seçmekten korktuğunu gören Etienne:

— Aman, dedi, soneler mi? Bu Boileau'dan evvelki devrin edebiyatıdır. Romantik olunur. Romantikler gençlerden mürekkeptir, klâsiklerse birtakım perukalardır. Romantikler galip gelecek.

Peruka kelimesi, romantik taraftarı gazetecilerin klâsikleri yere batırmak için buldukları son tâbirdi.

Kitabın ismine uygun düşen ve başlangıç vazifesini gören ilk iki soneden birincisiyi seçen Lucien:

— *La Pâquerette*[2]*!* dedi.

---

[1] Yani zaman, yer ve vakada birliği gerektiren sanat kaidesi.

[2] Pâquerette, papatyanın "koyun gözü" denilen çeşidinin adıdır. Şiirin tercümesi: çayır papatyaları, birbirine uygun düşen renkleriniz gözlerimizi şenlen-

Pâquerettes des prés, vos couleurs assorties
Ne brillent pas toujours pour égayer les yeux;
Elles disent encor les plus chers de nos voeux
En un poème où l'homme apprend ses sympathies;

Vos étamines d'or par de l'argent serties
Révèlent les trésors dont il fera ses dieux;
Et vos filets, où coule un sang mystérieux,
Ce que coûte un succès en douleurs ressenties!

Est-ce pour être éclos le jour ou du tombeau
Jésus, ressuscité sur un monde plus beau,
Fit pleuvoir des vertus en secouant ses ailes,

Que l'automne revoit vos courts pétales blancs
Parlant à nos regards de plaisirs infidèles,
Ou pour nous rappeler la fleur de nos vingt ans?

Bu soneyi okurken Lousteau'nun tamamiyle hareketsiz kalışından Lucien alındı; nesir, dram, şiir okumaktan gına getirmiş gazetecilere has olan münekkidlerin o şaşırtıcı kayıtsızlığını henüz bilmiyor-

---

dirmek için her zaman parlamazlar; ama insana sevdiği şeyleri öğreten bir şiirle en azlz dileklerimizi dile getirirler; gümüş saplı altın etaminleriniz, onun tanrılaştıracağı hazineleri haber verirler, ve içinde gizli bir kanın aktığı damarlarınız bir muvaffakıyetin ne derin acılara mal olduğunu anlatırlar. Acaba İsa'nın mezarında, daha güzel bir dünyada dirilip kanadlarını sallıyarak faziletler yağdırdığı gün açılmak için mi sonbahar, gözlerimize sadakatsiz zevklerden bahseden kısa tüveyçlerinizi görür, yoksa yirmi yaş baharımızı bize hatırlatmak için mi?

du. Alkışlanmaya alışmış olan şair, teessürünü içine gömdü; madam de Bargeton ile mahfil arkadaşlarından bazılarının beğendikleri soneyi okudu:

Belki bunun hakkında bir şey söyler diye düşündü.

İKİNCİ SONE

LA MARGUERITE[1]

Je suis la marguerite, et j'étais la plus belle
Des fleurs dont s'étoilait le gazon velouté,
Heureuse, on me cherchait pour ma seule beauté,
Et mes jours se flattaient d'une aurore éternelle.

Hélas! malgré mes voeux, une vertu nouvelle
A versé sur mon front sa fatale clarté;
Le sort m'a condamnée au don de vérité,
Et je souffre et je meurs: la science est mortelle.

Je n'ai plus de silence et n'ai plus de repos;
L'amour vient m'arracher l'avenir en deux mots,
Il déchire mon coeur pour y lire qu'on l'aime.

---

[1] Tercümesi: Ben papatyayım, ve kadifeli çayırları yıldızlıyan çiçeklerin en güzeliydim. Mesuttum, sırf güzelliğim için beni ararlardı, ve ömrüm ebedi bir sabaha namzet görünüyordu. Heyhat! Ümitlerim hilâfına, yeni bir meziyet alnıma meşum ışığını döktü; kader beni hakikati söylemek hassasına mahkûm etti, şimdi azap çekiyorum ve ölüyorum: bilgi ölümlüdür. Artık ne sükûn, ne huzur yüzü görüyorum; aşk benden iki kelime ile istikbali öğrenmeye geliyor, söylediğini anlamak için kalbimi parçalıyor. Hiç acımadan atılan tek çiçek benim: başımın beyaz tacını yolarlar ve sırrımı öğrendikten sonra beni ayaklar altında çiğnerler.

Je suis la seule fleur qu'on jette sans regret:
On dépouille mont front de son blanc diadème,
Et l'on me foule aux pieds dès qu'on a mon secret.

Şair, okumasını bitirince insafsız münekkidine baktı, Etienne Lousteau, fidanlığın ağaçlarını seyrediyordu.

Lucien:

— Nasıl? dedi.

— Nasıl mı? Eh, azizim, sizi dinlemedim mi? Paris'te ağzını açmadan dinlemek takdir mânası ifade eder.

Lucien:

— Usandınız mı? dedi.

Gazeteci oldukça, kaba bir tavırla:

— Devam edin, dedi.

Lucien aşağıdaki soneyi okudu, ama sönük bir sesle okudu, Lousteau'nun anlaşılmaz soğukkanlılığı iştahını kaçırmıştı. Edebiyat sahasında daha tecrübeli olsaydı bilirdi ki, böyle hallerde, muharrirlerin sükûtu ve kabalığı güzel bir eserin sebebiyet verdiği hasede delâlet eder, nasıl ki hayranlıkları da, izzet-i nefislerini tatmin eden aşağılık bir eser karşısında duyulan memnuniyeti ifade eder.

OTUZUNCU SONE

LE CAMÉLIA[1]

Chaque fleur dit un mot du livre de nature:
La Rose est à l'amour et fête la beauté,

[1] Her çiçek tabiat kitabından bir kelime söyler: gül aşk çiçeğidir ve güzelliği kutlar, menekşe seven,

La Violette exhale une âme aimante et pure,
Et le Lis resplendit de sa simplicité.

Mais le Camélia, monstre de la culture,
Rose sans ambroisie et lis sans majesté,
Semble s'épanouir, aux saisons de froidure,
Pour les ennuis coquets de la virginité.

Cependant, au rebord des loges de theâtre,
J'aime à voir, évasant leurs pétales d'albâtre,
Couronne de pudeur, de blancs Camélias

Parmi les cheveux noirs des belles jeunes femmes
Qui savent inspirer un amour pur aux âmes,
Comme les marbres grecs du sculpteur Phidias.

Lucien, kati bir tavırla:

— Zavallı sonelerim hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

Lousteau:

— Hakikati söyliyeyim mi? dedi.

Lucien:

— Hakikati öğrenmekten hoşlanacak kadar gen-

---

temiz bir ruh gibi tüter, zambak sadeliği içinde parıldar. Fakat bahçıvanlık tekniğinin bir ucubesi olan kamelya, ki ıtırsız gül ve ihtişamsız zambaktır, âdeta soğuk mevsimlerde bâkirelerin hulyalı sıkıntıları için yaratılmış gibidir. Bununla beraber, tiyatro localarının kenarında, heykeltraş Phidias'ın Yunan heykelleri gibi ruhlara sâf bir aşk ilham etmesini bilen güzel tazelerin saçları arasında, kar gibi beyaz tüveyçlerini açan, o iffet tacı beyaz kamelyaları görmekten hoşlanırım.

cim ve işitmekten üzüntü duysam bile muvaffak olmaya azmettiğim için kızmadan dinliyebilirim, dedi.

— O halde azizim, ilk sonenin çapraşıklığı Angoulême'de yazıldığını belli ediyor, herhalde sizi çok uğraştırmış olmalı ki ondan vazgeçememişsiniz; ikinci ile üçüncü şimdiden Paris kokuyorlar.

Ve taşralı büyük adama pek sevimli görünen bir jest yaparak:

— Bana bir tane daha okur musunuz? dedi.

Bu istekten cesaret alan Lucien, d'Arthez'le Bridau'nun, belki de renkliliğinden dolayı tercih ettikleri soneyi daha büyük bir güvenle okudu.

ELLİNCİ SONE

LA TULIPE[1]

Moi, je suis la Tulipe, une fleur de Hollande;
Et telle est ma beauté que l'avare Flamand
Paye un de mes oignons plus cher qu'un diamant,
Si mes fonds sont bien purs, si je suis droite et grande.

Mon air est féodal, et comme une Yolande
Dans sa jupe à longs plis étoffé amplement,

[1] Ben lâleyim, bir Hollanda çiçeği; ve öylesine güzelim ki cimri Felemenkli, toprağım halisse, dik ve boylu isem, bir tek soğanımı bir elmastan pahalıya alır. Bir derebey edası taşırım ve bol kumaşlı uzun katmerli etekliği içinde bir Yolande gibi, elbiselerimin üstünde resmedilmiş armalar vardır; tanrısal bahçıvan, güneşin ışıklariyle kıralların erguvan rengini kendi parmaklariyle eğirmiş. Bahçenin hiçbir çiçeği benim ihtişamıma erişemez, ama ne yazık ki tabiat bir Çin vazosunu andıran çiçeğimin içine koku katmamış.

Je porte des blasons peints sur mon vêtement;
Gueules fascés d'argent, or avec pourpre et bande;

Le jardinier divin a filé de ses doigts
Les rayons du soleil et la pourpre des rois
Pour me faire une robe à trame douce et fine.

Nulle fleur du jardin n'égale ma splendeur,
Mais la nature, hélas! n'a pas versé d'odeur
Dans mon calice fait comme un vase de Chine.

Lucien, kendisine ölçüsüz derecede uzun gelen bir sessizlik anından sonra:

— Nasıl buldunuz? dedi.

Lucien'in, Angoulême'den getirdiği ve gittikçe eskittiği botların ucuna bakarak Etienne Lousteau, ciddi bir tavırla:

— Boyanızı tasarruf etmek için botlarınızı mürekkebinizle boyasanız iyi edersiniz, dedi, Flicoteaux'dan çıkarak bu bahçenin güzel hıyabanında dolaşır ve oturacak bir yer ararken herkes yemek yediğinizi sansın diye kalemlerinizden kürdan yapsanız hiç de fena olmaz. Cesursanız mübaşir yamağı olun, sırtınız pekse kâtip olun, bando mızıkayı severseniz asker yazılın. Sizde üç şairlik kabiliyet var; ama, eğer geçinmek için şiirinizin getireceği paraya bel bağlıyorsanız, sivrilinciye kadar kırk kere öbür dünyayı boylarsınız. Tecrübesiz sözlerinize bakılacak olursa, niyetiniz kaleminizle karın doyurmaktır. Şiirinizi kötülemiyorum, kitapçı dükkânlarını dolduran şiirlerden çok üstündür. Vélin kâğıdına basıldıkları için öteki-

lerden biraz daha pahalıya satılan bu kibar turşulukların hemen hepsi eninde sonunda gelip Seine nehri kıyılarına düşerler[1]. Notre-Dame köprüsünde Jerôme babadan tutun da Pont-Royal'e kadar Paris rıhtımlarında bir ibret gezintisi yapmak isterseniz bunların şarkılarını görüp tetkik edebilirsiniz. Orada, bütün şiir denemelerini, ilhamları, yükselişleri, marşları, şarkıları, balladları, ode'ları, hâsılı yedi seneden beri yumurtadan çıkmış ne varsa hepsini görürsünüz. Toza bulanmış faytonların zifoslarından lekelenmiş, ilk sahifenin vignette'ini görmek istiyen bütün yolcular tarafından ellenmiş ilham perileri. Kimseyi tanımıyorsunuz, hiçbir gazete ile alâkanız yok: *Papatyalar*'ınız, şu tuttuğunuz gibi mahcup mahcup kapalı kalacaklar, meşhurların kitapçısı, Galeries-de-Bois'nın kıralı meşhur Dauriat'nın bol bol kullandığı çiçeklerle bezenmiş bir halde, geniş marjlar çayırında, neşir güneşinde açamıyacaklardır. Yavrucağızım, ben de sizin gibi sanat aşkının sevkiyle, şöhrete doğru yenilmez bir hamlenin tesiri altında büyük hayallere kapılarak geldim: mesleğin gerçekleri, kitapçılığın güçlükleri ve sefaletin hakikatiyle karşılaştım. Artık durulmuş olan o heyecanım, o ilk coşkunluklarım gözlerimden hayatın mekanizmasını gizliyormuş: onu görmem, bütün çarklarına kafamı vurmam, bütün demir çubuklarına çarpmam, yağlariyle üstümü kirletmem, zincirlerle volanların gıcırtısını duymam lâzımgeldi; siz de benim gibi öğreneceksiniz ki bütün o hayal edilmiş güzel şeylerin altında insanlar,

[1] Yani orada eski kitaplar satan sahaflarda ucuz kiyatla satılırlar.

onların ihtirasları, ihtiyaçları kaynaşır. İster istemez eserle eser arasında, insanla insan, zümreyle zümre arasında korkunç mücadelelere karışacaksınız. Bu mücadelelerde taraftarlarınızın sizi yüzüstü bırakmaması için sistemli bir şekilde çarpışmanız icabedecek. Bu iğrenç boğuşmalar ruhu ümitsizliğe düşürür, kalbi ifsadeder ve boşuboşuna adamı yorar; çünkü gayretleriniz çok kere, sözünüze kulak asmayıp bir deha diye takdim ettikleri ikinci derece bir istidadı, nefret ettiğiniz bir adamı şöhrete eriştirmekten başka bir şeye yaramaz. Edebî hayatın kulisleri vardır. Tesadüfen ele geçirilmiş veya hak edilmiş şöhretler, işte kalabalıklar bunları alkışlar; daima iğrenç vasıtalar, sarhoş figüranlar, şakşakçılar ve hizmet garsonları, işte kulis arkasında görülenler bunlardır. Siz henüz parterdesiniz. Bunca açgözlünün aralarında paylaşamadıkları tahtın ilk basamağına ayağınızı atmadan vazgeçin bu sevdadan ve geçinmek için benim yaptığım gibi kendinizi lekelemeyin (Etienne Lousteau'nun gözlerini bir damla yaş ıslattı). Nasıl yaşadığımı biliyor musunuz? diye öfkeli bir eda ile devam etti. Ailemin bana verebildiği az buçuk parayı çabucak yedim. Théatre-Français'ye bir piyes kabul ettirdikten sonra elimde avucumda bir şey kalmamıştı. Théatre-Français'de sırada öne geçmek için bir prensin veya kırallık meclisinin başkişizadesinin himayesi kâfi gelmez. Aktörler ancak kendi izzet-i nefislerini tehdidenin önünde boyun eğerler. Jönprömiyenin astması olduğunu, jönprömiyenin falanca yerinde fistül çıktığını, subretin uçan sinekleri öldürdüğünü söyletebilirseniz, yarın piyesiniz oynanır.

İki sene sonra böyle bir iktidara sahibolabilecek miyim, bilemem: insanın çok dostu olması lâzım. Ekmeğimi nerede, nasıl ve neyle kazanacağım? Açlığı tattıktan sonra işte bunu düşünmeye koyuldum. Birçok teşebbüslerden sonra, imzasız olarak bir roman yazıp Doguereau'ya iki yüz franka sattıktan sonra (ki o da büyük bir şey kazanmadı) karnımı doyurmak için gazetecilikten başka çare kalmadığını anladım. Ama gazetelere nasıl hulûl etmeli? Beyhude yere yaptığım teşebbüsleri, ricaları, sonra altı ay parasız stajiyerlik ederken aboneleri kaçırıyorsun diye (halbuki bilâkis onların ayağını alıştırıyordum) işittiğim azarları size anlatacak değilim. Bu hakaretleri bir kalemde geçelim. Bugün Finot'nun gazetesinde çalışıyorum. Hani ayda iki üç kere öğle yemeğini Café Voltaire'de yiyen o şişman adam (ama siz oraya gitmiyorsunuz!); Finot yazı işleri müdürüdür. Bedava denilebilecek bir ücretle Boulevard tiyatrolarından bahsediyorum. Aleyhlerinde yazmıyayım diye gönlümü etmek için tiyatro müdürlerinin verdikleri biletleri, kitapçıların gönderdikleri ve bahsini etmem gereken kitapları satmakla geçiniyorum. Bir de, Finot'yu memnun ettikten sonra, leh veya aleyhlerinde yazı yazmama müsaade ettiği fabrikatörlerden gelen malları da satarım. *L'Eau carminative, la Pâte des Sultanes, l'Huile céphalique, la Mixture brésilienne*[1] bir şaka yazısına yirmi otuz frank verirler. Gazeteye az kitap veren kitapçıya çatmak zorundayım: gönderilen kitapların ikisi gazeteye kalır, Finot satar bun-

[1] Muhtelif tuvalet malzemesi markaları.

ları, satmak için bana da iki tane lâzımdır. Bir şaheser de neşretse cimri bir kitapçı paparayı yer. İğrenç bir şey, ama ben bu işle geçiniyorum, ben ve benim gibi daha niceleri! Siyaset âleminin de bu edebî âlemden parlak olduğunu sanmayın. Bu iki âlem baştanbaşa fesatlıktır: burada göreceğiniz her adam ya ifsadeder ya edilir. Mühimce bir edebî eser bastığı zaman tâbi, hücum etmiyeyim diye bana para verir. O yüzden kazancım çıkan kitaplara bağlıdır. Kitaplar bol bol çıktığı sıralar cebim de para dolar, o zaman arkadaşlarıma ziyafet çekerim. Kitapçılarda iş yok mu, yemeği Flicoteaux'da yerim. Aktrisler de medihlere para verirler, ama en açıkgözleri tenkidlere para verirler, en korktukları şey sükûttur. Onun için başkalarının medihlerine vesile verecek bir tenkid, ertesi günü unutulacak kuru bir medihten iyidir ve daha çok para getirir. Polemik, şöhretlerin yükselme basamağıdır dostum. Fikirler için, sanayi, edebiyat ve tiyatro şöhretleri için yapılan bu kavgada ayda iki yüz elli frank kazanıyorum, bir romanı beş yüz franka satabiliyorum ve çekinilecek bir adam sayılmaya başlıyorum. Lordlar gibi kendini satmak istiyen bir ecza müstahzarının hesabına Florine'in yanında kalacak yerde ne zaman kendi evime geçersem, ne zaman büyük bir gazeteye girer de orada devamlı bir sütunum olursa, o zaman, dostum Florine büyük bir aktris olacak; bana gelince, ben ne olabileceğimi kestiremiyorum: nazır mı, yoksa dürüst bir insan mı, ikisi de mümkündür (lekelenmiş başını kaldırdı, yapraklara doğru müthiş ve itham edici bir ıstırap nazarı fırlattı). Halbuki kabul edilmiş güzel bir tragedyam

var! Kâğıtlarım arasında ölmeye mahkûm bir uzun şiir de var! Ve ben iyi adamdım! Temiz bir kalbim vardı! Yüksek sosyetenin en mümtaz kadınları arasında güzel aşklar tahayyül eden ben şimdi Panorama-Dramatique'in bir aktrisini metres tutuyorum! Sonra, kitapçı, gazeteme bir nüsha kitap vermekten kaçındı diye güzel bulduğum bir kitabın aleyhinde yazıyorum.

Gözleri yaşaracak kadar duygulanan Lucien, Etienne'in elini sıktı. İki şair, sanki ciğerlerine daha çok hava almak istiyorlarmış gibi kalkıp gezindiler. Rasathanenin caddesine doğru yürürken gazeteci dedi ki:

— Şan ve şöhrete götüren fakat hiçbir zaman onun yerini tutmıyan, kabiliyetlere göre, rağbet, moda, isim, tanınma, halkın alâkası diyebileceğimiz şeylere ne korkunç yollardan varıldığını bilen tek kimseye raslamazsınız edebiyat âlemi dışında. Parlak bir mânevi vakıa olan hakiki şan ve şöhretse, pek süratle değişen bin bir tesirin bir araya gelmesinden doğduğu için aynı yoldan yükselmiş tek adam yoktur. Canalis'le Nathan birbirine uymıyan ve tekerrür etmiyecek iki vakadır. Çalışmaktan canı çıkan d'Arthez başka bir tesadüf sayesinde meşhur olacaktır. Pek arzulanan bu şöhret hemen daima başına taç giymiş bir orospudan başka bir şey değildir. Evet, edebiyatın aşağılık eserleri için, köşe başlarında soğuktan titriyen zavallı kızı temsil eder, orta halli bir edebiyat için gazeteciliğin kötü evinden çıkma, metreslik eden ve benim gibi bir belâlısı olan kadındır; yüksek edebiyat içinse, eşyası olan, devlete vergi ödiyen, ekâbiri

evinde kabul eden, onlara iyi veya kötü muamele eden, livresi, arabası olan ve korkudan titriyen alacaklılarını bekletebilen küstah yüksek fâhişedir. Ah, vaktiyle benim, şimdi de sizin yaptığınız gibi, bu kadını, sırtında beyaz entarisi, bir elinde yeşil bir defne dalı, ötekinde parıltılı bir kılıç, hem bir kuyunun dibinde yaşıyan bir efsane mahlûku, hem de bir kenar yere sürülmüş, ellenmiş, kirletilmiş, ırzına geçilmiş, (unutulmuş bir halde fakirler arabasında can vermezse) fazilet yolundan şaşmadan asil bir cesaretle emeğiyle geçinen ve tertemiz iffetiyle göklere yükselen namuslu bir fakir kız şekline girmiş alacalı kanadlı bir melek gibi görenler yok mu, işte o beyinleri tunç çemberli, tecrübenin karları altında kalbleri hâlâ sıcak kalan adamlar, şu ayaklarınız altında gördüğünüz şehirde böyleleri nadirdir.

Bunları söylerken akşamın alacakaranlığında duman duman tüten büyük şehri gösteriyordu.

Mahfil toplantısı Lucien'in gözleri önüne geldi ve onu duygulandırdı, fakat korkunç sızlanmasına devam eden Lousteau'nun sözleri dikkatini üzerine çekti.

— Bu tahammür kazanında nadir ve seyrektirler, aşk âleminde hakiki âşıklar, ticaret âleminde namuslu servetler, gazetecilikte dürüst bir adam kadar nadirdirler. Şimdi size söylediklemi vaktiyle bana söyliyen adamın tecrübesi boşa gitmişti, nasıl ki şüphesiz benim tecrübem de sizin için beyhude olacaktır. Daima aynı coşkunluk, gittikçe daha çok değilse bile aynı miktarda genci taşradan buraya atıyor. Bu bıyıkları terlememiş ihtiraslı delikanlılar, başları yukarda, kalbleri mağrur, Moda'yı ele geçirmek için ileri

atılıyorlar, Binbir Gece'nin bu Tourendocte sultanına her biri bir şehzade Calaf olmak hevesindedir. Ama hiçbiri muammayı halledemiyor. Hepsi felâket çukuruna, gazete çamuruna, kütüphane bataklığına düşerler. Bu dilenciler, gazetelerde biyografi makaleleri, şişirme sütunlar, Paris haberleri devşirirler, yahut da, satılmak için zamana muhtacolan bir şahesere on beş günde satılacak bir saçmalığı tercih eden akıllı "karalanmış kâğıt" tüccarlarının ısmarladıkları kitapları çırpıştırırlar. Daha kelebek olmadan ezilen bu tırtıllar, Constitutionnel'in, Quotidienne'in, Débats'nın bir parçasının emri, kitapçıların bir işareti veya kıskanç bir arkadaşın ricası üzerine, çok kere bir yemek hatırı için yeni doğan bir istidadı göklere çıkarmaya veya yerin dibine batırmaya hazırdırlar. Engelleri aşanlar başlangıçta neler çektiklerini unuturlar. Meselâ ben, tam altı ay, özene bezene makaleler yazdım, sefilin biri bunları benimsedi ve bu nümuneler ile büyük bir gazetede sütun sahibi oldu: beni ortaklığa da almadı, bana beş frank bile vermedi, ona elimi uzatmaya ve uzattığı eli sıkmaya mecburum.

Lucien vakarla:

— Sebep ne? dedi.

Lousteau, soğuk bir tavırla:

— Yazısına on satır ilâve etmek mecburiyetinde kalabilirim, cevabını verdi. Hâsılı dostum, edebiyatta muvaffakıyetin sırrı çalışmak değildir, sadeee başkalarının çalışmalarını sömürmek lâzımdır. Gazete sahipleri birer müteahhit, bizse ameleyiz. Onun için bir adam ne kadar aşağılıksa maksadına o kadar çabuk

erişir; canlı canlı kurbağaları yutabilir, her şeye boyun eğebilir, edebiyat kırallarının âdi ihtiraslarını pohpohlıyabilir. Meselâ Limoges'dan yeni gelen Hector Merlin, merkez sağ cenaha mensup bir gazetede şimdiden siyasi yazılar yazıyor ve bizim küçük gazetemizde çalışıyor: bir gün bir yazı işleri müdürünün yere düşen şapkasını seğirtip kaldırdığını gördüm. Bu çocuk, rakîp kodamanlar birbirleriyle döğüşürken, kimsenin gözüne batmadan aralarından geçmesini becerir. Acıyorum size. Sizde kendi eski halimi görüyorum ve eminim ki bir iki seneye kadar siz de benim bugünkü halime düşeceksiniz. Bu acı nasihatlerde gizli bir hasedin, şahsi bir menfaatin dahli bulunduğuna hükmedeceksiniz; halbuki, bunları sadece, cehennemden kurtulmasına imkân olmıyan bir lânetlinin ıstırabı söyletiyor. Kalbinden vurulmuş adamın acısiyle size haykırdığım bu hakikatleri kimse ağzına almaya cesaret edemez, ama ben de gübreler üstünde bir Yakup gibi "İşte yaralarım" diyorum.

Lucien:

— Bu sahada veya başka sahada, mücadele etmeye mecburum, dedi.

Lousteau:

— Şunu bilin ki, diye devam etti, kabiliyetliyseniz bu mücadele amansız olacaktır, çünkü en büyük nimet kabiliyetsiz olmaktır. Bugün temiz olan vicdanınızın mukavemeti, muvaffakıyetinizi ellerinde tuttuklarını gördüğünüz kimselerin karşısında boyun eğecektir. Tek kelimeyle sizi mesut edebilecekken bu adamlar o kelimeyi söylemeye yanaşmıyacaklardır: çünkü, inanın sözüme, rağbette olan muharrir, yeni

gelenlere karşı en kaba kitapçıdan daha sert, daha küstah davranır. Kitapçı sadece ziyan edeceğinden korkar, muharrir karşısında bir rakip çıkmasından endişededir. Biri size kapıyı gösterir, öteki ayakları altında çiğner. Yavrucuğum, güzel eserler meydana getirmek için kaleminizi kalbinizin hokkasına batırarak, şefkat, hayatiyet, gayret toplıyacak ve bunları ihtiraslar, duygular, cümleler halinde ortaya dökeceksiniz: Evet, iş görecek yerde yazı yazacak, mücadele edecek yerde şarkı söyliyeceksiniz, kitaplarınızda yaşıyacak, sevecek, nefret edeceksiniz; fakat servetinizi üslûbunuza, altınlarınızı, yaldızlarınızı kahramanlarınıza hasredip de, devletin nüfus dairesine rekabet ederek Adolphe, Corinne, Clarisse veya Manon[1] isimli bir insan yaratmış olmaktan memnun, Paris sokaklarında paçavralar içinde dolaşırken, bu yarattığınız insanlara can vermek için hayatınızı ve midenizi berbadettikten sonra, eserinizin gazeteciler tarafından iftiralara, ihanetlere uğratıldığını, satıldığını, unutuş uçurumlarına atıldığını, en iyi dostlarınız tarafından gömüldüğünü göreceksiniz. Yarattığınız eserin yeniden uyanıp tekrar hayata atılacağı güne kadar bekliyebilir misiniz? Kim uyandıracak onu? Ne zaman? Nasıl? İnançsızlığın şaheseri mükemmel bir kitap var: *Obermann*. Depoların çölünde tek ü tenha dolaşıp durur, o yüzden de kitapçılar hor görürler: bu kitap için bayram ne zaman? Kimse söyliyemez! Her şeyden evvel *Papatyalar*'ı basacak kadar

[1] Sırasiyle Benjamin Constant'ın Adolphe, Mme de Staël'in Corinne, Walter Scott'un Clarisse, Harlow, Abbé Prévost'nun Manon Lescaut isimli romanlarının kahramanları.

cesur bir kitapçı bulun bakayım! Para ile alacak demiyorum, sadece basacak. O zaman pek tuhaf sahnelere şahidolacaksınız.

İfade ettiği türlü hislerin tesiri altında çeşitli edalarla söylenen bu acı tirad, Lucien'in kalbine bir çığ gibi devrildi ve onu buz gibi dondurdu. Bir an ayakta sessiz kaldı. Nihayet, kalbi güçlüklerin şiiriyle coşmuş gibi, parladı. Lucien, Lousteau'nun elini sıktı ve ona haykırdı: "Muvaffak olacağım!"

Gazeteci:

— Buyurun, dedi, işte vahşi hayvanlarla boğuşmak için arenaya inen bir Hıristiyan daha[1]. Dostum, bu akşam, Panorama-Dramatique'te bir ilk temsil var; ancak saat sekizde başlıyacak, şimdi saat altı, gidip en iyi elbisenizi giyinin, yani kendinize biraz çekidüzen verin. Gelip beni alın. La Harpe sokağında, Café Servel'in üstünde, dördüncü katta oturuyorum. Evvelâ Dauriat'ya uğrarız. Fikrinizde sabitsiniz, değil mi? O halde, size bu akşam kitapçılığın kıraallarından birini ve birkaç gazeteciyi tanıtacağım. Tiyatrodan sonra, metresimin evinde bazı dostlarla yemek yiyeceğiz, çünkü akşam yemeğimiz pek de yemek sayılmaz. Orada gazetemin sahibi ve yazı işleri müdürü Finot'yu göreceksiniz. Vaudeville tiyatrosundan Minette'in sözünü biliyor musunuz: *Zaman fırsatla doludur?* Eh, işte bizim için tesadüfler de fırsatla doludur, talihini denemeli adam.

Lucien:

— Bugünü hiç unutmıyacağım, dedi.

---

1 Romalıların, Hıristiyanları ceza olarak, meydanlarda vahşi hayvanlara yem yapmalarına telmih.

— Eserinizi yanınıza alın ve iyi giyinin, Florine için değil, kitapçının gözüne hoş görünmek için.

Edebiyat boğuşmasını tasvir eden şairin keskin çığlığı ardından gelen bu arkadaş kalenderliği, Lucien'i evvelce aynı yerde dinlediği d'Arthez'ln ciddî ve imanlı sözleri kadar duygulandırdı. İnsanlarla kendi arasında derhal başlıyacak bir mücadele tasavvuriyle gayrete gelen tecrübesiz genç, gazetecinin kendisine haber verdiği mânevi felâketlerin büyüklüğünü düşünmedi bile. İki ayrı yol arasında mahfille gazeteciliğin temsil ettiği, biri uzun, şerefli, emin; öteki engellerle dolu ve tehlikeli, vicdanının çamurlanacağı bataklık sellerle dolu iki sistem arasında bulunduğunu bilmiyordu. Mizacı onu, uzaktan daha hoş görünen, kestirme yola sapmaya, çabuk ve kati vasıtalara başvurmaya sevk ediyordu. O anda d'Arthez'in asîl dostluğu ile Lousteau'nun kolay arkadaşlığı arasında bir fark görmedi. Bu kararsız adam gazeteyi tam kendine göre bir silâh telâkki etti, onu ustalıkla kullanmaya istidat görüyordu kendinde, o silâhı seçmek istedi. Eli avucuna, ona zarif görünen bir kayıtsızlıkla düşmüş olan yeni dostunun tekliflerinden gözleri kamaşmıştı, generaller nasıl askerlerle iş görürse basın ordusunda da herkesin dostlara muhtacolduğunu nereden bilsin! Lousteau, azimli bir adam olduğunu gördüğü için, onu kendine bağlamak ümidiyle maiyetine gönüllü kaydediyordu. Gazeteci henüz ilk dostu elde ediyordu, nasıl ki Lucien de daha ilk hâmisini buluyordu. Biri onbaşı olmak arzusundaydı, öteki asker yazılmak hevesinde. Acemi mürit sevinerek oteline döndü, operada Espard markizinin locasına gittiği o

uğursuz günkü kadar itina ile kendine çekidüzen verdi; fakat artık elbiseleri kendine daha yaraşıyordu, artık onları benimsemişti. Açık renkli, etine yapışan güzel pantolonunu, kendine kırk franka mal olan püsküllü botlarını, balo frakını giydi. Gür ve kumral saçlarını kıvırttı, kokular sürdürdü, parlak bukleler haline getirtti. Alnı, kabiliyetine ve istikbaline olan emniyetinden doğan bir cüretle parıldadı. Kadın ellerine benziyen elleri itina gördü, badem şeklindeki tırnakları temiz ve pembe oldular. Siyah satenden yakasında gerdanının beyaz yuvarlaklığı pırıldıyordu. Lâtin semti sırtlarından bundan daha güzel bir delikanlının indiği görülmemişti. Bir Yunan tanrısı kadar güzel olan Lucien, bir arabaya atladı, ve saat yediye çeyrek kala Café Servel'in bulunduğu evin kapısındaydı. Kapıcı dört kat çıkmasını söyliyerek ona hayli karışık topoğrafya bilgileri verdi. Bu malûmat sayesinde, biraz uğraştıktan sonra, uzun bir karanlık koridorun nihayetinde açık bir kapı buldu, ve Quartier Latin'in mûtat odasını tanıdı. Cluny sokağında, d'Arthez'in evinde, Chrestien'in evinde, her yerde olduğu gibi gençlerin sefaleti burada da peşini bırakmamıştı. Fakat her yerde bu sefaletin, ona tahammül edenin tabiatına uygun bir hususiyeti vardır. Burada sefaletin korkunç bir hali vardı. Perdesiz bir ceviz karyolanın altında elden düşme kötü bir halı; pencerelerde iyi çekmiyen bir şömine ile tütün dumanından sararmış perdeler; şöminenin üstünde, Florine'in verdiği ve emniyet sandığından nasılsa kurtulmuş bir Carcel lâmbası; sonra rengi solmuş bir akaju komod, üstünde bir sürü iki üç perişan kalem olan bir masa, kitap

namına da yalnız bir gün evvel veya o gün getirilmiş olanlar: kıymetli mobilyadan tamamiyle mahrum olan fakat bir köşede eski ayakkabılar, dantelâ haline gelmiş çoraplardan iğrenç bir yığının, bir başka köşede söndürülmüş sigaralar, kirli mendiller, iki ciltlik gömlekler, üç baskılı kıravatların göze çarptığı bu odanın eşyası bundan ibaretti. Hâsılı burası menfi şeylerle ve en acayip bir çıplaklıkla döşenmiş bir edebî karargâhtı. Sabahleyin okunmuş kitapların bulunduğu gece masası üzerinde Fumade'ın kırmızı tomarı duruyordu. Şöminenin kubbesi üzerine bir ustura, bir çift tabanca, bir sigara kutusu gelişigüzel konulmuştu. Lucien, bir maskın altında çapraz konmuş iki meç gördü. O sokaktaki en sefil otel odalarına ancak lâyık olabilecek üç iskemle ile iki koltuk bu eşyaları tamamlıyordu. Bu hem kirli, hem kasvetli oda, rahatlıktan ve haysiyetten mahrum bir hayatı belli ediyordu: burada uyunuyor, alelâcele çalışılıyor, zordan oturuluyordu ve oturan çıkmaya can atıyordu. Bu yüzsüzce intizamsızlıkla d'Arthez'in temiz, afif sefaleti arasında ne büyük fark vardı!.. Bir hâtıraya bürünen bu nasihati Lucien dinlemedi, çünkü Etienne, Ayıbın çıplaklığını örtmek için bir lâtifede bulundu:

— İşte sefalethanem, büyük temsilini, ecza tüccarının Florine için döşeyip dayadığı ve bu akşam açılış resmini yapacağımız yeni evde veriyorum.

Etienne Lousteau'nun ayağını siyah bir pantolonu, iyi boyanmış botları, sırtında çenesine kadar ilikli bir ceketi vardı, herhalde Florine'in değiştirdiği

gömleği kadife bir yakanın altında gizliydi, şapkaşını da yeni görünsün diye, fırçalıyordu.

Lucien:

— Gidelim, dedi.

— Daha durun, para almak için bir kitapçıyı bekliyorum, belki kumar oynanır. Meteliğim yok; hem eldivene de ihtiyacım var.

Tam o sırada iki arkadaş koridorda bir adamın yürüdüğünü duydular.

Lousteau:

— İşte geldi, dedi. Taşranın şairlere ne kılıkta arz-ı endam ettiğini göreceksiniz. Kibarlar tâbii Dauriat'yı azameti içinde seyretmeden önce, Augustins rıhtımının kitapçısını, sahaf kitapçıyı, hurda edebiyat bezirgânını, Normandiyalı sabık salatacıyı göreceksiniz. Gelsenize, bezirgânbaşı, diye haykırdı Lousteau.

Kırık bir çan gibi çatlak bir ses cevap verdi:

— Geldim.

— Para getirdiniz mi?

İçeri girerek Lucien'i merakla süzen bir delikanlı:

— Para mı? dedi. Kütüpanede beş para yok.

Lousteau:

— Evvelâ bana elli frank borcunuz var, dedi. Ondan başka işte size bir *Mısır Seyahatnamesi*'nden iki nüsha, içi resim dolu, satılır: yazacağım iki makale için Finot'ya verdiler. *Keza,* Marais'de meşhur olan bir romancının Victor Ducange'ın son romanlarından ikisi. *Keza,* Paul de Kock isminde bir müptedinin ikinci eserinin iki nüshası, bu da aynı tarzda yazıyor. *Keza,* iki nüsha *Yseult de Dôle,* güzel bir taşra kita-

bı. Hepsi yüz frank, bedava tarafından. Şu halde bana yüz frank borcunuz var, Barbet'çiğim.

Barbet, kitaplara bakarak kapaklariyle kenarlarını tetkik ediyordu.

Lousteau:

— Merak etme, temiz tutulmuştur. Seyahatname kesilmemiştir, Paul de Kock da, Ducange da, şurada şöminenin üstünde duran *"Symbolique üzerine düşünceler"* de öyle. Onu size hediye ediyorum, o kadar can sıkıcı bir mevzuu var ki açsam içinden binlerce güve çıkacak gibi geliyor bana.

Lucien:

— İyi ama yazılarınızı nasıl yazacaksınız? dedi.

Barbet, Lucien'e derin bir hayretle baktı ve gözlerini Etienne'e çevirirken mırıldandı: "Belli ki mösyö edebiyatçı olmak felâketine uğramamış."

— Hayır, Barbet, hayır, mösyö şairdir, Canalis'i, Béranger'yi ve Delavigne'i gölgede bırakacak büyük bir şair. Hayli yol alacak o, meğer ki kendisini kaldırıp nehre atsın, hoş gene de Saint-Cloud'ya kadar giderdi.

Barbet:

— Mösyöye bir nasihatte bulunacak olsam şiiri bir yana bırakarak nesir yazmasını tavsiye ederdim, dedi. Rıhtımda[1] şiire hiç rağbet yok.

Barbet'nin sırtında, tek düğme ile ilikli âdi bir redingot vardı, yakası yağlıydı, şapkası başındaydı, ayağına kunduralar giymişti, yarı açık yeleğinin aralığından kalın bezden kaba bir gömlek görünüyordu.

[1] Yani sahaflar çarşısında.

İki harîs gözün ışıldadığı ablak yüzünden sâflık akmıyor değildi; ama bakışlarında hep para istenmeye alışmış, parası olan adamların o belli belirsiz endişesi okunuyordu. Kurnazlığı tombulluğu altında o kadar örtülmüştü ki yusyuvarlak ve sâfça bir adam hissi veriyordu. Bir zamanlar tezgâhtar iken, iki seneden beri rıhtımda sefil bir dükkâncık kiralamıştı. Buradan gazetecilere, muharrirlere, tâbilere koşar, onlara hediye edilen kitapları yok pahasına edinir, böylelikle günde on beş yirmi frank kazanırdı. Epey para biriktirdiği için, herkesin muhtaç zamanını gözler, kârlı bir işin kokusunu alır, sıkıntıya düşen muharrirlerden tâbilerin senetlerini yüzde on beş veya yirmi eksiğine kırar, hemen ertesi günü aynı tâbie giderek peşin parayla diye pazarlık ettiği sürümlü kitapları alarak para yerine kendi senetlerini onlara dayardı. Tahsili vardı ve bildikleri ona şiirle modern romanlardan bucak bucak kaçmayı öğretmişti. Küçük işlerden, *Çocuklar için Fransa tarihi, Yirmi derste muhasebe, Genç kızlara botanik dersleri* gibi bütün mülkiyetini bin franka edindiği ve keyfi istediği gibi kullandığı faydalı kitaplardan hoşlanırdı. Müellifleri, kırk kere dükkânına getirtip müsveddelerini satın almaya bir türlü karar veremiyerek iki üç kârlı kitabı elden kaçırmıştı. Bu ödlekliğini yüzüne vurdukları zaman beş para vermeden gazetelerden kesip bastığı meşhur bir dâva hikâyesinin kendisine iki üç bin frank kâr bıraktığını söylerdi. Barbet, peynir ekmekle geçinen, paranın üstüne titriyen, pek az bono imzalıyan, faturalardan daima bir şeyler kırpan, kitaplarını kim bilir nerelere bizzat götüren ama bunları satmasını ve

bedelini almasını bilen bir kitapçıydı. Kendisini nasıl ele avuca sığdıracaklarını şaşıran tâbilerin ödleri kopardı ondan: öderken daima iskonto yapar ve âcil para ihtiyaçlarını tahmin ederek faturalardan kırpardı; sonra da tırtıklamış olduğu adamların kendisini bir tuzağa düşüreceklerinden korkarak bir daha onların semtine uğramazdı.

Lousteau:

— Ne oldu? dedi, işimize devam ediyor muyuz?

Barbet teklifsiz bir eda ile:

— Eh, yavrucuğum, dedi, dükkânımda satılacak altı bin kitap var. Halbuki yaşlı bir kitapçının dediği gibi *Kitap* demek *para*[1] demek değildir. Kitapçılıkta hayır yok.

Etienne:

— Lucien'ciğim, dedi, dükkânına gitseniz, kim bilir hangi müflis şarap tüccarından alınmış meşe ağacından bir tezgâh üstünde fitili kesilmemiş bir mum yanar, böylelikle mum daha çok dayanır. Bu soluk ışığın yarı aydınlığında boş raflar görürsünüz. Bu yokluğu muhafaza için, mavi ceketli bir oğlan parmaklarını üfler, ayaklariyle yeri döğer veya bir arabacı gibi oturduğu yerde sallanıp durur. Bakın! Nah şuradakilerden fazla değildir kitapları. Orada ne işler döndüğünü kimse tahmin edemez.

Barbet cebinden pullu bir kâğıt çıkarırken gülümsemekten kendini alamadı:

— İşte üç ay vadeli yüz franklık bir bono, kitaplarınızı alıp götüreyim. Ne yapalım, peşin para vere-

[1] Aslında bir kelime oyunu vardır. Kitap mânasına gelen "livre" sözü aynı zamanda bir para adıdır.

miyorum, satışlar çok güçleşti. Bana ihtiyacınız olduğunu düşündüm, meteliğim yoktu, sırf size hizmet olsun diye bir senet hazırladım; imza vermekten pek hoşlanmam yoksa.

Lousteau:

— Yani, üstelik takdirlerimi ve teşekkürlerimi bekliyorsunuz herhalde? dedi.

Barbet:

— Senetler hislerle ödenmez ama gene takdirinizi kabule âmadeyim, cevabını verdi.

Lousteau:

— İyi ama benim eldivene ihtiyacım var, dükkâncılarsa senedinizi reddetmek küstahlığında bulunurlar. Bakın, şurada, komodinin birinci gözünde nefîs bir gravür var, seksen frank eder, mektubun üstünde, makalenin altındadır, ona dair oldukça alaycı bir makale yazdım. *Artaxerxes'in hediyelerini reddeden Hippokratos*[1] hakkında yapılacak nükteler vardı. Ya! bu güzel resim, Paris ekâbirinin mübalâğalı hediyelerini reddeden bütün hekimlere uygun düşer. Resmin altında otuz kadar da şarkı bulacaksınız. Hadi, alın hepsini, kırk frank verin bana.

Kitapçı ürkmüş bir tavuk çığlığiyle:

— Kırk frank! diye bağırdı. Yirmi franktan beş para fazla olmaz. Hem bu parayı da kaybedebilirim, diye Barbet ilâve etti.

---

1 Artaxerxes: İran imparatoru ve Serhas'ın oğlu (İ. ö. 465-425) Eski Yunanın en büyük hekimi Hippokratos onun hediyelerini reddetmişti ve bu mevzuu ressam Girodet, Paris Tıp Fakültesindeki nefîs bir tablosunda canlandırmıştır.

Lousteau:

— Nerede yirmi frank? dedi.

Barbet, aranarak:

— Vallah, üstümde var mı, bilmem, dedi. Hah işte. Soydunuz beni, güzel hatırınızı kıramam...

Lousteau, Lucien'in müsveddelerini alarak ipin altına mürekkeple bir çizgi çekti.

Barbet:

— Başka bir şeyiniz var mı? diye sordu.

Etienne:

— Bir şey yok, Shylock'çuğum[1]. Sana çok kârlı bir iş bulacağım. Ve Lucien'in kulağına fısıldadı:

— Sana beş bin frank kaybettireyim de beni böyle soymanın ne demek olduğunu anla.

Palais-Royal'e giderlerken arabada Lucien:

— Ya makaleniz ne olacak? diye sordu.

— Adam sizde, bunların nasıl çırpıştırıldığım bilmiyorsunuz. Meselâ *Mısır Seyahatnamesi*'ni karıştırdım ve yapraklarını açmadan ötesini berisini okudum, içinde on bir tane Fransızca yanlışı keşfettim. Muharrir, dikilitaş denilen Mısır taşları üzerine hakkedilmiş kuşdilini öğrenmiş olsa bile kendi dilini bilmiyor, diyeceğim ve bunu ispat edeceğim. Bize tabiat tarihinden ve eski çağlardan bahsedecek yerde sadece Mısır'ın istikbaliyle, medeniyetin ilerlemesiyle, Mısır'ı Fransaya bağlamanın yollariyle meşgul olsaydı daha iyi ederdi, diyeceğim. Fransa Mısır'ı fethedip kaybetmiş olsa da, mânevi nüfuzu sayesinde yine kendine bağlıyabilir. Bahis buraya gelince Marsilya, şark,

---

1 Shylock, Shakespeare'in "Venedik Taciri" isimli komedisinin madrabaz Yahudi tipidir.

ticaretimiz falan gibi lâflarla karışık vatani bir tıraş geçtim mi tamam.

— Peki ya muharrir bu söylediklerinizi yapmış olsaydı o zaman ne diyecektiniz?

— O zaman da politikayla bizi esnetecek yerde sanatla meşgul olmalı, memleketi hususiyetleri ve coğrafi taraflariyle tasvir etmeliydi. O zaman münekkidin şikâyetlerini dinleyin. Politikadan gına geldi artık, usandık efendim, neye baksan politika. Bize deniz seyahatinin güçlüklerini, boğazların cazibesini, üstüva hattını geçmenin zevkini, hâsılı ömürlerinde hiç seyahat etmiyeceklerin öğrenmeleri gereken şeyleri öğreten o güzelim seyahatnameler nerede? derim. Tasvibeder görünürken geçen bir kuşu, bir uçan balığı, bir balık avını, bilinen coğrafi noktaları, deniz derinliklerini büyük hâdiselermiş gibi ballandıran seyyahlarla alay edersiniz; derin, esrarlı, anlaşılmaz olan her şey gibi insanı büyüliyen bu fennî hâdiseleri ararsınız. Abone güler, aradığını bulmuştur. Romanlara gelince, Florine, dünyanın en hararetli roman okuyucusudur, o bana içindekileri tahlil eder, ben de onun kanaatine göre makalemi yazarım. *Muharrir cümleleri* dediği şeyler yüzünden onu sıkıntı bastı mı, kitabı ciddiye alırım ve göndermiş olan kitapçıdan bir nüsha daha isterim, o da lehte bir makale yazılacak diye sevinerek hemen gönderir.

Mahfilinin doktrinleriyle meşbu olan Lucien:

— Aman Yarabbi! İyi ama ya tenkid, mukaddes tenkid! diye haykırdı.

Lousteau:

— Azizim, dedi, tenkid, hafif kumaşlara kullanı-

lamıyan bir fırçadır, böylelerini paramparça eder. Beni dinleyin, mesleği bir yana bırakalım. Şu işareti görüyor musunuz? diyerek ona *Papatyalar* müsveddelerini gösterdi. Siciminizi kâğıda biraz mürekkeple tesbit ettim. Dauriat müsveddeyi okuyacak olursa sicimi aynı noktaya getirmesi tabii imkânsız olacaktır. Böylece müsveddeniz âdeta mühürlenmiş oluyor. Yapmak istediğiniz tecrübe için bu faydasız olmıyacaktır. Üstelik, dikkat edin, hani şu, kendilerine iskemle uzatacak bir kitapçı bulamadan on kitapçıyı dolaşan genç hevesliler gibi o dükkâna tek başınıza ve hâmisiz başvurmuyorsunuz...

Lucien, bu noktanın ehemmiyetini daha önce tecrübe etmişti. Lousteau arabacıya üç frank verdi ve bu derece büyük bir sefaletin ardından gelen bu cömertlik, Lucien'i hayrete düşürdü. Sonra iki arkadaş o zamanlar Nouveautés adını taşıyan kütüpanenin pek rağbette olduğu Galeries-de-Bois'ya girdiler. O devirde, Galeries-de-Bois Paris'in en meşhur merak ve tecessüs mevzularından biriydi. Bu iğrenç çarşıyı tasvir etmek faydasız olmaz; çünkü, Paris'in hayatında otuz altı sene o kadar büyük bir rol oynamıştır ki, gençlere inanılmaz gibi görünecek olan bu tasvir kırkını bulmuş olanlardan pek çoğunun hâlâ hoşuna gidecektir. Çiçeksiz bir ser'i andıran o soğuk, yüksek ve geniş Galerie d'Orleans'ın yerinde barakalar, daha doğrusu üstleri gelişigüzel örtülmüş tahta kulübeler vardı. Bunlar avlu ve bahçe taraflarından pencere adı verilen fakat şehir dışındaki koltuk meyhanelerinin en pis koğuşlarını andıran aralıklardan ışık alırdı. Üç sıra dükkân orada, aşağı yukarı on iki a-

yak yüksekliğinde iki galeri meydana getirirdi. Ortadaki dükkânların her iki galeriye cephesi vardı ve bu galerilerin havası onlara ufunetli bir hal verir, damdaki daima kirli camlardan içeriye pek az aydınlık sızardı. Bu petek gözleri, müşteri bolluğu yüzünden öyle bir pahaya çıkmıştı ki topu topu altı ayak eninde ve sekiz ayak boyunda olan bazılarının bu darlığına rağmen kiraları beş bin franktı. Işığı bahçe veya avlu tarafından alan dükkânların arka duvarları, belki de üstünkörü sıvası halkın temasiyle bozulmasın diye, kısa yeşil sarmaşıklarla örtülmüştü. İşte orada iki üç ayaklık bir yer vardı ki burada ilmin meçhulü olan bir botaniğin en acayip mahsulleri, daha az verimli olmıyan muhtelif zenaatlerin mahsulleriyle yanyana büyürdü. Ambalâjda kullanılan bir basılmış kâğıt bir gül fidanının tepesine takılmıştı, öylesine ki itina görmiyen fakat ufunetli sularla sulanan bu bahçenin güdük çiçekleri, lisanın çiçeklerine koku aşılıyordu. Her renkten kurdelâlar veya el ilânları yaprakları süslüyordu. Terziliğe ait kırıntılar nebatları boğuyordu: bir yeşillik demeti üstünde bir fiyango bulurdunuz, yahut pek beğendiğiniz bir çiçeğin yıldız çiçeği şekli verilmiş bir saten yumağı olduğunu fark ederek hayal kırılışına uğrardınız. Avlu tarafında olduğu gibi bahçe tarafında da, bu alelâcayip sarayın manzarası Paris pisliğinin meydana getirdiği en büyük tuhaflıkları arz ederdi: yıkanmış kireç badanalar, tamir edilmiş alçı sıvalar, eskiden kalma duvar resimleri, garip tabelâlar. Bütün bunlardan başka Paris halkı gerek bahçe, gerekse avlu tarafında yeşil sarmaşıkları fena halde kirletiyordu. Böylece, her

iki yandan, iğrenç ve gönül bulandırıcı dar bir toprak tabakası kibar insanların Galeries'ye yaklaşmasını menediyor gibiydi; ama nasıl peri masallarındaki şehzadeler sevgililerinin yolunu kesen ejderhalardan ve türlü engellerden yılmazlarsa kibar insanlar da bu korkunç şeylerden irkilmezlerdi. Bu galerilerin ortasında, bugün olduğu gibi, bir geçit vardı, gene bugün olduğu gibi buraya ihtilâlden önce başlanmış ve parasızlık yüzünden yarım bırakılmış iki peristyle'den[1] geçilerek girilirdi. Théâtre-Français'ye çıkan o güzel taş galeri ölçüsüz derecede yüksek dar bir geçit teşkil ediyordu, üstü pek fena örtülmüş olduğundan çok kere yağmur suları içeri akardı. Galeries-de-Bois'dan ayırdetmek için buraya Galerie-Vitrée[2] adı verilirdi. Bu harap dükkânların damları da hep öyle kötü bir haldeydi ki bir gece dükkânında mühim miktarda malın yağmurdan harabolduğunu gören meşhur bir kumaş tüccarı Orléans hanedanına dâva açtı ve dâvayı kazandı. Bazı yerlerde iki kat katranlı bez, örtü vazifesini görüyordu. Chevet'nin servetini yapmaya başladığı Galerie-Vitrée'nin ve Galerie-de-Bois'nın zemini gelip geçenlerin bot ve kunduralariyle getirdikleri suni toprak katılmış halis Paris toprağıydı. Ayaklar her vakit kurumuş çamur dağlarına ve vâdilerine çarpardı, dükkâncılar durmadan süpürürlerdi ama buraya yeni gelenlerin yürümesini öğrenmek için oldukça bir itiyat edinmeleri gerekirdi.

---

[1] Bina avlusu içinde sütunlardan mürekkep sıralara verilen isim.

[2] Galerie-de-Bois: Ahşap galeri, galerie-Vitrée: camlı galeri.

Bu berbat çamur yığınları, bu toz ve yağmurdan kararmış camlar, bu dışından paçavralarla kaplanmış yassı kulübeler, yarım kalmış duvarların pisliği, bir çingene çergesini, bir cambazhane barakalarını Paris'te bir türlü yapılamıyan âbidelerin etrafına çevrilen o muvakkat yapıları andıran bütün bu şeyler, bu asık çehre, bu yüzsüz, hayâsız cıvıltılar ve çılgınca bir neşeyle dolu, 1789 ihtilâlinden 1830 ihtilâline kadar içinde geniş ölçüde ticaret yapılmış olan yere pek uygun düşüyordu. Tam yirmi sene, borsa, karşıda, Saray'ın zemin katındaydı. Böylece, siyasi ve mali işler gibi halk efkârı ve şöhretler de burada yapılıyor, burada bozuluyordu. Borsadan evvel ve sonra bu galerilerde randevu verilirdi. Paris'in bankerler ve tüccarlar âlemi ekseriya Palais-Royal'in avlusunu doldurur ve yağmurlu günlerde bu barınaklara doğru sarkardı. Bu noktada kim bilir nasıl meydana gelmiş olan bu binanın yapılış şekli ona garip bir tannanlık verirdi. Kahkahalar orada çınlıyarak akseder di. Bir ucunda bir kavga çıksa öbür ucunda herkes ne olduğunu anlardı. Burada sadece kütüpaneler, şiir, siyaset ve nesir, kadın eşyası satan mağazalar, nihayet ancak akşamları gelen fâhişeler vardı. Havadisler ve kitaplar, yeni ve eski şöhretler, meclis fesatlariyle kitapçılık yalanları burada serpilip gelişirdi. Yeni kitaplar halka burada satılır, o da bunları buradan almakta ayak direrdi. Paul-Louis Courier'nin falanca hicvi veya Orléans hanedanının XVIII. Louis'nin anayasasına karşı ilk yaylım ateşini teşkil eden *Bir kıral kızının maceraları*, burada, bir gece içinde binlerce nüsha satılmıştır. Lucien'in buraya ilk

gelişi sırasında, bazı dükkânların oldukça zarif vitrinleri vardı; fakat bu dükkânlar, bahçeye veya avluya bakan sıralarda bulunanlar arasındaydı. Bu acayip bina yığınının mimar Fontaine'in çekici altında yerle yeksan olduğu güne kadar iki galeri arasında bulunan dükkânlar taşra panayırlarındaki dükkânlar gibi sütunlar üzerinde her yandan açık bir hale gelmişlerdi ve bir yandan bakılınca mallar ve camlı kapılar ardından iki galeri birden görülürdü. Burada ateş yakmak imkânsız olduğu için, dükkâncıların sadece küçük mangalları vardı ve ateşin başında bizzat beklerlerdi, çünkü güneşten çıra gibi kurumuş ve sanki fuhuştan alev almış, üstelik tüller, muslinler, kâğıtlarla doldurulmuş, arasıra içinde hava cereyanları da esen bu kalas yığınını bir ihtiyatsızlık on beş dakika içinde baştanbaşa kül edebilirdi. Kadın eşyası satan mağazalar akla hayale sığmaz acayip şapkalarla doluydu, bunlar sanki satılmak için değil, gösteriş olsun diye oraya konulmuş sanırdınız, ucu mantar biçiminde demir çubuklara yüzlercesi asılı dururdu. Tam yirmi sene, bütün burada gezinenler, acaba bu tozlu şapkalar hangi başlarda ömürlerini tamamlıyacak diye merak edip durmuşlardır. Umumiyetle çirkin, fakat cerbezeli işçi kızlar, âdet üzere ve pazar satıcıları lehçesiyle, gelip geçen kadınları hilekâr sözlerle yollarından çevirirlerdi. Gözleri ne kadar velfecri okuyorsa çenesi de o kadar düşük bir işçi kız, bir taburenin üstünde oturup gelip geçenlere satışır: Güzel bir şapka almaz mısınız, madam? — Müsaade edin de size bir şey satayım, mösyö? Velût ve hususiyetli lûgatçelerine, seslerinin edası, bakışları ve yol-

cular hakkındaki tenkidleri ayrı bir çeşni verirdi. Kitapçılarla kadın eşyası mağazaları iyi geçinirlerdi. Galerie-Vitrée gibi şatafatlı bir isim verilmiş olan pasajda en acayip dükkânlar yer almıştı. Vantriloglar, her çeşit şarlatanlar, içinde bir şey görülmiyenlerle size bütün dünyayı seyrettirdikleri temaşa yerleri orada yerleşmişti. Fuarları dolaşarak yedi sekiz yüz bin frank kazanan bir adam ilkin orada işe başlamıştı. Tabelâsında siyah bir zemin üzerinde dönen bir güneş görülüyor ve etrafında kırmızı yaziyle şu sözler göze çarpıyordu: *Burada insan, tanrının göremiyeceğini görür. Giriş iki metelik.* Kapıda şaklabanlık eden adam sizi tek başınıza veya iki kişiden fazla olunca içeri sokmazdı. İçeri girince kocaman bir ayna ile burun buruna gelirdiniz. Birdenbire Berlinli Hoffmann'ı dehşete düşürecek bir ses, yayı harekete getirilmiş bir plâk gibi yükselirdi: "Baylar, burada tanrının hiçbir zaman göremiyeceği şeyi, yani benzerinizi görüyorsunuz. Tanrının benzeri yoktur!" Ahmaklığınızı itirafa cesaret edemeden utanarak dışarı çıkardınız. Bütün o küçük kapılardan buna benzer sesler yükselerek size Cosmorama'ları, İstanbul manzaralarını, kukla oyunlarını, şatranç oynıyan otomatları, topluluğun en güzel kadınını seçmesini bilen köpekleri överdi. Vantrilog Fitz-James, Polytéchnique talebeleri arasına karışarak gidip Montmarte'da can vermeden önce burada Café Borel'de şöhret yapmıştı. Yemişçiler, çiçekçiler, askeri elbiselerinin sırma işlemeleri geceleri güneşler gibi parıldıyan meşhur bir terzi vardı. Sabahları, öğleden sonra saat ikiye kadar, Galeries-de-Bois sessiz, karanlık ve ıssızdı. Dük-

kâncılar evlerindeymiş gibi oturup aralarında sohbet ederlerdi. Paris halkının burada buluşma zamanı, saat üçe doğru, borsa saatinde başlardı. Kalabalık görününce, dükkânların önlerinde edebiyata susamış fakat parasız gençler kitapları bedavadan okumaya girişirlerdi. Serilmiş kitaplara nezaretle mükellef çıraklar yoksulların sahifeleri çevirmelerine göz yumarlardı. *Smarra, Pierre Schlemihl, Jean Sbogar, Jocko,* gibi iki yüz sahifelik küçük boy bir kitap olursa iki seferde okunup hatmedilirdi. O zamanlar umumi kütüpaneler, kıraathaneler yoktu, bir kitabı okumak için satın almak lâzımdı; onun için romanlar bugün efsanevi görünecek miktarlarda satılırdı. Genç, haris ve fakir zekâlara yapılan bu sadakada Fransıza has bir eda vardı. Bu müthiş çarşının asıl şiiri akşam basarken başlardı. Bütün komşu sokaklarda, gezinmek için bir aidat ödemiyen pek çok fâhişeler dolaşırlardı. Paris'in her yanından umumi kadınlar koşup gelirdi. Galerie-de-Pierre imtiyazlı müesseselerin malıydı, bunlar prensesler gibi giydirilmiş kadınları, şu kemerle şu kemer arasında ve bahçede bunlara tekabül eden kısımda teşhir etmek hakkını ücreti karşılığında satın alırlardı; halbuki Galerie-de-Bois, fuhuş için serbest bir meydan, mükemmel bir *palais* idi, o zamanlar bu *palais* sözü fuhuş mâbedi mânasına gelirdi. Bir kadın buraya gelip avı ile birlikte çıkabilir ve onu canı istediği yere götürebilirdi. Bu kadınlar yüzünden Galerie-de-Bois akşamları o kadar kalabalık olurdu ki dinî alaylarda ve maskeli baloda olduğu gibi ağır ağır yürünürdü. Kimseyi rahatsız etmiyen bu yavaşlık tetkik ve muayeneye ya-

rıyordu. Bu kadınların artık ortadan kalkmış olan bir kıyafetleri vardı; sırtlarının ortasına kadar ve önden çok aşağılara kadar dekolte giyinişleri; kimi caux'lu, kimi İspanyol tipinde, kimi tüylü köpekler gibi bukleli, kimi dümdüz inen, dikkati çekmek için icadedilmiş baş tuvaletleri vardı; beyaz çorapların sımsıkı sardığı bacaklarını ne eder, nasıl ederler bilmem, daima münasip zamanda göstermenin yolunu bulurlardı; işte bütün bu hayâsızca şiir artık kaybolmuştur. Suallerle cevaplardaki pervasızlık, yerine uygun düşen o umumi yüzsüzlüğe bugün artık ne maskeli baloda, ne de verilen meşhur balolarda raslanıyor. Korkunç fakat şenlikli bir manzaraydı o. Omuzlarla göğüslerin parıltılı beyazlığı hemen hepsi koyu renkli erkek elbiseleri arasında ışıldıyarak nefis bir tezat teşkil ederdi. Konuşmaların ve ayak seslerinin gürültüsü bir uğultu, fâhişelerin kahkahalarından veya nadir kavgaların bağrışmalarından örülmüş devamlı bir baso gibi daha bahçenin ortalarından duyulurdu. Kibar insanlar, en güzide simalar, orada ipten kazıktan kurtulmuş heriflerle dirsek dirseğe gelirdi. Bu acayip halitanın çekici bir tarafı vardı, en hissiz insanları bile duygulandırırdı. Bu yüzden son dakikaya kadar bütün Paris oraya gelmiş, mimar aşağıda bodrumları inşa ederken üstünü örttüğü tahta zemin üzerinde dolaşmıştır. Bu iğrenç tahta yığınlarının devrilmesi pek büyük ve umumi bir esefle karşılanmıştır.

Kitapçı Ladvocat birkaç günden beri bu galerileri ortasından ikiye bölen pasajın köşesinde dükkân açmıştı. Sonradan rakibinin parlıyacağı yerde ilk çı-

ğırı açan, şimdi unutulmuş bir genç olan Dauriat'nın dükkânı onun karşısındaydı. Dauriat'nın dükkânı bahçeye bakan sıraların birindeydi, Ladvocat'nın dükkânı ise avluya bakan tarafta. Dauriat'nın dükkânı ikiye ayrılmıştı, bir kısmı kütüpanesine geniş bir depo vazifesini görür, öteki kısmını ise yazıhane olarak kullanırdı. Oraya ilk defa gelen Lucien'in, taşralılar ile gençler üzerinde büyük tesir yapan o manzaradan başı döndü. Çok geçmeden arkadaşını kaybetti.

Bir kadın, bir ihtiyara Lucien'i göstererek:

— Şu çocuk gibi güzel olsaydın, üste verirdim, dedi.

Lucien bir körün köpeği gibi utandı, kalabalığın seline kapılarak anlatılması güç bir sersemlik ve heyecan içinde sürüklendi. Kadınların gözlerini üzerinde hissederek, beyaz yuvarlaklıkları gözlerini kamaştıran cüretli göğüsleri canı çekerek, biçare, çalmasınlar diye müsveddelerine sımsıkı sarılıyordu.

Bir kolun kendisini yakaladığını hissedince, şiirlerinin bir muharriri cezbettiğini sanarak:

— Ne istiyorsunuz, efendim? diye bağırdı.

Fakat bu işi yapanın arkadaşı Lousteau olduğunu anladı. Lousteau: "Ergeç buradan geçeceğinizi biliyordum zaten!" dedi. Şair, dükkânın kapısına gelmişti, Lousteau onu içeriye soktu. Dükkân, kitapçılar kıraliyle görüşmek için sıra bekliyenlerle doluydu. Matbaacılar, kâğıtçılar ve ressamlar, memurların etrafına toplanmış, yapılan ve tasarlanan işler hakkında haber soruyorlardı.

— İşte bizim gazetenin müdürü Finot, Félicien

Vernou ile konuşuyor, istidatlı bir gençtir ama gizli bir hastalık gibi tehlikeli, mendebur bir şeydir.

Finot, Vernou ile birlikte Lousteau'ya doğru gelerek:

— O! Demek bu akşam bir ilk temsilin var; azizim, dedi. Locayı ben kullandım.

— Braulard'a mı sattın?

— Sattımsa ne olacak? Sen kendine bir yer bulursun. Dauriat'da ne işin var? Paul de Kock'u desteklemeye karar verdik, Dauriat onun eserinden iki yüz nüsha aldı, Victor Ducange da istediği bir romanı ona vermiyor. Dauriat aynı tarzda yeni bir muharrir tanıtmak niyetinde. Paul de Kock'un Ducange'dan yüksek olduğunu söylersin.

Lousteau:

— İyi ama Gaieté tiyatrosunda Ducange'la birlikte yazdığımız bir piyesim var.

— Adam! Makaleyi benim yazdığımı söylersin, ben çok ağır yazmış olurum, sen de hafifletmiş olursun, onun sana teşekkür etmesi icabeder.

Etienne, Finot'ya:

— Şu yüz franklık bonomu Dauriat'nın veznedarına kırdıramaz mısın? Biliyorsun! Florine'in yeni apartımanını kutlamak için bu gece birlikte supe edeceğiz.

Finot, hâfızasını zorluyormuş gibi bir tavır takınarak:

— Ha, sahi, bize ziyafet çekiyorsun, dedi.

Barbet'nin bonosunu alıp veznedara uzatarak:

— Bana bak, Gabusson, dedi, benim için bu adama doksan frank verin. Bonoyu ciro edin, dostum.

Veznedar parayı sayarken Lousteau, veznedarın kalemini alarak imzaladı. Göz ve kulak kesilen Lucien, bu konuşmanın tek hecesini kaçırmamıştı.

Etienne:

— Dahası var, aziz dostum, dedi, teşekkür etmiyorum, bir ölüm kalım işi var. Mösyöyü Dauriat'ya takdim etmek istiyorum, bizi dinlemesini temin edeceksin.

Finot sordu:

— Mesele nedir?

Lucien:

— Bir şiir kitabı var da.

Finot irkilerek:

— Ya! dedi.

Vernou, Lucien'e bakarak:

— Mösyö, kütü anede ek görünmüyor, herhalde müsveddelerini evinin en kuytu köşe bucağında saklıyordu şimdiye kadar.

O esnada Journal des Débats'da çok mühim makalelerle yazıcılık hayatına atılmış olan Emile Blondet, girdi, Finot'nun, Lousteau'nun ellerini sıktı, Vernou'yu hafifçe selâmladı.

Lousteau ona:

— Bu gece saat 12 de Florine'in evinde yemek yiyeceğiz, sen de gel, dedi.

Genç adam:

— Kabul, dedi, fakat kimler var?

Lousteau:

— Florine'le eczacı Matifat var; Florine'e ilk rolünü veren muharrir Du Bruel; yaşlı bir adamcağız olan Cardot babayla damadı Camusot; sonra Finot...

— Senin ilâç tüccarı rabıtalı adam mıdır?

Lucien:

— Bize ilâç içirmiyecek, dedi.

Blondet, Lucien'e bakarak:

— Mösyö pek nükteci, dedi, o da yemeğe gelecek mi, Lousteau?

— Evet.

— O halde pek eğleneceğiz.

Lucien kulaklarına kadar kızarmıştı.

Blondet, Dauriat'nın bürosu üstüne açılan pencerenin camına vurarak:

— İşin daha çok mu, Dauriat? dedi.

— Dostum, emrine âmadeyim.

Lousteau, Lucien'e:

— Güzel, dedi, hemen hemen sizin kadar genç olan bu delikanlı *Débats*'da yazar. Tenkid âleminin şahlarından biridir: ondan çekinirler, Dauriat gönlünü almaya gelecektir, fırsattan istifade ederek tâbiler kıralına işimizi anlatırız. Yoksa saat on birde bile sıranın bize geleceği yoktur. Bekleşenler gittikçe çoğalacak.

Lucien'le Lousteau o zaman Blondet, Finot ve Vernou'ya yaklaştılar ve gidip dükkânın bir ucunda bir grup teşkil ettiler.

Blondet, kalkıp kendisini selâmlamıya gelen baştezgâhtar Gabusson'a:

— Ne yapıyor? dedi.

— Haftalık bir gazeteyi satın alıyor, onu kalkındırıp münhasıran Eymery hesabına çalışan *Minerve* ve körükörüne romantik olan *Conservateur*'ün tesirleriyle mücadele etmek istiyor.

— İyi para verecek mi?

Veznedar:

— Daima olduğu gibi... çok! dedi.

O esnada bir genç adam içeri girdi, mükemmel bir roman yazıp neşretmişti, çabucak satılan bu roman büyük bir muvaffakıyet kazanmıştı, şimdi ikinci baskısı Dauriat hesabına yapılıyordu. Sanatkâr yaradılışta insanları belli eden o garip ve olağanüstü eda Lucien'in üzerinde kuvvetli bir tesir yaptı.

Nathan, o zamanlar pek genç olan yüzünün vahşi vakarına rağmen, gazetecilerin yanına şapkasını aşağı indirerek geldi ve ancak uzaktan tanıdığı Blondet'nin karşısında ezilip büzüldü. Blondet ile Finot şapkalarını çıkarmadılar.

— Mösyö, tesadüfün bana verdiği bu fırsattan pek memnunum.

Félicien, Lousteau'ya:

— O kadar şaşırdı ki füzuli kelimelerle sözü uzattığının farkında değil, dedi.

— *Journal des Débats*'da hakkımda yazmak lûtfunda bulunduğunuz güzel makale için size minnettarlığımı anlatmak istiyorum. Kitabımın muvaffakıyetini yarı yarıya size borçluyum.

Blondet, sâfiyeti altında bir hâmi edası taşıyan bir tavırla:

— Yok, azizim, dedi. Kabiliyetiniz var, ne yalan söyliyeyim, sizi tanıdığıma pek memnun oldum.

— Makaleniz neşredilmiş olduğu için, iktidara dalkavukluk ediyorum sayılmaz artık: şimdi birbirimize karşı teklifsiz davranabiliriz. Yarın akşam yemeğini birlikte yemek şerefini ve zevkini bana bah-

şeder misiniz? Finot da gelecek. Lousteau, dostum, sen de reddetmezsin değil mi? diye ilâve ederek Etienne'in elini sıktı. Sonra Blondet'ye döndü: Ah mösyö, güzel bir yoldasınız, Dussault'ların, Fiévée'lerin, Geoffroi'ların halefi oluyorsunuz! Hoffmann, dostlarından biri olan talebesi Claude Vignon'a sizden bahsetmiş, gözlerim arkada kalmıyacak, demiş, *Journal des Débats* ebediyen yaşıyacak. Herhalde çok para veriyorlar size?

Blondet:

— Sütun başına yüz frank, dedi. İnsan kitapları okumaya, sizinki gibi meşgul olmaya değer bir tane bulmak için yüz tane kitap okumaya mecbur olunca bu para bir şey ifade etmez. Eseriniz hoşuma gitti, doğrusu.

Lousteau, Lucien'e:

— Ona yüz elli frank da kazandırdı, dedi.

Nathan:

— Fakat politika ile de meşgulsünüz değil mi? dedi.

— Evet, arasıra, cevabını verdi.

Orada henüz bir çırak durumunda olan Lucien, Nathan'ın kitabını çok beğenmişti, muharririne bir Tanrı gibi tapıyordu. Onun için, ehemmiyet derecesi gibi adını bile işitmemiş olduğu bu münekkid karşısında bu derece küçülmesi onu şaşırttı. — Ben de bir gün böyle mi olacağım? İnsanın haysiyetini feda etmesi mi lâzım? diye düşündü. — Giy başına şapkanı Nathan. Sen güzel bir kitap yazdın, münekkitse topu topu bir makale yazdı. Bu düşünceler damarlarındaki kanı kırbaçlıyordu. Zaman zaman,

Dauriat'yla görüşmeye gelen sıkılgan gençler, muhtaç muharrirler görüyordu; dükkânı dolu görünce kabul edileceklerinden ümidi keserek "Yine gelirim" deyip gidiyorlardı. Siyasi şöhretlerden mürekkep bir grupun ortasında iki üç siyaset adamı meclislerin toplantıya çağırılmasından ve devlet işlerinden bahsediyorlardı. Dauriat'nın pazarlığını yaptığı haftalık gazete siyasetten bahsetmek hakkına sahipti. O sıralarda matbuat kürsüleri seyrekleşmişti. Bir gazete bir tiyatro o kadar rağbet gören bir imtiyazdı. *Constitutionnel*'in en nüfuzlu hissedarlarından biri siyasi grupun ortasında bulunuyordu. Lousteau çığırtkanlık vazifesini mükemmel görüyordu. Lâftan lâfa geçerken Dauriat, Lucien'in nazarında gitgide büyüyor, siyasetle edebiyatın yolu bu dükkâna açıldığını görüyordu. Tıpkı bu iğrenç galeriler altında vücudunu satarak küçülen kadın gibi, ilham perisini bir gazeteciye peşkeş çekerek sanatı küçülten kıymetli bir şairin halinden taşralı büyük adam müthiş dersler alıyordu. Bütün bu muammanın anahtarı "para" idi. Lucien kendini yalnız, meçhul, muvaffakıyetle ikbale şüpheli bir dostluğun ipliğiyle bağlı hissediyordu. Mahfildeki şefkatli, hakiki dostlarını dünyayı kendisine yanlış bir şekilde tasvir etmiş olmakla, elde kalem, bu kalabalığa atılmasına engel olmakla itham ediyordu. İçinden — Şimdiye kadar Blondet olmuştum bile, diye söylendi. Luxembourg sırtlarında yaralı bir kartal gibi haykırmış, kendisine pek büyük görünmüş olan Lousteau artık gözlerinde çok küçülmüştü. Orada, rağbette kitapçı, bütün bu insanları var eden ve yaşatan adam, ona mühim bir şahsiyet gibi göründü.

Müsveddesini elinde tutan şair, korkuya benzer bir titreme hissetti. Bu dükkânın ortasında, mermer rengine boyanmış tahta kaideler üzerinde büstler gördü, Byron'un, Goethe'nin ve Canalis'in büstleri: Dauriat, Canalis'den bir kitabını alabileceğini umuyordu, kendisi bu dükkâna geldiği gün kitapçının ona ne kadar kıymet verdiğini görmüştü. Elinde olmadan, Lucien, kendi gözünde küçülüyordu, cesareti kırılıyor, mukadderatı üzerinde bu Dauriat'nın ne büyük tesiri olduğunu fark ediyor ve meydana çıkmasını sabırsızlıkla bekliyordu.

Yüzü bir Roma prokonsül'ünü oldukça andıran fakat sathi adamların takındıkları kalenderlik ifadesini yumuşatan kısa boylu şişko bir adamcağız:

— Eh! Çocuklar, dedi, satın alınabilecek biricik haftalık gazetenin sahibi oldum, iki bin abonesi var.

Blondet:

— Attınız! dedi, maliye kayıtlarına göre abonesi yedi yüzdür. O da fena değil ya.

— Dinim hakkı için tam bin iki yüz abonesi var. Sonra alçak sesle ilâve etti: kâğıtçılarla matbaacılara duyurmak için iki bin dedim. Yüksek sesle devam etti: seni bu kadar patavatsız sanmazdım, yavrum.

Finot sordu:

— Ortak alacak mısınız?

Dauriat:

— Belli olmaz, dedi. Kırk bin franga üçte birini ister misin?

— Kabul ama muharrir olarak şu Emile Blondet'yi alacaksınız, Claude Vignon, Scribe, Théodore Leclerco, Félicien Vernou, Jay, Jouy, Lousteau...

Taşralı şair Finot'nun sözünü keserek:

— Neden Lucien de Rubempré de yazmasın? dedi.

Finot tamamladı:

— Ve Nathan...

Kitapçı kaşlarını çatıp *Papatyalar* şairine döndü:

— Neden burada dolaşan insanları da almıyalım?

Lucien'e kötü kötü bakarak:

— Kiminle müşerref oluyorum, dedi.

Lousteau cevap verdi:

— Bir saniye Dauriat. Mösyöyü size ben getirdim. Finot sizin teklifiniz üzerinde düşünedursun, beni dinleyin.

Finot'nun kendisine siz demesine rağmen onunla senli benli konuşan herkesin korktuğu Blondet'ye "Yavrum" diye hitabeden, teklifsiz bir işaretle Nathan'a azametle el uzatmış olan bu kudretli kitapçılar şahının hoşnutsuz tavrını görünce Lucien sırtında gömleğinin sırılsıklam olduğunu hissetti.

Dauriat:

— Yeni bir eser mi, yavrum? diye haykırdı, ama, biliyorsun, bin yüz müsvedde var elimde. Evet, baylar, diye haykırdı, bana bin yüz kitap müveddesi teklif edildi, Gabusson'a sorun. Yakında müsveddeler deposunun kayıtlarını tutmak için bir daireye, bunları tetkik için de bir okuma bürosuna ihtiyacım olacak; kıymetleri üzerinde rey verilmek için oturumlar ve raporları bana vermek üzere de bir değişmez kâtip lâzım gelecek, yani Fransız akademisinin bir şubesi olacak ve akademi âzaları Galeries-de-Bois'da Institut'den fazla para alacaklar.

Blondet:

— Bir fikirdir, dedi.

Dauriat:

— Berbat bir fikir, diye devam etti. Sermayedar, kunduracı, asker, uşak, memur veya mübaşir olamayınca edebiyatçı olmaya kalkışanlarınızın yazılarını ayıklamak benim vazifem değildir! Buraya ancak şöhret yapmış olanlar girer! Meşhur olun, burada altın madenleri bulursunuz. İşte iki sene içinde üç büyük adam yarattım da ne oldu? Üç nankör kazandım! Bana üç bin frank makale parasına mal olan ve topu topu bin frank kâr bırakan eserinin ikinci basımı için Nathan altı bin franktan dem vuruyor. Blonde'nin üç makalesine bin frank verdim, beş yüz franklık bir ziyafet de cabası...

Debats'da çıkan makalelerin Dauriat'ya kaça mal olduğunu öğrenince gözlerinde Blondet'nin değeri çok düşen Lucien:

— İyi ama, efendim, dedi, bütün tâbiler sizin gibi düşünecek olursa bir muharrir ilk kitabını nasıl neşredebilir?

Kendisine tatlı tatlı bakan güzel Luçien'i zalimce bir bakışla süzen Dauriat:

— Orası beni alâkadar etmez, dedi. Bir kitabı neşrederek iki bin frank kazanmak için iki bin frangımı kumara koymak benim işim değildir. Ben edebiyat üzerine büyük işler yaparım. Panckoucke'la Baudouin'lerin yaptıkları gibi on biner nüshadan kırk cilt basıyorum. Kudretim ve yazılmasını temin ettiğim makaleler beş yüz bin franklık bir iş meydana getiriyor, yoksa iki bin franklık bir kitap değil. Bir

servet demek olan *Théâtres Êtrangers, Victoires et Conquêtes* veya *Mémoires sur la Révolution* gibi eserleri sürmek için ne kadar emek lâzımsa, yeni bir ismi, yeni bir muharrirle eserini tutturmak da o kadar zahmetlidir. Ben buraya müstakbel şöhretlere basamaklık etmeye değil, para kazanmaya ve meşhur adamlara para kazandırmaya geldim. Yüz bin franka aldığım kitap meçhul muharririnin altı yüz frank istediği müsveddeden daha ucuzdur; bir hayır sahibi olmasam bile edebiyat âleminin minnetine hak kazanmışımdır. Telif hakkı fiyatlarım iki mislinden fazlaya yükselttim. Lousteau'nun dostu olduğunuz için size bu izahatı veriyorum, diyerek Dauriat, tahammül edilmez bir teklifsizlikle şairin omuzuna vurdu. Eserlerini basmamı istiyen bütün muharrirlerle sohbete kalksam dükkânımı kapatmaktan başka çare kalmaz, çünkü zamanımı son derece hoş fakat pek pahalıya mal olan lâflarla geçirmiş olurum. Henüz her kendini beğenmişin monologlarını dinliyecek kadar zengin değilim. Böyle şeyler yalnız tiyatroda, klâsik tragedyalarda görülür.

Bu müthiş Dauriat'nın giyinişindeki lüks, taşra şairinin nazarında zalimce mantıki olan bu sözleri destekliyordu.

Lousteau'ya sordu:

— Nedir bu?

— Nefis bir şiir kitabı.

Bu sözü işitince Dauriat, Talma'ya[1] lâyık bir hareketle Gabusson'a döndü: "Azizim, Gabusson, bugün-

[1] O devrin meşhur tragedya aktörü.

den itibaren her kim buraya bana eser teklif etmeye gelirse... güzel olan ellerini ve tırnaklarım seyreden patronlarının öfkeli sesini işitince kitap yığınları altından meydana çıkan üç tezgâhtara hitabederek: siz işitiyor musunuz? dedi, kim bana eser getirirse nesir mi, şiir mi diye soracaksınız; şiir derlerse derhal kapıyı gösterirsiniz. Şiirler[1], kütüphanemi yiyip bitirecek!"

Gazeteciler:

— Bravo! Dauriat iyi söyledi, diye haykırdılar.

Kitapçı, Lucien'in müsveddesi elinde olduğu halde dükkânında aşağı yukarı gezinerek:

— Doğrudur, dedi, Lord Byron'un, Lamartine'in, Victor Hugo'nun, Casimir Delavigne'in, Canalis ile Béranger'nin şöhretleri ne kadar kötü bir örnek olmuştur, bilemezsiniz, baylar. Bunların şöhretleri bir barbar istilâsına uğramamıza yol açtı. Eminim ki şu anda kütüphanede *Corsaire* ve *Lara* taklidi başı sonu olmıyan, yarım kalmış hikâyelerle başlıyan bin şiir kitabı müsveddesi vardır. Orijinal olmak sevdasiyle gençler anlaşılmaz kıtalar yazıyor, genç okulun Delille'i tekrar icadederek yenilik yaptığını sandığı tasvirî şiirlere girişiyorlar! İki senedir şairler karafatmalar gibi gıvıl gıvıl kaynaşıyor. Geçen sene onların yüzünden yirmi bin frank kaybettim! Gabusson'a sorun. Yeryüzünde ebedî şairler bulunabilir, ben henüz sakallarını tıraş etmeye başlamamış, ter ü taze olanlarını bilirim, dedi Lucien'e; fakat kitapçılık âleminde ancak dört şair var: Béranger, Casimir Delavigne,

[1] Şiir mânasma gelen vers kelimesi aynı zamanda solucanlar, kurtlar mânasını taşır.

Lamartine ve Victor Hugo; çünkü Canalis'e gelince!.. O yazdırılmış makaleler sayesinde zorla şair edilmiştir.

Lucien, can ve yürekten gülen bu nüfuzlu insanlar karşısında başını kaldırıp gururunun sesini duyurmak cesaretini bulamadı. Gülünç bir hale düşerek kendini mahvedeceğini anladı, ama kitapçının boğazına sarılmak, boynundaki kıravatın çileden çıkarıcı düzgünlüğünü bozmak, göğsünde parıldıyan altın zinciri koparmak, saatini yere çalıp adamı parçalamak ihtiyaciyle kıvranıyordu. Kırılan onuru intikama yol açtı, yüzüne güldüğü bu kitapçının can düşmanı kesildi.

Blondet:

— Şiir, ebedî ormanları besleyip büyütürken bir yandan da tatarcıkları, sinekleri, sivrisinekleri doğuran güneşe benzer. Her iyiliğin bir kötü tarafı vardır. Edebiyat da kitapçıları doğurmuyor mu?

Lousteau:

— Gazetecileri de! dedi.

Dauriat bir kahkaha attı. Müsveddeyi göstererek:

— Nedir bu? dedi.

Lousteau:

— Petrarca'nın yüzünü kızartacak bir soneler kitabı.

Dauriat sordu:

— Bunu ne mânada söyledin?

Bütün dudaklarda alaycı bir gülümseme fark eden Lousteau:

— Herkesin anladığı mânada, dedi.

Lucien sesini çıkaramıyordu, fakat fena halde terliyordu.

Dauriat, ne büyük bir lûtufta bulunduğunu gösteren şahane bir jestle:

— Pekâlâ, okurum, dedi. Sonelerin XIX. asra lâyık şeylerse, seni büyük bir şair yaparım, yavrum.. *Constitutionnel*'in bir muharriri ve *Minerve*'in müdürü ile konuşan meclisin meşhur hatiplerinden biri:

— Zekâsı da güzelliği derecesindeyse ziyan etmenize pek ihtimal yok, dedi.

Dauriat:

— General, dedi, şöhret demek on iki bin franklık makale ile beş bin franklık ziyafet demektir. Solitaire'in muharririne sorun. Mösyö Benjamin Constant bu genç şair hakkında bir makale yazmaya razı olursa fazla uzatmadan pazarlığı keserim.

General sözünü ve Benjamin Constant'ın adını işitince, dükkân, taşralı büyük adamın nazarında bir Olympos derecesine yükseldi.

Finot:

— Lousteau, seninle konuşacaklarım var, dedi, ama seni tiyatroda bulurum. Dauriat, işi kabul ediyorum, yalnız şartlarım var. Odanıza girelim. Dauriat, bekliyen on kişiye meşgul bir insan jesti yaptı ve "Gel yavrum" diyerek Finot'yu önüne geçirdi, tam içeri gireceği sırada, sabırsızlanan Lucien onu durdurdu:

— Müsveddem sizde kalıyor, ne zaman cevap vereceksiniz?

— Canım, şairciğim, üç dört gün sonra uğrayıver, bakalım.

Lucien'i sürükleyip götüren Lousteau, Vernou'yu, Blondet'yi, Raoul Nathan'ı, General Foy'yı, ne de Yüzgünler hakkındaki eseri yeni çıkmış olan Benjamin Constant'ı selâmlamasına vakit bırakmadı. Lucien o kumral ve narin başı, o uzunca yüzü, o zeki gözleri, o biçimli ağzı, hâsılı tam yirmi sene Madam de Staël'in Potemkin'i[1] olan ve Napoléon ile mücadele ettikten sonra şimdi de Bourbons'larla savaşan fakat zaferinin karşısında yüreğine inerek ölecek olan adamı ancak yarım yamalak görebildi.

Bir kira arabasında Lousteau'nun karşısına geçip oturduğu zaman Lucien:

— Ne dükkân, dedi.

Etienne, arabacıya:

— Panorama-Dramatique'e, ama çabuk ol, bir buçuk frank vereceğim.

Gururu okşanmış olan ve Lucien'in karşısında bir üstat tavrı takınan Lousteau:

— Dauriat garip adamdır, dedi, senede bir, bir buçuk milyon franklık kitap satar, hemen hemen edebiyat nazırı gibi bir şeydir. Barbet kadar haristir ama onun harisliği büyük halk kitlelerini hedef tutar. Dauriat usulü erkâna riayet eder, cömerttir, ama kendini beğenmiştir; zekâ ve bilgisine gelince etrafında işittiklerinden ibarettir; dükkânı, sık sık uğranması pek faydalı bir yerdir. Orada zamanın büyük adamlariyle görüşmek mümkündür. Orada, azizim, bir genç, bir saat içinde, on sene kitaplar üstün-

[1] Potemkin, Rus Çariçası İkinci Katerina'nın gözdesi olan bir generaldi. Balzac bu sureţle meshur kadın muharrir Mme de Staël'le Benjamin Constant (1767-1830) arasındaki münasebeti telmih ediyor.

de göz nuru dökmekten fazla şey öğrenir. Orada makaleler üzerinde münakaşalar yapılır, türlü mevzular konuşulur, faydalı olabilecek nüfuzlu veya meşhur şahsiyetlerle ahbap olunur. Bugün muvaffak olmak için tanıdıklara ihtiyaç vardır. Gördüğünüz gibi her şey tesadüflere bağlıdır. En tehlikeli şey kabiliyetli bir insanın bir köşede tek başına kalmasıdır.

Lucien:

— Ama ne küstah adam! dedi.

Etienne:

— Adam! dedi, biz hepimiz Dauriat ile alay ederiz. Ona ihtiyacınız oldu mu tepenize biner; kendisinin, *Journal des Débats*'ya ihtiyacı var, bu sefer de Emile Blondet onu parmağının ucunda çevirir. Ah! edebiyat hayatına atılacak olursanız daha neler göreceksiniz! Ya! size ne demiştim ben?

Lucien:

— Evet, haklısınız, cevabını verdi. Bu dükkânda, sizin programınıza göre tahmin ettiğimden çok daha fazla azap çektim.

— Azap çekmeye ne lüzum var? Bize hayatımıza mal olan şey, uykularımızı feda edip çalışarak beynimizi harabetmiş olan eser; fikir sahalarına yapılan bütün bu yolculuklar, kanımızla yuğurup vücuda getirdiğimiz âbide, tâbilerin nazarında kârlı veya zararlı bir işten ibarettir. Eserinizi satacak veya satamıyacaklardır. Onlar için bütün mesele budur. Bir kitap, onların nazarında tehlikeye sokulan bir sermaye demektir. Kitap ne kadar güzel olursa satılma şansı da o kadar az olur. Her üstün insan halk yığınlarının üstüne çıkar, şu halde muvaffak olması için eserinin

anlaşılıp takdir edilmesine gerekli zamanın geçmesi icabeder. Halbuki hiçbir kitapçı beklemek istemez. Bugünün kitabı yarın satılmalıdır. Bu sistemde, kitapçılar, yüksek bir takdire ancak zamanla kavuşacak olan özlü eserleri reddederler.

Lucien:

— D'Arthez'in hakkı var, diye haykırdı.

Lousteau:

— D'Arthez'i tanıyor musunuz? dedi. Bu çocuk gibi herkesi kendilerine çekebileceklerini sanan o münzevi mütefekkirler kadar tehlikeli bir şey bilmiyorum. İlkin kendimizde hissettiğimiz sonsuz kuvveti pohpohlıyan bir imanla genç muhayyileleri taassuba sevk etmekle, ölümlerinden sonra şöhret kazanacak bu adamlar, hareketin mümkün ve faydalı olduğu bir çağda onların kımıldamalarına mâni oluyorlar. Ben, yanına gelmesini dağa emrettikten sonra: "Sen bana gelmezsen, ben sana giderim!" diyen Muhammed'in sistemine taraftarım.

Mantığın yırtıcı bir şekle büründüğü bu hiciv Mahfil'in telkin ettiği fakirliğe tevekkül sistemiyle Lousteau'nun kendisine izah ettiği icraatçı doktrin arasında Lucien'i tereddüde sevk edecek mahiyette idi. Onun için Angoulême şairi Temple bulvarına kadar ağzını açmadı.

Bugün yerinde bir ev yükselen Panorama-Dramatique, Temple bulvarında, Charlot sokağı karşısında sevimli bir tiyatro salonu idi. Potier'nin halefliğini paylaşmış olan aktörlerden biri, Vignol ile beş sene sonra pek meşhur olan Florine ilk defa orada sahneye çıkmış olmalarına rağmen bu tiyatroda tek bir

muvaffakıyet kazanamadan, iki idare birbirini takib etmişti. Tiyatrolar da insanlar gibi kaderin cilvelerine tâbidirler. Panorama-Dramatique, Ambigu, la Gaieté, la Porte-Saint-Martin ve Boulevard tiyatrolariyle rekabet etmek mevkiinde idi; ama bunların manevralarına, imtiyazlarının mahdutluğuna ve iyi piyeslerden mahrumiyete karşı koyamadı. Muharrirler, yaşıyacağı şüpheli görülen bir tiyatro uğruna mevcut tiyatrolarla aralarını açmak istemediler. Bununla beraber tiyatro idaresi yeni piyese güveniyordu: bazı meşhur imzalarla işbirliği etmiş Du Bruel adında genç bir muharririn bu sefer tek başına yazdığını söylediği bir nevi komik melodramdı. Bu piyes Florine'in ilk rolü için hazırlanmıştı; o zamana kadar la Gaieté tiyatrosunda figüranlık eden ve bir seneden beri küçük rollere çıkarak dikkati üzerine çekmiş olan Florine kenarda kalmıştı; Panorama onu komşusunun elinden almıştı. Bir başka aktris, Coralie de burada ilk rolüne çıkıyordu. İki arkadaş oraya geldikleri zaman Lucien gazetecilerin nüfuz ve itibarına hayrette kalmıştı.

Etienne:

— Mösyö benimle beraberdir, dedi. Adam yerlere kadar eğildi.

Başkontrolör:

— Yer bulmanız pek müşkül olacak, dedi, müdürün odasından başka boş yer kalmadı.

Etienne ile Lucien koridorlarda dolaşıp yol gösterici kızlarla konuşarak bir müddet vakit geçirdiler.

— Salona gidelim, müdürle konuşuruz, bizi loca-

sına alır. Hem sizi, gecenin kahramanına, Florine'e takdim ederim.

Lousteau'nun bir işareti üzerine ön koltukların kapıcısı, küçük bir anahtar aldı ve büyük bir duvardaki bir kapıyı açtı. Lucien arkadaşım takibetti ve aydınlık koridorda, hemen bütün tiyatrolarda, salonla kulisleri birbirine bağlıyan karanlık deliğe girdi. Sonra taşralı şair rutubetli birkaç basamak çıkarak kulise ayağını attı: burada son derece garip bir manzara ile karşılaştı. Dekor direklerinin darlığı, tiyatronun yüksekliği, çengelli merdivenler, yakından bakılınca korkunç görünen dekorlar, yüzleri sıvalı aktörler, bunların acayip ve pek kaba kumaştan yapılmış elbiseleri, ceketleri yağlı çocuklar, sarkan ipler, başında şapkasiyle dolaşan rejisör, oturan figüranlar, asılmış "fond" perdeleri, tulumbacılar, bir araya gelmiş bütün bu gülünç, hazin, pis, korkunç, parlak şeyler Lucien'in tiyatrodaki yerinden gördüklerine o kadar benzemiyordu ki hayreti sonsuz oldu. O sırada *Bertram* isimli hoşça bir melodram bitmek üzereydi. Nodier, Walter Scott ve lord Byron'un son derece beğendikleri Maturin'in bir tragedyasından taklidedilmiş olan bu piyes Paris'te hiç muvaffakıyet kazanmamıştı.

Etienne, Lucien'e dedi ki:

— Bir mahzen kapağından aşağı yuvarlanmak, başınıza bir ormanı devirmek, bir sarayı yıkmak veya bir kulübeye takılmak istemiyorsanız kolumu bırakmayın.

Aktörleri dinliyerek sahneye girmeye hazırlanan bir aktrise:

— Florine locasında mı, elmasım? dedi.

— Evet, şekerim. Hakkımda yazdıkların için teşekkür ederim. Florine buraya girdiği için daha çok makbule geçti.

Lousteau:

— Hadi, rolünün tesirini kaçırma, yavrum dedi. Azimle ileri atıl mükemmel bir: *dur, bedbaht!* de, çünkü iki bin frank hâsılat var.

Lucien, aktrisin kendine çekidüzen vererek onu dehşetten ürpertecek bir şekilde: *dur, bedbaht!* diye haykırdığını hayretle gördü. Artık aynı kadın değildi.

Lousteau'ya:

— Demek tiyatro buymuş, ha! dedi.

— Galeries-de-Bois'daki dükkân gibi ve bir edebiyat gazetesi gibi tam mânasiyle bir imalâthanedir, dedi.

Nathan göründü.

Lousteau sordu:

— Buraya kimin namına geliyorsunuz?

Nathan:

— Daha iyisine intizaren *Gazette*'de küçük tiyatrolardan bahsediyorum.

— O halde bu gece bizimle yemeğe gelin ve Florine'den iyi bahsedin, mukabelede kusur etmeyiz.

Nathan:

— Memnuniyetle, dedi.

— Biliyorsunuz, şimdi Bondy sokağında oturuyor.

Sahneden kulise dönen aktris:

— Yanındaki güzel delikanlı da kim? dedi.

— Ah, şekerim, büyük bir şair, meşhur olacak bir adam. Mösyö Nathan yemeği beraber yiyeceğiniz için size Mösyö Lucien de Rubempré'yi takdim ederim.

Raoul, Lucien'e:

— Güzel bir isim taşıyorsunuz, dedi.

Etienne, yeni ahbabına:

— Lucien, dedi, Mösyö Raoul Nathan.

— Vallahi, Mösyö, iki gün evvel sizi okuyordum, o eseri ve şiir kitabını yazmış olan sizin gibi bir adamın bir gazeteci karşısında bu kadar aşağıdan alacağını aklıma getiremezdim.

Nathan, ince bir gülümseyişle:

— Hele ilk kitabınızı çıkarın da görüşürüz, dedi.

Vernou bu trio'yu görünce:

— Vay, vay, Ültra'larla Liberal'ler demek el sıkışırlarmış, diye haykırdı.

Nathan:

— Sabahları gazetemin kanaatlerini paylaşırım, ama akşamları canımın istediğini düşünürüm, *geceleri bütün muharrirler sarhoşturlar.*

Félicien, Lousteau'ya hitabederek:

— Etienne, dedi, Finot benimle geldi, seni arıyor. Hah... işte.

Finot:

— Bu ne iş! dedi, bir yer bile yok mu?

Aktris ona en tatlı bir şekilde gülümsiyerek:

— Yeriniz daima kalbimizdedir, dedi.

— Vay, Florville'ciğim, demek aşk hastalığından kurtuldun artık. Bir Rus prensi seni kaçırmış diye işittim.

"Dur, bedbaht!" ın aktrisi olan Florville:

— Bugün kadınları kaçıran var mı? Saint-Mandé'de on gün kaldık, prensim müdiriyete bir tazminat ödiyerek işin içinden sıyrıldı. Florville gülerek ilâve etti: Müdür, şimdi çok Rus prensleri gelsin diye dua edecek, ödiyecekleri tazminat masrafsız hâsılat demektir.

Finot onları dinliyen güzel bir köylü kadına sordu:

— Ya sen, küçük, şu kulaklarındaki küpeleri nereden çaldın? Hintli bir prensi mi kafese koydun?

— Hayır, cilâ tüccarı bir İngilizdi, gitti! Florine ile Coralie gibi herkes evlerinde canları sıkılan milyoner tüccarlar bulamaz: Hem onlar da mesut mudurlar ki?

Lousteau:

— Rolünü kaçıracaksın, Florville, dedi, arkadaşının cilâsı başını döndürmüş.

Nathan:

— Muvaffakıyet kazanmak istersen deli gibi: *kurtuldu!* diye bağıracağına, düpedüz gir, rampın yanına kadar git ve Pasta'nın[1] *Tancrède*'de[2] *O! Patria* dediği gibi göğüsten gelen bir sesle: *kurtuldu* de. Kadını iterek: hadi git! diye ilâve etti.

Vernou:

— Geç kaldı, tesirini kaçırdı, dedi.

Lousteau sordu:

— Ne yaptı? Sahne alkıştan inliyor.

Cilâdan dul kalan aktris:

---

1 İtalyan opera muganniyesi (1798-1865).
2 Rossini'nin operası.

— Diz çökerken seyircilere göğsünü gösterdi, dedi, büyük serveti odur.

Finot, Etienne'e:

— Müdür bize locasını veriyor, dedi.

Lousteau o zaman Lucien'i tiyatronun arkasındaki dolambaçlı kulisler, koridorlar ve merdivenlerden üçüncü katta küçük bir odaya kadar götürdü, Nathan'la Félicien Vernou da onları takibetmişti.

Florine:

— Bonjur veya bonsuvar, baylar dedi. Bir köşede oturan şişman ve bodur bir adama dönerek:

— Mösyö, dedi, bu baylar mukadderatım hakkında hüküm verecekler, istikbalim ellerindedir. Fakat ümidediyorum ki, yarın sabah masamızın altında olacaklardır, şayet Mösyö Lousteau bir şey unutmadı ise...

Etienne:

— Ne diyorsunuz, dedi, *Débats*'nın Blondet'si de gelecek, hakiki Blondet, Blondet'nin ta kendisi, Blondet canım...

Kız boynuna sarılarak:

— Ah, Lousteau'cuğum, seni kucaklamalıyım, dedi.

Bu tezahürat karşısında, şişman adam, Matifat ciddî bir tavır takındı. On altı yaşında iken Florine zayıftı. Vaitlerle dolu bir gül goncasını andıran güzelliği ancak eskizleri tablolara tercih eden sanatkârların hoşuna gidebilirdi. Bu sevimli aktrisin çizgilerinde kendisine has olan o incelik vardı, ve o sıralarda Goethe'nin Mignon'una benzerdi. Lombards sokağının zengin ıtriyat ve ilâç tüccarı Matifat, bulvar ti-

yatrolarından küçük bir aktrisin fazla masraflı olmıyacağını düşünmüştü; fakat on bir ay içinde Florine ona altmış bin Franka mal olmuştu. Duvarlarına güzel bir kâğıt kaplanmış, bir endam aynası, bir sedir, iki iskemle, bir halı bir şömine ile süslü ve dolaplarla dolu bu on ayak karelik odacığın bir köşesine bir taş parçası gibi oturtulmuş bu adam Lucien'in son derece garibine gitti. Bir hizmetçi kız Florine'i İspanyol kadını kılığına sokmakla meşguldü. Florine'in İspanyol kontesi rolünü oynadığı bu piyes karmakarışık bir şeydi.

Nathan, Félicien'e:

— Bu kadın beş seneye kalmaz Paris'in en güzel aktrisi olacak, dedi.

Florine, üç gazeteciye döndü:

— Ah! ne olursunuz, sevgili mösyöler, yarın beni kollayın: Evvelâ bu gece sizin için arabalar ayırttım, çünkü sizi zilzurna sarhoş edip öyle göndereceğim, Matifat bir şaraplar aldı, ah. XVIII. Louis'ye lâyık şaraplar, hem Prusya elçisinin aşçısını da tuttu.

Nathan:

— Zaten mösyöyü gördükten sonra muhteşem bir şeyler bekliyoruz, dedi.

Florine:

— Paris'in en tehlikeli insanları karşısında olduğunu biliyor, merak etmeyin, dedi.

Matifat, Lucien'e endişeli bir tavırla baktı, çünkü bu gencin eşsiz güzelliği kıskançlığını tahrik etmişti.

Florine, Lucien'in farkına vararak:

— Fakat tanımadığım biri var, dedi. Floransa'dan Belvederé Apollon'unu[1] hanginiz getirdiniz? Mösyö Girodet'nin mankenlerinden biri kadar sevimli.

Lousteau:

— Matmazel, dedi, size takdim etmeyi unuttum: Mösyö taşralı bir şairdir. Bu gece o kadar güzelsiniz ki nezaket kaidelerini düşünemiyor insan.

Florine sordu:

— Zengin mi ki şiirle uğraşıyor?

Lucien:

— Yakup peygamber kadar fakir, dedi.

Aktris atıldı:

— Bizler için biçilmiş kaftan!

Piyesin muharriri Du Bruel; memur, emlâk sahibi ve borsa simsarı kırması redingotlu, ufak tefek, incerek bir genç birdenbire içeri girdi.

— Florine, şekerim, rolünüzü iyi biliyorsunuz değil mi? Aman unutayım demeyin. İkinci perdedeki sahneye itina edin, acı olsun, incelik gösterin! *Sizi sevmiyorum*'u evvelce kararlaştırdığımız şekilde söyleyin.

Matifat, Florine'e:

— İçinde böyle sözler olan rolleri ne demeye kabul edersiniz? dedi.

İlâç tüccarının bu düşüncesi umumi bir kahkaha ile karşılandı.

---

1 Apollon'un güzelliğiyle meşhur bir heykeli.

Florine:

— Size ne bundan, dedi, size söylemiyorum ya o lâfı, koca ahmak? Muharrirlere bakarak: — Bu budalaca lâfları çok hoşuma gider. Namussuzum, bu çeşit lâflarından her birine para verirdim ama iflâs etmekten korkarım.

İlâç tüccarı:

— Öyle ama, bunu söylerken tıpkı rolünüzü prova ederken yaptığınız gibi yüzüme bakıyorsunuz, bu bakış beni korkutuyor, dedi.

Kız:

— Pekâlâ, öyleyse, ben de Lousteau'cuğuma bakarım, cevabını verdi.

Koridorlarda bir çan sesi duyuldu.

Florine:

— Hadi gidin, dedi, bırakın da rolümü tekrar okuyayım ve anlamaya çalışayım.

Lucien'le Lousteau en sonra çıktılar. Lousteau, Florine'in omuzlarını öptü, Lucien, aktrisin şöyle dediğini işitti: "Bu gece imkânı yok. Bu koca budala köye gittiğini söylemiş karısına."

Etienne, Lucien'e:

— Nasıl, hoş kız mı? dedi.

— İyi ama, dostum, şu Matifat... diye söylendi.

Lousteau:

— Ah! çocuğum, siz Paris hayatı hakkında daha bir şey bilmiyorsunuz, cevabını verdi. Bazı zaruretler vardır ki katlanmak icabeder! Farz edin ki evli bir kadın seviyorsunuz, işte bu kadar. İnsan tesellisini buluyor.

Etienne'le Lucien, zemin katta sahne önündeki localardan birine girdiler ve orada tiyatro müdürü ile Finot'yu buldular. Matifat tam karşıya raslıyan locada, Camusot isminde, Coralie'yi himaye eden bir ipekli tüccariyle beraberdi ve onun kaynatası olan bir ihtiyarcık da yanındaydı. Bu üç burjuva, heyecan ve telâşından endişe duydukları parter seyircilerine bakarak el dürbünlerinin camlarını temizliyorlardı. Localarda ilk temsillere mahsus acayip seyirciler göze çarpıyordu: gazetecilerle metresleri, kapatma kadınlarla âşıkları, ilk temsillere düşkün bazı tiyatro tiryakileri, bu çeşit heyecanları seven kibarlar. Bir ön locada Du Bruel'i bir bankaya memur olarak yerleştiren ve vodvil muharririne bir sinekür maaşı bağlattıran umum müdürle ailesi vardı. Lucien akşam yemeğinden beri hayretten hayrete düşüyordu. İki aydan beri gözlerine o kadar fakir, o kadar bomboş görünen, Lousteau'nun odasında o kadar korkunç olan, Galéries-de-Bois'da o kadar mütevazı, aynı zamanda küstah olan edebiyat hayatı, şimdi de garip ihtişamlara ve görülmemiş manzaralara bürünüyordu. Bu yüksekle alçağın, vicdana tâvizler, üstünlükler ve aşağılıklar, ihanetler ve hazlar, büyüklüklerle küçüklükler halitası, görülmemiş bir şeyi seyreden bir adam gibi onu şaşkına çevirmişti.

Finot, müdüre:

— Du Bruel'in piyesinden para kazanacağınızı sanıyor musunuz? dedi.

— Piyes, Du Bruel'in Beaumarchais'yi taklidettiği bir macera piyesidir. Bulvar seyircileri bu tarzı sevmez, heyecanlarla sarsılmak isterler. İncelik ve

nükte burada takdir edilmez. Bu gece her şey Florine'le Coralie'ye bağlıdır, ikisi de caziptir, güzeldir. Bu iki kızın etekleri çok kısadır, bir İspanyol dansı yapıyorlar, seyircileri teshir edebilirler. Bu temsil bir zar oyunudur. Gazeteler bir iki iyi yazı yazarlarsa, piyes tuttuğu takdirde, beş yüz bin frank kazanabilirim.

— Tamam, anlıyorum, bu sadece bir medh ü sena muvaffakıyeti olacak.

— Komşu üç tiyatronun hazırladığı bir suikast var, ne yapsak oyun ıslıklanacak; ama ben bu kötü oyunu bozacak tedbirler aldım. Bana karşı gönderilen şakşakçılara daha fazla para verdim, ıslıklarını beceriksizce çalacaklar. Şu karşıdaki üç tüccar da Coralie ile Florine'in muvaffak olmalarını temin için her biri yüz bilet alarak şakşakçıları kapı dışarı edebilecek tanıdıklara verdiler. İki defa para alan bu adamlar buna karşı koymıyacaklardır, ve bu hareket seyirciler üzerinde iyi bir tesir yapar.

Finot şaşmıştı:

— İki yüz bilet, ne kıymetli adamlar bunlar!

— Evet, Florine ve Coralie kadar zengin âşıklar bulan iki güzel aktrisim daha olsa işin içinden çıkardım.

İki saatten beri, Lucien'in gözleri önünde, her şey para ile halledilliyordu. Tiyatroda olduğu gibi kitapçıda, kitapçıda olduğu gibi gazetede, sanat ve şerefi kaale alan yoktu. Para denen kocaman rakkasın vuruşları, birer çekiç gibi kafasına ve kalbine indiğini duyuyordu. Orkestra uvertürü çalarken, parterin alkış ve ıslıkları yanında David'in matbaasında, onunla birlikte sa-

natın harikalarını, dehanın asîl zaferlerini, beyaz kanadlı şöhreti gördükleri o sâf ve sakin şiir sahnelerini düşünüyordu. Mahfilde geçen geceleri hatırlarken şairin gözlerinde bir damla yaş parladı.

Etienne Lousteau:

— Neniz var? dedi.

— Şiiri bir bataklığın içinde görüyorum.

— Ah, azizim, hâlâ boş hayallerden kurtaramıyorsunuz kendinizi.

— Aktrislerin gazetecilere, bizim kitapçılara tahammül ettiğimiz gibi böyle yerlerde sürünerek o şişko Matifat'lara ve Camusot'lara katlanmak şart mı?

Etienne ona Finot'yu göstererek:

— Yavrum, dedi, şu hantal oğlanı görüyorsunuz, ne zekidir, ne de istidadı vardır, ama haristir, ne olursa olsun zengin olmaya azmetmiştir, iş hususunda da beceriklidir, gördün ya, Dauriat'nın dükkânında bana iyilik ediyormuş gibi davranarak paramın yüzde kırkını aldı; ya işte bu adam öyle mektuplar alır ki yeni yetişen ne dehalar onun karşısında yüz frank için dize gelirler.

Lucien, yazı işleri odasındaki masanın yeşil örtüsü üzerine bırakılan resmin altındaki *"Finot, hani benim yüz frankım?"* yazısını hatırladı ve bir iğrenme hissi kalbini burktu.

— Ölmek evlâdır, dedi.

Etienne:

— Yaşamak evlâdır, cevabını verdi. Perde açıldığı zaman, müdür çıktı ve bazı emirler vermek için kulislere gitti.

Finot, o zaman Etienne'e:

— Azizim, dedi, Dauriat söz verdi, haftalık gazetenin üçte bir hissesi benim. Müdür ve yazı işleri müdürü olmak şartiyle peşin para otuz bin frank vermeyi taahhüdettim. Mükemmel bir iş bu. Blondet'den öğrendiğime göre basını tahdidedici kânunlar hazırlanıyormuş, yalnız mevcut gazeteler çıkabilecekmiş. Altı ay sonra, yeni bir gazeteye girişmek için adamın bir milyon frankı olması lâzım gelecek. Onun için on, bin franktan fazla param olmadığı halde işe giriştim. Dinle beni. Hissemin yarısını, yani altıda biri, Matifat'ya otuz bin franka satabilirsen, küçük gazetemin yazı işleri müdürlüğünü ayda iki yüz elli frank maaşla sana veririm. Benim adıma sen iş göreceksin. Yazı işlerini gene ben idare etmek, bütün menfaatlerimi muhafaza etmek istiyorum ama bir yandan da sanki burada bir alâkam yokmuş gibi görünmeliyim. Bütün makaleler sana sütunu beş franktan ödenecek; bu suretle üç frank ödiyerek, ve bedava yazılardan faydalanarak günde on beş franklık bir varidat fazlası temin edebilirsin, bu da ayda dört yüz elli frank eder. Yalnız gazetemde kendi istediğim gibi adamlara ve işlere hücum veya bunları müdafaa ettirmek gene benim elimde olacak, ama siyasetine zarar vermiyecek kinlerini, dostluklarını tatmin etmene de ses çıkarmam. Belki hükümet taraftarı olurum, yahut da ültra, henüz bilmiyorum; ama liberallerle olan münasebetlerimi el altından yürütmek istiyorum. Gazetede meclislere ait sütunumu da belki sana devrederim, herhalde bu sütunu muhafaza etmem mümkün olmaz. Bu tavassut işinde Florine'i kullan ve ilâç

tüccarını iyice sıkıştırmasını söyle: parayı veremiyecek olursam vazgeçmek için ancak kırk sekiz saatim var. Dauriat öteki üçte bir hisseyi matbaacısı ile kâğıtçısına sattı. Kendi hissesi ona bedava kalıyor, üstelik de on bin frank kazanıyor, çünkü gazetenin bütün mülkiyeti ona elli bin franga mal oldu, fakat bir seneye kalmaz, mecmua saraya iki yüz bin franga satılabilir, şayet iddia edildiği gibi gazetelerin amortismanını üzerine almak akıllılığını gösterirse.

Lousteau:

— Talihli adamsın dedi.

— Benim çektiğim sefaleti çekmiş olsaydın bu lâfı söylemezdin. Ama bu zamanda devasız bir derdim var. Hâlâ Coq sokağında şapkalar satan bir şapkacının oğluyum. Büyük mevkilere erişebilmem ancak bir ihtilâlle mümkün olur; böyle bir içtimai sarsıntı olmazsa milyoner olmam icabeder. Bilmem ama bu ikisinden ihtilâl bana daha kolay gibi geliyor. Arkadaşının ismini taşısaydım işim işti. Sus, işte müdür.

Finot kalkarak:

— Allaha ısmarladık, dedi, operaya gidiyorum, yarın belki de düello etmem icabedecek: âşıkları general olan iki dansöz aleyhinde müthiş bir yazı yazdım ve F imzasını attım. Operaya var kuvvetimle yükleniyorum.

Müdür:

— Yok canım? dedi.

Finot cevap verdi:

— Evet, herkes bana karşı cimrilik ediyor. Kimi localarımı vermemiye kalkıyor, kimi elli abone almaya yanaşmıyor. Operaya ültimatomu verdim: şimdi

ayda yüz abonman ve dört loca istiyorum. Kabul ederlerse gazetemin dağıtılan sekiz yüz ve ödenen bin abonesi olacak. Daha iki yüz abone bulmanın yolunu bilirim: ocak ayında bin iki yüzü bulacağız.

Müdür:

— Bizi iflâs ettireceksiniz, dedi.

— On aboneniz sizi batırdı, değil mi? *Constitutionnel*'de sizin için iki güzel makale yazdırdım.

Müdür:

— Yok canım, sizden şikâyetçi değilim, dedi.

Lousteau devam etti:

— Yarın akşama görüşürüz, Lousteau Théâtre-Français'de bana cevabını verirsin, orada bir ilk temsil var, yazıyı ben yazamıyacağım için gazeteden benim locamı alırsın. Seni tercih ediyorum: benim için çok yoruldun: sana minnettarım. Félicien Vernou gazetenin üçte bir hissesine mukabil bir sene müddetle aylık almamayı, üstelik yirmi bin frank vermeyi teklif ediyor; ama ben gazetemin tek sahibi kalmak niyetindeyim. Allaha ısmarladık.

Lucien, Lousteau'ya:

— Adının Finot[1] olması boşuna değil, dedi.

Etienne, locanın kapısını kapıyan becerikli adamın işitip işitmediğine aldırmadan:

— Oo! Çok yol alacak bir hayduttur, dedi.

Müdür:

— O mu?.. dedi. Milyoner olacak, herkes tarafından sayılacak, kimbilir belki dostları da olur.

Lucien, kendilerine göz kırpan Florine'i göstererek:

---

[1] Finot, kurnaz, açıkgöz gibi bir mânaya gelir...

— Aman Yarabbi! dedi. Ne çirkef yatağı! Bu kadar hoş bir kızı böyle bir pazarlığa sokacaksınız, demek.

Lousteau:

— Hem muvaffak da olacak, dedi. Bu canım kızların ne sadık, ne zeki mahlûklar olduğunu bilmiyorsunuz.

Müdür devam ederek:

— Bunlar sevdikleri zaman sevgilerinin genişliğiyle, sonsuzluğiyle bütün günahlarının kefaretini öder, bütün ayıplarını örterler. Bir aktrisin sevdası, etrafındakilerle şiddetli bir tezat teşkil ettiği için göze daha da güzel görünür.

Lousteau:

— Çamurlar içinde en mağrur tacı süslemeye lâyık bir elmas bulmak gibi bir şey, dedi.

Müdür:

— Ama Coralie'nin bir dalgınlığı var, dedi. Arkadaşımız farkına varmadan onu kendine âşık etti. Oyununu berbadedecek; aklı rolünde değil, işte ikidir suflörü işitmiyor.

Lucien'e:

— Mösyö, rica ederim, şu köşeye geçin, dedi. Coralie size âşık olduysa gidip ona gittiğinizi söyliyeceğim.

Lousteau:

— Yok, yok! dedi, mösyönün supeye kalacağını, ona her istediğini yapabileceğini söyleyin, bakın nasıl matmazel Mars[1] gibi oynar.

---

[1] Théâtre-Français'nin meşhur aktrisi (1779-1847).

Müdür gitti.

Lucien, Etienne'e:

— Dostum, dedi, nasıl olur! Finot'nun o fiyata aldığı bir şeyin yarısı için matmazel Florine'e ilâç tüccarından otuz bin frank istetirken hiç vicdan azabı duymıyacak mısınız?

Lousteau, Lucien'in muhakemesini bitirmesine vakit bırakmadan:

— Hangi memlekette yaşıyorsunuz, yavrucağızım? Bu ilâç tüccarı bir insan değil, aşkın getirdiği bir para kasasıdır.

— Ya vicdanınız?

— Vicdan, azizim, herkesin komşusunu döğmek için aldığı fakat asla kendine karşı kullanmadığı bastonlara benzer. Amma da adamsınız yahu! Talih yardım ediyor, benim iki sene beklediğim şeylere bir gün içinde kavuşuyorsunuz da yollarını münakaşa etmeye mi kalkıyorsunuz? Nasıl! Halbuki siz zeki bir adama benziyorsunuz, şu yaşadığınız dünyada fikir maceraperestlerinin sahibolmaları gereken fikir istiklâline erişeceksiniz de hâlâ yumurtasını oburcasına yediği için kendini günahkâr sayan rahibelerin vehimlerine mi kapılacaksınız?.. Florine muvaffak olursa ben neşriyat müdürü olacağım, iki yüz elli frank sabit gelirim olacak, büyük tiyatroların tenkidlerini kendim yazarım, Vernou'ya vodvil tiyatrolarını bırakırım, siz de bütün bulvar tiyatrolarında benim yerimi alarak özengiye ayağınızı atarsınız. O zaman sütun başına üç frank alırsınız ve günde bir sütun yazarsınız; ayda otuz eder ki size doksan frank

temin eder; Barbet'ye altmış franklık kitap satarsınız, sonra tiyatrolarınızdan ayda onar bilet, yani topyekûn kırk bilet istiyebilirsiniz ki bunları da tiyatroların Barbet'sine kırk franka satarsınız, onu size tanıtırım. Böylece ayda iki yüz frank kazanırsınız. Fino'nun gözüne girecek şeyler yapar, yeni haftalık gazetesine yüz franklık bir makale kabul ettirirsiniz, şayet yüksek bir kabiliyet gösterebilirseniz tabiî, çünkü orada yazılar imzalı çıkar ve gazetede olduğu gibi çırpıştırmaya gelmez. Bu suretle ayda yüz écu'nüz olur. Azizim, şu zavallı d'Arthez gibi kabiliyetli insanlar vardır ki her gün akşam yemeklerini Flicoteau'da yerler, yüz écu kazanmak için on sene beklemeleri icabeder. Siz kaleminizle senede dört bin frank kazanacaksınız, kitapçılar için yazarsanız oradan gelecek varidat da cabası. Halbuki bir kaymakamın senelik maaşı bin écu'den ibarettir ve kazasında da pek de eğlenceli bir hayat geçirmez. Size beş para vermeden tiyatrolara gitmek zevkinden bahsetmiyorum, çünkü bu zevk çabucak bir yorgunluk halini alacaktır; dört tiyatronun kulislerine girmek hakkını elde edeceksiniz. Bir iki ay sert ve nükteli yazılar yazın, her taraftan davetler yağacak, aktrislerin partilerine çağırılacaksınız; âşıkları etrafınızda pervane olacaklar; ancak cebinizde bir buçuk franktan fazla para olmadığı ve yemeğe davetli bulunmadığınız zamanlar Flicoteaux'da yiyeceksiniz yemeğinizi. Saat beşte Luxembourg bahçesinde nereye başvuracağınızı bilemiyordunuz, halbuki şimdi Fransa'da halk efkârını yuğuran yüz imtiyazlıdan biri olmak üzeresiniz. Muvaffak olursak, üç güne kadar, günde üç taneden

yerinde yerleştirilmiş otuz nükteyle, bir adama dünyayı zehredebilirsiniz; mükemmel bir piyesin tutmasına mâni olabilir ve bütün Paris'i kötü bir piyese koşturabilirsiniz. Dauriat, *Papatyalar*'ı bedavaya basmayı kabul etmezse, kuzu kuzucuk evinize gelip sizden aynı kitabı iki bin franka almaya mecbur edebilirsiniz. Kabiliyetiniz olsun, üç ayrı gazetede Dauriat'nın spekülâsyonlarından bazılarını veya güvendiği bir kitabı iflâs ettirebilecek üç makale yazın, onun tavan arasındaki odanıza tırmanarak karşınızda fino gibi durduğunu göreceksiniz. Romanınıza gelince, şu anda, az çok nezaketle hepsi sizi kapı dışarı edecek olan tâbîler kapınızda sıra bekliyecekler ve Dogueau babanın dört yüz frank kıymet takdir ettiği romanınız dört bin franka kadar yükseltilecektir! İşte gazeteciliğin kârları. Onun için bütün türedilerin gazetelere yaklaşmalarına mâni oluruz; gazetelere girmek için büyük bir kabiliyetten başka hudutsuz bir talihe de ihtiyaç vardır. Bir de kalkmış talihinize karşı mızıkçılık ediyorsunuz!.. Bakın, bugün Flicoteaux'da raslaşmamış olsaydık, daha üç sene sıranızı bekler veya d'Arthez gibi bir tavan arasında açlıktan ölürsünüz. D'Arthez, Bayle gibi bilgili ve Rousseau gibi büyük muharrir oluncıya kadar biz servet sahibi olacağız, onun serveti ve şöhreti de bizim elimizde olacak. Finot mebus ve büyük bir gazetenin sahibi olacak; biz de ne olmak istemişsek o olacağız: ya âyan âzası, yahut da borç yüzünden Saint-Pélagie'de mahpus.

Lucien, şahidolduğu sahneyi hatırlıyarak:

— Finot da gazetesini, kendisine en fazla para

veren nazırlara satacak, nasıl ki matmazel Virginie'nin aleyhinde bulunarak madam Bastienne'i methediyor. Ve onun yaptığı şapkaların gazetenin daha önce methettiklerinden üstün olduğunu ispat ederek gazetesini madam Bastienne'e satıyor.

Lousteau sert bir tavırla:

— Siz budalanın birisiniz, dostum, dedi. Finot, üç sene evvel, çizmelerinin koncuna basarak yürür, on sekiz meteliğe Tabar'da yemek yer, on franga bir broşür çırpıştırır ve elbisesi, Hazreti Maryem'in gebeliği kadar akıl ermez bir sırla sırtında dururdu. Finot bugün yüz bin frank kıymet biçilen bir gazetenin tek başına sahibidir; parası ödenen ve gönderilmiyen aboneler, hakiki aboneler, ve amcası tarafından tahsil edilen bilvasıta gelirler sayesinde senede yirmi bin frank kazanır; her gün en muhteşem ziyafetlerde bulunur, bir aydan beri hususi arabası var; işte yarın da altıda bir hissesine bedavadan sahibi olduğu haftalık bir gazetenin başına geçecek, ayda beş yüz frank aylık alacak, buna bedava elde edeceği ve ortaklarına ödeteceği yazılardan da bin franklık bir gelir ilâve edecektir. En başta siz, Finot size sahife başına elli frank vermeye razı olursa ona seve seve bedavadan üç makale vereceksiniz. Siz de bir gün onun yerinde olursanız Finot'ya hak verirsiniz. İnsanlar ancak aynı mevkide olanlar tarafından muhakeme edilebilirler. Mevki icabı kinlere körükörüne itaat ederseniz, Finot size "Hücum et!" dediği zaman hücum edip "Methet!" dediği zaman methederseniz büyük bir istikbale namzet olmaz mısınız? Birinden alınacak bir hıncınız olduğu zaman, bana "Lousteau, yok edelim

bu herifi!" diyerek her sabah gazetemize koyacağınız bir fıkracık ile dostunuzu veya düşmanınızı yere vuracaksınız. Haftalık gazetede büyük bir makale ile kurbanınızı bir kere daha öldüreceksiniz. Mesele sizin için çok mühimse, sözünüzden dışarı çıkamıyacak olan Finot, on on iki bin abonesi olan büyük bir gazetede son bir darbe indirmenize müsaade edecektir.

Gözleri kamaşan Lucien:

— Demek Florine'in ilâç tüccarını bu işe razı edeceğini sanıyorsunuz? dedi.

— Elbette, işte perde arası, gidip ona iki kelime çıtlatayım, bu iş bu gece halledilecek. Bir kere benden ders aldı mı Florine benim aklımı da kendi aklına katacaktır.

— Florine'e ağzı açık hayran olan şu adamcağıza bakıyorum da, otuz bin frankını tırtıklıyacaklarını aklına bile getirmiyor!..

Lousteau:

— Buyurun işte bir saçma daha! Sanki herifi soyan mı var? diye haykırdı. Fakat dostum, hükümet gazeteyi satın alırsa, altı ay sonra ilâç tüccarı otuz bin franka mukabil belki de elli bin frank alacak. Hem Matifat gazeteyi değil, Florine'in menfaatini düşünecektir. Matifat ile Camusot'nun (çünkü bunlar işi aralarında taksim edeceklerdir) bir mecmua sahibi oldukları öğrenilince bütün gazetelerde Florine'le Coralie hakkında lehte yazılar çıkacaktır. Florine meşhur olacak, belki de başka bir tiyatroda on iki bin franklık bir angajman bulacak. Sonra Matifat her ay gazetecilere ziyafetlere ve hediyelere sarf ettiği bin

frankı tasarruf edecek. Siz ne insanları tanıyorsunuz, ne de ticari işlerden haberiniz var.

Lucien:

— Zavallı adam, dedi, hoş bir gece geçireceğini sanıyor.

Florine'in âşıkı:

— Hem Finot'dan altıda bir hisseyi aldığına dair mukaveleyi Florine'e gösterinceye kadar kız ona bir dakika rahat vermiyecek. Ertesi gün de ben yazı işleri müdürü olacağım. Ve ayda bin frank kazanacağım. Nihayet sefaletten kurtuluyorum, diye haykırdı.

Lousteau çıktı ve Lucien'i şaşkın bir halde bıraktı, bir düşünceler gayyasına dalmış, şu bildiğimiz âlemin yükseklerinde uçuyordu... Galeries-de-Bois'da kitapçılığın içyüzünü ve şöhretin nasıl imal edildiğini gördükten, tiyatronun kulisleri arasında dolaştıktan sonra, şair, şimdi de vicdanların içyüzünü, Paris hayatının entrikalarını, her şeyin mekanizmasını görüyordu. Florine'e sahnede hayran olarak Lousteau'nun saadetini kıskanmıştı. Şimdiden, bir an için Matifat'yı unutmuştu. Bir müddet, belki beş dakika bu vaziyette kaldı. Bu bir ebediyet oldu. Yeşil köşeli kırmızı çoraplariyle bütün bir tiyatro halkını heyecana getirecek şekilde süsledikleri bacaklarını gösteren kısa etekli, açık saçık pilileriyle göz alıcı eteklikler giyinmiş, kar gibi göğüsleri, allıkların bir kat daha belirttiği baygın gözleriyle o aktrisleri seyrederken nasıl arzular içinde kıvranıyorsa ateşli düşünceler de ruhunu tutuşturuyordu. Bir su baskınında birleşmek istiyen iki su kütlesi gibi içinde iki fesat birbirine mu-

vazi olarak yürüyor, locanın köşesinde dirseğine dayanarak oturan şairi kemiriyordu, orada, kolu loca kenarının kırmızı kadifesine yaslı, eli aşağı sarkmış gözleri perdeye dikili, çalışmakla geçen meçhul, yeknesak ömrünün karanlık gecesinden sonra bir donanma şenliği gibi geldiği için şimşekler ve bulutlarla karışık bu hayat onu daha çok büyülüyordu. Birdenbire tiyatronun perdesini delerek bir bakışın sevdalı ışığı, Lucien'in dikkatsiz gözleri üzerinde parıldadı. Uyuşukluğundan sıyrılan şair, Coralie'nin gözünü tanıdı ve içinin tutuştuğunu hissetti: başını eğdi ve o sırada karşı locaya giren Camusot'yu gördü. Bu heveskâr, Bourdonnais sokağında dükkânı olan şişko bir ipekli tüccarı, ticaret mahkemesinde yargıç, dört çocuk babası, ikinci defa evlenmiş, seksen bin frank geliri olan fakat elli altı yaşında, başında kır saçlardan âdeta bir takke taşıyan, elinde kalanın zevkini çıkarmaya bakan ve ticaretin bin bir zehrini yuttuktan sonra şöyle bir eyyâm sürmeden gözlerini kapamak istemiyen mürai tavırlı bir adamcağızdı. O taze tereyağı rengindeki alnının, rahip yanaklarını andıran taravetli yanaklarının fazla bir sefahate pek tahammülü yok gibi görünüyordu: Camusot'nun karısı yanında değildi ve Coralie'nin delicesine alkışlandığını işitiyordu. Coralie, bu zengin adamın tek iftihar vesilesiydi, ona karşı bir eski zaman beyi gibi hovarda davranıyordu. Şu anda aktrisin muvaffakıyetinde yarı yarıya kendi payı olduğuna inanıyordu ve bu uğurda çok para harcadığı için inanmakta haklıydı. Camusot'nun kaynatası, yanında olduğu için bu şekilde hareketine kimse bir şey diyemezdi. Saçları pud-

ralı, gözleri cin gibi, ama yine de efendiden olan ufak tefek bir ihtiyardı bu adam. Lucien'in tiksintisi yine depreşti, bir sene madam de Bargeton'a karşı duymuş olduğu temiz, coşkun aşkı hatırladı. Derhal şair aşkı kanadlarını gerdi: Angoulême'in büyük adamını bin bir hâtıra mavimtırak ufuklariyle sardı, Lucien hulyalara daldı. Perde açıldı. Coralie ile Florine sahnedeydiler.

Coralie piyesten bir cümleyi söylerken Florine alçak sesle ona dedi ki:

— Şekerim, seninki fena halde vuruldu sana.

Lucien gülmekten kendini alamadı. Paris'in en hoş ve en sıcakkanlı aktrislerinden biri, kendilerine çok benzediği ve kaderi de benziyecek olan madam Perrin'le matmazel Fleuriet'nin rakibi olan bu kadın, her istedikleri erkeği cezbetmesini bilen yosmaların timsaliydi. Coralie, Yahudi yüzünün, nar gibi kırmızı ağızlı, bir kadehin kenarı gibi ince çeneli, sarımtırak fildişi rengindeki o uzun yüzlerin en mükemmel bir nümunesiydi. Kara kehribar gözbebeklerinin tutuşturduğu gözkapaklarının, kıvrık kirpiklerinin içinde çöl ateşinin pırıldadığı baygın bakışlar tahmin ediliyordu. Zeytuni bir halka ile çevrelenmiş gölgeli gözleri üstünde gür keman kaşlar görülüyordu. Işıkları cilâlı bir zemin gibi aksettiren iki abanoz sargının taçlandırdığı esmer bir alnın üstünde deha olduğuna ihtimal verilebilecek muhteşem bir dimağı vardı. Ama birçok aktrisler gibi, kulislere has alaycılığına rağmen ince bir zekâdan mahrum olan, aşk işlerindeki tecrübesine rağmen tahsilsiz olan Coralie'de hislerin zekâsından ve sevdalı kadınların iyiliğinden baş-

ka bir şey yoktu. Hem o yuvarlak ve pürüzsüz kolları, iğ gibi yontulmuş parmakları, yaldızlı omuzları, Ezgiler Ezgisi'nin terennüm ettiği bir göğüs, hareketli ve eğik bir boyun, kırmızı ipek çoraplar giymiş hayran olunacak zarafetteki bacaklariyle gözleri kamaştırırken insan mânevi taraflarını düşünebilir miydi? Gerçekten Şarklı bir şiirin bu güzelliklerini bizim tiyatrolarımızda âdet olan şekliyle İspanyol kıyafeti büsbütün belirtiyordu. Bütün gözlerin, etekliğinin sımsıkı sardığı bele takıldığı ve eteklere şehvetli kıvrımlar veren Endülüs kadınlarına has kalçalarım övdüğü salonda herkes Coralie'ye hayrandı. Bir an geldi ki Lucien, bu kadının sırf kendi için oynadığını, Camusot'yu zerre kadar umursamadığını görünce, şehevi aşkı sâf aşka, zevkı arzuya tercih etti ve şeytan aklına kötü kötü şeyler getirdi. "Ziyafetler, şaraplar, maddenin zevkleri içinde yüzen aşktan hiç haberim yok. Fiilden ziyade fikren yaşadım. Her şeyi tasvir etmek istiyen bir adam her şeyi bilmelidir. İşte ilk muhte şem ziyafetim, acayip insanlarla ilk sefahatim, geçen asrın büyük beylerinin âdi kadınlarla yaşıyarak can attıkları o meşhur hazları ne diye bir kere tatmıyayım. Hakiki aşkın güzel ülkelerini nakletmek için de orta, aktrislerle yosmaların sevda inceliklerini, çeşitlerini, coşkunluklarını, olgunluklarını öğrenmek icabetmez mi? Bunlar, aslını ararsanız, arzuların şiiri değil midir? İki ay evveline kadar bu kadınları yanına yaklaşılmaz ejderlerin koruduğu tanrıçalar gibi görüyordum; işte onlardan biri ki güzelliği bana Lousteau'ya haset ettiren Florine'i gölgede bırakıyor; en büyük adamlar bu kadınların bir gecesine bir ser-

vet feda ederlerken onun bu hevesinden ne diye faydalanmamalı? Elçiler, bu gayyalara ayak attıkları zaman ne dünü, ne yarını düşünüyorlar. Prenslerden daha ince düşünmeye kalkarsam ahmaklık etmiş olurum, bahusus ki henüz kimseyi sevmiyorum!"

Lucien artık Camusot'yu düşünmüyordu. Lousteau'ya en iğrenç bir paylaşmaya karşı en derin bir tiksintisini gösterdikten sonra, kendisi de aynı çukura düşüyor, ihtiras müraiiliğinin tesiri altında bir arzular selinde yüzüyordu.

Lousteau içeri girince:

— Coralie sizin için deli oluyor, dedi. Eski Yunanın en meşhur heykelleri ayarında olan güzelliğiniz kulislerde görülmemiş tahribata sebeboluyor. Bahtiyarsınız, dostum, henüz on sekiz yaşında olan Coralie, bugün yarın güzelliği yüzünden senede altmış bin franklık bir irada sahibolacak. Hâlâ çok uslu akıllıdır. Üç sene önce annesi tarafından altmış bin franka satılan kızcağız şimdiye kadar sade dert ve üzüntü gördü ve saadeti arıyor. Ne yapacağını bilemediği için tiyatroya girdi, ilk alıcısı de Marsay'den nefret ediyordu; o züppeler kıralı çok geçmeden kendisini yüzüstü bırakıp da zincirlerinden azadedince, hiç sevmediği şu tonton Camusot'yu buldu; ama adamcağızına bir baba şefkati gösteriyor, Coralie de ona katlanıyor ve sevilmesine ses çıkarmıyor. Kaç defa en parlak teklifleri reddetti, kendisine eziyet etmiyen Camusot'suna bağlı kalıyor. Demek ki ilk sevdiği erkek sizsiniz. Ah! Sizi görünce kalbinden vurulmuşa döndü, odasında sizin kendisine karşı soğuk davranmanızdan ağlıyordu da Florine onu yatıştırmaya gitti.

Piyes iflâs edecek, Coralie artık rolünü unuttu, Camusot'nun onun için hazırladığı Gymnase tiyatrosundaki angajman da suya düşecek!..

Bu sözlerden koltukları kabaran ve kalbi gururla şişen Lucien:

— Ya?.. vah zavallı kız! dedi. Azizim, hayatımın ilk on sekiz senesinde yaşadığımdan fazla hâdise bir gecede başımdan geçiyor.

Lucien, madam de Bargeton'la sevişmesini ve baron Châtelet'ye karşı duyduğu nefreti anlattı.

— Öyle mi? Gazetede çatacak kimse bulamıyorduk, onu ele alırız. Bu baron imparatorluk devrinin bir züppesidir, hükümete de taraftardır, işimize gelir, operada sık sık gördüm onu. Kibar bayanınız gözümün önüne geliyor, ekseriya Espard markizinin locasındadır. Baron sabık sevgilinize, o çiroza kur yapıyor. Sahi! Finot bana demin bir haber yolladı, gazete yazısız kalmış, yazarlarımızdan biri, Hector Merlin adında bir küçük maskara ona oyun oynamış, sütunlarındaki boş yerlerin parası kesildi diye yazı yazmamış. Ne yapacağını şaşıran Finot opera aleyhinde bir yazı şişiriyormuş. Bu piyes hakkındaki yazıyı da siz yazın, dostum. Dinleyin, üzerinde düşünün. Ben de müdürün odasına giderek o herifle sizden yüz çeçiren dilberiniz hakkında üç sütunluk bir yazı döşeneyim, yarın neye uğradıklarını şaşırsınlar.

Lucien:

— Hele bak, gazete nerelerde ve nasıl yazılırmış! dedi.

Lousteau:

— Hep böyledir, dedi. On aydır burada çalışıyo-

rum, akşamın saat sekizinde gazete daima yazısızdır. Hiçbir zaman gerçekleşmiyecek olan büyük proje birkaç sayılık yazıyı hazır bulundurmaktır. Ama işte saat on oldu, hâlâ ortada bir satır yazı yok. Bu sayıyı parlak bir şekilde tamamlamak için Vernou ile Nathan'dan, mebuslar, şansölye Crusoé, nâzırlar ve icabında dostlarımız hakkında bize yirmi kadar hicviye vermelerini söyliyeceğim. Böyle bir vaziyete düşünce insan babasını bile öldürür, ölmemek için toplarını gaspettiği altınlariyle dolduran korsana döner. Yazılarınızı nükteli yazın, Finot'nun gözüne girmek için ilk adımı atmış olursunuz: Hesaplı hareket ettiği için iyiliği unutmaz. Emniyet sandığından sonra en iyi minnettarlık da böyle hesaba dayanandır.

— Gazeteciler de ne adamlarmış, yahu! Demek bir masanın başına oturup nükteli şeyler düşünmeli, öyle mi?

— Tıpkı bir lâmba yakar gibi... Ta yağı tükeninceye kadar.

Lousteau locanın kapısını açarken müdürle Du Bruel içeri girdiler.

Piyesin muharriri Lucien'e:

— Mösyö, dedi, müsaade edin de yemekten sonra onunla beraber gideceğinizi Coralie'ye söyliyeyim, yoksa piyesim mahvolacak. Zavallı kız artık ne söylediğini biliyor, ne de yaptığını, gülünecek yerde ağlayıp, ağlanacak yerde gülecek. Islık bile çaldılar. Henüz vakit var, piyesi kurtarabilirsiniz. Sizi bekliyen zevk bir felâket de olmasa gerek.

Lucien:

— Mösyö, sevdiğim kadını bir rakiple paylaşmak âdetim değildir, dedi.

Müdür, müellife bakarak:

— Coralie'ye bunu söylemeyin, dedi, aklına eserse Camusot'yu defedip varını yoğunu kaybeder. *Altın koza* ticarethanesinin sahibi olan bu efendi adam Coralie'ye ayda iki bin frank veriyor, bütün elbiselerinin ve şakşakçılarının da parasını ödüyor.

Lucien azametli bir tavırla:

— Va'diniz beni taahhüde sokmadığına göre kurtarın piyesinizi, dedi.

Yalvaran du Bruel:

— Ama bu güzel kıza surat asmayın, dedi.

Şair atıldı:

— Pekâlâ, piyesinize dair yazıyı yazıp baş aktrisinize de gülümsemem lâzım, anlaşıldı!

Piyesin muharriri Coralie'ye bir işaret yaptıktan sonra çıktı, o andan itibaren kız harikulâde oynadı. İhtiyar bir kadı rolünü oynıyarak kendisini yaşlı bir insan haline koymaktaki maharetini ilk defa olarak gösteren Bouffé biş alkış tufanı arasında gelip de: *Baylar, temsil etmek şerefini kazandığımız piyes mösyö Raoul ve mösyö de Cursy'nin eseridir,* dedi.

Lousteau:

— Vay, demek Nathan da piyesin muharrirlerindenmiş, dedi, buralarda ne demeye dolaştığına şaşmıyorum artık.

Hep birlikte ayağa kalkan parter seyircileri:

— Coralie! Coralie! diye bağırıyordu. İki tüccarın bulundukları locadan gök gürültüsünü andıran bir ses "Florine de!" diye haykırdı. O zaman birkaç ses:

Florine ve Coralie" diye tekrarladı. Perde tekrar açıldı, Bouffé iki aktrisle birlikte yeniden göründü, Matifat ile Camusot bunlara her biri birer çiçek tacı attılar, Coralie kendi tacını alarak Lucien'e uzattı. Lucien için tiyatroda geçirilen bu iki saat rüya gibi bir şeydi. Kulisler, bütün korkunç taraflarına rağmen bu teshir işine başlamışlardı. Henüz mâsum olan şair orada âvareliğin rüzgârını ve şehvetin havasını teneffüs etmişti. Makinalarla dolu ve yağlı lâmbaların yandığı pis dehlizlerde âdeta ruhu kemiren bir veba hüküm sürer. Hayat orada ne sofucadır, ne de hakiki. Orada bütün ciddi şeylere gülerler ve olmıyacak şeyler orada gerçek gibi görünür. Lucien için bu bir afyon gibi oldu. Büyük avize söndü. Salonda artık küçük sıraları kaldırıp locaları kaparken acayip bir gürültü çıkaran yer gösterici kızlardan başka kimsecikler kalmamıştı. Tek bir mum gibi baştanbaşa üflenerek söndürülen rampa mumlarından pis bir koku yayıldı. Perde açıldı. Sahnenin üstündeki kubbeden bir fener indirildi. Tulumbacılar nöbetçi hademeler ile birlikte devriye gezmeye başladılar. Sahnedeki efsunlu âlemi, güzel kadınlarla dolu locaların manzarasını, dekorlarla yeni elbiselerin muhteşem büyüsünü soğuk, korkunçluk, karanlık, boşluk takibetmişti. Bu iğrenç bir haldi.

Lucien, tarifsiz hayretler içindeydi.

Lousteau, sahnenin üstünden:

— Hadi, geliyor musun, yavrum, dedi. Locadan atla buraya.

Lucien bir sıçrayışta sahneye atladı. Soyunup mantolarına ve alelâde hırkalara sarınmış, siyah tül-

lü şapkalarını başlarına geçirmiş, hâsılı tırtıl haline dönmüş kelebeklere benziyen Florine'le Coralie'yi neredeyse tanıyamıyacaktı.

Coralie titriyerek:

— Kolunuzu vermek şerefini bahşedecek misiniz bana? dedi.

Lucien:

— Memnuniyetle, dedi ve aktrisin kalbinin göğsü üstünde yakalanmış bir kuş yüreği gibi çırpındığını duydu.

Şaire sokulan aktris, rehavetli bir hararetle sahibinin bacağına sürtünen bir kedinin hazzını duydu.

— Demek yemekte beraber olacağız! dedi.

Dördü birlikte çıktılar ve Fossés-du-Temple sokağına açılan aktörler kapısında iki araba gördüler. Camusot ile kaynatası Cardot'nun daha önce binmiş oldukları arabaya Coralie, Lucien'i bindirdi, dördüncü yeri de Du Bruel'e verdi. Müdür, Florine, Matifat ve Lousteau ile öteki arabaya bindi.

Coralie:

— Bu arabalar berbat şeyler! dedi.

Du Bruel:

— Neden hususi bir araba almıyorsunuz? dedi.

Kız alaycı bir tavırla:

— Neden mi? diye haykırdı, bunu damadını yetiştirmiş olan mösyö Cardot'nun yanında söylemek istemem. Şu ufak tefek ve ihtiyar haline bakmadan mösyö Cardot'nun Florentine'e topu topu ayda beş yüz frank verdiğine inanır mısınız? Ancak ev kirası ile boğazına yetecek kadar bir şey. Altı yüz bin frank iradı olan ihtiyar Rochegude markisi, iki aydan beri

bana bir kupa arabası teklif ediyor. Ama ben sanatkârım, orospu değilim.

Camusot, ciddî bir tavırla:

— Öbür gün bir arabanız olacak, matmazel, dedi; benden hiçbir zaman istememiştiniz ki!

— Bu da istenir mi? İnsan bir kadını severken onun çamurlar içinde yüzmesine ve yaya yürürken ayağını kırmak tehlikesine düşmesine göz yumar mı? Bir elbisenin eteğindeki çamuru o Aune şövalyelerinden başka seven yoktur.

Coralie, Camusot'nun kalbini kıran bir acılıkla söylerken, Lucien'in bacağını buldu ve bacakları arasına sıkıştırdı, elini alıp sıktı. Sonra sustu ve bu zavallı kızları bütün geçmiş kederlerinden, felâketlerinden teselli eden ve bu çeşit tezatlardan mahrum olan başka kadınların isabet ki tanımadıkları bir şiiri ruhlarında geliştiren o sonsuz hazlardan birine dalmış gibi göründü.

Du Bruel, Coralie'ye:

— Son kısımda matmazel Mars kadar güzel oynadınız, dedi.

Camusot:

— Evet, dedi, başlangıçta matmazelin bir üzüntüsü vardı; fakat ikinci perdenin ortasından itibaren pek nefisti. Muvaffakıyetiniz yarı yarıya onun eseridir.

Du Bruel:

— Onun muvaffakıyeti de yarı yarıya benim eserim, dedi.

Coralie heyecanlı bir sesle:

— Papazın cüppesi uğrunda çekişiyorsunuz[1], dedi.

Aktris, bir anlık bir karanlıktan istifade ederek Lucien'in elini alıp dudaklarına götürdü ve göz yaşları ile ıslatarak öptü. O zaman Lucien iliklerine kadar duygulandı. Seven alüftenin tevazuunda melekleri gölgede bırakan bir ihtişam vardır.

Du Bruel, Lucien'e hitabederek:

— Mösyö makaleyi yazacak, dedi, aziz Coralie'mize güzel bir kısım tahsis edebilir.

Camusot, Lucien'in önünde dize gelmiş bir adam edasiyle:

— Ah! bu iyiliği yapın bize, dedi, daima hizmetinize âmade bir insan olacağıma itimadediniz.

Fena halde kızan aktris:

— Mösyöyü rahat bıraksanıza canım, dedi, ne isterse onu yazar. Camusot baba bana arabalar alın, medihler değil.

Lucien nezaketle:

— Bunları pek ucuza bulacaksınız, cevabını verdi. Ben gazetelere hiçbir zaman bir şey yazmadım, onların âdetlerinden haberim yok, kalemimin bekâretini size vereceğim.

Du Bruel:

— Tuhaf bir şey olacak bu, dedi.

Coralie'nin sözlerinden yerin dibine geçen Cardot baba:

---

[1] Yani size ait olmıyan bir şey için münakaşa ediyorsunuz.

— Bondy sokağına geldik işte, dedi.

Coralie, arabanın içinde bir an Lucien'le yalnız kalınca:

— Kalemini ilkönce bana vereceksen ben de kalbimi ilkönce sana vereceğim, dedi. Coralie, evvelce göndermiş olduğu tuvaleti giymek için Florine'in yatak odasına geçti. Hayatın tadını çıkarmak istiyen zengin tüccarların aktrislerin veya metreslerinin evlerini ne kadar lükse boğduklarını bilmiyordu. Dostu Camusot derecesinde zengin olmıyan Matifat hayli eli sıkı davranmış olmasına rağmen, Lucien, sanatkârane bir şekilde süslenmiş bir yemek odası görünce hayrette kaldı. Duvarlar, yaldız başlı çivilerle tutturulmuş yeşil çuha kaplıydı, güzel lâmbalarla aydınlanan odada çiçeklerle dolu çiçeklikler vardı. Duvarlarına yer yer kahverengi süsleri olan sarı ipekli bir kumaş gerilmiş, o zaman moda olan eşyalar, bir Thomire avizesi, acem desenli bir halı ile süslenmiş salonun da ondan kalır yeri yoktu. Duvar saati, kollu şamdanlar, şömine, her şey zevk mahsulüydü. Matifat, buranın tanzimini kendisine bir ev inşa eden genç mimar Grindot'ya bırakmıştı, o da dairenin ne maksatla tutulduğunu bildiğinden döşenmesine hususi bir itina göstermişti. Onun için Matifat, tüccarlığını unutmuyor, en küçük şeylere dokunurken bile daima faturaların yekûnunu hatırlamış gibi oluyor ve bütün bu güzel şeylere, kutusundan ihtiyatsızca çıkarılmış bir mücevher göziyle bakıyordu.

Cardot'nun gözlerinde şu düşünce okunuyordu:

— İşte er geç ben de Florentine için bunları yapmak mecburiyetinde kalacağım.

Lucien birdenbire anladı ki Lousteau'nun içinde oturduğu odanın hali, sevilen gazeteciye dert olmuyordu. Bu âlemlerin gizli hükümdarı olan Etienne bütün bu güzel şeylerden faydalanıyordu. Onun için, şöminenin önünde, Du Bruel'i tebrik eden müdürle sohbet ederken ev sahibiymiş gibi tavırlar takınıyordu.

Finot içeri girerek:

— Yazı! Yazı! diye haykırdı. Gazetenin dağarcığında bir şeyler yok. Mürettipler benim makalemi diziyorlar, neredeyse bitirecekler.

Etienne:

— Daha yeni geldik, dedi. Florine'in odasında bir masa ve ateş buluruz. Mösyö Matifat bize kâğıt ve mürekkep tedarik etmek lûtfunda bulunursa Florine'le Coralie giyinirlerken biz gazeteyi şişiririz.

Cardot, Camusot ve Matifat kalemleri, çakıları ve iki muharrire gerekli bütün şeyleri aramak için hemen ortadan kayboldular. O sırada o devrin en güzel dansözlerinden biri Tullia koşarak salona girdi.

Finot'ya:

— Yavrucuğum, dedi, istediğin yüz aboneye razı oldular, bu aboneler müdiriyete yük olmıyacak, ses sanatkârlariyle orkestraya ve bale heyetine satılmış, zorla kabul ettirilmiştir. Gazeten o kadar sevimli ki kimse şikâyet etmez. Localarını da verecekler. İşte ilk üç aylığın bedeli, artık bana kıyma!

Finot:

— Mahvoldum, dedi. Yarınki sayım için baş makalem yok, çünkü o âdi hicviyemi gidip kaldırmam lâzım...

Nathan, Vernou ve onun tarafından getirilen Claude Vignon'la birlikte dansözün ardından giren Blondet:

— Ne güzel hareket, semavi Laïs'im! dedi. Bizimle birlikte yemeğe kalacaksın, güzelim, yoksa sen ki bir kelebeksin, seni bir kelebek gibi ezdiririm. Dansöz sıfatiyle burada hiçbir meslek rekabetini tahrik etmiyeceksin. Güzelliğe gelince, hepiniz herkesin önünde kıskançlık etmiyecek kadar akıllısınız.

Finot:

— Aman Allahım, dostlarım! Du Bruel, Nathan, Blondet, kurtarın beni! diye bağırdı. Beş sütunluk yazıya ihtiyacım var.

Lucien:

— Ben piyes hakkında iki sütun yazacağım, dedi.

Lousteau:

— Benim mevzuum da bir sütun doldurur, dedi.

— Pekâlâ, Nathan, Vernou, Du Bruel, son sütunun şakalarını yazıverin. Şu aslan Blondet de birinci sahifedeki iki sütuncuğu doldurabilir. Mürettiphaneye koşuyorum. Tullia, isabet ki arabanla geldik,

Tullia:

— Öyle ama dük bir Alman elçisiyle arabada, dedi.

Nathan:

— Dükle elçiyi davet edelim, dedi.

Blondet:

— Bir Alman, çok içer, çok dinler, ona öyle cüretli şeyler söyleriz ki sarayına rapor yazar, diye haykırdı.

Finot:

— İçimizde inip onunla konuşacak kadar ciddî kim var? dedi. Hadi, Du Bruel, sen bir memursun, Rhétoré dükünü, elçiyi getir ve kolunu Tullia'ya ver. Aman Yarabbi, Tullia'nın da bütün güzelliği üstünde bu gece.

Matifat sararak:

— On üç kişi olacağız, dedi.

Florentine içeri girerek:

— Hayır, on dört, dedi. Cardot cenaplarını göz altında tutmak istiyorum.

Lousteau:

— Zaten Blondet de Claude Vignon'u getirmiş.

Blondet bir hokka alarak:

— Onu içirmeye getirdim, dedi. Nathan'la Vernou'ya döndü: İçeceğimiz elli altı şişenin hatırı için güzelce bir döktürün. Bilhassa Du Bruel'i gayrete getirin, o bir vodvilcidir, şakada fazla ileri gidebilir, ondan iyi nükteler koparmaya bakın.

Bu kadar seçkin insanların karşısında kabiliyetini göstermek arzusiyle şevka gelen Lucien, Florine'in budvarındaki yuvarlak masa üstünde, Matifat'nın yaktığı pembe mumların ışığında ilk makalesini yazdı:

PANORAMA-DRAMATIQUE

Üç perdelik "Şaşıran Kadı" piyesinin ilk temsili. — Matmazel Florine'in ilk oyunu. — Matmazel Coralie. — Bouffé.

"Giriyorlar, çıkıyorlar, konuşuyorlar, dolaşıyorlar, bir şeyler arıyorlar ve bir şey bulamıyorlar, bir

gürültü bir patırdı. Kadı kızını kaybetmiştir, takkesini bulur; ama takke başına uymaz, bu olsa olsa bir hırsızın takkesidir. Hırsız nerede? Giriyorlar, çıkıyorlar, konuşuyorlar, dolaşıyorlar, daha çok arıyorlar. Kadı nihayet bir adam buluyor. Ama yanında kızı yok, kızını buluyor ama yanında adam yok, bu iş kadıyı tatmin ediyor ama seyircileri etmiyor. Ortalık yatışıyor, kadı adamı sorguya çekmek istiyor. Bu ihtiyar kadı, büyük bir kadı koltuğuna yerleşerek kadı cüppesinin yenlerini sıvıyor. İspanya o geniş yenli kadıların bulunduğu biricik memlekettir, orada kadıların boyunlarında, o çift katlı dik yakalar vardır ve bu yakalar, Paris tiyatrolarında onların gördükleri işin yarısını teşkil eder. Nefes darlığına müptelâ bir ihtiyar adımlariyle koşuşup duran bu kadıyı Bouffé oynuyor, Potier'nin yerini almış olan Bouffé o kadar güzel ihtiyar taklidi yapıyor ki en yaşlı ihtiyarları bile güldürdü. Bir Géronte vücudundaki o dazlak kafada, o titrek seste, o kalem parmaklarda yüz ihtiyarlık bir istikbal saklı. Bu genç aktör o kadar ihtiyar ki insanı korkutuyor, ihtiyarlığının sâri bir hastalık gibi bulaşacağı vehmini veriyor insana. Hem ne mükemmel bir kadı! O ne endişeli gülümseyiş, o ne azametli budalalık! O ne alıkça vakar! O ne adlî tereddüt! Her şeyin sırayla yanlış ve doğru olabileceğini bu adam ne güzel biliyor! Meşruti bir kıralın nazırlığı için biçilmiş kaftan bu adam! Kadının her sualine mukabil yabancı ona bir şeyler soruyor; Bouffé cevap veriyor, öyle ki cevapla sorguya çekilen kadı sualleriyle her şeyi aydınlatıyor. Mükemmel bir Molière havası taşıyan bu sahne, se-

yircileri gülmekten kırıp geçirdi. Sahnedekilerin hepsi anlaşmış göründüler; ama nelerin aydınlandığım, nelerin karanlık kaldığını ben size söyliyecek durumda değilim: kadı'nın kızı meydandaydı: İspanyol gözlü, İspanyol tenli, İspanyol belli, İspanyol yürüyüşlü, bir Endülüslü, bir İspanyol, dizbağında hançeri, kalbinde sevdası, göğsünde bir şeride bağlı salibiyle tepeden tırnağa bir İspanyol kadını. Perdenin sonunda biri bana "Piyes nasıl?" diye sordu, ona dedim ki: — Yeşil kenarlı kırmızı çorapları, cilâlı iskarpinleri içinde şu kadarcık bir ayağı ve Endülüs'ün en güzel bacakları var! Ah! o kadı kızı, insanın ağzının suyu değil sevdası akıyor, müthiş arzular veriyor adama, sahneye atlıyarak kulübenizle kalbinizi veya otuz bin frank iratla kaleminizi önüne sereceğiniz geliyor. Bu Endülüs kızı, Parisin en güzel aktrisidir. İsmiyle söyliyelim Coralie, kontes de olmasını bilir, kaldırım yosması da. Hangi şekilde daha çok hoşa gideceğini tâyin etmek güç. Canının istediği şekle girer, her şeyi yapmak için yaratılmıştır, bir bulvar aktrisi için bundan büyük sitayiş olur mu?

"İkinci perdede sahneye sedef tenli ve cellât gözlü bir Parisli İspanyol kadını girdi. Bu sefer de ben onun nereden geldiğini sordum, kulisten çıktığını, adının matmazel Florine olduğunu söylediler, ama inanmadım bu söze, öyle ateşin tavırları, öyle azgın bir sevdası vardı. Kadı kızının bu rakîbesi, bulvarın yüz büyük kişizadesine yetecek kadar şahsiyeti olan kont Almaviva'nın[1] modelinde bir kişizadenin karısı-

[1] Beaumarchais'nin "Sevil Berberi" ve "Figaro'nun Düğünü" isimli piyeslerinin kişilerinden biri.

dır. Florine'in yeşil köşeli kırmızı çorapları, cilâlı iskarpinleri yoktu ama bir kibar kadın sıfatiyle mükemmel kullanmasını bildiği bir şalı, bir tülü vardı! Dişi kaplanın kedileşebileceğini o mükemmel gösterdi. Bu iki İspanyol kadınının birbirlerine söyledikleri acı sözlerden işin içinde bir kıskançlık dramının bulunduğunu anladım. Sonra tam her şeyin yoluna gireceği bir sırada kadı'nın budalalığı yeniden ortalığı karıştırdı. Bütün bu şamdanlar, zenginler, uşaklar, Figaro'lar, kişizadeler, kadılar, kızlar ve kadınlar âlemi yeniden aramaya, gidip gelmeye, dönüp dolaşmaya koyuldu. O zaman vakanın düğümü yeniden bağlandı. Ben de bağlanmasına ses çıkarmadım, çünkü bu iki kadın, kıskanç Florine'le mesut Coralie, yeniden etekliklerinin kıvrımlariyle şalları arasına aklımı sıkıştırıp küçücük ayaklarını gözlerine sokmuştular. Bir kaza çıkarmadan, polis komiserinin müdahalesine meydan ve salonu velveleye vermeden üçüncü perdeye ulaşabildim, ve millet meclisinin artık Fransada hiç ahlâk kalmadığı zannını verecek kadar meşgul olduğu lâyik ve dinî ahlâkın kudretini bu vesile ile daha iyi anladım. Anladığıma göre sevilmeden iki kadını seven veya sevmeden onlar tarafından sevilen, kadıları sevmiyen veya kadıların sevmediği bir adam var; ne de olsa iyi bir adam bu, birini seviyor, kendini veya başka çare bulamayınca Allahı seviyor, çünkü sonunda rahip oluyor. Daha fazlasını öğrenmek istiyorsanız, Panorama-Dramatique'e koşun: kâfi derecede anlamışsınızdır ki o yeşil kenarlı kırmızı çoraplara, o vaitlerle dolu küçücük ayağa, bir güneş ışığı süzen o gözlere, Endülüslü kılığına gir-

miş Paris kadınına veya Parisli kılığına girmiş Endülüs kadınına hayran olmak için bir defa, piyesin zevkini çıkarmak için de ikinci bir defa gitmek lâzımdır; bu piyes bir ihtiyar kılığı altında adamı gülmekten katıltırken âşık bir kişizade kılığı altında da ağlatıyor. Piyes her iki cephesiyle de muvaffak olmuştur. Büyük şairlerimizden birinin de yardımını temin ettiği söylenen müellif her elinde sevdalı birer kızla muvaffakıyet peşinden koşmuştur; o yüzden parter seyircilerini zevkten kırıp geçiriyordu. Bu iki kızın bacakları müelliften daha üstat görünüyorlardı. Ama iki rakibe sahnede bulunmadığı zamanlar diyalogların güzelliği fark ediliyordu, bu da piyesin mükemmelliğini kâfi derecede ispat eder. Müellifi sahneye çağırmak için öylesine bir alkış koptu ki sahnenin mimarı telâşa düştü; ama avize altında kaynıyan o şarap mahmurluğu içindeki yanardağın coşkunluklarına alışık olan müellifin, yani mösyö de Cursy'nin kılı kıpırdamıyordu. İki aktrise gelince onlar bir zamanki piskoposlar meclisi âzasının göz yumduğu ve yüzlerinin tehlikeli şeheviliğine rağmen sansörün müsaade ettiği Sevilla'nın o meşhur bolerosunu oynadılar. Bu bolero, kırıntı halinde kalan aşk ihtiyaçlarını ne yapacaklarını bilemiyen bütün ihtiyarları cezbetmeye kâfidir, sevabıma kendilerine haber vereyim: dürbünlerinin camlarını iyi temizlesinler."

Lucien, yeni ve orijinal bir tarzı meydana çıkarması yüzünden gazetecilikte bir inkılâp yaratacak olan bu sayfayı yazarken, Lousteau da, cemiyet hayatı sütunu için *"Sabık yakışıklı delikanlı"* isimli bir fıkra yazıyordu. Bu yazı şöyle başlıyordu:

"İmparatorluk devrinin yakışıklı delikanlısı hâlâ ince uzun, gençliğini muhafaza etmiş, bir korse ve lejyon donör nişanı taşıyan bir adamdır. İsmi Potelet gibi bir şeydir, saraya yaranmak için, imparatorluk baronu, isminin başına bir *du* kondurmuş: du Potelet olmuştur. Bir ihtilâl olursa yeniden Potelet'ye çevirmesi de kolaydır. İsmi gibi kendi de ikiyüzlü olan bu adam, adını anmaktan hayâ ettiğimiz adamın kızkardeşinin parlak iç oğlanlığını yaptıktan sonra şimdi de aristokratların dalkavukluğunu yapmaktadır. Du Potelet imparatorluk prensesinin nezdindeki hizmetlerini inkâr etse de mahrem velinimetinin şarkıları hâlâ ağzından düşmemektedir ve..."

Makale, o sıralarda âdet olduğu üzere hayli budalaca şahsiyattan örülmüştü, çünkü bu tarz, sonraları, bilhassa *Figaro* tarafından son derece tekemmül ettirilmiştir. Burada baron du Châtelet'nin kur yaptığı madam de Bargeton'la bir çiroz arasında komik bir münasebet kuruluyor ve bu nükte alay edilen iki şahsı tanıtmaya hacet kalmadan hoşa gidiyordu. Châtelet bir balıkçıl kuşuna benzetilmişti, çirozu yutmaya kalkışıp da bir türlü yutamıyan bu kuşun sevdasına gülmemek mümkün değildi. Birkaç makaleye mevzu olan bu alay, Saint-Germain mahallesinde büyük yankılar uyandırdı ve basının kayıtlar altına alınmasının bin bir sebebinden biri oldu. Bir saat sonra Blondet, Lousteau, Lucien salona döndüler. Orada davetliler, dük, elçi ve dört bayan, üç tüccar, tiyatro müdürü, Finot ve üç muharrir sohbete dalmışlardı. Başında kâğıt takkesiyle bir çırak gazete için müsveddeleri almaya gelmişti bile.

— Dizecek bir şey götürmezsem mürettipler işi bırakıp gidecekler, dedi.

Finot:

— Al şu on frankı, beklesinler, dedi.

— Bu parayı onlara verirsem ayyaşografi yaparlar, yandı gazete.

Finot:

— Bu çocuğun aklı beni korkutuyor, dedi.

Tam elçi bu yumurcağın parlak bir istikbali olacağını söylediği sırada üç muharrir içeri girdiler. Blondet, romantikler aleyhine son derece güzel bir makale okudu. Lousteau'nun yazısı güldürdü. Rhétoré dukası Saint-Germain mahallesini fazla huylandırmamak için, içine bilvasıta madam d'Espard hakkında bir methiye ilâve edilmesini teklif etti.

Finot, Lucien'e:

— Okuyun bakalım siz de yazdığınızı, dedi.

Korkudan titriyen Lucien okumasını bitirdiği zaman salon alkıştan çınlıyordu. Aktrisler acemi muharriri öptüler, üç tüccar onu bağırlarına bastılar, Du Bruel gözlerinde bir damla yaşla elini sıkıyordu, nihayet müdür de kendisini yemeğe davet ediyordu.

Blondet:

— Artık yeryüzünde çocuk kalmadı, dedi. Mösyö de Chateaubriand'ın Victor Hugo için *Ulvi çocuk* dediği gibi, ben de size sadece zekâ, kalb ve üslûp adamı olduğunuzu söyliyeceğim.

Finot, Etienne'e teşekkür ederek ve ona istismar edicilerin o kurnazca bakışiyle bakarak:

— Mösyö gazeteye alınmıştır, dedi.

Lousteau, Blondet ile du Bruel'e:

— Ne nükteler yaptınız, bakalım, dedi.

Nathan:

— İşte Du Bruel'inkiler, dedi.

— *Mösyö A... vikontunun halkı ne kadar meşgul ettiğini görünce mösyö vikont Demosthène dün dedi ki: "Belki beni artık rahat bırakırlar."*

— *Decazes'in sistemini devam ettirdiği için mösyö Pasquier'nin nutkunu kötüliyen bir Ultraya bir bayan dedi ki: "Öyle ama pek kıralcı baldırları var."*

Finot:

— Başlangıcı böyleyse sizden daha fazlasını istemiyorum, dedi; işler yolunda. Çırağa döndü: koş götür bunları, gazete biraz yamalı bohça oldu ama en güzel nüshamızdır, diye muharrirlere döndü. Hepsi Lucien'e sinsi bir tavırla bakıyorlardı.

Blondet:

— Zeki çocuk, bu delikanlı, dedi.

Claude Vignon:

— Makalesi güzel, dedi.

Matifat:

— Yemeğe buyurun! diye haykırdı.

Dük, kolunu Florine'e verdi. Coralie, Lucien'in koluna girdi, dansöz de bir tarafına Blondet'yi, öbür tarafına Alman elçisini aldı.

— Madam de Bargeton'la, söylediklerine göre Charente valisi ve arzuhaller raportörü tâyin edilmiş olan baron Châtelet'ye niye hücum ettiğinizi anlıyamadım.

Lousteau:

— Madam de Bargeton, Lucien'i kapıdışarı etmiş!

Elçi:

— Bu kadar güzel bir genci! dedi.

Yeni gümüş takımlar, Sèvres porselenleri, kendinden çiçekli sofra örtüleri, içinde verilen yemeğin zengin bir ihtişamı vardı. Yemeği Chevet hazırlamış, şarapları Camusot, Matifat ve Cardot'nun dostu olan Saint-Bernard rıhtımının en meşhur tüccarı seçmişti. Paris'in lüksünü ilk defa yakından gören Lucien, böylece hayretten hayrete düşüyor, ve Blondet'nin dediği gibi bir zekâ, kalb ve üslûp adamı sıfatiyle hayretini gizliyordu.

Salondan geçerlerken Coralie, Florine'in kulağına demişti ki: "Camusot'yu adamakıllı sarhoş et desizde sızıp kalsın."

Florine, bu kızlara has bir tâbiri kullanarak:

— Demek gazetecini kafese koydun, dedi.

Coralie, omuzlariyle pek sevimli bir jest yaparak:

— Hayır şekerim, onu seviyorum, dedi.

Beşinci günahın getirdiği bu sözler Lucien'in kulağına çalınmıştı. Çoralie pek nefis bir şekilde giyinmişti ve tuvaleti hususi güzelliklerini ustaca belirtiyordu; çünkü her kadının kendine has üstünlükleri vardır. Elbisesi, Florine'inki gibi, *ipek muslin* denilen yepyeni bir kumaştan yapılmıştı; *Altın koza*'nın şefi sıfatiyle Lyon fabrikalarının Paristeki başmümessillerinden biri olduğundan bir müddet için bu kumaşa yalnız Camusot sahipti. Böylece aşk ve tuvalet, kadının bu

düzgüniyle bu lâvantası, mesut Coralie'nin cazibesini artırıyordu. Beklenen ve elimizden kaçmıyacağına emin olduğumuz bir zevkın gençler üzerinde pek büyük bir teshir kudreti vardır. Belki de kötü yerleri onların gözüne cazip gösteren de bu emniyet hissidir, uzun sadakatlerin sırrını da ihtimal onda aramak lâzımdır. Sâf, samimî aşk, yani ilk aşk, o zavallı mahlûkları saran o korkunç ihtirasla birleşip de buna Lucien'in eşsiz güzelliğinden doğan hayranlık da katılınca Coralie'ye kalbin zekâsını vermişti.

Sofraya otururlarken Lucien'in kulağına:

— Sen çirkin ve hasta olsan da gene severim seni, dedi.

Bir şaire ne kadar tesir eder böyle bir söz! Camusot artık ortadan kayboldu ve Lucien, Coralie'yi görürken onu görmez oldu. Hassas ve zevklere teşne, Paris uçurumlarının cazibesine kapılmış, sefaletten usanmış, mecburi sinsi perhizinden muztarip, Cluny sokağında rahipler gibi bir hayat sürmekten, neticesiz kalan çalışmalarından bezmiş bir adam böyle parlak bir ziyafetten elini çekebilir miydi? Lucien'in bir ayağı Coralie'nin yatağında, bir ayağı da hayli zamandır ulaşamadan peşinde koştuğu gazetenin öksesindeydi. Sentier sokağında bunca defalar boşuboşuna nöbet beklemişken, şimdi gazeteyi bir sofranın etrafında, terütaze, neşeli, sevimli, yiyip içerken buluyordu. Kendisine içirdikleri zehiri ve ıstırabı onlara da tattırmak için beyhude yere uğraşmış olduğu iki kalbi ertesi gün parçalıyacak olan bir makale bütün acılarının intikamını almıştı. Lousteau'ya bakarken içinden: "İşte bir dost!" diyordu,

aklına bile gelmiyordu ki Lousteau şimdiden tehlikeli bir insan gibi ondan korkmaya başlamıştır. Lucien, bütün kabiliyetini göstermek hatasını işlemişti: alelâde bir yazı çok işine yarıyacaktı. Blondet, bir kabiliyet bu kuvvette olunca onunla uyuşmak icabettiğini söyliyerek Lousteau'yu için için kemiren hasedi frenledi. Bu hüküm Lousteau'ya ne şekilde hareket etmek lâzım geldiğini öğretti: Lucien'in dostu kalmaya ve bu kadar tehlikeli bir acemiyi daimî şekilde ihtiyaç içinde tutarak istismar etmek için Finot ile anlaşmaya karar verdi. Bu iki adam aralarında kulaktan kulağa fısıldadıkları iki cümle ile bu kararı süratle verdiler ve bütün genişliğiyle anlamış oldular. — Kabiliyetli genç. — Çok istiyecek. — Ya! — Pekâlâ!

Alman diplomatı Montcornet kontesi yanında görmüş olduğu Blondet'ye sakin ve vakarlı bir safiyetle bakarak:

— Fransa gazetecileriyle ne zaman bir sofrada bulunsam beni bir korku alır. Blucher'in bir sözü var, siz onu gerçekleştirmeyi üzerinize almış görünüyorsunuz.

Nathan:

— Neymiş o söz? dedi.

— Blucher, 1814 te Saacken'le beraber Montmartre sırtlarına geldiği zaman, sizin için pek elîm olan o günü hatırlattığım için affınızı dilerim baylar, zalim bir adam olan Saacken: "Paris'i yakacağız demek?" demişti. Blucher, ayakları altında Seine vâdisinde hummalı ve dumanlı bir halde yayılan bu büyük yarayı göstererek: "Sakın ha, dedi, Fransa'yı öl-

dürse öldürse yalnız bu öldürebilir!" Elçi bir an sükûttan sonra devam etti: Memleketimde gazeteler olmadığı için Allaha şükrediyorum. Daha on yaşındayken ihtiyar bir diplomatın mantığına sahibolan o kâğıt külâhlı çocuğun bana verdiği dehşet hâlâ geçmedi. Bu gece bana öyle geliyor ki, pençelerini yumuşatmak şerefini bana bahşeden aslanlar ve parslar arasında yemek yiyorum.

Blondet:

— Şüphesiz, dedi, zatıâlinizi bu akşam bir yılanın soktuğunu, bu yılanın en güzel dansözümüz matmazel Tullia'yı sokmasına ramak kaldığını Avrupa'ya ilân ve ispat edip bunun üzerine Havva, İncil, ilk ve son günah hakkında tefsirlerde bulunabilirdik. Ama endişe buyurmayın, bizim misafirimizsiniz.

Finot:

— Pek hoş bir şey olurdu, dedi.

Lousteau:

— İnsan kalbinde ve vücudunda meydana çıkarılmış bütün yılanlar üzerine ilmî mütalâalar neşredip buradan kordiplomatiğe intikal ederdik.

Vernou:

— Şu kiraz likörü kavanozunun içinde bile bir yılan bulup gösterebiliriz.

Vignon, diplomata:

— Sonunda siz bile inanırsınız, dedi.

Rhétoré dukası:

— Baylar, dedi, uyuyan tırnaklarınızı uyandırmayın.

Finot:

— Gazetenin nüfuz ve tesiri henüz daha emekle-

me devresindedir, çocuktur, büyüyecek. On sene sonra neşriyat her şeye hâkim olacak. Fikir her şeyi aydınlatacak, fikir...

Blondet, Finot'nun lâfını keserek:

— Her şeyi berbat edecek, dedi.

Claude Vignon:

— Bu bir nükte oldu, dedi.

Lousteau:

— Kıralları tahta geçirecek, dedi.

Diplomat atıldı:

— Kırallıkları yere vuracak.

Blondet:

— Onun için, dedi, basın mevcut olmasaydı onu icadetmemek daha hayırlı olurdu; ama işte edilmiş bir kere, biz de onun sayesinde geçiniyoruz.

Diplomat:

— Onun yüzünden de öleceksiniz. Anlamıyor musunuz ki halk kütlelerini aydınlattığınızı farz etsek bile onların sayıca üstünlüğü ferdin sivrilmesini güçleştirecek, aşağı tabakaların zihnine mantık ve muhakemeyi ekmekle ihtilâl biçecek ve ilk kurbanları da siz olacaksınız. Paris'te bir ayaklanma olunca halk neyi kırıyor?

Nathan:

— Fenerleri, dedi; fakat biz küçük insanlarız, endişe duymamıza mahal yol, bizi sıyırıp geçer.

Elçi:

— Siz çok akıllı bir milletsiniz, onun için herhangi bir hükümete gelişmek fırsatı vermezsiniz. Yoksa kılıcınızın muhafaza edemediği Avrupa fethine bu sefer kalemlerinizle yeniden girişirdiniz.

Claude Vignon:

— Gazeteler bir hastalıktır, dedi. Bu hastalıktan istifade edilebilirdi ama hükümet onu ezmek istiyor. Bu yüzden bir mücadele olacak? Hangisi yıkılacak? Mesele burada.

Blondet:

— Hükümet, dedi, bunu söyliye söyliye dilinde tüy bitti, Fransada fikir her şeyden kuvvetlidir, gazeteler se bütün yüksek fikirli insanların fikirlerini topladıktan başka Tartufe[1] kadar da müraidirler.

Finot:

— Blondet, Blondet, çok ileri gidiyorsun, dedi, burada aboneler var.

— Sen o zehir depolarından birinin sahibisin, korksan yeridir; ama ben onların sayesinde geçinsem de bütün o depolarınız umurumda bile değil!

Claude Vignon:

— Blondet'nin hakkı var, dedi. Gazete kutsi bir varlık olacak yerde partiler için bir vasıta haline geldi, vasıtalıktan ticarete döndü ve bütün ticaret işleri gibi ne kanun tanır, ne iman. Blondet'nin dediği gibi gazete demek, okuyuculara onların istedikleri neviden lâflar satan bir dükkân demektir. Bir kamburlar gazetesi olsaydı, sabah akşam kamburların güzelliğini, iyiliğini, lüzumluluğunu ispat eder dururdu. Gazete artık aydınlatmaya değil kanaatleri pohpohlamaya yarıyor. Böylece muayyen bir zaman sonra bütün gazeteler kalleş, riyakâr, rezil, yalancı, cani olacaklar; fikirleri, sistemleri, insanları öldürecek

[1] Molière'in aynı ismi taşıyan komedyasının kahramanı olan mürai sofu.

ve bu sayede gelişecekler. Bütün mantık sahibi insanların kârı onların olacaktır. Yapılacak kötülüklerden kimse mesul olmıyacak. Ben Vignon, sen Lousteau, sen Blondet, sen Finot; Aristides'ler, Eflâtun'lar, Caton'lar, Plutarkhos'un anlattığı adamlar olacağız; hepimiz mâsum olacağız, bütün günahlardan elimizi yıkayabileceğiz. Bu ahlâki veya gayr-i ahlâki — nasıl isterseniz — hâdisenin sebebini Napoléon, Convention üzerindeki tetkiklerinin neticesi olan şu muhteşem sözle anlatmıştır: *Kollektif suçlardan kimse mesul olmaz.* Gazete en korkunç şeyler yapabilir, kimse bundan kendini şahsan lekelenmiş saymaz.

Du Bruel:

— İyi ama hükümet zecri kanunlar çıkaracak, dedi, hazırlıyor bile.

Nathan:

— Adam sizde! dedi. Silâhların en keskini olan Fransız esprisine karşı kanunun elinden ne gelir?

Vignon:

— Fikirleri ancak fikirler yenebilir, dedi. Dili kinayelere, kelime oyunlarına çok elverişli olan Fransız dehasını yalnız tethişle zorbalık boğabilir. Kanun ne kadar sıkı olursa, supaplı bir makinadaki buhar gibi espri o kadar parlıyacaktır. Meselâ kıral iyi idare ediyor, gazete onun aleyhindeyse her şeyi yapan nazırdır, veya nazıra kızmışsa, bütün iyi şeyleri kıral yapmıştır. Gazete ortaya bir kin, bir iftira atmışsa, onu bir yerden duymuş olur. Şikâyet eden adama büyük hürriyet namına af dileyerek işin içinden çıkar. Mahkemeye verilecek olsa, neşrettiği yazının tekzibi kendisinden istenmemiş olmasından sızlanır, a-

ma bu tekzibi isteyin bakalım: gülerek reddeder, en büyük günahını ehemmiyetsiz bir şey gibi gösterir. Kurbanı dâvayı kazanırsa onu alaya alır. Mahkûm olursa, büyük bir para cezasına uğrarsa, şikâyetçiyi, hürriyetlerin, memleketin ve aydınlığın bir düşmanı gibi teşhir eder. Falancanın kıralın en dürüst adamı olduğunu anlatırken bir hırsız olduğunu söylemiş olur. Böylece cinayetleri ehemmiyetsiz şeylerdir, hasımları canavardırlar! Ve bir gün gelir kendisini her gün okuyan insanları her istediğine inandırabilir. Sonra kendi hoşuna gitmiyen her şey gayr-i vatanidir ve o hiçbir zaman yanılmaz. Dine karşı dini, kırala karşı anayasayı kullanır, adliye bir menfaatine dokunacak olsa onu koltuklar; halkın bayağı duygularına hizmet ettiği zaman onu göklere çıkarır. Aboneler kazanmak için en heyecanlı masallar uydurur, Bobèche[1] gibi geçitler tertibeder. Gazete, okuyucuları alâkadar edip eğlendirmek pahasına babasını bile tefe koyup çalmaktan çekinmez. Gerçekten ağlamak için ağlama kabına oğlunun küllerini koyan aktör gibi, her şeyi âşığına feda eden sevgili gibi davranır.

Vignon'un sözünü keserek Blondet:

— Velhasıl gazete basılı bir yaprak haline gelmiş halk demektir, dedi.

Vignon:

— Âlicenaplıktan mahrum nankör bir halk, diye devam etti. Atina nasıl Aristides'i kovduysa o da dehayı koynundan kovar. Eskiden şerefli insanlar ta-

[1] İmparatorluk ve ikinci kırallık devirlerinde Fransada meşhur olan bir halk aktörü, meddahı.

rafından idare edilmiş olan gazetelerin, sonraları gerçek değerlerin mahrum oldukları o lâstik sabır ve kalleşliğine malik en aşağılık ellere veya kalem alacak parası olan bakkalların eline düştüğünü göreceğiz. Şimdiden görüyoruz böyle şeyler! Ama on sene sonra liseyi bitirmiş her bacaksız kendisini büyük bir adam sanacak, bir gazete sütununa çıkarak kendinden evvel gelenlere tokat atacak, kendisine yer açmak için onların ayağına çelme takacak. Basını tasmalıyan Napoléon'un hakkı vardı. Bahse girerim ki onlar tarafından iktidara geçirilecek bir hükümet idaresinde, muhalefet gezeteleri, bu hükümet en küçük bir arzularını yerine getirmiyecek olsa şimdi kıralın hükümetine karşı gösterdikleri aynı deliller, yazdıkları aynı makalelerle ona hücuma geçerlerdi. Gazetecilere, ne kadar tâvizde bulunursalar o nispette sesleri yükselecektir. Doymuş gazetecilerin yerini aç ve fakirleri alır. Bu devasız bir yaradır, gitgide müzminleşecek, gitgide küstahlaşacaktır; ve yaptığı fenalığın büyüklüğü nispetinde ona gösterilen müsamaha da artacaktır. Ta, Babil efsanesinde olduğu gibi, gazetelerin çokluğu yüzünden aralarında karışıklık çıkana kadar. Hepimiz biliyoruz ki gazeteler, nankörlükte kırallardan, hesabilik ve dalaverada en iğrenç bezirgânlardan ileri giderler; her sabah o kafa içkilerini satarak dimağlarımızı kemirmektedirler; ama hepimiz yazacağız o gazetelere, tıpkı ecellerinin orada olduğunu bile bile bir cıva madeninde çalışanlar gibi. İşte şurada, Coralie'nin yanında bir delikanlı... Adı neydi? Lucien!.. Yakışıklı gençtir, şairdir, üstelik zeki ve kabiliyetlidir; işte o da gazete adı verilen o fi-

kir umumhanelerinden birine girecek, en güzel fikirlerini oraya atacak, beynini orada kurutacak, ruhunu orada ifsadedecek, fikir savaşlarında maaşlı orduların harblerindeki hilelerin, yağmaların, yangınların, yer değiştirmelerinin yerini tutan o isimsiz kalleşlikleri irtikâbedecektir. Bir sürü öteki-ler gibi o da sermayedarların kesesini doldurmak için dehasını heder ettikten sonra, bu zehir tüccarları onu yüzüstü bırakıp susuzsa açlıktan, açsa susuzluktan ölmesine seyirci kalacaklardır.

Finot:

— Teşekkür ederim, dedi.

Claude Vignon:

— Yahu zaten biliyordum bunu, dedi. Ben bir kürek mahkûmuyum, yeni bir mahkûmun aramıza katılışı hoşuma gidiyor. Blondet ile ben, kabiliyetlerimizi pazara süren falanca falanca baylardan daha kuvvetliyiz, ama gene onlar tarafından istismar edileceğiz. Biz zekiyiz ama insan tarafımız da var, istismarcının zalim iradesinden mahrumuz. Biz tembeliz, bakar, düşünür, hayal kurar, muhakeme ederiz: bizim beynimizi içerler de sonra bizi yolsuzlukla itham ederler.

Florine:

— Daha eğlenceli şeyler söyliyeceğinizi tahmin etmiştim, dedi.

Blondet:

— Florine'in hakkı var, dedi, cemiyet hastalıklarının tedavisini o devlet adamı olacak şarlatanlara bı-

rakalım. Charlet'nin[1] dediği gibi: Üzüm suyuna tükürmek mi? Asla!

Lousteau, Lucien'i göstererek:

— Vignon bana neyi hatırlatıyor, biliyor musunuz? dedi, Pelican sokağındaki şişman karılardan birinin bir lise talebesine: "Yavrum, burası için daha pek küçüksün sen..." deyişini.

Bu nükte herkesi güldürdü, ama Coralie'nin hoşuna gitti. Tüccarlar dinlerken bir yandan da yiyip içiyorlardı.

Elçi, Rhétoré dukasına döndü:

— İçinde bu kadar iyilikle bu kadar kötülüğe raslanan ne millet bu! Baylar! Sizler, iflâs edemiyen müsriflersiniz.

Böylece güzel bir tesadüfle, Lucien, içine düşeceği uçurumun kenarında her şeyi öğrenmiş bulunuyordu. D'Arthez, engelleri aşacak duyguyu uyandırmak suretiyle şairi o asil çalışma yoluna koymuştu. Lousteau da, ona gazetecilikle edebiyatın içyüzlerini anlatarak onu, hodbince bir maksatla bu sahalardan uzaklaştırmak istemişti. Lucien gizli kalmış ahlâksızlığın bu derecesine inanmak istememişti; fakat şimdi dertlerini haykıran gazetecileri dinlemiş, fala bakmak için süt ninesinin karnını yaran masal kahramanları gibi onları iş başında görmüştü. O gece her şeyi olduğu gibi görmüştü. Blucher'in pek güzel tavsif ettiği o Paris ahlâksızlığı karşısında dehşetle haykıracak yerde, bu hoşsohbet meclisten mestolmuştu. Ahlâksızlıklarının işlemeli zırhları ve soğuk tahlille-

[1] Fransız ressamı (1792-1854).

rinin parlak miğferi altında bu son derece garip insanları Mahfil'in ağırbaşlı ve ciddî adamlarından üstün buluyordu. Sonra servetin ilk hazlarını tadıyor, lüksün büyüsü, zengin bir sofranın cazibesi onu sarıyordu; kaprisli insiyakları uyanıyordu, ilk defa olarak yüksek kaliteli şaraplar içiyor, en itinalı bir aşçının leziz yemeklerini tadıyordu; bir elçi, bir dük ve dansözünü gazeteciler arasında görüyor, gazetecilerin korkunç kuvvetine hayran kalıyordu; bu hükümdarlar topluluğuna hükmetmek için dayanılmaz bir arzu duydu, onları yenecek kuvveti kendinde görüyordu. Nihayet, birkaç cümleyle mesudettiği Coralie'yi, ziyafet sofrasının mumları ışığında, yemeklerin buharları ve sarhoşluğun sisleri içinde tetkik etmişti, kız ona bir içim su görünmüştü, aşk ona öyle bir güzellik vermişti ki! Bu kız zaten Parisin en güzel, en sevimli aktrisiydi. Mahfil, bu asil fikir yuvası, bu kadar büyük bir cazibe karşısında yıkılmaya mahkûmdu. Muharrirler öğülmekten hoşlanırlar, onun da bu gururunu erbap insanlar okşamış, müstakbel rakipleri tarafından öğülmüştü. Makalesinin beğenilmesi ve Coralie'nin kalbini fethedişi daha genç bir başı döndürmeye kâfi gelecek iki zaferdi. Bu sohbetler arasında herkes mükemmel yemiş, doya doya içmişti. Camusot'nun yanında oturan Lousteau, kimseye fark ettirmeden iki üç kere şarabına kirsch[1] kattı ve içirmek için izzetinefsini tahrik etti. Bu manevra o kadar ustalıkla idare edildi ki tüccar farkında olmadı, kurnazlıkta gazetecilerden geri kalmadığını sanırdı.

---

1 Almanyada yapılan bir nevi kiraz rakısı.

Bu çeşit fikir adamlarının sefahatlerini tamamlıyan müstehcen sahnelerin homurdanmaya başladığını işitince akıllı bir adam olan diplomat dükle dansöze bir işaret yaptı. Üçü birlikte sıvıştılar. Camusot kendini kaybedince, bütün yemek boyunca on beş yaşında sevdalılar gibi davranmış olan Lucien'le Coralie merdivenlerden inip bir arabaya atladılar. Camusot masanın altında yattığı için Matifat onun aktrisle birlikte kaçıp gitmiş olduğunu sandı; güle söğüşe yiyip içen misafirlerini bırakıp yatmaya giden Florine'in peşine takıldı. Gün ağardığı zaman hâlâ oradaydılar, daha doğrusu yalnız yaman bir ayyaş olan Blondet hâlâ söz söylemek kudretindeydi ve uyuyan arkadaşlarına gül parmaklı şafak şerefine içmeyi teklif ediyordu.

Lucien, Parisin safahat âlemlerine alışık değildi; merdivenleri inerken henüz aklı başındaydı ama açık havaya çıkınca sarhoşluğu meydana vurdu ve iğrenç bir hal aldı. Coralie ile hizmetçisi Vendôme sokağında aktrisin oturduğu güzel apartımanın birinci katına onu koltukta çıkarmak zorunda kaldılar. Merdivenlerde Lucien az kalsın bayılıyordu, fena halde hastalandı.

Coralie:

— Çabuk, Bérénice çay! Çay yap! diye haykırdı.

Lucien:

— Bir şey değil, havadan oldu, diyordu. Hem hiç bu kadar içmemiştim.

Coralie ne kadar güzelse o kadar çirkin Normandiyalı şişko bir kadın olan Bérénice:

— Vah yavrucuk! diyordu. Kuzu gibi mâsum!

Nihayet Lucien'i kendinden geçmiş bir halde Coralie'nin yatağına yatırdılar. Bérénice'in yardımiyle aktris hâlâ: "Bir şey değil! havadandır. Teşekkür ederim, anne" diyen şairini bir annenin evlâdına gösterdiği muhabbet ve itina ile soymuştu.

Coralie, onu saçlarından öperek:

— Ne de hoş anne diyor, dedi.

Bérénice:

— Böyle bir meleği sevmek ne büyük bir zevktir, matmazel nerede buldunuz bunu? dedi. Sizin güzel olduğunuz kadar yakışıklı bir erkek olabileceğini hiç sanmazdım.

Lucien uyumak istiyordu, nerede olduğunu bilmiyor ve bir şey görmüyordu, Coralie ona birkaç fincan çay içirdi, sonra uyur bıraktı.

Coralie:

— Bizi ne kapıcı, ne de bir kimse gördü, dedi.

— Hayır, sizi bekliyordum.

— Victoire'ın bir şeyden haberi yok.

Bérénice:

— Her zamanki gibi, dedi.

On saat sonra, öğleye doğru, Lucien, kendisini uyurken seyreden Coralie'nin bakışları altında uyandı! Şair bunu anladı. Çünkü aktrisin üstünde hâlâ o feci surette lekelenmiş ve bir mukaddes hâtıra diye saklıyacağı güzel elbisesi vardı. Lucien, mükâfatını istiyen hakiki aşkın fedakârlığını, inceliklerini tanıdı: Coralie'ye baktı. Coralie çabucak soyundu ve bir yılan gibi Lucien'in yanına sokuldu. Şair akşam saat beşte, ilâhi hazlar içinde uyuyordu, aktrisin odasını yarım yamalak görmüştü. Baştanbaşa beyaz ve pem-

be renklerle döşenmiş; nefis bir lüks yuvasıydı, Lucien'in Florine'de gördüğünü de aşan bir harikalar ve itinalı araştırmalar âlemiydi bu. Coralie ayaktaydı. İspanyol kadını rolünde sahneye çıkmak için saat yedide tiyatroda olması lâzımdı. Zevkten harap bir halde uyuyan şairini bir kere daha seyretmiş, kalbi sinirlere, sinirleri kalbe bağlıyarak ikisini birden coşturan bu asîl aşktan bir kere daha istifade edemeden mestolmuştu. Şu yeryüzünde hissetmek için iki, ve gökyüzünde sevmek için bir can olmaya imkân veren bu tanrılaştırma, günahlarının kefaretiydi. Hem Lucien'in insanüstü güzelliği kimi mazur göstermezdi ki? Bu yatağa diz çökmüş, aşktan mesut aktris kendini bütün günahlarından sıyrılmış hissediyordu. Bérénice onu bu zevkli anından sıyırdı:

— Camusot geliyor, diye haykırdı, burada olduğunuzu biliyor.

İnsiyaki bir âlicenaplıkla Coralie'ye zarar vermemeyi düşünen Lucien doğruldu. Bérénice bir perde kadırdı. Lucien pek sevimli bir tuvalet odasına girdi. Bérénice'le sevgilisi akla sığmaz bir çabuklukla elbiselerini oraya getirdiler. Tüccar içeri girdiği zaman şairin botları Coralie'nin gözüne ilişti; Bérénice onları gizlice boyadıktan sonra kurusun diye şöminenin önüne koymuştu. Hizmetçi ile hanımı bu itham edici botları unutmuşlardı. Bérénice, hanımı ile endişeli bir nazarla bakıştıktan sonra çıktı. Coralie kanapesine oturdu ve Camusot'yu karşısında duran bir koltuğa oturttu. Coralie'yi taparcasına seven adamcağız botlara bakıyor ve gözlerini metresine çevirmeye cesaret edemiyordu. Bu botlardan gocunup

Coralie'den ayrılsam mı ki? Bu kadar küçük bir sebep için kızılır mı? Her yerde bot bulunur, bunlar bir ayakkabıcının dükkânında veya bulvarlarda dolaşan bir adamın ayaklarında daha yakışık alırdı. Burada, ayaksız olarak duruşlariyle sadakat aleyhine çok şeyler söylüyorlar. Neylersin, yaş elli: aşk gibi kör olmam gerek.

Bu kalleşçe monoloğun mazur görülecek bir tarafı yoktu. Botlar, dalgın bir adamın bir dereceye kadar görmiyebileceği bugün kullanılan yarım botlardan değildi; o zamanın modasına uygun olarak, pek şık ve püsküllü, hemen daima açık renkte pantolonlar üstünde pırıl pırıl yanan ve eşyaları yüzünde bir ayna gibi aksettiren o uzun botlardandı. Onun için botlar o dürüst ipekli tüccarının gözlerine batıyor ve itiraf etmeli ki kalbini de parçalıyordu.

Coralie:

— Neniz var? diye sordu.

— Hiç, dedi adam.

Coralie, Camusot'nun korkaklığına gülümsiyerek:

— Zili çalın, dedi.

Hizmetçi kadın girince:

— Bérénice, dedi, şu mendebur botları yine giymem lâzım, bana bir kanca bul. Bu gece locama getirmeyi unutmazsın ya.

Rahat bir nefes alan Camusot:

— Nasıl?.. Sizin mi bu botlar? dedi.

Coralie yukardan alarak:

— Ya ne sanmıştınız? dedi. Koca budala, yoksa bunların... Bérénice'e dönerek, inanırdı, inanırdı, de-

di. Şey'in piyesinde bir erkek rolüm var, ömrümde erkek kılığına girmiş değilim; tiyatronun kunduracısı ölçüsünü aldığı botu yapıncıya kadar yürümeyi deneyim diye bana bunları getirdi; ayağıma giydirdi ama o kadar canımı acıttı ki çıkardım, fakat gene giymek mecburiyetindeyim.

O botlar yüzünden o kadar canı sıkılmış olan Camusot:

— Mademki vuruyor, giymeyin, dedi.

Bérénice:

— Matmazel deminki gibi kendini azaba sokmasa daha iyi eder, dedi; acısından ağlıyordu, mösyö! Ben erkek olsaydım sevdiğim kadını dünyada ağlatmazdım! İnce marokenden botlar giyse daha iyi olur. Ama tiyatro idaresi o kadar pinti ki! Mösyö siz gidip ona ısmarlasanız...

Tüccar:

— Evet, evet, dedi. Coralie'ye sordu: Kalkıyor musunuz?

— Şimdi, sizi her yerde aradıktan sonra ancak saat altıda eve döndüm. Tam yedi saat arabamı göndermediniz. İşte sizin itinanız bu kadar olur! İçki uğrunda beni unutuyorsunuz. Kendimi tedavi etmek mecburiyetinde kaldım, halbuki şimdi *Kadı* para getirdiği müddetçe her gece oynamak mecburiyetindeyim. O delikanlının yazdıklarını yalancı çıkarmaya niyetim yok.

Camusot:

— Yakışıklı çocuk o delikanlı, dedi.

— Öyle mi buluyorsunuz? Ben bu çeşit adamları sevmem, kadına benzerler, hem onlar siz yaşlı tüc-

carlar gibi sevmesini bilmezler. Bu kadar mı canınız sıkılıyor?

Bérénice:

— Mösyö yemeği madamla mı yiyecek? dedi.

— Hayır, ağzım zehir gibi.

— Dün fena halde zom olmuştunuz. Ah! Camusot baba, evvelâ, ben ayyaş erkekleri sevmem...

Tüccar:

— O delikanlıya bir hediye vermelisin, dedi.

— Öyle, öyle, Florine'in yaptığını yapmaktansa onlara borcumu bu şekilde ödemeyi tercih ederim. Hadi, soysuz sevgili, gidin artık, yahut vakit kaybetmemek için bana bir araba alın.

— Yarın müdürünüzle birlikte Rocher-de-Cancale'de yemeğe gitmek için arabanız olacak. Pazar günü yeni piyes oynanmıyacak.

Coralie, Camusot'yu götürerek:

— Gelin, dedi, yemek yiyeceğim.

Coralie'nin çocukluk arkadaşı olan ve vücutça iriyarı olduğu nispette zeki ve kurnaz bir kadın olan Bérénice, bir saat sonra Lucien'i bulunduğu odadan kurtarıyordu.

Bérénice, Lucien'e:

— Burada kalın, Coralie yalnız dönecek, hattâ sizi rahatsız edecek olursa Camusot'ya bile yol vermek istiyor; ama, sevgilisinin kuzucuğu, siz bir meleksiniz, onu iflâsa sürüklemezsiniz. Bana açıkça söyledi, her şeyi bırakmaya, bu cennetten çıkarak tavan arasındaki odanızda sizinle beraber yaşamaya hazır. Merak etmeyin, kıskançlar, hasetçiler, paranız

pulunuz olmadığını, Quartier Latin'de oturduğunuzu ona anlatmışlar. Ben de sizinle gelirim, ev işlerinizi görürüm. Ama zavallı yavrucağı teselli ettim. Öyle değil mi, mösyö, siz akıllı adamsınız, böyle budalalık yapmazsınız? Zaten göreceksiniz ya, öteki şişko herif bir bostan korkuluğudur, sizin içinse kız deli oluyor, üstünüze titriyor. Ah bilseniz, rollerini tekrarlattığım zamanlar Coralie ne cici şeydir! Bir melek, bir bebektir! Ama hayattan usanmıştı, Allahın ona meleklerinden birini göndermesini haketmişti. Annesinden hiç rahat yüzü görmemişti, hep döverdi onu, nihayet sattı! Evet, mösyö, bir anne, öz evlâdını sattı! Benim bir kızım olsaydı, küçük Coralie'm gibi peşinden giderdim, şimdi de işte Coralie'yi evlâdım gibi bilirim. İşte ilk defadır mürüvvetini görüyorum, ilk defa hararetle alkışlandı. Sizin yazdığınız yazıdan sonra ikinci temsil için çok alkışçı tutuldu. Siz uyurken Braulard gelip Coralie ile çalıştı.

Bu ismin daha önce kulağına çalındığını hatırlar gibi olan Lucien:

— Kim! Braulard mı? diye sordu.

— Alkışçıların reisi. Coralie ile görüşüp piyesin hangi yerlerinde alkışlanacağım kararlaştırdı. Dostu geçinmesine rağmen Florine ona kötü bir oyun oynatıp bütün alkışları toplıyabilirdi. Makaleniz yüzünden bulvar allak bullak.

Yatağa dantelâdan bir ayakucu yerleştirerek:

— Prenslere lâyık bir yatak! dedi.

Mumları yaktı. Işık yanınca, şaşkına dönen Lucien, kendini bir peri padişahının sarayında sandı.

Camusot duvarlara gerilmek ve pencerelere perde olmak üzere *Cocon d'or* mağazasının en zengin kumaşlarını seçmişti. Şair şahane bir halı üstünde yürüyordu. Palissandre[1], üzerinde titreşen ışık ihtizazlarını işlemelerinin kıvrımlarında tesbit ediyordu. Beyaz mermer şömine, en pahalı biblolarla pırıldıyordu. Karyolanın ayak halısı zerdeva postuyla çerçeveli cygne'dendi. Erguvan renginde ipek astarlı siyah kadife terlikler, *Papatyalar* şairini bekliyen zevkleri haber veriyordu. İpek kaplı tavandan nefis bir lâmba sarkıyordu. Her tarafında jardiniyerler içinde seçkin çiçekler güzelim beyaz bruyère'ler, kokusuz kamelyalar görülüyordu. Her tarafta bir mâsumiyet havası vardı. Burada bir aktrisin ve tiyatro ahlâkının yaşadığına insan nasıl ihtimal verebilirdi. Bérénice, Lucien'in şaşkınlığını fark etti.

Okşayıcı bir sesle:

— Nasıl, güzel değil mi? dedi. Bir tavanarasından daha iyi sevişilmez mi burada? Bir delilik yapmasına mâni olun.

Evde bir yabancı bulunduğunu aşçı kadın fark etmesin diye hanımının yemeğinden aşırdığı yemeklerle dolu tek ayaklı nefis bir yuvarlak masayı Lucien'in önüne getirdi. Tanesi bir altına boyanmış tabaklar içinde, işlemeli gümüş takımlarla Bérénice'in getirdiği yemekle Lucien zevkle karnını doyurdu. Çıplak etleri ve beyaz çoraplariyle bir sokak orospusu bir liseli gencin üzerinde ne tesir yaparsa bu lüks de Lucien'in üzerinde aynı tesiri yapıyordu.

---

[1] Palissandre: Pek kıymetli, morumtrak siyah renkte bir kereste ve bundan yapılan mobilye.

— Şu Camusot bahtiyar adam doğrusu, dedi.

Bérénice:

— Bahtiyar mı? dedi. Ah! Sizin yerinizde olmak ve kır saçlarını sizin genç kumral saçlarınızla değişmek için seve seve bütün servetini verir.

Bordeaux'nun en zengin İngilizler için itina ile hazırladığı en leziz şarabı içirdiği Lucien'i, Coralie gelinciye kadar yatıp uykusunu almaya davet etti, Lucien de zaten pek hoşuna giden bu yatakta yatmaya can atıyordu. Şairin gözlerinde bu arzuyu okumuş olan Bérénice, hanımı hesabına bundan memnundu. Saat on buçukta Lucien sevgiyle dolu bir bakış altında uyandı. Coralie, en şehevi bir tuvalet içinde, karşısındaydı. Lucien uyumuştu, Lucien artık yalnız aşktan sarhoştu. Bérénice: "Yarın saat kaçta?" diye sorduktan sonra çekilip gitti.

— On birde, kahvaltımızı yatağa getirirsin. Saat ikiden evvel kim gelirse gelsin evde yokum.

Ertesi gün saat ikide aktrisle âşığı giyinmişlerdi ve şair himaye ettiği aktrisi ziyarete gelmiş gibi karşı karşıya idiler. Coralie, Lucien'i yıkamış, taramış, saçlarını düzeltmiş, giydirmişti; ona Colliau'dan bir düzine güzel gömlek, bir düzine kıravat, bir düzine mendil, bir sedr kutu içinde bir düzine eldiven aldırmıştı. Coralie, kapısında bir araba gürültüsü işitince, Lucien ile birlikte pencereye koştu. Camusot'nun mükellef bir kupa arabasından indiğini gördüler.

Coralie:

— Bir erkekten ve lüksten insanın bu kadar nefret edebileceğine hiç ihtimal vermezdim, dedi.

Lucien, onurunu çiğniyerek:

— Bu serveti tepmenize razı olamıyacak kadar fakirim, dedi.

Coralie, Lucien'i bağrına basarak:

— Canikom, dedi, beni çok seviyorsun demek?

Lucien'i Camusot'ya göstererek:

— Arabayı denemek için Champs-Elysées'ye gezmeye gideceğimizi düşünerek mösyöyü alıkoydum, dedi.

Camusot, mahzun mahzun:

— Yalnız gidin, dedi, yemeği sizinle yiyemiyeceğim, bu akşam karımın isim günü, hatırımdan çıkmıştı.

Tüccarın boynuna sarılan Coralie:

— Zavallı Musot, dedi, ne kadar canın sıkılacak!

Bu güzel kupa arabasının ilk tadını Lucien'le birlikte çıkaracağını, Bois de Boulogne'a onunla başbaşa gideceğini düşünerek saadetten sarhoşa dönmüştü, bu coşkunlukla Camusot'yu seviyormuş gibi davranıyor, ona türlü cilveler yapıyordu.

Adamcağız:

— Size her gün yeni bir araba almayı ne kadar isterdim, dedi.

Mahcubolduğunu gördüğü Lucien'i pek sevimli bir işaretle teselli ederek:

— Hadi, mösyö, dedi, saat iki.

Coralie, Lucien'i peşinden sürükliyerek merdivenlerden fırtına gibi indi, Lucien, tüccarın arkalarından, yetişemeden bir fok balığı gibi yalpa vura vura sürüklendiğini işitti. Şair, hazdan sarhoşa dönmüştü: saadetinden bütün güzelliği üstünde olan Coralie, bü-

tün hayran gözlere zevk ve zarafetle dolu bir tuvalet arz ediyordu. Champs-Elysées'nin Parisi bu iki sevgiliyi takdirle seyretti. Boulogne korusunun bir yolunda, arabaları madam d'Éspard'la madam de Bargeton'un arabasiyle karşılaştı. İki kadın Lucien'e hayret dolu gözlerle baktılar; Lucien de onları, şöhrete erişeceğinden emin ve kudretinden istifade etmek istiyen bir adam edasiyle küçümsiyen bir gözle süzdü. Kalbine koydukları ve onu için için kemiren intikam düşüncelerinden bazılarını bir bakışta onlara hissettirdiği an, hayatının en tatlı anlarından biri oldu ve belki de bütün istikbalini tâyin etti. Gururun çılgınlığı Lucien'i sardı: tekrar kibar salonlarında görünmek, parlak bir intikam almak istiyordu; vaktiyle mahfilin dostunun, çalışkan şairin ayaklar altında çiğnemiş olduğu bütün küçüklükler tekrar ruhuna dolmuştu. O zaman Lousteau'nun kendi hesabına yapmış olduğu teşebbüsün bütün şümulünü idrak etti: Lousteau onun ihtiraslarına hizmet etmişti; halbuki Mahfil, bu kollektif Mentor[1], can sıkıcı faziletler ve Lucien'in beyhude bulmaya başladığı çalışmalar uğruna bu ihtirasları yenmeye gayret ediyordu. Çalışmak! Yaşamaya susamış insanlar için ölüm demek değil midir bu? Böylece muharrirler aktrislerin ve hoppa kadınların lüksünün hazlarına ve yiyip içmesine, boş gezerliğe ne büyük bir kolaylıkla kendilerini bırakırlar! Lucien bu iki çılgınlık günündeki hayatını devam ettirmek için dayanılmaz bir arzu duydu. Rocher-de-Cancal'daki ziyafet nefisti. Lucien, o-

[1] Odysseus'un Troia'ya giderken oğlunu emanet ettiği dostu.

rada, Florine'in evindeki davetlileri buldu, yalnız elçi, dük ve dansöz, Camusot yoktu, onların yerine iki meşhur aktör, Hector Merlin'le metresi vardı. Kendisine madam du Val-Noble dedirten bu kadın, o sırada Paris'in müstesna muhitini teşkil eden kadınların, bugün pek yerinde olarak Lorette[1] adını taktıkları kadınların en güzeli ve en zarifiydi. Kırk sekiz saatten beri bir cennette yaşıyan Lucien makalesinin kazandığı muvaffakıyeti öğrendi. Tebrik edildiğini, gıptayla seyredildiğini görünce kendine emniyet geldi şaire: zekâsı ışıltılar saçtı, edebiyatta ve sanatkârlar âleminde aylarca parıldıyan Lucien de Rubempré oldu. Devlerin insan eti kokusunu aldıkları gibi kabiliyetleri tahmin etmekte inkâr kabul etmez bir ustalığı olan Finot, emri altındaki gazeteciler arasına onu da katmaya çalışarak Lucien'e iltifatlar etti. Lucien bu pohpohların öksesine yakalandı. Coralie fikirleri istismar eden bu adamın çevirdiği entrikayı fark etti ve Lucien'i ikaz etmek istedi.

Şairine:

— Taahhüde girişme, yavrum, dedi, sabret, seni istismar etmek istiyorlar, bu akşam konuşuruz bu meseleyi.

Lucien:

— Aldırma, dedi, ben de onlar kadar kötü ve kurnaz olabilecek kabiliyeti görüyorum kendimde,

Hector Merlin'le herhalde sırf yazıdaki boşlukların parası yüzünden kavga etmiş olmıyan Finot, Merlin'i Lucien'e ve Lucien'i Merlin'e takdim etti. Cora-

[1] Bir çeşit kibar hoppa kadınlara o sıralarda verilen isim.

lie ile madam du Val-Noble ahbaboldular, birbirlerine türlü iltifatlar ve itinalarda bulundular. Madam du Val-Noble Lucien'le Coralie'yi yemeğe davet etti. O yemekte hazır bulunan gazetecilerin en tehlikelisi olan Hector Merlin, ince kısık dudaklı, ufak tefek, kupkuru bir adamdı. Ölçüsüz bir hırsı, hudutsuz bir hasedi vardı, etrafında vukua gelen bütün fenalıklardan zevk duyar, saçtığı nifak tohumlarından istifade ederdi, çok zeki ve nüktedandı ama iradesi kıttı, onda iradenin yerini sonradan görmeleri altın ve iktidarla aydınlanan yerlere götüren insiyak tutuyordu. Lucien'le birbirlerine karşılıklı bir soğukluk duydular. Sebebini izah etmek güç değildir. Lucien'in düşündüklerini içinde saklamasına mukabil Merlin, Lucien'e fikirlerini yüksek sesle söylemek talihsizliğine uğradı. Yemeğin sonunda, hepsi de kendilerini ötekilerden üstün tutan bu insanları en candan bir dostluğun bağları birleştiriyor gibi görünüyordu. Aralarına yeni katılan Lucien'e hepsi hususi itinalarda bulunuyorlardı. Açıkyürekle konuşuyorlardı. Yalnız Hector gülmüyordu. Lucien, ondan bunun sebebini sordu.

— Neden olacak, edebiyat ve gazetecilik âlemine girerken birtakım hayallere kapıldığınızı görüyorum. Dostlar bulacağınıza inanıyorsunuz. Biz hepimiz halin icaplarına göre birbirimizle dost veya düşmanız. Ancak başkalarını vurmamız icabeden silâhla biz ilkönce kendimizi vururuz. Güzel duygularla hiçbir şey elde edemiyeceğinizi çok geçmeden fark edeceksiniz. İyi kalbli iseniz kötü olmaya bakın. Hususi bir maksatla kavgacı olun. Bu yüce kanunu kimse size söyle-

mediyse ben size haber veriyorum, bu küçük bir iyilik değildir. Sevilmek istiyorsanız sevgilinizi biraz ağlatmadan yanından ayrılmayın; edebiyatta yükselmek için, herkesi, hattâ dostlarınızı bile gücendirin, onurlarını kırın: herkes sizi el üstünde tutacaktır.

Hector Merlin, Lucien'in halinden, sözlerinin acemi gencin kafasına, kalbe saplanan bir hançer gibi girdiğini görerek memnun oldu. Oyun oynandı, Lucien bütün parasını kaybetti. Coralie onu alıp götürdü ve aşkın hazları, ileride mahvına sebebolacak olan kumarın müthiş heyecanlarını ona unutturdu. Ertesi gün, kadının evinden çıkıp da Quartier Latin'e döndüğü sırada kaybettiği parayı kesesinde buldu. Bu alâka, ilkönce onu müteessir etti, aktrisin evine dönüp kendisini küçük düşüren bu hediyeyi geri vermek istedi, fakat artık La Harpe sokağına varmış bulunuyordu, Cluny oteline doğru yoluna devam etti. Yolda yürürken, Coralie'nin bu hareketi üzerinde düşündü, bunu bu çeşit kadınların sevdalarına karıştırdıkları anne sevgisinin bir delili saydı. Bu kadınların aşkında bütün hislerin payı vardır. Düşüncelerini evire çevire Lucien bu parayı kabul etmek için nihayet bir sebep buldu: "Onu seviyorum, dedi, karı koca gibi birlikte yaşıyacağız ve ondan hiç ayrılmıyacağım!" Lucien'in, otelinin çamurlu ve pis kokulu merdivenlerinden çıkarken, kapısının kilidini gıcırtıyla açarken, sefalet ve çıplaklığı içinde korkunç odasının pis zeminiyle iğrenç şöminesini görünce neler duymuş olduğunu Diogenos'tan başka herkes, tahmin edebilir. Masası üzerinde romanının müsveddesini ve Daniel d'Arthez'in şu tezkeresini buldu:

"Sevgili şair, arkadaşlarımız eserinizden hemen hemen memnundurlar. Onu dostlarınızın ve düşmanlarınızın karşısına daha emniyetle çıkarabileceğinizi söylüyorlar. Panorama-Dramatique hakkındaki sevimli yazınızı okuduk, biz ne kadar üzülüyorsak edebiyatta da o kadar haset uyandırıyor olmalısınız.

"Daniel"

Bu tezkerede hâkim olan nezaket edasına hayret eden Lucien:

— Üzülüyorsak mı? dedi. Bu da ne demek? Mahfil için bir yabancı mı olmuştu? Tiyatro havasının kendisine uzattığı nefis meyvaları yedikten sonra, Quatre-Vents sokağındaki arkadaşlarının dostluk ve takdirlerine daha çok kıymet veriyordu. Bir müddet derin bir düşünceye daldı: bu odadaki haliyle Coralie'nin odasındaki istikbalini düşünüyordu. Kâh şerefli, kâh haysiyet kırıcı tereddütlerin pençesinde kıvranarak oturdu ve dostlarının eserini kendisine ne halde iade ettiklerini tetkika koyuldu. Ne büyük bir hayrete düştü! Bu henüz meçhul büyük adamların vefakâr ve usta kalemi bölümden bölüme onun o cılız satırlarına büyük bir zenginlik katmıştı. Tok, kesif, veciz, canlı bir diyalog kendi muhaverelerinin yerini almıştı. Zamanın havasını taşıyan bu konuşmalara bakarak muhaverelerinin gevezeliklerden başka bir şey olmadığını anladı. Biraz gevşek ve renksiz olan portreleri canlı bir şekilde belirtilmiş ve renklendirilmişti; herhalde Bianchon'un elinden çıkan, ince bir şekilde ifade edilmiş fizyolojik müşahedelerle bütün bu portreler insan hayatının meraklı safhalarına bağlanmıştı, bu sayede insanları yaşıyordu. Onun

o sâf kalabalığı tasvirleri özlü ve canlı bir hale konulmuştu. Sakat, kötü giyinmiş bir çocuk vermişti, onun yerine beyaz elbiseli, pembe eşarp ve kemerli pek sevimli bir kız, zarif bir mahlûk buluyordu. Bu büyüklük karşısında yerin dibine geçmiş bir halde, böyle bir dersin kıymetini idrak ederken, ona edebiyat ve sanat üzerine, dört senelik okumalarından, mukayeselerinden ve tetkiklerinden fazla şey öğreten bu tashihlere hayran hayran bakarak yaşlı gözlerle düşünürken gece bastırdı. Beceriksiz bir yapmacığın düzeltilmesi, eser üzerinde ustaca bir rötuş daima nazariyelerden ve mütalâalardan daha çok şey öğretir.

Müsveddeleri bağrına basarak:

— Ne dostlar! Ne iyi kalbli insanlar! diye bağırdı.

Kararsız ve şair tabiatlı insanlara has coşkunluğun tesiri altında Daniel'in evine koştu. Ama merdivenlerden çıkarken, şeref yolundan hiçbir şeyin ayıramıyacağı bu insanlara kendini daha az lâyık buluyordu. İçinden bir ses ona diyordu ki Daniel, Coralie'yi sevmiş olsaydı onu Camusot ile birlikte kabul etmezdi. Mahfilin gazetecilerden ne kadar dehşet duyduğunu biliyor ve şimdiden kendini biraz gazeteci olmuş farz ediyordu. Biraz evvel dışarı çıkan Meyraux hariç olmak üzere dostlarını, bütün yüzlere nakşolmuş bir teessür içinde buldu.

— Neniz var, dostlarım? dedi.

— Korkunç bir felâket haberi aldık: devrimizin en büyük adamı, en sevgili dostumuz, tam iki sene bizi aydınlatmış olan adam...

Lucien:

— Louis Lambert, dedi.

Bianchon:

— Hiç ümit bırakmıyan bir katalepsi halindedir.

Michel Chrestien, ciddi bir tavırla:

— Vücudu duygusuz ve dimağı semalarda olarak ölecektir, diye ilâve etti.

D'Arthez:

— Yaşadığı gibi ölecek, dedi.

Léon Giraud:

— Dimağının geniş ülkesine bir ateş gibi atılan aşk orada yangın çıkardı, dedi.

Joseph Bridau:

— Evet, dedi, onu öylesine coşturdu ki, artık kendisini gözden kaybettik.

Fulgence Ridal:

— Ağlanacak halde olan asıl biziz, dedi.

Lucien:

— Belki iyileşir, diye atıldı.

Bianchon:

— Meyraux'nun bize söylediklerine bakılırsa iyileşmesi imkânsız, dedi. Başı, tıbbın tamamiyle âciz kaldığı hâdiselere sahne oluyor.

D'Arthez:

— Bununla beraber bazı çareler var, dedi.

Bianchon:

— Evet, dedi, sadece kataleptiktir, onu bir alık yapabiliriz.

Michel Chrestien:

— Kötülük Tanrısına onun yerine başka bir baş

verememek ne fena şey! Ben kendi kafanı vermeye hazırım, diye haykırdı.

D'Arthez:

— Ya Avrupa federasyonunun hali ne olur? dedi.

Michel Chrestien:

— Ya! Doğru, diye devam etti, bir insandan evvel insanlığın malıyız biz.

Lucien:

— Buraya hepinize karşı şükran duygulariyle gelmiştim. Bakır paramı altına çevirmişsiniz, dedi.

Bianchon:

— Şükran mı? dedi. Ne sandın sen bizi?

Fulgence:

— Bundan zevk duyan biz olduk, dedi.

Léon Giraud:

— Eh artık gazeteci oldunuz mu? dedi. Başlangıcınızın dedikodusu Quartier Latin'e kadar geldi.

Lucien:

— Daha olmadım, cevabını verdi.

Michel Chrestien:

— Ya! Çok şükür, dedi.

D'Arthez devam etti:

— Size dememiş miydim, Lucien, temiz bir vicdanın kıymetini idrak eden insanlardandır. Geceleri başını yastığa koyarken: "Başkalarının yaptığı işler hakkında hüküm vermedim, kimsenin üzülmesine sebebolmadım; zekâm, hiçbir mâsumun ruhunu bir hançer gibi karıştırmadı; alaylarım hiçbir saadeti boğmadı; mesut aptallığa bile zarar vermedi, dehayı haksız yere yormadı; hicvin kolay zaferlerini hor gör-

düm; nihayet asla kanaatlerime aykırı bir şey yapmadım" diyebilmek insanın yüreğine su serpmez mi?

Lucien:

— İyi ama, dedi, insan bir gazetede çalışırken de böyle olabilir. Yaşamak için bundan başka çarem olmayınca ona katlanmak lâzım.

Fulgence, her nidada perdeyi artırarak:

— Vay! Vay! Vay! dedi.

Léon Giraud, ciddî bir tavırla:

— O gazeteci olacak, dedi. Ah! Lucien, keşke gazeteciliğini bizimle beraber yapmaya razı olsaydın, biz bir gazete çıkarmak niyetindeyiz, insanlığa faydalı doktrinlerimizi yayacağız, belki...

Lucien, Léon'un sözünü keserek Machiavel'ce bir tavırla:

— Tek abone bulamazsınız, dedi.

Michel Chrestien atıldı:

— Beş yüz aboneleri olacak, ama beş yüz bine bedel.

Lucien:

— Sermaye bulmanız lâzım, diye devam etti.

D'Arthez:

— Hayır, dedi, sadece fedakârlık.

Michel Chrestien, komik bir jestle Lucien'in başını koklıyarak:

— Bir ıtriyatçı dükkânı âdeta! diye haykırdı. Seni pahalı atlar koşulmuş, süslü püslü bir arabada, bir prens metresiyle, Coralie ile görmüşler.

Lucien:

— Ne olmuş, dedi, bunda ne fenalık var?

Bianchon:

— Âdeta bir fenalık varmış gibi söyledin o lâfı, dedi.

D'Arthez:

— Lucien'in bir Beatrice'ye, hayatta ona destek olacak asîl bir kadına raslamasını isterdim, dedi.

Şair:

— İyi ama Daniel, aşk, daima hep aynı şey değil midir?

Cumhuriyetçi:

— O! bu hususta ben aristokratım, dedi. Bir aktörün herkesin gözü önünde yanağından öptüğü, kulislerde kendisine sen diye hitabedilen, bir parter halkının önünde eğilerek ona gülümsiyen, eteklerini kaldırarak dans eden, ve benim tek başıma görmek istediğim şeylerini herkeşe göstermek için erkek kılığına giren bir kadını sevemezdim ben. Yahut da böyle bir kadını sevecek olsam, tiyatrodan ayrılırdı, aşkımla onu günahlarından temizlerdim.

— Ya tiyatroyu terk edemiyecek vaziyette ise?

— Kederden, kıskançlıktan, bin bir dertten helâk olurdum. İnsan kalbinden aşkını bir diş çıkarır gibi çıkarıp atamaz.

Lucien üzgün ve düşünceli bir hal aldı. — Camusot'ya göz yumduğumu öğrendikleri zaman beni küçük görecekler, dedi.

Haşin cumhuriyetçi korkunç bir babayanilikle ona:

— Sana bir şey söyleyim mi, dedi, büyük bir muharrir olabilirsin ama, hep küçük bir madrabaz kalacaksın.

Şapkasını alıp çıktı.

Şair:

— Michel Chrestien çok insafsız, dedi.

Bianchon:

— Dişçinin kerpeteni gibi insafsız ve kurtarıcı, dedi. Michel senin istikbalini görüyor, belki de şu anda sokakta seni düşünerek ağlıyordur.

D'Arthez, mülâyim davranarak teselli edici sözler söyledi, Lucien'i müdafaaya çalıştı. Bir saat sonra şair mahfilden ayrıldığı zaman vicdanı onu rahat bırakmıyor ve büyücünün Macbeth'e: "Sen kıral olacaksın!" diye haykırması kabilinden: "Sen gazeteci olacaksın!" diye haykırıyordu. Sokakta, sabırlı D'Arthez'in hafif bir ışıkla aydınlanmış pencerelerine baktı ve kalbi mahzun, içi endişeli, evine döndü. Bir önsezi ona haber veriyordu ki hakiki dostları onu son defa bağırlarına basmışlardı. Sorbonne meydanından Cluny sokağına girerken Coralie'nin arabasını tanıdı. Şairini bir an gelip görmek, ona sadece bir merhaba demek için, aktris Temple bulvarından ta Sorbonne'a kadar gelmişti. Lucien, köhne odası karşısında sevgilisini göz yaşları içinde buldu, o da âşığı gibi sefil olmak istiyor, ve otelin berbat komoduna gömlekleri, eldivenleri, kıravatları ve mendilleri yerleştirirken ağlıyordu. Teessürü o kadar hakiki, o kadar büyüktü, o kadar sevgi ifade ediyordu ki, bir aktrisi sevdiği için kendisine çıkışılan Lucien, Coralie'yi, neredeyse sefalet zennar'ını[1] sırtına geçirmeye hazır bir evliya gibi gördü. Bu aziz kadın, buraya gelmek için Camusot, Coralie ve Lucien ortaklığının Matifat, Flo-

[1] Hıristiyan sofularının nefislerine eza için kuşandıkları sert kıldan bir nevi kuşak.

rine ve Lousteau ortaklığına ziyafetlerini iade edeceğinden, Lucien'i haberdar etmeyi fırsat bilmişti, davet edilmesinde fayda gördüğü kimseler olup olmadığını soruyordu ondan; Lucien, bu hususta Lousteau ile görüşeceğini söyledi. Aktris, bir iki dakika oturduktan sonra, Camusot'nun aşağıda kendisini beklediğini Lucien'den saklıyarak kaçıp gitti. Ertesi gün, daha sabahın sekizinde Lucien, Etienne'in evine gitti, onu bulamayınca Florine'in evine koştu. Gazeteci ile aktris, dostlarını karı koca gibi yaşadıkları güzel yatak odasında kabul ettiler ve üçü birarada orada mükellef bir kahvaltı ettiler.

Lousteau, sofraya oturup da Lucien onlara Coralie'nin vereceği supeden bahis açınca:

— Yavrucuğum, dedi, tavsiye ederim, birlikte Félicien Vernou'yu ziyaret edelim, onu davet et, ve böyle bir zibidiyle ne kadar dost olmak mümkünse o kadar dost ol onunla. Félicien belki seni çalıştığı ve devamlı sütun sahibi olduğu gazeteye kapılandırır, bu gazetenin üst tarafında büyük makalelerle kendini gösterebilirsin. O gazete de bizimki gibi liberal partiye mensuptur, sen de liberal olursun, halk şimdi onu tutuyor; zaten, hükümet tarafına geçmek istersen, çekinilir bir insan olduktan sonra çok daha müsait şartlarla girebilirsin. Evlerine ekâbirden bazılariyle genç dandy'lerin ve milyonerlerin gittiği Hector Merlin ve onun o madam du Val-Noble'u seni Coralie ile birlikte akşam yemeğine davet etmediler mi?

Lucien:

— Evet, cevabını verdi, Florine'le sen de davetlisin.

Lucien'le Lousteau cuma akşamki sarhoşlukları ve pazar akşamki ziyafet esnasında birbirleriyle senli benli konuşmaya başlamışlardı.

— Pekâlâ, gazetede Merlin'i buluruz, bu, Finot'yu yakından takibedecek bir açıkgözdür; onunla iyi geçinmeye, metresiyle beraber yemeğe davet etmeye bak: çok geçmeden belki sana faydası dokunur, çünkü kindar insanların herkese ihtiyaçları vardır, icabında kaleminden faydalanmak için senin gözüne girmek istiyecektir.

Florine, Lucien'e:

— Başlangıcınız kâfi derecede alâka uyandırdığı için hiçbir engelle karşılaşmıyacaksınız, hemen bundan istifade etmeye bakın, yoksa çabucak unutulursunuz, dedi.

Lousteau:

— İş, büyük iş oldu bitti! Hiçbir kabiliyeti olmıyan Finot, Dauriat'nın haftalık gazetesinin müdürü ve yazı işleri müdürüdür, altıda bir hissesine de bedavadan sahiboldu, ayda altı yüz frank tahsisatı var. Ben, bu sabahtan itibaren, azizim, küçük gazetemizin yazı işleri müdürüyüm. Her şey geçen akşam tahmin ettiğim gibi oldu: Florine mükemmel iş gördü. Talleyran prensine taş çıkartır.

Florine:

— Diplomatlar insanları ancak izzeti nefislerinden avlarlar, dedi, biz de zevk taraflarından. Diplomatlar onların yapmacıklarına şahidolurlar, bizse en olmıyacak hareketlerini görürüz, şu halde biz onlardan kuvvetliyiz.

Lousteau:

— Hâsılı, dedi, Matifat, ecza ticareti ile geçen hayatında söyliyebileceği tek nükteyi yaptı: bu iş benim ticaret sahamın dışına çıkmıyor, dedi.

— Sakın Florine sufle etmiş olmasın bunu.

Lousteau:

— Böylece, cancağızım, ayağın özengidedir, dedi.

Florine:

— Talihiniz varmış, dedi. Pariste senelerce ağızlarını havaya açıp da bir gazeteye tek makale koyduramıyan gençleri az mı görürüz! Siz de Emile Blondet gibi olacaksınız.

Kendi argosundan bir sözü kullanarak ve alaycı bir gülümseyişle bakarak:

— Altı aya kalmaz bir *kurum salacaksınız!*

Lousteau:

— Ben üç senedir Paristeyim de ancak dün Finot bana yazı işleri müdürlüğü için ayda üç yüz franklık sabit bir maaşla sütun başına beş frank ve haftalık gazetesine forma başına yüz frank vadetti.

Florine, Lucien'e bakarak:

— Ne oldu! Bir şey söylemiyorsunuz? dedi.

Lucien:

— Bakalım, dedi.

Lousteau, alınmış bir tavırla:

— Azizim, dedi, seni bir kardeş gibi tutarak senin için elimden geleni yaptım; ama Finot'nun ne diyeceğini bilemem. Bugün yarın bir sürü ipsiz Finot'nun etrafını alıp eksiltme yaparcasına tekliflerde bulunacaklar. Ben senin hesabına söz verdim, canın isterse sen hayır de.

Gazeteci bir an durduktan sonra:

— Başına konan talih kuşunun farkında değilsin, dedi. Arkadaşların, düşmanlarına birkaç gazetede birden saldırdıkları, birbirlerinin menfaatlerine hizmet ettikleri bir grupa dahil olacaksın.

O tehlikeli yırtıcı kuşlarla dostluk kurmaya can atan Lucien:

— Evvelâ gidip Félicien Vernou'yu görelim, dedi.

Lousteau bir araba getirtti, iki arkadaş Vernou'nun oturduğu Mandar sokağına gittiler. Dar bir geçitle girilen bir evin ikinci katındaki dairesinde oturuyordu. Lucien, bu hırçın, kibirli ve sahte vakar münekkidi son derece bayağı bir yemek odasında gördüğü için pek şaştı: duvarları, müsavi aralıklarla yosunla örtülü tuğla taklidi bir kâğıtla kaplanmış, yaldızlı çerçeveler içinde aqua-tinta gravürlerle süslü odada, meşru olmamasına imkân olmıyacak kadar çirkin bir kadınla sofradaydı, küçük yaşta iki çocuk, bu afacanların düşmelerine mâni olmak için yapılmış çok yüksek ayaklı ve korkuluklu iskemlelere tünemişti. Karısının pazen entarisinin artıklariyle yapılmış robdöşambriyle görüldüğü için Félicien hoşnutsuz bir tavır takındı.

Lucien'e bir iskemle uzatırken:

— Yemek yedin mi, Lousteau? diye sordu.

Etienne:

— Florine'den geliyoruz, orada yedik, dedi.

Lucien, madam Vernou'yu tetkikten kendini alamıyordu, bir hizmetçiye, oldukça beyaz ve hayli bayağı cinsten tombul, sâf bir aşçı kadına benziyordu. Madam

Vernou, çeneden bağlı gecelik takkesi üstüne bir atkı atmıştı, takkenin gergin bağlarının etrafından yanakları löp löp taşıyordu. Boyun tarafından bir düğme ile ilikli kemersiz robdöşambrı, geniş kıvrımlarla düşüyor ve vücudunu o kadar az sarabiliyordu ki bir sınır taşını hatıra getirmemesi imkânsızdı. ' Müthiş sıhhatli olduğu için yanakları âdeta mosmordu ve ellerinin parmakları sucuğu andırıyordu. Lucien, bu kadını görünce, Vernou'nun meclislerde neden o kadar çekingen davrandığını anladı. Evliliğinde bedbaht, karısını ve çocuklarını yüzüstü bırakacak iradeden mahrum, ama daima bu ıstırabı duyacak kadar şair olan bu yazar, kimsenin başarısını çekemezdi, kendinden daima hoşnutsuz olduğu için her şeyden hoşnutsuzluk duymaya mahkûmdu. Lucien, bu hasetçi yüzü buz gibi donduran o huysuz hali, bu gazetecinin konuşmalarına daima serpiştirdiği cevapların sertliği, daima keskin ve bir hançer gibi işlenmiş cümlelerinin kekreliğinin nereden geldiğini anladı.

Félicien kalkarak:

— Çalışma odama geçelim, dedi, herhalde edebi meseleler konuşulacak.

Lousteau:

— Hem evet, hem hayır, cevabını verdi. Dostum, bir ziyafet verilecek de...

Lucien:

— Ziyaretimin sebebi, Coralie namına...

Bu ismi işitince madam Vernou başını kaldırdı.

Lucien devam etti:

— ... Bugünün haftasına supeye buyurmanızı rica etmekti. Evinde Florine'in evinde gördüğünüz aynı

kimseleri bulacaksınız, yalnız bu sefer madam du Val-Noble, Merlin ve birkaç kişi daha var. Oyun oynıyacağız.

Kadın:

— Kocacığım, o gün madam Mahoudeau'ya davetliyiz, dedi.

Vernou:

— Ne zararı var? dedi.

— Gitmezsek gücenir, ama kütüpanelerin bonolarını kırdırmak için ona koşmayı ihmal etmezsin.

— Azizim, işte bir hatun ki, saat on ikide başlıyan bir supenin on birde biten bir suvareye gitmeye mâni olamıyacağını anlamıyor. Çalıştığım yer ona komşudur, diye ilâve etti.

Lucien:

— Hayaliniz ne kadar geniş! cevabını verdi ve bu tek söziyle Vernou'yu kendine can düşmanı yaptı.

Lousteau atıldı:

— Âlâ, geliyorsun, ama dahası var. Mösyö de Rubempré aramıza katılıyor, onun için gazetende onu destekle, kendisini yüksek edebiyata istidatlı bir genç diye takdim et ki hiç olmazsa ayda iki makale yazabilsin.

Vernou cevap verdi:

— Evet, bizden olmak, biz onun düşmanlarına hücum ederken o da bizim düşmanlarımıza saldırmak ve dostlarımızı müdafaa etmek isterse, bu gece operada ondan bahsedeceğim.

Lousteau, Vernou'nun elini en candan dostluk belirtileriyle sıkarak:

— Eh, yarın görüşürüz, dedi. Kitabın ne zaman çıkıyor?

Aile reisi:

— Ne bileyim, Dauriat'nın keyfine bağlı, dedi, ben bitirdim.

— Memnun musun?

— Hem evet, hem hayır...

Lousteau gitmek üzere kalkıp meslektaşının karısını selâmlıyarak:

— Bu muvaffakıyeti tacil ediniz, dedi.

Kavga eden, birbirinin suratına çorba sıçratarak kaşıklarla vuruşan iki çocuğun bağırışmaları, alelâcele çıkıp gitmelerini zaruri kılmıştı.

Etienne, Lucien'e:

— Evlâdım, dedi, hiç farkında olmadan edebiyata hayli zararı dokunacak bir kadın gördün. Bu zavallı Vernou, karısı yüzünden bize kızgındır. Âmmenin menfaati namına bu kadından kurtarmak lâzımdı adamı. Bu suretle bir yığın feci makaleden, bütün muvaffakıyetlere ve bütün yükselişlere karşı hicivlerden kurtulmuş olurduk. Bu iki korkunç yumurcakla bu kadının yanında insan başka ne olabilir? Picar'ın piyesi *Piyangoya konan ev*'deki Rigaudin'i gördünüz mü? İşte, Rigaudin gibi Vernou da düello etmez, ama başkalarını düello ettirir; en iyi dostunun iki gözünü çıkarmak için bir gözünü feda edecek tıynettedir; her cesedin üstüne ayağını bastığını, her felâkete güldüğünü, sırf kendisi asaletten mahrum olduğu için prenslere, düklere, markilere, asîllere çattığını; karısı yüzünden bekâr meşhurlara saldırdığını ve ahlâkı dilinden düşürmediğini, aile saadetinin ve

vatandaşlık vazifelerinin müdafii kesildiğini göreceksiniz. Bu pek ahlâkçı münekkit, kimseye mülâyim davranmaz, hattâ çocuklara bile. Mandar sokağında, *Bourgeois Gentilhomme'un mamamouchi*'si olabilecek bir kadınla keleş gibi çirkin iki küçük Vernou arasında yaşar; asla ayağını atmıyacağı Saint-Germain mahallesiyle alay etmek ister ve düşesleri karısının ağziyle konuşturur. İşte Cizvitlere uluyacak, saraya hakaret edecek, onu derebeylik hukukunu, verasette yaş büyüklüğü imtiyazını tekrar kurmak istemekle itham edecek, kendini kimseyle eşit tutmadığı halde eşitlik lehinde seferberlik açmaya kalkışacak bir adam. Bekâr olsaydı, insanların arasına karışsaydı, Légion-d'Honneur nişanlı, maaşlı kıralcı şairlerin yerinde olsaydı iyimser olurdu. Gazeteciliğe böyle başlıyanlara pek çok raslanır. O, küçük hınçların harekete getirdiği koçaman bir mancınıktır. Bütün bunlardan sonra yine evlenmeye hevesin var mı? Vernou'da artık kalb namına bir şey yoktur, zehir bütün vücudunu sarmıştır. Onun için mükemmel bir gazetecidir, kalemi kuduz illetine tutulmuş gibi, her şeyi parçalıyan iki elli bir kaplandır.

Lucien:

— Gunophobe'dur, dedi. Kabiliyetli midir?

— Zekidir, bir makalecidir. Makaleler taşır, daima makale, yalnız ve yalnız makale yazacaktır. En inatçı bir çalışma bile onun nesrine bir kitap aşılıyamaz. Félicien, bir eser tasarlamaktan, onu toplu bir halde tertiplemekten, başlıyan, biten ve esaslı bir olaya doğru yürüyen bir plân içinde bir eserin şahıslarını ustaca bir araya getirmekten âcizdir, fikirleri

vardır, fakat hayatı bilmez; kahramanları felsefi veya hürriyetçi ütopyalardan ibaret kalacaktır; üslûbuna gelince, özentili bir orijinalliği vardır, balon gibi şişirilmiş cümleleri, münekkitler bir iğne batırsalar sönüp düşecektir. O yüzden suyun üstünde kalabilmek için medihlerin kabaklarına ve balonlarına ihtiyacı olanlar gibi gazetelerden ödü kopar.

Lucien:

— Mükemmel bir makale yazdın, dedi.

— Oğlum, bunları söylemeli ama asla yazmamalı.

Lucien:

— Yazı işleri müdürlüğün başladı, dedi.

Lousteau:

— Seni nereye bırakayım? diye sordu.

— Coralie'ye.

Lousteau:

— Vay, vay, abayı yaktın demek, dedi. Ne hata! Coralie'yi, tıpkı benim Florine'i kullandığım gibi kullan, bir ev kadını yap, ama hürriyetini asla elden kaçırma.

Lucien gülerek:

— Sen evliyaları cehennemlik edersin! dedi.

Lousteau:

— Şeytanlar cehennemlik edilmez ki, cevabını verdi.

Yeni dostunun havai, parlak sözleri, hayatı görüş tarzı, Paris Machiavelizmi'nin hakiki vecizelerine karışan paradoksları, Lucien'in üzerinde hiç fark ettirmeden tesirini gösteriyordu. Nazari bakımdan, şair bu fikirlerin tehlikesini kabul ediyor, fakat tat-

bikatta bunları faydalı buluyordu. Temple bulvarına vardığı zaman, iki dost, saat dörtle beş arasında gazete idarehanesinde buluşmaya söz verdiler, herhalde Hector Merlin de o saatte gelmiş olurdu. Her arzuya, inanılmaz bir uysallıkla boyun eğerek, gevşek itiyatları teşvik edip nüfuzlarını onların üzerine kurarak kancalarını ruhun en nazik noktalarına atan alüftelerin hakiki sevdalarının hazları Lucien'i gerçekten sarmıştı. Zaten Paris'in zevklerine susamıştı, aktrisin ona evinde temin ettiği rahat, refahlı ve ihtişamlı hayatı seviyordu. Coralie ile Camusot'yu sevinçten deliye dönmüş bir halde buldu. Gymnase tiyatrosu, gelecek paskalya yortusundan itibaren bir angajman teklif ediyordu ve bunun açıkça belirtilen şartları Coralie'nin ümitlerini aşıyordu.

Camusot:

— Bu zaferi size borçluyuz, dedi.

Coralie:

— Ya! Tabiî, dedi, o olmasaydı kadı iflâs edecekti, o makale yazılmasaydı ben daha altı sene Bulvar'da pineklemeye mahkûmdum.

Camusot'nun gözü önünde onun boynuna sarıldı. Aktrisin heyecanında sürati bakımından bir tuhaf yumuşaklık, coşkunluğu bakımından bir tatlılık vardı: seviyordu! Büyük bir ıstıraba düşen bütün erkekler gibi, Camusot gözlerini yere indirdi ve Lucien'in ayağındaki botların dikiş yeri boyunca (parlak siyah üzerinde koyu sarı bir çizgi halinde) meşhur kunduracıların kullandıkları renkli ipliği tanıdı. Coralie'nin şöminesi üzerinde bir çift bot görmekten doğan hayretini kendi kendine mırıldandığı sırada bu ipli-

ğin orijinal rengi zihnini meşgul etmişti. Beyaz ve yumuşak astar meşini üzerinde siyah harflerle basılmış olarak o devrin meşhur bir kunduracısının adresini okumuştu: "Gay, La Michodière sokağı."

Lucien'e:

— Mösyö, dedi, çok güzel botlarınız var.

Coralie:

— Onun her şeyi güzeldir, cevabını verdi.

— Ben de sizin kunduracınızdan alişveriş etmek isterdim.

— Dükkâncıların adreslerini sormak için de Bourdonnais sokağı ne münasip yer ya! Genç işi botlar giymeye mi kalkacaksınız yoksa? Ne de yakışır ya! Mevkii, karısı, metresi olan bir erkeğe yaraşan şu kıvrık konçlu botlarınızdan şaşmayın.

İnatçı Camusot:

— Mösyö çizmelerinden birini çıkarmak lûtfunda bulunursa bana büyük iyilik etmiş olur, dedi.

Lucien, kızararak:

— Sonra kancasız giyemem, dedi.

Tüccar korkunç bir şekilde alaycı bir eda ile:

— Bérénice gidip bir tane alır, nasıl olsa burada işe yarar, dedi.

Coralie ona müithiş bir küçümseme ile bakarak:

— Camusot baba, dedi, haysiyetsizliğinize lâyık bir cesaret gösterin! Hadi, açıkça söyleyin düşüncenizi. Mösyönün botlarını benimkilere benzettiniz değil mi? Lucien'e: Botlarınızı çıkarmanıza müsaade etmiyorum, dedi. Evet, mösyö Camusot; evet, bu botlar, geçen gün benim ocağımın karşısında kollarını kavuşturan botların tamamen aynıdır, mösyö de, be-

nim tuvalet odamda gizlenmiş, bu botları bekliyordu, geceyi burada geçirmişti. Düşündüğünüz bunlar değil mi ha? Düşünün, ben de bunu istiyorum. Hakikat de budur. Sizi aldatıyorum. Ne olacakmış? Benim keyfim böyle istiyor!

Birbirinin yüzüne bakmaya cesaret edemiyen Camusot ile Lucien'e bakarak son derece kayıtsız ve öfkesiz bir tavırla oturdu.

Camusot:

— Neye inanmamı istiyorsanız ancak ona inanacağım, dedi. Alay etmeyin, kabahat benim.

— Ben ya bir anda mösyöye âşık oluveren aşağılık edepsizin biriyim, yahut da bütün kadınların peşinde koştukları hakiki aşkı ilk olarak duymuş biçare bir kadınım. Her iki halde de beni ya bırakır, yahut olduğum gibi kabul edersiniz.

Sözlerini bitirirken gururlu bir jestle tüccarı yerin dibine geçirdi.

Lucien'in halinden Coralie'nin şaka etmediğini gören ve aldatılmasını dilenen Camusot:

— Doğru mu? dedi.

Lucien:

— Matmazeli seviyorum, dedi.

Heyecanlı bir sesle söylenen bu sözü işitince Coralie, şairinin boynuna atıldı, ona sımsıkı sarıldı ve Lucien'le ne mükemmel bir çift sevgili teşkil ettiğini göstererek başını ipekli tüccarına çevirdi.

— Zavallı Musot, bana verdiklerinin hepsini geri al, senden hiçbir şey istemiyorum, bu çocuğu deli gibi seviyorum, aklı, bilgisi için değil, güzelliği için

seviyorum. Milyonlar içinde seninle yaşamaktansa onunla sefalet çekmeyi tercih ederim.

Camusot bir koltuğa yıkıldı, yüzünü avuçları arasına aldı. Hiç ağzını açmadı.

Coralie şaşılacak bir zalimlikle:

— İsterseniz gidelim buradan? dedi.

Lucien birdenbire bir kadının, bir aktrisin ve bir evin yükünü sırtında hissederek titredi.

Tüccar, yürekten gelen zayıf ve muztarip bir sesle dedi ki:

— Burada kal, hepsi senin olsun, hiçbir şeyi geri alacak değilim. Gerçi burada altmış bin franklık eşya var, ama Coralie'min sefalet içinde yaşamasına tahammül edemem. Halbuki çok geçmeden sefalete düşeceksin. Mösyönün kabiliyetleri, ne kadar büyük olursa olsun, sana rahat bir hayat temin edemez. İşte bizim hepimizi, biz ihtiyarları bekliyen âkıbet! Bana arasıra gelip seni görmek hakkını ver, Coralie: sana faydalı olabilirim. Zaten, itiraf ederim, sensiz yaşamam imkânsızdır.

Kendini en bahtiyar sandığı anda bütün saadetini kaybeden bu zavallı adamın yumuşaklığı Lucien'e çok dokundu, ama Coralie üzerinde bir tesir yapmadı.

— Gel, zavallı Musot'cuğum, dedi, istediğin kadar gel, aldatmadığımı bilirsem seni daha çok seveceğim.

Camusot, yeryüzü cennetinden kovulmadığına memnun göründü, orada gerçi ıstırap çekecekti ama Paris hayatının tesadüflerine ve Lucien'in etrafını alacak olan baştan çıkarmalara güvenerek ora-

ya sonraları bütün hukukiyle tekrar döneceğini umuyordu. Kurnaz ihtiyar bezirgân bu yakışıklı delikanlının ergeç sadakatsizliklerde bulunacağını düşünüyordu, onu yakından gözetlemek ve Coralie'ye fitleyip onun gözünden düşürmek için dostluklarını muhafaza etmek istiyordu. Camusot Palais-Royal'de Véry'nin lokantasında bir akşam yemeği yemelerini teklif etti, teklifi kabul edildi.

Camusot gidince Coralie:

— Ne saadet, diye haykırdı, artık Quartier Latin'de tavan arasında oturmıyacak, burada kalacaksın, birbirimizden ayrılmıyacağız, ele güne karşı Charlot sokağında küçük bir daire tutacaksın, sonra vur patlasın!

Piyesteki İspanyol dansını oynamaya başladı, delicesine aşkını tasvir eden bir coşkunlukla oynuyordu.

Lucien:

— Çok çalışarak ayda beş yüz frank kazanabilirim, dedi.

— Temsil tazminatı hariç benim de tiyatrodan o kadar bir kazancım var. Camusot üstümü başımı yapmaya devam eder, çünkü beni seviyor! Ayda beş yüz frankla gül gibi geçiniriz.

Bérénice:

— Ya atlar, arabacı, uşak? dedi.

Coralie:

— Borçlanırım, dedi.

Lucien'le birlikte bir Gigue[1] oynamaya başladı.

---

[1] Eski bir İngiliz dansı.

Lucien:

— O halde Finot'nun teklifini kabul etmeli, dedi.

Coralie:

— Hadi, dedi, şimdi giyinir, seni gazetene götürürüm, bulvarda arabada seni beklerim.

Lucien bir sedire oturdu, tuvaletiyle meşgul olan aktrise baktı ve pek ciddi düşüncelere daldı. Böyle bir birleşmenin mükellefiyetlerine katlanmadansa Coralie'yi serbest bırakmayı tercih ederdi; ama onu öyle güzel, öyle endamlı, öyle çekici buldu ki bu Bohem hayatının cazip taraflarının tesiri altında kaldı ve kadere meydan okumaya karar verdi. Bérénice, Lucien'in taşınıp yerleşmesine nezaret etmek emrini aldı. Sonra muzaffer, güzel, mesut Coralie, sevgili âşığını, şairini alıp götürdü, Saint-Fiacre sokağına gitmek için Paris'i bir baştan bir başa geçti. Lucien merdivenleri süratle tırmandı ve gazete idarehanesine bir üstat haliyle girdi. Hâlâ pullu kâğıdı başında olan Ebucehil-karpuzu ile Giroudeau kendisine gene oldukça riyakâr bir tavırla kimsenin gelmediğini söylediler.

— İyi ama gazete üzerinde anlaşmak için muharrirlerin bir yerde buluşmaları lâzım, dedi.

İmparatorluk muhafız kıtası yüzbaşısı:

— İhtimal, dedi, ama yazı işleri beni alâkadar etmez, ve mutat "bum, bum" larına devam ederek tekrar kâğıtlarını tetkika koyuldu.

O esnada bir hüsnü tesadüf mü diyelim, yoksa bir aksi tesadüf mü. Finot, Giroudeau'ya işten sureta el çektiğini haber vermeye ve menfaatlerine göz kulak olmasını tembih etmeye geldi.

Finot, Lucien'in elini sıkarak amcasına:

— Mösyöyü atlatmayın, dedi, kendisi gazeteye girmiştir.

Yeğeninin bu hareketinden hayrete düşen Giroudeau:

— Ya! Demek mösyö gazeteye girdi, dedi. Mösyö, görüyorum ki girmek için hiç zahmet çekmemişsiniz.

Finot, Lucien'e kurnaz bir tavırla bakarak:

— Etienne'in atlatmaması için sizi sağlam kazığa bağlıyayım, dedi. Mösyö, tiyatro tenkidleri de dahil, her yazısı için sütun başına üç frank alacak.

Giroudeau, Lucien'e hayretle bakarak:

— Kimseye bu kadar müsait şartlar tatbik etmemiştin, dedi.

— Bulvarın dört tiyatrosu ile o meşgul olacak, localarını aşırmamalarına ve temsil biletlerinin kendisine verilmesine göz kulak ol. Lucien'e dönerek: ama size tavsiye ederim, biletleri kendi adresinize yollatın. Tiyatro tenkidlerinden ayrıca, mösyö, bir sene müddetle ayda elli franka takriben ikişer sütunluk on varyete makalesi yazmayı taahhüdediyor. Nasıl muvafık mı?

İçinde bulunduğu vaziyet yüzünden nazlanacak halde olmıyan Lucien:

— Evet, dedi.

Finot, kasadara:

— Amca, dedi, mukaveleyi hazırla, inerken imzalarız.

Giroudeau, kalkıp siyah ipekli takkesini çıkararak:

— Mösyö kimdir? dedi.

— Mösyö Lucien de Rubempré, *Kadı* hakkındaki yazının muharriri.

İhtiyar asker, Lucien'in alnına dokunarak:

— Delikanlı, dedi, burada altın madenleriniz var. Ben edebiyattan anlamam, ama makalenizi okudum, hoşuma gitti. Ne diyorsunuz! Hoş, çok hoş. Onun için "bu yazı bize aboneler kazandıracak" dedim, sahiden de yazılanlar oldu. Elli nüsha sattık.

Finot, amcasına:

— Etienne Lousteau ile mukavelem iki nüsha yazıldı mı, imzaya hazır bir halde mi? dedi.

Giroudeau:

— Evet, dedi.

— Mösyö ile imzalıyacağım mukaveleye dünkü tarihi at ki Lousteau onun hükümlerine uymaya mecbur olsun. Finot, şairin pek hoşuna giden bir arkadaşlık gösterişiyle yeni muharririn koluna girdi ve: "Böylece bir mevki sahibisiniz" dedi. Muharrirlerime sizi bizzat takdim edeceğim. Sonra, bu akşam Lousteau sizi tiyatrolara tanıtır. Lousteau'nun idare edeceği küçük gazetemizde ayda yüz elli frank kazanabilirsiniz; onunla iyi geçinmeye bakın. Size karşı elini kolunu bağladığım için herif bana içerliyecek, ama kabiliyetlisiniz, bir yazı işleri müdürünün keyfine tâbi olup müşkülâtla karşılaşmanızı istemem. Lâf aramızda, benim haftalık mecmuaya ayda iki formaya kadar yazı verebilirsiniz. Bunlar için size iki yüz frank vereceğim. Bu anlaşmadan kimseye bahsetmeyin, bir müptedinin bu kadar müsait şartlara tâbi tu-

tulması onurlarına dokunarak bana garez olurlar. İki formanız için dört makale yazın, ikisine imzanızı atın, öteki ikisine de müstear bir imza koyun ki başkasının ekmeğine mâni olmuş görünmiyesiniz. Siz mevkiinizi Blondet ile Vignon'a borçlusunuz, onlar istikbalinizin parlak olacağına inanıyorlar. Onun için, hiç patırdı etmeyin. Bilhassa dostlarınızdan sakının. İkimize gelince, daima iyi anlaşalım. Siz beni kollayın, ben de sizi kollarım. Satacağınız locales ve biletlerden kırk frank kadar, okutacağınız kitaplardan da altmış frank kazancınız olacak. Bununla yazı ücretlerinden ayda dört yüz elli frank elde edeceksiniz. Akıllı davranırsanız, makalelerinize ve prospektüslerinize karşılık tabilerden ayrıca ayda en az iki yüz frank alabilirsiniz. Ama bana tâbi olacaksınız, değil mi? Size güvenebilirim.

Lucien görülmemiş bir sevinç coşkunluğiyle Finot'nun elini sıktı.

Finot, evin beşinci katında ve uzun bir koridorun nihayetinde bir tavanarasının kapısını iterken kulağına:

— Anlaşmış olduğumuzu kimseye sezdirmiyelim, dedi.

Lucien o zaman Lousteau, Félicien Vernou, Hector Marlin ve tanımadığı daha iki muharriri gördü. Hepsi yeşil bir halı ile örtülü bir masanın etrafına toplanmış, harlı bir ateş karşısında, iskemle veya koltuklarda oturarak sigara içiyor, gülüşüyorlardı. Masa kâğıtlarla kaplıydı, üstünde mürekkeple dolu hakiki bir hokka, hayli kötü fakat muharrirlerin iş-

lerine yarıyan kalemler vardı. Yeni gazeteci büyük işin orada hazırlandığını anladı.

Finot:

— Baylar, dedi, toplantımızın sebebi, ayrılmak mecburiyetinde kaldığım gazetemizin yazı işleri müdürü sıfatiyle aziz Lousteau'muzun benim yerimi almasıdır. Fakat, mukadderatını bildiğiniz mecmuanın yazı işleri müdürlüğüne geçebilmem için düşüncelerim zaruri bir inkılâp geçirecekse de kanaatlerim hep aynıdır ve dost kalacağız. Daima sizinle beraber olacağım, nasıl ki siz de benimle beraber olacaksınız. Hâdise ve şartlar değişebilir, prensipler değişmez. Prensipler, siyaset barometresi, yelkovanlarının üzerinde döndükleri mil gibidir.

Bütün muharrirler bir kahkaha kopardılar. Lousteau sordu:

— Bu cümleleri kimden öğrendin?

Finot:

— Blondet'den, cevabını verdi.

Merlin:

— Rüzgâr, yağmur, fırtına, sabit güzel hava, hepsini birlikte geçiyoruz, dedi.

Finot:

— Neyse, dedi, teşbihler arasında yolumuzu şaşırmıyalım: bana getirecek makaleleri olanlar karşılarında gene eski Finot'yu bulacaklar. Lucien'i takdim ederek: mösyö de sizin aranıza karıştı, dedi. Onunla bir anlaşma yaptım, Lousteau.

Hepsi yükselmesi ve yeni işi dolayısiyle Finot'yu tebrik ettiler.

Lucien'in tanımadığı bir muharrir:

— Hepimizin, herkesin başına geçtin artık, dedi, bir Janus[1] oluyorsun...

Vernou:

— Janot[2] olmasın da, dedi.

— Şamar oğlanlarımıza hücum etmemize müsaade var ya?

Finot:

— İstediğiniz kadar! dedi.

Lousteau:

— Ah! dedi, gazete tükürdüğünü yalamaz. Mösyö Châtelet kızmış, bir hafta yakasını elden bırakmayız artık.

— Ne olmuş? dedi, Lucien.

Vernou:

— Hesap sormaya geldi, dedi. İmparatorluğun sabık yakışıklı delikanlısı, karşısında Giroudeau babayı buldu, Giroudeau tam bir soğukkanlılıkla yazının muharriri diye Philippe Bridau'yu gösterdi, Philippe de barondan intihabettiği saati ve silâhları sordu. Mesele de böylece kapandı. Yarınki sayıda barona mazeretler beyaniyle meşgulüz. Her cümle bir hançer darbesidir.

Finot:

— Sıkı dalayın herifi, dedi, gelip beni görür. Sizi yatıştırarak ona bir hizmette bulunmuş gibi davranırım, bakanlıkta arkası var, oradan bir şeyler ko-

---

[1] Efsaneye göre Romalıların altın çağında hükmünü yürütmüş bir esatir tanrısı.

[2] Eski komedyalarda bir aptal ve serseri tipi.

parırız, bir profesör vekilliği veya bir tütün bayiliği. Tongaya bastığına memnun oldu. Yeni gazetemde Nathan hakkında bir makaleyi içinizden kim yazmak ister?

Lousteau:

— Onu Lucien'e verin, dedi. Hector'la Vernou da kendi gazetelerinde makaleler yazacaklar...

Finot gülerek:

— Allaha ısmarladık, baylar, dedi, artık Barbin'de teker teker buluşacağız.

Tehlikeli gazeteciler loncasına girişi dolayısiyle Lucien'e tebriklerde bulundular, Lousteau, onu itimadedilebilecek bir adam diye takdim etti.

— Lucien hepinizi, metresi güzel Coralie'nin evinde akşam yemeğine davet ediyor.

Lucien, Etienne'e:

— Coralie, Gymnase tiyatrosuna geçiyor, dedi.

— Baylar, Coralie'yi himaye edeceğiz, anlaşıldı değil mi? Bütün gazetelerinizde yeni işi hakkında birkaç satır yazıp kabiliyetlerinden bahsedin. Gymnase tiyatrosu müdürünün kiyasetli, dirayetli olduğunu söylersiniz, zeki olduğunu da iddia edebilir miyiz?

Merlin:

— Zeki olduğunu da söyleriz, cevabını verdi. Frédéric'in Scribe'le birlikte bir piyesi var.

Vernou:

— Ya! o halde *Gymnase* müdürü iş adamlarının en basiretlisi, en anlayışlısıdır, dedi.

Lousteau:

— Ha! Bakın, aramızda daha önce görüşmeden Nathan'ın kitabı hakkında tenkidinizi yazmayın, de-

di. Yeni arkadaşımıza faydalı olmalıyız. Lucien'in kitapçıya kabul ettirilecek iki eseri var, bir soneler mecmuası ile bir roman. Araya sıkıştırılacak birkaç satırla üç aya kalmadan büyük bir şair olmalıdır. *Ode'larla Ballade'lar'ı, Méditation*'ları yani bütün romantik şiirleri gözden düşürmek için onun *Papatyalar*'ından faydalanacağız.

Vernou:

— Soneler bir şeye benzemiyorsa pek garip olur bu, dedi. Sonelerinizi nasıl buluyorsunuz, Lucien?

Meçhul muharrirlerden biri:

— Evet, dedi, nasıl buluyorsunuz?

Lousteau:

— Baylar, inan olsun fena değil, dedi Lousteau.

Vernou:

— Öyleyse memnun oldum, dedi. Kafamı şişiren o kilise şairlerinin suratına çarpacağım onları.

— Dauriat bu akşam *Papatyalar*'ı kabul etmezse, Nathan'ın aleyhinde makale üstüne makale yazarız ona.

Lucien:

— Ya Nathan ne der bu işe? diye haykırdı.

Beş muharrir bir kahkaha kopardılar.

Vernou:

— Pek memnun olur, dedi. İşleri nasıl yoluna koyacağımızı görürsünüz.

Lucien'in tanımadığı iki muharrirden biri:

— Demek bay da bizden? dedi.

— Evet, evet, Frédéric, şakaya lüzum yok.

Etienne, müptedi gence:

— Görüyorsun ya, Lucien, dedi, sana karşı nasıl davranıyoruz, icabında sen de elinden geleni bizden esirgemiyeceksin. Nathan'ı hepimiz severiz, ama gene de ona hücum edeceğiz. Şimdi İskender'in imparatorluğunu aramızda taksim edelim. Frédéric, Théatre-Français ile Odéon'u ister misin?

Frédéric:

— Baylar razı olurlarsa, dedi.

Hepsi başlarını eğdiler, fakat Lucien hasetli nazarların parıltısını gördü.

Vernou:

— Ben Opéra'yı, Italiens tiyatrosunu, Opéra-Comique'i alıyorum, dedi.

Lousteau:

— O halde Hector, Vaudville tiyatrolarını alır, dedi.

Lucien'in tanımadığı öteki muharrir:

— Ya bana, tiyatro yok mu bana? diye haykırdı.

— Hadi, Hector Variétés tiyatrosunu, Lucien de Porte-Saint-Martin'i sana bırakırlar, dedi. Etienne; Porte-Saint-Martin'i ona bırak, Fanny Baupré için deli divane oluyor, dedi Lucien'e, buna karşılık le Cirque Olympique'i alırsın. Bana da Bobino, Funambules ve madam Saqui kalıyor. Yarınki gazete için elde ne var?

— Hiç.

— Hiç.

— Hiç.

— Baylar, ilk sayım için güzel şeyler yazın. Baron Châtelet ile Çirozu bir hafta devam etmez. *Solitaire* müellifinden de gına geldi.

Vernou:

— "Sosthène-Demosthène" tekerlemesinin artık gülünç bir tarafı kalmadı, herkes aynı şeyi tekrarladı.

Frédéric:

— Evet! Bize yeni ölüler lâzım, dedi.

Lousteau atıldı:

— Baylar, sağ cenahın faziletli şahsiyetlerini gülünç göstersek? Mösyö de Bonald'ın ayakları leş gibi kokuyor, desek.

Hector Merlin:

— İktidar taraftarı hatipler hakkında bir portreler serisine başlıyalım, dedi.

Lousteau:

— Yap bu işi, evlâdım, dedi, sen tanırsın onları, senin partindendirler, gizli kalmış birtakım kinleri tatmin edebilirsin. Beugnot'nun Syrieys de Mayrinhac'ın ve daha başkalarının sarıl yakalarına. Makaleler önceden hazırlanabilir, gazete için sıkıntı çekmeyiz.

Hector:

— Bir cenazenin gömülmesine müsaade edilmediği şeklinde bir haber uydursak ve bunu telleyip pullasak, dedi.

Vernou:

— Papazlarla alay etmeyi iş edinmiş, balonlarla dolu meşrutiyetçi büyük gazetelere rekabet etmiyelim, dedi.

— Balonlarla mı? diye sordu.

— Doğru gibi göründüğü halde, Paris haberlerinin boşluğunu doldurmak için uydurulan vakalara biz balon adını veririz, dedi. Balon, paratoneri, balonu ve cumhuriyeti icadeden Franklin'in bir buluşu-

dur. Bu gazeteci Amerikada havalandırdığı balonlarla ansiklopedicileri öylesine aldatmıştır ki Raynal, *Hindistan'ın Felsefi Tarihi* isimli eserinde bu balonlardan ikisini gerçekten olmuş vakalar diye kaydetmiştir.

Vernou:

— Bundan haberim yoktu, dedi. Neymiş o balonlar?

— Bir İngilizin, hayatını kurtarmış bir zenci kadını, gûya daha çok para kazanmak için evvelâ gebe bıraktıktan sonra satması. Sonra gebe genç kızın ulvi bir müdafaa ile dâvayı kazanması. Franklin, Paris'e gelince, Necker'in evinde, uçurduğu balonlarını itiraf ederek Fransız filozoflarını şaşkınlığa uğrattı. İşte bu şekilde Yeni Dünya eskisini iki defa ifsadetmiş oldu.

Lousteau:

— Gazete, muhtemel olan her şeyi doğru sayar, dedi. Biz bu noktadan hareket ediyoruz.

Vernou:

— Ceza mahkemelerinin de yaptığı başka bir şey değildir.

Merlin:

— Pekâlâ, bu gece saat dokuzda, burada buluşuyoruz, dedi.

Hepsi kalktılar, el sıkıştılar ve en içten samimiyet tezahürleri arasında toplantıya son verildi.

Etienne aşağı inerlerken Lucien'e:

— Finot'ya ne yaptın ki seninle böyle uyuştu, dedi? Senden başka kimseye mukavele ile bağlanmamıştır.

Lucien:

— Ben mi, bir şey yapmadım, dedi, o bana teklif etti.

— Pekâlâ, onunla anlaşırsın, çok memnun olurum, ikimiz de bu işten kârlı çıkarız.

Etienne'le Lucien zemin katta Finot'yu buldular. Finot, Lousteau'yu başbaşa görüşmek için resmî yazı işleri odasına aldı.

Lucien'e pullu iki kâğıt uzatan Giroudeau:

— Yeni müdürün mukaveleyi dün yapılmış sanması için imzalayın şunu, dedi.

Lucien bu mukaveleyi okurken Etienne'le Finot arasında gazetenin maddi hâsılatı üzerinde oldukça hararetli bir münakaşa geçtiğini işitti. Giroudeau'nun tahsil ettiği o hususi vergilerden Etienne hisse istiyordu. Aralarında uzlaşmış olacaklardı, çünkü iki dost tamamiyle mutabık bir halde dışarı çıktılar.

Etienne, Lucien'e:

— Saat sekizde, Galeries-de-Bois'da, Dauriat'nın mağazasında buluşuruz, dedi.

Genç bir adam, Lucien'in o eski sıkılgan ve endişeli tavriyle muharrir olmak üzere müracaat etti. Giroudeau'nun, evvelce kendisini oyalamak için başvurduğu alayları bu müptediye tatbik etmesinden Lucien gizli bir zevk duydu; imtiyazlı muharrirlerin girebildikleri tavan arası odasiyle müptediler arasına aşılması hemen hemen imkânsız engeller koyan bu numaraların zaruretini menfaat hissiyle mükemmelen anladı.

Giroudeau'ya:

— Zaten muharrirlere verilecek para çok bir şey değil ki, dedi.

Yüzbaşı:

— Daha kalabalık olsaydınız her birinize daha az düşecekti, dedi. Sabık subay kurşunlu bastonunu havada çevire çevire "bum, bum" lıyarak çıktı ve Lucien'in bulvarda bekliyen şık arabaya bindiğini görünce şaşırakaldı.

— Şimdi sizler askersiniz, bizse sivil, dedi.

Lucien, Coralie'ye:

— Vallah, bana kalırsa bu gençler son derece iyi çocuklar. Artık gazeteciyim ve domuzuna çalışmak şartiyle ayda altı yüz frank kazanacağımdan emin bulunuyorum; ama iki eserimi satacağım, daha başkalarını da yazacağım, dostlarım el birliğiyle muvaffak olmama yardım edecekler! Coralie, şimdi ben de senin gibi "vur patlasın!" dyorum.

— Muvaffak olacaksın, yavrum; ama güzelliğin derecesinde iyi olma, zararlı çıkarsın. İnsanlara karşı kötü davran, böylesi makbuldür.

Coralie ile Lucien, Boulogne korusunda gezmeye gittiler, orada gene Espard markizi ile madam de Bargeton ve baron Châtelet'ye rasladılar. Madam de Bargeton, Lucien'e selâm yerine geçebilecek bir şekilde göz süzdü. Camusot son derece mükellef bir akşam yemeği ısmarlamıştı. Coralie, ondan kurtulmuş olmanın memnuniyetiyle, zavallı ipekli tüccarına öyle iyi muamele etti ki, adamcağız on dört aylık müşterek hayatlarında onu bu derece sevimli ve çekici bulduğunu hatırlamıyordu.

İçinden:

— Eh, dedi, *zararı yok,* gene ondan ayrılmıyalım!

Camusot, Coralie'ye gizlice bir teklifte bulundu: Lucien'le sevişmesine göz yumması şartiyle gene metresi olmaya devam ederse karısının bilmediği altı bin franklık bir iradı Coralie'nin üstüne çevirtecekti.

Kız, Camusot'nun içirip hafifçe sarhoş ettiği şairi göstererek:

— Böyle bir meleğe ihanet etmek mi?.. Bir ona bak, bir de kendine, koca şebek, dedi!

Camusot, sefaletin kendisine peşkeş çektiği kadını gene sefaletin yardımiyle tekrar kazanmak için beklemeye karar verdi. Onu alnından öperek:

— Demek sadece dostun olarak kalacağım, dedi.

Lucien, Coralie ile Camusot'yu bırakıp Galeries-de-Bois'ya gitti. Gazetenin sırlarına nüfuz edişi, zihniyetinde ne büyük bir değişiklik yaratmıştı! Galeries'de dalgalanan kalabalığa korkusuzca karıştı, bir metresi olduğu için arsızca bir tavır takındı, gazeteci olduğu için Dauriat'nın dükkânına pervasızca daldı. Orada meşhur şahsiyetler doluydu, Blondet'ye, Nathan'a, Finot'ya, bir haftadan beri ahbaplık etmiş olduğu bütün edebiyat mensuplarına elini uzattı; kendisini mühim bir şahsiyet sandı ve arkadaşlarını geride bırakmış olmakla öğündü; çakırkeyif oluşu ona yardım ediyordu, nükteli ve güzel konuştu, kurtlarla kurt olmasını bildiğini gösterdi. Bununla beraber Lucien beklediği zımni, sessiz veya aleni tasviplerden eser görmedi, yeni bir kabiliyetin ne mevkie erişeceğini, basın gelirlerinin umumi bölüşmesinde ne hisse koparacağını öğrenmek hususunda endişeden ziyade

belki merak duyan bu insanlar arasında ilk kıskançlıkların izlerine rasladı. Lucien'i istismar edilecek bir maden sayan Finot ile onun üzerinde hakları bulunduğunu sanan Lousteau'dan başka, şairin yüzüne gülen olmadı. Bir yazı işleri müdürü tavrı takınmış olan Lousteau, Dauriat'nın odasının penceresine hızlıca vurdu. Kitapçı, yeşil perdelerin üstünden başını gösterip onu tanıyınca:

— Bir saniye, dostum, dedi.

Saniye bir saat sürdü, sonra Lucien'le arkadaşı kutsi odaya girdiler.

— Söyleyin bakalım! dedi, dostumuzun işini düşündünüz mü?

Dauriat, koltuğunda sultanvari eğilerek:

— Tabiî, dedi, şiir mecmuasını gözden geçirdim, zevk sahibi bir insana, hükmüne güvenilir birine okuttum, çünkü bu işten anlar iddiasında değilim. Ben, dostum, hani şu İngilizin aşkı satın alması kabilinden, şöhreti hazır bir halde alırım. Siz, yavrum, güzel olduğunuz kadar da büyük şairsiniz. Dikkat edin, bir kitapçı sıfatiyle değil de, dürüst bir insan sıfatiyle söylüyorum, soneleriniz mükemmeldir, üzerinde çalışılmış olduğu hissedilmiyor, ilham ve talâkati olan biri için bu nadir bir meziyettir. Sonra kafiyeleri iyi kullanıyorsunuz, bu da yeni mektebin vasıflarından biridir. *Papatyalar*'ınız güzel bir kitap ama ticaret işi değil, bense ancak büyük teşebbüslerle uğraşabilirim. Sonelerinizi alamam, vicdanım buna mânidir, bunları sürmek için gerekli şeyleri yapamam, bir muvaffakıyeti temin için girişilecek fedakârlıklar masrafını korumaz. Zaten siz de şiire devam etmiyeceksiniz, ki-

tabınız tek başına kalacak bir kitaptır. Gençsiniz, delikanlı! Liseyi bitiren bütün edebiyatçıların ilk şiirlerden meydana getirdikleri o ezelî kitabı getiriyorsunuz bana, önce hepsi buna çok ehemmiyet verirler ama sonraları alaya alırlar. Lousteau, dostunuzun eski çorapları içinde bir destanı olsa gerek. Senin de bir zamanlar kıymetine inanmış olduğun bir şiirin yok mu?

Dauriat bunu söylerken Etienne'e kurnazca bir bakışla bakıyordu.

Lousteau:

— Öyle olmasa nasıl nesir yazabilirdim? dedi.

Dauriat atıldı:

— Gördünüz mi, bana hiç bahsetmemişti bundan; ama dostumuz, kitapçılığı, iş hayatını bilir (Lucien'i pohpohlıyarak) benim için mesele sizin büyük bir şair olup olmadığınızı bilmek değildir; dedi, çok, pek çok kabiliyetiniz var; kitapçılığa yeni başlamış olsaydım eserinizi basmak hatasını işlerdim. Ama her şeyden evvel ortaklarımla sermayedarlarım tahsisatımı keserlerdi; geçen sene yirmi bin frank kaybedişim kâfi geldi, artık şiirin adını işitmek istemezler, hem ben onlara tâbiyim. Ama mesele burada değil. Sizin büyük bir şair olduğunuzu kabul ediyorum, velût olacak mısınız? Durmadan soneler yumurtlıyacak mısınız? On cilt haline gelecek misiniz? Bir ticaret işi olacak mısınız? Hayır, nefis bir nesirci olacaksınız; çok zeki ve kabiliyetlisiniz, bunları birtakım kafiye bozuntulariyle ziyan etmeniz günah olur, gazetelerde senede otuz bin frank kazanacaksınız, bunu kıta-

larınız, beyitleriniz vesaire zırıltılarınızın size pek güçlükle getireceği üç bin franka değişemezsiniz!

Lousteau:

— Dauriat, dedi, haberiniz var mı? Mösyö de gazeteye girdi.

Dauriat:

— Evet, cevabını verdi, makalesini okudum; tabii kendi menfaatine olarak *Papatyalar*'ı reddediyorum! Evet mösyö, altı aya kalmaz, sizden istiyeceğim makaleler için size, satılmaz şiirlerinize verebileceğimden çok daha fazlasını vereceğim.

Lucien:

— Ya şöhret! dedi.

Daurlat ile Lousteau gülmeye başladılar.

Lousteau:

— Bak! dedi, hâlâ hayallere kapılıyor.

Daurlat:

— Şöhret, dedi, on sene sebatla, kitapçı için yüz bin franklık bir kazanç veya kayıp demektir. Şiirlerinizi basacak delilere raslarsanız, yaptıkları bu işin neticesini öğrenince bana hak vereceksiniz.

Lucien soğuk bir tavırla:

— Müsveddeler yanınızda mı? dedi.

Lucien'e karşı muamelesi son derece yumuşamış olan Dauriat:

— Buyurun, dostum, dedi.

Dauriat *Papatyalar*'ı o kadar okumuş görünüyordu ki Lucien sicimin ne vaziyette olduğuna dikkat etmeden tomarı aldı. Ne şaşkın, ne de müteessir görünmeden Lousteau ile birlikte çıktı. Dauriat iki arkadaşla birlikte dükkâna girdi, gazetesiyle Lous-

teau'nun gazetesinden bahsediyordu. Lucien, *Papatyalar* müsveddesiyle kayıtsızca oynuyordu.

Etienne kulağına:

— Dauriat'nın bunu okuduğunu veya okuttuğunu sanıyor musun? dedi.

Lucien:

— Evet, dedi.

— Koyduğumuz işarete bak.

Lucien mürekkeple sicimin tam bir mutabakat halinde olduğunu gördü.

Lucien, hırs ve öfkesinden benzi atarak kitapçıya:

— En çok hangi soneyi beğendiniz? dedi.

Daurjat:

— Hepsi güzel, dostum, dedi, ama papatya üzerine olan nefis bir şiir, ince ve kibar bir düşünce ile sona eriyor. Nesrinizin kazanacağı muvaffakıyeti ondan anladım. Onun için sizi derhal Finot'ya tavsiye ettim. Bize makaleler yazın, size iyi para vereceğiz. Görüyorsunuz, şöhreti düşünmek mükemmel bir şey, ama evvelâ işi sağlama bağlamayı unutmayın, önünüze gelen hiçbir fırsatı kaçırmayın. Zengin olduğunuz zaman şiir yazarsınız.

Şair kendini tutamıyacağını anlıyarak birdenbire dışarı çıktı, müthiş öfkeliydi. Arkasından gelen Lousteau:

— Çocuk olma, dedi; aldırma canım, insanları oldukları gibi kabul et, yani birer vasıta olarak bil. Öcünü almak ister misin?

— Ne pahasına olursa olsun, dedi şair.

— İşte Dauriat'nın bana verdiği Nathan'ın kitabından bir nüsha, ikinci baskısı yarın çıkıyor, tekrar oku bu kitabı ve onu yerin dibine batıran bir yazı düşün. Félicien Vernou; muvaffakıyeti eserinin müstakbel muvaffakıyetine zarar verdiğini tahmin ettiği Nathan'a tahammül edemiyor. Bu muharrirciklerin bir illeti de yeryüzünde iki muvaffakıyete birden yer olmadığını sanmaktır. Onun için makaleni, çalıştığı büyük gazeteye koydurur.

Lucien:

— Fakat bu kitabın aleyhinde ne söylenebilir? Güzel bir eser, diye haykırdı.

Lousteau gülerek:

— Bak kardeşim, mesleğini öğren, dedi. Kitap bir şaheser de olsa, senin yazında budalaca bir saçmalık, tehlikeli ve zararlı bir eser olmalı.

— Ama nasıl?

— Güzellikleri kusur diye gösterirsin?

— Böyle bir mucize elimden gelmez.

— Dostum, gazeteci demek cambaz demektir, mesleğin biçimsiz taraflarına alışman lâzım. Bak, ben iyi çocuğumdur! Böyle bir halde işte şöyle davranılır. Dikkat, yavrum! Evvelâ eseri güzel bulduğunu söylemekle işe başlarsın, o zaman hakiki düşünceni yazarak keyfini yerine getirebilirsin. Okuyucular: "Bu münekkit kıskanç değil, herhalde tarafsız kalacaktır" der. Bundan sonra okuyucular senin tenkidini vicdanlı bulurlar. Okuyucunun takdirini kazandıktan sonra bu çeşit kitapların Fransız edebiyatını sürüklediği sistemi takbih etmek mecburiyetinde kaldığına esef edersin. Fransa dünya fikir âleminin

dizginlerini elinde tutmuyor mu? dersin. Bugüne kadar, asırdan asra, Fransız muharrirleri, fikirlere verdikleri orijinal şekil ve üslûplarının kudretiyle Avrupayı, tahlil ve felsefi araştırma yolunda tutuyorlardı. Burada, burjuvaların hoşuna gitmesi için, Voltaire, Rousseau, Diderot, Montesquieu, Buffon'u methedersin. Fransa'da dilin ne kadar insafsız olduğunu anlatır, düşünce üzerine çekilmiş bir cilâ olduğunu ispat edersin. "Fransada büyük bir muharrir daima büyük bir adamdır, lisan onu daima düşünmeye sevk eder, başka memleketlerde hal böyle değildir v.s." kabilinden vecizeler yumurtlarsın. Bir Alman hicivci moralisti olan Rabener'i La Bruyère'le kıyaslıyarak fikrini ispat edersin. Meçhul bir yabancı muharrirden bahsetmek kadar bir tenkide itibar kazandıran bir şey olamaz. Kant, Cousin'in kaide taşıdır. Bir kere bu sahaya girdin mi, geçen asırda yaşamış dâhi fikir adamlarımızın sistemine *Fikirleşmiş Edebiyat* adını vererek onu bu tâbirle sâf okuyuculara izah ve hulâsa edersin. Bu tâbiri ele alarak yaşıyan muharrirlerin kafasına bütün meşhur ölüleri fırlatırsın. Günümüzde yeni bir edebiyat türediğini, bu edebiyatın muhavereyi (yani edebî şekillerin en kolayını) ve insanı düşünmek zahmetinden kurtaran tasvirleri aşırı derecede kullandığını söylersin. Her şeyi imajlarla ifade eden Walter Scott'un lüzumundan fazla *dramatise* ettiği bugünün romanına karşılık Voltaire'in, Diderot'nun, Sterne'in, Lesage'ın romanlarını ileri sürersin. Böyle bir edebî tarzda ancak vakalar icadedene yer vardır. Walter Scott'vari roman bir edebî farzdır, yoksa bir sistem değildir, diyecek-

sin. Fikirlerin sulandırıldığı, yamyassı edildiği bu uğursuz tarzı, herkesin kolayca anladığı, herkesin bedavadan muharrir kesilebildiği bu tarzı, sonunda imajlı edebiyat adını vereceğin bu tarzı yerin dibine batıracaksın. Nathan'ın bir mukallit olduğunu ve kabiliyetinin görünüşten ibaret olduğunu söyliyerek bütün bu delilleri onun tepesine indireceksin. Kitabında on sekizinci asrın olgun yüksek üslûbundan eser yoktur, orada muharririn vakaları hislerin yerine koyduğunu ispat edeceksin. Hareket hayat demek değildir, tablo da fikir değildir. Böyle hükümler yumurtla, halk bunları tekrarlar. Değerli olmasına rağmen bu eser sana uğursuz ve tehlikeli görünecek, şöhret mâbedinin kapılarını ayaktakımına açmaktadır, uzaklarda bütün bir muharrircikler ordusunun bu pek kolay şekli taklide hazır olduklarına işaret edersin. Burada artık zevkın tereddisine dair gürültülü şikâyetler yükseltirsin ve Etienne Jouy, Tissot, Gosse, Duval, Jay, Benjamin Constant, Aignan, Baur-Lormian, Villemain, yani Vernou'nun gazetesini himaye eden Napoléoncu-liberal partinin gözdelerini biraz pohpohlarsın. Sol cenahın on yedi hatibi nasıl sağın müfritlerine karşı mücadele ediyorlarsa imaj ve gevezeliğe karşı fikir ve üslûbun tarafını tutan İngiliz ve Alman okuluna muhalefet ederek Voltaire okulunu devam ettiren bu şanlı taburun romantiklerin istilâsına karşı koyduklarını söylersin. Daima sol cenah muhalefetinin tarafını tutacak olan Fransızların büyük çoğunluğunun hayran olduğu bu isimlerin himayesinde, üstün güzelliklere sahibolmasına rağmen Fransa'da fikirsiz bir edebiyata hayat hakkı ve-

ren Nathan'ı ezebilirsin. Bu itibarla bahis konusu olan ne Nathan'dır, ne de onun eseri, anlıyorsun ya? Fransanın şan ve şerefidir. Dürüst ve cesur kalemlerin vazifesi dışardan gelen bu ithal mallarına şiddetle karşı koymaktır. Bu suretle aboneyi pohpohlamış olursun. Sence, Fransa pişkin bir insandır, ve onu faka bastırmak kolay değildir. Kitapçı, mahiyetini araştırmak istemediğin sebeplerle el çabukluğuna getirip bir muvaffakıyet temin etmişse, hakiki okuyucular, onun öncülerini teşkil eden beş yüz ahmağın sebebiyet verdiği hataların hakkından gelmiştir. Bu kitabın bir baskısını satmak saadetine erdikten sonra ikinci bir baskısını daha yapmakla tabiin çok cüretkârlık ettiğini söyler, ve bu kadar mahir bir tabiin memleketin insiyaklarına bu kadar az vâkıf olmasına esef edersin. İşte senin malzemen. Bu muhakemeleri nüktelerin ununa bula, biraz sirke katarak mayhoşluk ver, Dauriat'yı makale tavasında kızartmış olursun. Ama yazına bu yoldan ayrıldığı takdirde bugünkü edebiyata güzel eserler verebilecek bir adam olan Nathan'ın bu hatasına üzülmüş görünerek son vermeyi unutma.

Lucien, Lousteau'nun bu sözlerini dinlerken şaşkına dönmüştü; gazeteci konuşurken gözlerinden perdeler düşüyor, edebiyata ait aklımdan asla geçmemiş hakikatler keşfediyordu.

— Fakat bu söylediklerin çok doğru ve haklı şeyler.

Lousteau:

— Öyle olmasa Nathan'ın kitabını yere vurabilir misin? dedi. İşte, yavrum, bir eseri batırmak için

yazılan makalelere bir örnek. Bu münekkidin mızrağıdır. Ama daha başka formüller de var! Yavaş yavaş öğrenirsin. Sevmediğin bir insandan mutlaka bahsetmek zorunda kalacağın zaman (bazan gazete sahipleri, yazı işleri müdürleri böyle zorbalık ederler) bizim *article de fonds* adını verdiğimiz bir kötüleme usulüne başvurursun. Makalenin baş tarafına bahsetmenizi istedikleri kitabın adı yazılır, Yunanlılarla Romalılardan bahis açılabilecek umumi mahiyette mülâhazalar ileri sürülür, sonunda: "bu düşüncelerle falancanın kitabına intikal ediyoruz, bu kitaptan ikinci bir yazımızda bahsedeceğiz" denir. İkinci yazı da hiçbir zaman çıkmaz. Bu suretle kitap iki vait arasında boğulmuş olur. Sen şimdi Nathan aleyhinde değil, Dauriat aleyhinde yazmış olacaksın; bir mızrak vurmak lâzım. Güzel bir esere mızrak işlemez, kötü bir kitaba ise ta kalbine kadar girer: birinci halde mızrak ancak kitapçıyı yaralar, ikinci halde ise halka hizmet teşkil eder. Bu edebi tenkid şekilleri siyasi tenkid sahasında da kullanılır.

Etienne'in bu acı dersi Lucien'in muhayyilesinde yeni sahalar açtı ve Lucien bu mesleği mükemmelen anladı.

Lousteau:

— Gazeteye gidelim, dedi, orada arkadaşları buluruz, Nathan'a karşı doludizgin hücuma geçmeyi kararlaştırırız, bak nasıl memnun olup gülecekler, görürsün.

Saint-Fiacre sokağına gelince, gazetenin hazırlandığı çatı katına birlikte çıktılar, arkadaşlarının Nathan'ın kitabını batırma kararına nasıl sevinçle

iştirak ettiklerini görünce Lucien hem şaştı, hem de sevindi. Hector Merlin bir kâğıt parçası alarak şu satırları yazdı, gazetesine götürdü:

Mösyö Nathan'ın eserinin ikinci baskısı haber veriliyor. Bu eserden hiç bahsetmemek niyetindeydik, ama bu zâhirî muvaffakıyet, bizi eserden ziyade genç edebiyatın temayülleri hakkında bir yazı yayımlamak mecburiyetinde bırakıyor.

Ertesi günkü gazetede çıkacak şakaların baş tatarafına Lousteau şu cümleyi yazdı:

Dauriat kitabevi mösyö Nathan'ın kitabının ikinci bir baskısını mı çıkarmış? Demek adalet sarayının meşhur meselinden haberi yok: Non bis in idem[1]*. Boşuna harcanmış cesareti selâmlıyalım!*

Dauriat'dan intikam almak arzusuna içinde vicdan ve ilham yerini veren Lucien'in üzerinde Etienne'in sözleri bir meşale tesiri yapmıştı. Üç gün Coralie'nin odasından dışarı çıkmadı, Bérénice kendisine hizmet ediyor, yorulduğu zamanlar sessiz ve itinalı Coralie onu okşuyordu, bu üç gün içinde Lucien takriben üç sütunluk bir tenkid makalesini bitirip temize çekti, bu yazısında şaşılacak bir seviyeye ulaşmıştı. Gazeteye koştu, saat akşamın dokuzuydu, orada muharrirleri buldu, onlara yazısını okudu. Hepsi ciddî ciddî onu dinlediler. Félicien bir kelime söylemedi, müsveddeyi aldı ve merdivenlerden koşa koşa indi.

---

1 Bir insanın aynı suç yüzünden iki defa takibata uğratılamıyacağını söyliyen bir hukuk kaidesi.

Lucien:

— Ne oldu ona? dedi.

Hector Merlin:

— Makaleni matbaaya götürüyor! dedi, ne çıkarılacak bir kelimesi var, ne ilâve edilecek bir satırı, bir şaheser.

Lousteau:

— Sana sadece yolu göstermek kâfi! dedi.

Yüzünde tatlı bir memnuniyet beliren başka bir muharrir:

— Yarın bunu okurken Nathan'ın ne surat takınacağını görmek isterdim, dedi.

Hector Merlin:

— İnsan sizin dostunuz olmalı, dedi.

Lucien:

— Demek güzel? diye hararetle sordu.

Lousteau:

— Blondet ile Vignon pek bozulacaklar, dedi.

Lucien devam etti:

— İşte sizin için karaladığım küçük bir makale, beğenilirse, bu tarzda bir seri ortaya çıkabilir.

Lousteau:

— Okuyun şunu bize, dedi.

Bunun üzerine Lucien o küçük gazeteye rağbet temin eden o nefis makalelerden birini okudu, bu makalelerde iki sütun içinde Paris hayatının teferruatından biri, bir sima, bir tip, normal bir hâdise veya bazı garabetler tasvir edilirdi. *Paris sokaklarında* ismini taşıyan bu örnek, düşüncenin, kelimelerin birbirine çarpışından çıktığı, sıfat ve zarfların şıkırtısiyle dikkati çeken o yeni ve orijinal tarzda yazıl-

mıştı. *Lettres Persanes, L'Esprit des Lois*'dan[1] ne kadar farklı ise bu yazı da Nathan hakkındaki ciddî ve derin makaleden o kadar başkaydı.

Lousteau:

— Sen gazetecisin, dedi. Bu yazı yarın çıkacak, bu tarzda istediğin kadar yaz.

Merlin:

— Haberiniz var mı? dedi. Dauriat, mağazasına attığımız iki mermiden deliye dönmüş. Şimdi oradan geliyorum; lânetler savuruyor, Finot'ya bağırıyor, o da gazeteyi sana sattığını söylüyordu. Onu bir kenara çektim, kulağına fısıldadım: "*Papatyalar* size pahalıya mal olacak! Kabiliyetli bir adam ayağınıza geliyor, biz onu iştiyakla bağrımıza basarken, siz kapı dışarı ediyorsunuz."

Lousteau, Lucien'e:

— Dinlediğiniz makale Dauriat'yı mahvedecek dedi. Görüyorsun ya, yavrum, gazete neymiş? Ama intikamın yürüyor! Baron Châtelet bu sabah gelip senin adresini istedi, bu sabah onun aleyhine müthiş bir yazı çıkmıştı, sabık züppe gevşek adamdır, ne yapacağını şaşırmış vaziyette. Gazeteyi okumadın mı? Yazı pek komik. Bak? *Balıkçıl kuşu gidiyor, Çiroz ardından ağlıyor*. Madam de Bargeton'a salonlarda artık hep *Çiroz* adı veriliyormuş, Châtelet'ye de *baron Balıkçıl* diyorlarmış.

Lucien gazeteyi aldı ve Vernou'nun kaleminden

---

1 Montesquieu'nün aynı derecede meşhur iki eseri.

çıkan bu küçük alay şaheserini okurken gülmekten kendini alamadı.

Hector Merlin:

— Boyun eğecekler, dedi.

Konuşup sigara tellendirerek, günün hâdiseleri, arkadaşların gülünç tarafları veya tabiatları hakkında yeni bazı tafsilât vererek gazeteyi tamamlarken yapılan nüktelere, hicivlere Lucien de neşeyle iştirak etti. Bu çok alaycı, kinayeli, insafsız konuşmalar Lucien'e edebiyatın mensupları ve âdetleri hakkında çok şeyler öğretti.

Lousteau:

— Gazete dizilirken seninle biraz dolaşalım. Serbestçe gireceğin bütün tiyatroların kontrolörleriyle kulislerine seni takdim ederim; sonra Panorama-Dramatique'e gidip Florine'le Coralie'yi buluruz, localarında onlarla şakalaşırız.

Kolkola sokağa çıkıp tiyatro tiyatro dolaştılar, Lucien muharrir olarak takdim edildi, müdürler kendisini tebrik ettiler, bir tek makalesinin Coralie ile Florine'e ne kadar ehemmiyet verdirdiğini, bu yüzden birinin senede on iki bin frank aylıkla Gymnase tiyatrosuna, ötekinin de sekiz bin frankla Panoramaya geçtiklerini bilen aktrisler saplı dürbünlerini kaldırarak kendisini süzdüler. Bütün bu iltifatlar Lucien'i kendi gözlerinde büyülttü ve kuvvetinin derecesi hakkında ona bir fikir verdi. Saat on birde iki dost Panorama-Dramatique'e geldiler, orada Lucien o kadar serbest ve kendinden emin bir tavırla göründü ki etrafta çok büyük bir tesir uyandırdı. Nathan

oradaydı, Nathan, Lucien'e elini uzattı, o da elini alıp sıktı.

Nathan, Lucien'le Lousteau'ya bakarak:

— Ne o yahu! Üstatlar, dedi, beni mahvetmeye mi niyet ettiniz?

— Yarını bekle, azizim, Lucien'in seni nasıl kıskıvrak kavradığını göreceksin! Vallahi, memnun olacaksın, tenkid böylesine ciddî ve değerli olunca kitap kârlı çıkar.

Lucien utancından kıpkırmızı kesilmişti.

Nathan:

— Çok mu sert? dedi.

Lousteau:

— Ağırdır, dedi.

Nathan:

— Bir zararı dokunmaz mı? diye devam etti. Hector Merlin, Vaudville'in salonunda "belimi kırdıklarını" söylüyordu.

Lucien:

— Bırak o istediğini söylesin, hele bekleyin, dedi ve Coralie cazip elbisesiyle sahneden ayrılırken peşinden giderek aktrisin locasına kaçtı.

Ertesi günü, Lucien, Coralie ile kahvaltı ederken, oldukça tenha sokakta bir araba sesi işitti, muntazam gürültüsünden, atın safkan olduğunu belli eden serbest yürüyüşünden ve duruş tarzından bunun kibar bir araba olduğu belliydi. Gerçekten de Lucien, penceresinden Dauriat'nın mükellef İngiliz atını ve Dauriat'nın inmeden önce dizginleri seyis çocuğa uzattığını gördü.

Lucien, metresine:

— Kitapçı geldi, dedi.

Coralie derhal Bérénice'e:

— Bekletin, dedi.

Lucien, kendi menfaatlerini bu kadar iyi benimsiyen bu kızın temkinine gülümsedi, gidip hakiki bir coşkunlukla onu öptü: zekâsını göstermişti. Küstah tabiin böyle alelâcele koşup gelmesi, bu şarlatanlar şahının bu derece küçülmesi, şimdi hemen tamamiyle unutulmuş şeylerdendir, kitapçılık ticareti on beş seneden beri o kadar değişmiştir. 1816 dan 1827 ye kadar, yani ilkin sırf gazetelerin okunması için kurulmuş olan kıraathanelerin bir ücret mukabilinde yeni kitapları okuttuğu, mevkut basına ait vergilerin artırılması yüzünden ilâncılığın ortaya çıktığı o devirde kitapçılar, gazetelerin bir tarafına sıkıştırılan yazılardan başka bir ilân vasıtasına sahip değildiler. 1822 ye kadar Fransız gazeteleri o kadar küçük boyda çıkardı ki büyük gazeteler bugünkü küçük gazetelerin boyunu pek az geçerdi. Gazetelerin istibdadına karşı koymak içindir ki ilkin Dauriat ile Ladvocat afişleri icadettiler, ve fantazi harfler, acayip renkler, vinyetler, daha sonraları da afişi gözler için bir şiir ve ekseriya heveskârların keseleri için bir hayal kırılışı haline getirmiş olan taş basmalariyle Paris'in dikkatini üzerlerine çektiler. Afişler o kadar orijinal hale geldi ki *koleksiyoncu* adı verilen merak hastalarından biri Paris afişlerinin tam bir koleksiyonuna sahiptir. Evvelâ dükkânların vitrinleriyle bulvarların sergilerine inhisar eden, fakat sonraları bütün Fransa'ya yayılan bu ilân vasıtası ilân lehine olarak terk edildi. Bununla beraber, ilân ve hattâ

eser unutulduktan sonra dahi gözlere çarpan afiş daima mevcut kalacaktır, bahusus ki bunu duvarlara resmetmek çaresi keşfedildikten sonra. Para mukabilinde herkesin istifade edebildiği ve gazetelerin dördüncü sahifesini devlet hazinesi kadar iş sahipleri için de pek kârlı bir tarla haline getirmiş olan ilân, pul, posta ve teminat akçesi gibi mükellefiyetlerin zarureti altında doğdu. Mösyö de Villèle'in zamanında icadedilmiş olan ve o zamanlar gazeteleri bayağılaştırarak öldürebilecek olan bu tahditler yeni bir gazetenin kurulmasını hemen hemen imkânsızlaştırarak mevcutlar için bir nevi imtiyaz yaratmış oldu. 1821 de, gazeteler, fikirler ve kitapçılık işleri üzerinde ölüm kalım hakkına sahip demekti. *Paris haberleri* sütununa sıkıştırılan birkaç satırlık bir ilân müthiş pahalı ödenirdi. Yazı işleri bürolarında ve geceleri şu veya bu yazının girip girmemesi kararlaşan mizanpaj saatinde matbaaların savaş meydanlarında entrikalar öylesine almış yürümüştü ki, büyük tabilerin, az yere çok fikir sığdırmak icabeden bu küçük yazıları kaleme almak için ücretli birer muharriri bulunurdu. Ancak yazı çıktıktan sonra paralarını alan bu tanınmamış gazeteciler, ya Allah bilir nasıl elde edilmiş büyük makaleleri, yahut da sonradan *reklâm* adını almış olan o birkaç satırı gazeteye koydurmak için geceleri ekseriya matbaalarda kalırlardı. Bugün edebiyat ve kitapçılığın âdetleri o kadar değişmiştir ki kitapçılara, müelliflere, şöhret kurbanlarına, müebbet şöhret cezasına çarpılmış bütün kürek mahkûmlarına bu reklâmları elde etmek zaruretinin telkin ettiği muazzam gayretler. yaltaklanmalar, bayağı-

lıklar ve entrikalar şimdi pek çok kimselere masal gibi gelir. Ziyafetler, pohpohlar, hediyeler, gazetecilerin gözüne girmek gibi çarelerin hepsine başvurulurdu. Tenkidle kitapçılık arasındaki sıkı bağları, aşağıdaki vaka bütün iddialardan daha iyi anlatacaktır.

Kuvvetli bir üslûp sahibi ve devletin yüksek makamlarına erişmek sevdasında bir adam, o zamanlar genç, zarif ve büyük bir gazetenin muharriri bulunurken meşhur bir yayınevinin gözdesi olmuştu. Bir gün, zengin tabiin gazetelerin başlıca muharrirlerine ziyafet çektiği bir pazar günü, o sıralarda genç ve güzel olan ev sahibesi meşhur muharriri bahçesine götürmüştü. Soğuk, ciddî ve metodik bir Alman olan, işten başka bir şey düşünmiyen baştezgâhtar bir gazetecinin koluna girer, bir mesele hakkında onun fikrini alırken konuşa konuşa bahçeden çıkar, koruya varırlar. Bir çalı kümesinin arkasında Alman, hanımına benziyen bir şey görür; el dürbününü kaldırır, genç muharrire susmasını, gitmesini işaret eder, kendisi de ayaklarının ucuna basa basa çekilir. Muharrir: Ne gördünüz? diye sorar. Beriki: Ehemmiyetli bir şey değil, cevabını verir. Büyük makalemiz kabul ediliyor. Yarın *Débats* gazetesinde en az üç sütun bize tahsis edilecek.

Bir başka vaka makalelerin bu kudretini anlatacaktır. Mösyö de Chateaubriand'ın, Stuart'ların sonuncusu hakkındaki bir kitabı bir mağazada turşuluk olmuştu. *Journal des Débats*'da bir genç tarafından yazılan tek bir makale bu kitabı bir haftada sattırdı. Bir kitabı okumak için kiralamak değil, satın almak

icabeden o devirde bütün muhalefet gazetelerinin övdükleri bazı liberal temayüllü eserler on bin nüsha satılıyordu; ama Belçikada yapılan sahte baskılar da henüz ortaya çıkmamıştı. Lucien'in dostlarının hazırlayıcı hücumları ve onun makalesi Nathan'ın kitabının satışını durduracak kabiliyetteydi. Nathan'ın ancak onuru kırılıyordu, kaybedecek bir şeyi yoktu, parasını almıştı; fakat Dauriat otuz bin frank kaybedebilirdi. Gerçekten de kitapçılıkta *yeni eserler* ticareti şu ticari kaideye dayanır: beyaz kâğıdın topu on beş franktır, basılınca, muvaffakıyete göre, ya beş frank eder, ya beş yüz frank. O devirlerde bu malî dâvayı halleden şey, lehte veya aleyhte bir makaleydi. Satılacak beş yüz top basılmış kâğıdı olan Dauriat, Lucien'le pazarlığa girişmek için koşup gelmişti. Kitapçı, sultanlıktan birdenbire köleliğe inivermişti. Bir müddet mırıldanarak, kabil olduğu kadar çok gürültü yaparak ve Bérénice'le konuşarak Lucien'i görmeye muvaffak oldu. Bu mağrur kitapçı saraya giren dalkavukların gülünç, fakat hem kibirli hem de babacan tavrını takındı.

— Rahatsız olmayın, ciğerparelerim, dedi. Ama ne de sevimli kumrular! İki güvercin âdeta! Matmazel, kim derdi ki şu kız gibi delikanlının bir şöhreti parçalayıveren çelik tırnakları olsun, herhalde geciktiğiniz zaman geceliklerinizi de böyle parçalıyordur.

Lâtifesini tamamlamadan gülmeye başladı. Devam ederek ve Lucien'in yanına otururak, yavrum, dedi. Sözünü keserek: matmazel, ben Dauriat'yım, dedi.

Kitapçı, Coralie tarafından kâfi derecede iyi karşılanmadığı için ismini bir bomba gibi ortaya atmayı lüzumlu görmüştü.

Aktris:

— Mösyö, yemek yediniz mi? Bize şeref bahşeder misiniz? dedi.

Dauriat:

— Tabii, sofrada daha iyi konuşuruz, dedi. Zaten öğle yemeğini sizinle yemeği kabul etmekle sizi dostum Lucien'le birlikte akşam yemeğine çağırmak hakkını kazanmış olurum, bundan böyle etle tırnak gibi dost olmamız lâzım bizim.

Coralie:

— Bérénice! İstridye, limon, taze tereyağ, şampanya, dedi.

Dauriat, Lucien'e bakarak:

— Çok zeki bir insan olduğunuz için, ne maksatla geldiğimi tahmin etmemiş olmanız imkânsızdır, dedi.

— Soneler kitabımı satın almaya mı geldiniz?

Dauriat:

— Tamam, cevabını verdi. Her şeyden evvel, ikimiz de silâhları bırakalım. Cebinden şık bir cüzdan çıkardı, üç tane bin franklık banknot aldı, bir tabağa koydu, dalkavukça bir tavırla: "Mösyö memnun oldular mı?" diyerek uzattı.

Bu beklenmedik parayı görünce hiç tatmadığı bir saadet hazziyle ürperen şair:

— Evet, dedi.

Lucien kendini tuttu ama şarkı söylemek, zıplayıp oynamak ihtiyacını duyuyordu, sihirli lâmbaya, büyücülere; ve nihayet dehasına inanıyordu.

Kitapçı:

— O halde *Papatyalar* benim oldu, değil mi? dedi. Ama neşriyatımdan hiçbirine katiyen hücum etmiyeceksiniz.

— *Papatyalar* sizindir, ama kalemimi taahhüt altına sokamam, o arkadaşlarıma aittir, nasıl ki onların kalemleri de benimdir.

— İyi ama siz de benim muharrirlerimden oluyorsunuz. Bütün muharrirlerim benim dostumdur. Önleyici tedbirleri alabilmem için önceden haberdar edilmeden işlerime zarar vermiyeceksiniz.

— Mutabıkız.

Dauriat kadehini kaldırarak:

— Şerefinize! dedi.

Lucien:

— Görüyorum ki *Papatyalar*'ı okumuşsunuz, dedi.

Dauriat, bozum olmadı:

— Yavrum, *Papatyalar*'ı mahiyetini bilmeden satın almak bir kitapçının gösterebileceği en büyük teveccühtür. Altı ay içinde büyük şair olacaksınız, hakkınızda makaleler yazılacak, sizden korkuyorlar, kitabınızı satmak için bana yapacak bir şey kalmıyacak. Bugün ben dört gün evvelki aynı tüccarım. Değişen ben değilim, sizsiniz. Geçen hafta soneleriniz benim için lâhana yaprakları gibiydi, bugün mevkiiniz onları *Messéniennes*[1] haline koydu.

---

1 Casimir Delavigne'in 1824 te çıkarak zamanında büyük bir şöhret kazanmış olan şiir kitabı.

Lucien, güzel bir metresi olmaktan duyduğu şahane zevk ve muvaffakıyetine emniyetinden gelen alaycı bir tavırla:

— Zararı yok, dedi, sonelerimi okumadınızsa makalemi okudunuz.

— Evet, dostum, öyle olmasaydı bu kadar çabuk gelir miydim? O korkunç makale maalesef çok güzel. Ah! Müthiş bir kabiliyetiniz var, yavrum. Kullandığı tâbirin patavatsızlığını örten bir sâflıkla: beni dinleyin, dedi, modadan istifade edin. Fakat gazeteyi aldınız mı, okudunuz mu?

Lucien:

— Daha görmedim, dedi, halbuki ilk defa olarak büyük bir mensur yazı neşrediyorum; ama Hector herhalde Charlot sokağındaki evime göndertmiş olmalı.

Dauriat, Talma'nın *Manlius*'daki rolünü taklid ederek:

— Al, oku, dedi.

Lucien gazeteyi alınca Coralie elinden kaptı:

— Kaleminizin ilk mahsulü benimdir, hatırlarsınız ya, dedi.

Dauriat son derece pohpohçu ve dalkavuk davrandı, Lucien'den korkuyordu, hafta sonuna doğru gazetecilere verdiği büyük bir akşam ziyafetine onu Coralie ile birlikte davet etti. *Şairine,* hazır bulunduracağı mukaveleyi imzalamak üzere ne zaman isterse Galeries-de-Bois'ya uğramasını söyliyerek *Papatyalar*'ın müsveddesini alıp götürdü. Sathi insan-

lar üzerinde tesir yapmaya çalıştığı şahane tavırlara daima sadık kalan ve bir kitapçıdan ziyade bir güzel sanatlar hâmisi görünmek istiyen Dauriat, bıraktığı üç bin frank mukabilinde makbuz almadı, Lucien'in imza vermek teklifini umursamaz bir jestle reddetti, Coralie'nin elini öperek çıktı.

Coralie, kendisine bütün hayatını anlatmış olan Lucien'e:

— Nasılmış şekerim, dedi, Cluny sokağındaki deliğinde kalıp da Sainte-Geneviève sokağındaki kitapları tırtıklamaya devam etseydin böyle binlikleri görür müydün? Senin o Quatre-Vents sokağındaki ahbapçıkların bana öyle geliyor ki pek salak şeyler.

Mahfil kardeşleri salakmışlar! Lucien bu hükmü gülerek karşıladı. Basılmış makalesini okumuştu, muharrirlerin o anlatılmaz zevkını, insanın ruhunu ancak bir defa okşıyan o ilk gurur okşanmasını tatmıştı. Makalesini tekrar tekrar okurken şümul ve ehemmiyetini daha iyi hissediyordu. Tiyatro, kadınları ne hale koyarsa, basılmak da müsveddeyi öyle yapar, güzellikleri de, kusurları da belirtir; yaşatabileceği gibi öldürebilir de; o zaman güzel fikirler gibi bir hata da şiddetle göze çarpar. Mest olan Lucien artık Nathan'ı unutmuştu, Nathan ona basamaklık etmişti, sevincine payan yoktu, zengindi. Evvelce Angoulême'de Beaulieu yokuşundan süklüm püklüm inen, Houmeau'da bütün ailenin senede bin iki yüz frankla geçindiği Postel'in çatı katına dönen bir çocuk için Dauriat'nın getirdiği para büyük bir servetti. Paris hayatının zevk ve safası yüzünden sönecek olan fakat henüz canlı bir hâtıra, onu Du Murier meyda-

nına götürdü. Güzel, asil kızkardeşi Ève'i, David'ini ve zavallı annesini hatırladı; hemen Bérénice'i bir banknotu bozdurmaya gönderdi, o esnada da ailesine küçük bir mektup yazdı; sonra, gecikirse annesine gönderdiği beş yüz franka kıyamıyacağı korkusiyle Bérénice'i Messageries'ye yolladı. Onun için de, Coralie için de bu ödeme güzel bir hareketti. Aktris, Lucien'i kucakladı, onu örnek olacak bir oğul ve ağabey buldu, sevip okşadı, çünkü kalbleri ellerinde olan bu sâf kızların böyle hareketler pek hoşlarına gider.

Coralie:

— Şimdi, dedi, bir hafta her gece bir ziyafete davetliyiz, küçük bir karnaval yapacağız, yeter çalıştığın.

Bütün kadınların haset edecekleri bir erkeğin güzelliği ile iftihar etmek istiyen bir kadın sıfatiyle Coralie onu gene Staub'a götürdü, kıyafetini kâfi derecede iyi bulmuyordu. Oradan iki sevgili Boulogne korusuna çıktılar, dönüşte madam du Val-Noble'un evinde yemeğe gittiler, Lucien orada Rastignac, Bixiou, des Lupeaulx, Finot, Blondet, Vignon, baron de Nucingen, Beaudenord, Philippe Bridau'yu, büyük musikişinas Conti'yi, bütün sanatkârlar, iş adamları muhitini buldu. Kesif çalışmaları kesif zevklerle dinlendirmek istiyen bu insanların hepsi Lucien'i mükemmel bir şekilde karşıladılar. Kendinden emin olan Lucien sanki hiç düşünmüyormuş gibi yaparak bütün zekâsını gösterdi ve bu yarım arkadaşlar arasında moda bir sitayiş olan kuvvetli adam ilân edildi.

Saraydan himaye gören ve sonraları *Réveil* adı-

nı alacak olan küçük bir kıralcı gazete kurmayı düşünen şairlerden birine Théodore Gaillard:

— Durun bakalım, hele kabiliyetini bir görelim, dedi.

Yemekten sonra, iki gazeteci metresleriyle birlikte Opéra'ya gittiler, Merlin'in orada bir locası vardı ve bütün hazır bulunanlar oraya gelmişti. Böylece Lucien birkaç ay evvel fena halde bozularak çıkmış olduğu yere bu defa muzaffer bir eda ile girmişti. Merlin'le Blondet'nin kolunda dinlenme salonuna çıkmış, evvelce kendisiyle alay etmiş olan kibar züppelere pervasızca bakıyordu. Châtelet'yi şimdi ayaklarının altına almıştı! De Marsay, Vandenesse, Manerville, o devrin yakışıklı kibarları onunla dik dik bakıştılar. Rastignac'ın uzun bir ziyarette bulunduğu madam d'Espard'ın locasında güzel, zarif Lucien'den söz açılmıştı, markizle madam de Bargeton saplı dürbünlerini kaldırarak Coralie'ye bakmışlardı. Lucien, madam de Bargeton'un kalbinde bir nedamet uyandırmış mıydı? Şair bunu merak etti: Angoulême'in Corinne'ini görünce, tıpkı Champs-Élysées'de bu kadınla kuzininin hakaretine uğradığı günkü gibi bir intikam arzusiyle kıvrandı.

Blondet, birkaç gün sonra saat on bire doğru, henüz yataktan kalkmamış olan Lucien'in evine girerken:

— Vilâyetinizden bir şirinlik muskası mı getirdiniz nedir? diyordu. Alnından öptüğü Coralie'ye Lucien'i göstererek: güzelliği, dedi, en aşağıdan en yukarıya kadar ortalığı kasıp kavuruyor. Şairin elini sıkarak: size el koymaya geldim, azizim, dedi, dün

Italiens tiyatrosunda madam la kontes de Montcornet evinde sizi kendisine takdim etmemi istedi. Evinde kibar bir muhit bulacağınız sevimli, genç bir kadının bu arzusunu reddetmezsiniz herhalde?

Coralie:

— Lucien beni severse kontesinize gitmez, dedi. Kıravatını kibarlar arasında dolaştıracak da ne olacak? Orada canı sıkılır.

Blondet:

— Onu eteğiniz altında mı tutmak istiyorsunuz? dedi. Kibar kadınları kıskanır mısınız?

Coralie:

— Evet, diye haykırdı. Onlar bizden beterdir.

Blondet:

— Nereden biliyorsunuz, kuzucuğum, dedi.

— Kocalarından. Altı ay de Marsay'le beraber yaşadığımı unutuyorsunuz.

Blondet:

— Sizinki kadar güzel bir erkeği madam de Montcornet'nin evine götürmeye pek teşne olduğunu sanır mısınız, yavrum? dedi. İstemiyorsanız, kapatalım bu bahsi. Fakat bahis mevzuu olan bir kadından ziyade, gazetesinin alay mevzuu haline gelen bir zavallı adam için Lucien'den merhamet dilemektir. Baron Châtelet gazetede yazılanları ciddiye almak ahmaklığında bulunuyordu: Espard markizi, madam de Bargeton ve kontes de Montcornet'nin salonu Balıkçıl'la alâkadar oluyorlar, ben de Laura'yla Petrarca'yı, yani madam de Bargeton'la Lucien'i barıştırmaya söz verdim.

Bütün damarlarında taze bir kan dolaşan ve intikam almanın mestedici hazzını tadan Lucien:

— Ya! dedi, demek ayağımın altına düştüler! Beni kalemime, arkadaşlarıma taptırıyorsunuz, basının amansız kudretine taptırıyorsunuz. Henüz Çirozla Balıkçıl hakkında yazı yazmadım. Blondet'yi belinden yakalıyarak Nathan hakkındaki makaleyi yazdığı kalemi alıp havaya kaldırdı: Gideceğim, yavrum, evet, gideceğim, ama bu çok hafif şeyin ağırlığını o çifte hissettirdikten sonra, yarın başlarına iki küçük sütun yazı fırlatacağım. Sonra görüşürüz. Sen hiç meraklanma, Coralie: aşk değil, sadece intikam var, ama intikamımın tam olmasını istiyorum.

Blondet:

— İşte tam bir erkek! dedi. Paris'in vurdum duymaz muhitinde böyle bir coşkunluğa ne kadar nadir raslandığım bilseydin kendini takdir ederdin. Daha enerjik bir tâbir kullanarak: yaman herif olacaksın, dedi, nüfuz ve kudrete götüren yoldasın.

Coralie:

— Muvaffak olacak, dedi.

— Zaten altı hafta içinde epey yol aldı.

— Bir taca erişmek için bir cesetlik bir mesafe kaldığı zaman Coralie'nin cesedini basamak olarak kullanabilir.

Blondet:

— Sizler altın çağın insanları gibi sevişiyorsunuz, dedi ve Lucien'e bakarak devam etti: büyük makalen için tebrik ederim, birçok yeni şeyler var içinde. Artık üstat sayılırsın.

Lousteau, Hector Merlin ve Vernou ile birlikte

Lucien'i görmeye geldi, Lucien de onların bu dikkat ve alâkasından büyük bir gurur duydu. Félicien makalesinin ücreti olarak Lucien'e yüz frank getirmişti. Gazete, muharririni kendine bağlamak için bu kadar güzel yazılmış bir yazıya para vermek lüzumunu duymuştu. Coralie, bu gazeteci grupunu görünce en yakın lokanta olan Cadran-Bleu'ye birini gönderip bir öğle yemeği ısmarlamıştı; Bérénice gelip de her şeyin hazır olduğunu söyleyince hepsini güzel yemek odasına geçmeye davet etti. Yemeğin ortasında, şampanya bütün başlara vurduğu zaman, arkadaşlarının Lucien'i ziyaretlerinin sebebi meydana vuruldu.

Lousteau:

— Nathan'ı kendine düşman etmek istemezsin, değil mi? dedi. Nathan gazetecidir, dostları vardır, ilk eserin çıktığı zaman sana fena bir oyun oynar. Elinde bir de satılacak *IX. Charles'ın Tirendazı* yok mu? Nathan'ı bu sabah gördük. Çok müteessir; fakat sen onun hakkında bir yazı yazacak ve onu methederek yüzüne su serpeceksin.

Lucien:

— Ne! dedi, kitabı aleyhinde o makaleyi yazdıktan sonra şimdi de...

Emile Blondet, Hector Merlin, Etienne Lousteau, Félicien Vernou, hepsi birden bir kahkahayla Lucien'in sözünü kestiler.

Blondet ona:

— Onu yarın akşam burada yemeğe davet etmedin mi? dedi.

Lousteau:

— Makalen imzasızdır, dedi. Senin kadar acemi

olmıyan Félicien, yazının altına bir C kondurmayı ihmal etmedi, halis sol cenaha mensubolan gazetesinde bundan böyle çıkacak yazılarını bu şekilde imzalarsın. Biz hepimiz muhalefete mensubuz. Félicien senin müstakbel kanaatlerini taahhüt altına sokmamak inceliğini göstermiş. Gazetesi sağ merkeze mensubolan Hector'un dükkânında bir L harfiyle imzalıyabilirsin. Hücumlar imzasız çıkar ama medihlere pekâlâ imza konur.

Lucien:

— Mesele imzada değil, dedi; ama kitabın lehinde söylencek bir şey görmüyorum.

Hector, Lucien'e:

— Demek yazdıkların kendi kanaatlerindi.

— Evet.

Blondet:

— Ah, yavrum, dedi, seni daha kuvvetli sanıyordum! Yok, Vallahi, yüzüne bakıyordum da, büyük adamlara has o pervasız kudrete sahibolduğunu sanıyordum, böyle insanlar her şeyi iki cephesinden ele alacak kudrettedirler. Yavrum, edebiyatta, her fikrin yüzü ve tersi vardır; kimse ters tarafın hangisi olduğunu bilmek iddiasında olamaz. Düşünce sahasında her şey iki taraflıdır. Fikirler iki yüzlüdür. Janus[1] tenkidin efsanesi ve dehanın timsalidir. Yalnız tanrı üç yüzlüdür[2]. Molière'le Cor-

[1] Lâtinlerin bu eski tanrısı iki yüzlü olarak tasvir edilirdi.

[2] Hıristiyanlığın teslis, yani üçüz tanrı esasına dayandığı malûmdur.

neille'i eşsiz kılan şey, Alceste'e evet dedirtirken Philinte, Octave ve Cinna'ya hayır dedirtebilmeleri değil midir? Rousseau, *Yeni-Heloïse*'de düellonun lehinde ve aleyhinde birer mektup yazmıştır, onun hakiki kanaatini belirtmek iddiasında bulunabilir misin? Clarice'le Lovelace, Hektor'la Akhileos'tan hangisinin asıl olduğunu içimizden kim söyliyebilir? Homeros'un kahramanı hangisidir? Richardson'un maksadı neydi? Tenkid, eserleri bütün cephelerinden müşahede etmelidir. Bizler büyük raportörleriz.

Vernou alaycı bir tavırla:

— Demek yazdıklarınıza ehemmiyet veriyorsunuz? dedi. İyi ama bizler cümle tüccarlarıyız ve bu ticaretle geçiniriz. Büyük ve güzel bir eser, yani bir kitap vücuda getirmek istediğiniz zaman düşüncelerinizi, ruhunuzu oraya dökebilir, ona bağlanabilir, onu müdafaa edebilirsiniz; ama bugün okunup yarın unutulan makaleler benim nazarımda ancak verilen para değerindedirler. Böyle saçma şeylere ehemmiyet verecek olursanız, bir prospectus yazmak için haç çıkarıp Allahtan yardım diliyeceksiniz herhalde!

Luclen'in bu hususta çekingenlik göstermesine hepsi şaştılar ve kendisine gazetecilerin erkekçe elbisesini giydirmek için asıl elbisesini paramparça ettiler.

Lousteau:

— Makaleni okuduktan sonra Nathan, ne diye teselli buldu, biliyor musun? dedi.

— Nereden bileyim?

— Nathan: "Küçük makaleler sönüp gider, bü-

yük eserler bâki kalır!" dedi. Bu adam iki gün sonra burada yemeğe gelecek, senin ayaklarına kapanmalı, eteğini öpmeli, senin büyük adam olduğunu söylemeli sana.

Lucien:

— Pek garip olur, dedi.

Blondet:

— Garip mi? dedi. Mutlaka olmalı bu.

Çakırkeyif olan Lucien:

— Pekâlâ, dostlarım, dedi, ama ne yapmak lâzım?

Lousteau:

— Ne olacak, dedi, Merlin'in gazetesi için üç güzel sütun yazarak kendi kendini tekzibet. Nathan'ın küplere binmesini zevkle seyrettikten sonra demin ona kitabını bir haftada tükettireceğimiz yaylım ateş için bize yakında teşekkür edeceğini söyledik. Şu anda sen onun nazarında bir casus, bir kalleş, bir aşağılıksın; öbür gün büyük bir adam, kudretli bir insan, Plutarkhos'un kalemine lâyık bir adam olacaksın! Nathan, seni en iyi dostu diye kucaklıyacak. Dauriat geldi, üç bin frangın var: İstenen oldu. Şimdi Nathan'ın takdir ve dostluğunu kazanmalısın. Biz ancak düşmanlarımızı kovalayıp yere sermeliyiz. Şöhretini bizsiz elde etmiş, rahatsız edici ve yok edilmesi gereken bir kabiliyet karşısında olsaydık, böyle bir karşılıkta bulunmazdık; ama Nathan dostlarımızdandır, Blondet, sırf *Débats*'da cevap verebilmek zevkı için ona *Mercure*'de hücum ettirmişti. Onun için kitabın ilk baskısı kapışıldı!

— Dostlarım, inan olsun, bu kitap hakkında iki iyi söz söylemek kudretim haricindedir.

Merlin:

— Yine yüz frank alacaksın, dedi, Nathan bu suretle sana on Lui kazandırmış olacak. Finot'nun mecmuasında yazabileceğin ve Dauriat'dan yüz, mecmuadan yüz frank alabileceğin makale de cabası: yekûn, yirmi Lui!

Lucien:

— İyi ama, ne söylemeli? dedi.

Blondet, ciddileşerek:

— Bak yavrum, dedi, bu işin içinden nasıl çıkabilirsin. Kurtların güzel meyvalara musallat olması kabilinden bütün güzel eserlere düşman olan haset, bu kitaba da saldırmaya çalıştı, dersin. Bunda kusurlar keşfetmek için, münekkit bu kitap münasebetiyle birtakım nazariyeler icadetmek, edebiyatı fikirlere kıymet veren ve imajlara kıymet veren diye iki çeşide ayırmak zorunda kaldı. Sonra, yavrum, edebiyat sanatının son merhalesi fikri imaj şeklinde ifade etmek olduğunu söylersin. Şiirin baştanbaşa imaj demek olduğunu ispata çalışırken dilimizin şiirden pek az nasibi olduğundan şikâyet edersin, yabancıların üslûbumuzun *positivisme*'ini yüzümüze vurduklarından bahseder ve mösyö de Canalis ile Nathan'ı, dilini yavanlıktan kurtardıkları için Fransa'ya yaptıkları hizmetler dolayısiyle översin. On sekizinci asra göre ilerlemiş olduğumuzu söyliyerek evvelki muhakemeni çürüt. *Terakki*'yi icadet (burjuvalara yapılabilecek nefîs bir muziplik)! Genç edebiyatımız eserini tablolar halinde verir, bu tablolarda komedi,

dram, tasvirler, karakterler, muhavere, meraklı bir vakanın düğümleriyle tutturulmuş olarak, bütün tarzlar teksif edilmiştir.

His, üslûp ve imaja ihtiyaç gösteren roman, zamanımızın en muazzam icadıdır. Roman, bugünkü hayatta eski kanunlariyle yaşamasına artık imkân olmıyan komedinin yerini almıştır. O, La Bruyère'in zekâsını ve alaycı moralini, Molière'in anladığı şekilde tasvir edilen karakterleri, Shakespeare'in büyük entrikalarını ve bizden öncekilerin bize bıraktığı yegâne servet olan aşkın en ince tafsilâtının tasvirini gerektiren icatlarında vakayla fikri birlikte kucaklar. Onun için roman soğuk ve riyazi münakaşadan, on sekizinci asrın kuru tahlilinden çok üstündür. Büyük lâf edermişçesine, roman, dersin, eğlendirici bir destandır. Corinne'i[1] zikret, madam de Staël'e istinadet. On sekizinci asır bütün meseleleri vaz'etmiştir, on dokuzuncu asır hükme varmak zorundadır: onun için de realitelerle hüküm verir, ama yaşıyan ve yürüyen realitelerle; nihayet on dokuzuncu asır Voltaire'de mevcudolmıyan bir unsuru aşk ve ihtirası işler. Voltaire'e karşı bir tirad. Rousseau'ya gelince, onun da bütün yaptığı iş muhakeme ve sistemleri insan kılığına sokmaktan ibarettir. Julie ile Claire birer kemal timsalidirler, ne etleri vardır, ne de kemikleri. Bu noktadan hareket ederek sulha ve Bourbonlar hanedanına genç ve orijinal bir edebiyat borçlu olduğumuzu söylersin, çünkü yazacağın gazete merkez sağ cenah gazetesidir. Sistem

[1] Mme de Staël'in meşhur romanı.

kurucularla alay et. Nihayet güzel bir jestle haykırırsın: Refikımız bir sürü hataya düşmüş, bir sürü yalana kapılmıştır! Hem ne için? Güzel bir eseri gözden düşürmek, halkı aldatmak ve şu neticeye varmak için: satılan bir kitap satılmıyor demektir. *İnsaf yahu!* Öyle *insaf yohu!* Bu nida okuyucuyu heyecana getirir. Nihayet tenkidin tereddi ettiğini haber ver! Netice: ancak bir çeşit edebiyat vardır, eğlendiren kitaplar. Nathan yeni bir çığıra girmiş, devrini anlamış ve onun ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Zamanımızın drama ihtiyacı vardır. Dram, siyasetin devamlı bir mimodram[1] teşkil ettiği bir asrın dileğidir. Yirmi senede ihtilâl, directoire, imparatorluk ve ikinci kırallığın dört dramına şahidolmadık mı? dersin. Buradan medhü sena vâdisine saparsın. İkinci baskı da kapışılır. Bak ne yaparsın: önümüzdeki cumartesi, bizim mecmuada bir sahife yazarsın ve De Rubempré diye tam imzanı atarsın. Bu makalede dersin ki: güzel eserlerin hususiyeti geniş münakaşalara meydan vermesidir. Bu hafta falanca gazete Nathan'ın eseri hakkında şunları yazmıştı, filânca gazete de ona şiddetle cevap verdi. C ve L imzalı her iki tenkidi tenkid eder, *Débats*'da yazdığım ilk makale için bana bir iltifat geçer, ve Nathan'ın eserinin devrin en güzel eseri olduğunu söylersin. Böylece bir şey söylememiş gibi olursun, çünkü bütün kitaplar hakkında söylenir bu söz. Bir haftada dört yüz frank

1 Sözsüz, işaretlerle oynanan tiyatro: pantomima.

kazanmış olursun, bir yerde hakikati yazmış olmak zevkı da cabası. Aklı başında insanlar ya C ye, ya L ye veya Rubempré'ye hak vereceklerdir, belki de üçüne birden! İnsanlığın en büyük icatlarından biri olan esatir, Hakikat'i bir kuyunun dibine indirmiştir. Onu oradan çıkarmak için kovalara ihtiyaç yok mudur? Halka sen bir kova yerine üç tane vermiş olacaksın. İşte, yavrum. Sıva kollarını!

Lucien şaşkına dönmüştü, Blondet onu iki yanağından öperek: "Ben bizim dükkâna gidiyorum" dedi.

Herkes kendi dükkânına gitti. Bu kuvvetli adamların indinde gazete dükkân demekti. Hepsi akşama Galeries-de-Bois'da buluşacaklardı, Lucien de Dauriat da mukavelesini imzalamak için oraya gidecekti. Florine'le Lousteau, Lucien'le Coralie, Blondet ile Finot akşam yemeğini Palais-Royal'de yiyeceklerdi, Du Bruel, Panorama-Dramatique'in müdürüne ziyafet çekiyordu.

Lucien, Coralie ile yalnız kalınca:

— Hakları var! dedi, insanlar kuvvetli şahsiyetlerin elinde birer vasıta olmalıdırlar. Üç makale için dört yüz frank! Üzerinde iki sene çalıştığım bir kitap için Doguereau bana güçbelâ bu parayı veriyordu.

Coralie:

— Tenkidler yaz, dedi, eğle gönlünü! Ben bu akşam Endülüslü değil miyim, yarın çingene kılığına, bir başka gün erkek kılığına girecek değil miyim? Sen de benim gibi davran, paralarına mukabil onlara dudak bük, mesut yaşıyalım.

Paradokslara âşık olan Lucien, zekâsını Pega-

sos'la[1] Balaam dişi eşeğinin yavrusu olan o huysuz katıra bindirdi. Boulogne korusundaki gezintisi esnasında fikir meydanında at koşturdu ve Blondet'nin tezinde orijinal güzellikler keşfetti. Akşam yemeğini mesut insanlar gibi yedi, Dauriat'da bir mukavele imzaladı, *Papatyalar* müsveddesinin bütün hukukunu, hiçbir mahzur görmeden ona devrediyordu; sonra gidip gazeteye uğradı, iki sütun çırpıştırdı, ve Vendôme sokağına döndü. Ertesi sabah, melekeleri henüz kâfi derecede işletilmemiş usaresi bol bütün dimağlarda olduğu gibi dünkü fikirler kafasında filizlenmişti. Lucien bu yeni makaleyi tasarlamaktan zevk duydu ve hararetle işe koyuldu. Tezadın yarattığı güzellikler kaleminin ucuna geldi. Nükteli ve alaycı bir ifade kullandı, hattâ edebiyatta his, fikir ve imaj hakkında yeni görüşlere bile yükseldi. Zeki ve kurnaz olduğundan Nathan'ı methetmek için, ticaret mahkemesi mütalâa salonunda kitabı ilk defa okuduğu zamanki lhtisasları hatırına geldi. Zalim ve acı münekkidlikten, güldürücü alaycılıktan, güzel kokulu tütsülerle dolu bir buhurdan gibi sallanan birkaç cümle ile şair oluverdi.

Coralie giyinirken yazdığı sekiz yaprak kâğıdı göstererek:

— Yüz frank, Coralie! dedi.

İlhamı yerindeyken, Blondet'ye vadettiği Châtelet ile madam de Bargeton aleyhindeki müthiş fıkrayı da çırpıştırdı. O sabah, gazetecilerin en kuvvetli gizli zevklerinden birini, hicvi kurbanın kalbine

[1] Grek mitolojisinde kanadlı bir at.

saplanacak bir hançer gibi bileyip parlatmak, okuyucular için de kabzasını işlemek zevkini tattı. Okuyucular bu kabzadaki ince kafa işine hayran olur, bunda bir kötülük görmez, intikam hissiyle bilenmiş olan nükte çeliğinin ustalıkla parçalanmış, bin bir yara almış bir onurun içinde kana bulandığından habersizdir. Şahitsiz tadına varılan bu karanlık ve münzevi, korkunç zevk, gazeteci, Arap masallarındaki tılsıma sahibolanların efsanevi kudretine malikmiş gibi, bir kalemin uciyle uzak mesafeden öldürülen uzaktaki biriyle düelloya benzer. İnsanda aşk nasıl bütün iyi vasıflarının özü ise, hiciv de bütün kötü taraflarına tevarüs eden kinin ruhudur. Onun için intikamını alırken incelik göstermiyen yoktur, çünkü aşktan haz duymıyan da yoktur. Fransa'da bu hiciv ve istihza, kolaylığına ve bayağılığına rağmen daima rağbet görür. Lucien'in fıkrası gazetenin kötülük ve şirretlik şöhretini son haddine çıkaracaktı, bu yazı iki kalbe dibine kadar saplandı, sabık Laure'u madam de Bargeton'la, rakîbi baron Châtelet'yi ağır yaraladı.

Coralie ona:

— Hadi ormanda bir gezintiye gidelim. Atlar koşuldu, sabırsızlanıyorlar, dedi; kendini o kadar yorma.

— Nathan hakkındaki yazıyı Hector'a götürelim.

Lucien bir iki tâbiri düzeltirken:

— Muhakkak ki gazete, açtığı yaraları tedavi eden Akhileus'un kargısına benziyor, dedi.

İki sevgili yola çıktılar ve evvelce, Lucien'e kapılarını kapıyan, fakat şimdi onunla meşgul olmaya

başlıyan Paris'e, bütün ihtişamları içinde göründüler. Bu şehrin azametini ve orada bir mevki sahibi olmanın güçlüğünü idrak ettikten sonra Parisi kendisiyle meşgul etmek mestedici hazlarla Lucien'i sarhoş etti.

Aktris:

— Yavrum, dedi, elbiselerini acele ettirmek veya hazırsa prova etmek için terzine uğrıyalım. Senin o kibar bayanlara gidecek olursan, o de Marsay canavarını, küçük Rastignac'ı, Ajuda - Pinto'ları, Maxime de Trailles'leri, Vendenesse'leri, hâsılı bütün şık erkekleri gölgele bırakmanı istiyorum. Düşün ki metresin Coralie'dir! Ama beni aldatma sakın, e mi?

İki gün sonra, Lucien'le Coralie'nin dostlarına verecekleri akşam ziyafetinden bir gün önce, Ambigu tiyatrosu, yeni bir piyes sahneye koyuyordu, ve bu temsilin tenkidini Lucien yazacaktı. Yemekten sonra Lucien'le Coralie, Vendôme sokağından Panorama - Dramatique'e yaya gittiler, o sıralarda rağbette bir gezinti yeri olan Türk kahvesi tarafından Temple bulvarını takibediyorlardı. Lucien kendi saadetiyle metresinin güzelliğini övenleri işitti. Bazıları Coralie'nin Paris'in en güzel kadını olduğunu söylüyor, başkaları da Lucien'i ona lâyık buluyorlardı. Şair kendini kendi muhitinde hissetti. Bu hayat onun hayatıydı. Mahfil, hemen büsbütün hatırından çıkmıştı. İki ay önce o kadar takdir ettiği o büyük insanlar, acaba o fikirleri ve ahlâki titizlikleriyle fazla safdil değil midirler, diye kendi kendine soruyordu.

Coralie'nin kayıtsızca kullandığı o "salaklar" sö-

zü, Lucien'in zihninde filizlenmişti, şimdiden meyvalarını vermeye başlamıştı. Coralie'yi odasına götürdü, bir sultan gibi boy gösterdiği tiyatro kulislerinde dolaştı, bütün aktrisler yakıcı bakışlar ve koltuk kabartıcı sözlerle onu okşuyorlardı.

— Ambigu'ye gidip vazifemi yapmalıyım, dedi.

Ambigu'de salon doluydu. Lucien'e yer kalmamıştı. Lucien kulislere gitti ve yer bulamadığından acı acı şikâyet etti. Kendisini henüz tanımıyan rejisör, gazetesine iki loca gönderildiğini söyledi ve onu başından savdı.

Lucien öfkeyle:

— Ben de piyes hakkında başkalarından duyduklarımı yazarım, dedi.

Başaktris rejisöre:

— Ne yapıyorsunuz? dedi, bu Coralie'nin âşığıdır!

Rejisör derhal Lucien'e döndü: "Mösyö, gidip müdürle görüşeceğim" dedi.

Böylece en küçük vakalar dahi Lucien'e gazetenin ne derece kudretli olduğunu ispat ediyor ve onun gururunu okşuyordu. Müdür geldi ve sahne önündeki bir locada oturan Réthoré dukasiyle Tullia'yı Lucien'i yanlarına almaya razı etti.

Genç adam, baron Châtelet ile madam de Bargeton'dan bahsederek:

— İki kişiyi büyük bir azaba soktunuz, dedi.

Lucien:

— Ya yarın ne yapacaklar? dedi. Şimdiye kadar dostlarım onlara keşif hücumlarında bulunmuşlardı, ama bu gece yaylım ateşi açtım. Potelet ile neye

alay ettiğimizi yarın göreceksiniz. Yazının başlığı *"1811 Potelet'sinden 1821 Potelet'sine"* Châtelet, Bourbon'lara iltihak ederek velinimetlerine küfranda bulunan insanların timsali olacaktır. Neler yapabileceğimi hissettirdikten sonra madam de Montcornet'ye gideceğim.

Lucien, genç duka ile parlak zekâsını belirten bir konuşmada bulundu; bu büyük asılzadeye, madam d'Espard'la madam de Bargeton'un kendisini hiçe saymakla ne kadar yanılmış olduklarını ispat etmeye ehemmiyet veriyordu; ama Réthoré dukası muziplik olsun diye ona Chardon ismiyle hitabedince Lucien, Rubempré ismini taşımaya hakkı olduğunu belirtmeye çalışarak bir gaf yaptı.

Duka dedi ki:

— Kıralcı olmalıydınız. Zeki ve nüktedan olduğunuzu gösterdiniz, şimdi de sağduyu sahibi olunuz. Kıraldan size anne tarafından atalarınızın isim ve unvanlarını iade edecek bir ferman elde etmenin tek yolu, bunu, saraya yapacağınız hizmetlerin bir mükâfatı olarak istemenizdir. Liberaller sizi asla kont yapamazlar! Kıralcı hükümet ergeç yegâne korkulacak kuvvet olan basının hakkından gelecektir. Bu yolda geç bile kalındı, ona gem vurmak lâzımdır. Çekinilen bir kudret sahibi olmak için şu son hürriyet anlarından faydalanın. Birkaç seneye kalmaz, bir isim, bir unvan Fransa'da istidat ve kabiliyetten daha emin birer servet olacaktır. Böylece zekâ ve irfan, asalet ve güzellik, her şeye sahibolabilirsiniz. Daima muvaffak olursunuz. Şimdilik liberal olduysanız ancak

kıral taraftarlığınızı değeri pahasına satmak maksadiyle olun.

Duka, Florine'in evinde birlikte yemek yediği elçinin kendisine göndereceği yemek davetini kabul etmesini Lucien'den rica etti. Lucien, bir anda asılzadenin düşüncelerinin büyüsüne kapıldı ve birkaç ay önce ebediyen kovulmuş olduğunu sandığı salonların kendisine açıldığını görerek sevindi. Demek ki basın, zekâ bugünkü cemiyetin bir anahtarı yerindeydi. Lucien, Lousteau'nun Temple'ın kapılarını kendisine açtığına şimdi belki de pişman bulunduğunu anladı, taşradan Paris'e koşanların yükselme emellerine setler çekmenin zaruretini şimdiden kendi hesabına hissetmeye başlamıştı. Şimdi bir şair vaktiyle kendisinin Etienne'in kollarına atıldığı gibi gelip ona başvuracak olsa nasıl karşılıyacağını düşünmeye cesaret edemiyordu. Genç duka, Lucien'de derin düşüncelere dalmanın izlerini fark etti, bunun sebebini tahmin etmekte yanılmadı: arzuları bol fakat kararsız olan bu haris gence bütün siyaset ufuklarını göstermişti, nasıl gazeteciler de Temple'ın ta tepesinde, İblis'in İsa'ya yaptığı gibi, edebiyat âlemiyle onun zenginliklerini göstermişlerdi. Lucien, şu anda gazeteden gocunan kimselerin kendisine karşı hazırladıkları ve mösyö de Rhétoré'nin de içinde parmağı olan küçük tuzaktan haberi yoktu. Genç duka, Lucien'in zekâsından bahsederek madam d'Espard'ın etrafındakileri ürkütmüştü. Madam de Bargeton'un gazeteciyi iskandil etmesi üzerine, ona Ambigu-Comique'te raslıyacağını ümidetmişti. Ne kibarlar âlemi, ne de gazeteciler derindirler, öyle inceden inceye düşünülmüş iha-

net ve fesatlar hazırlandığını sanmayınız. Ne berikiler, ne de ötekiler plân falan hazırlamazlar, onların riyakârlıkları günü günüredir, daima tetikte durmak, iyilik ve kötülükten faydalanmaya hazır bulunmak, ihtirasların bir adamı kurban gibi önlerine atacağı anı gözetlemekten ibarettir. Florine'in evindeki ziyafet esnasında genç duka, Lucien'in mizacını kavramıştı, onu zayıf tarafından, gururundan yakalamıştı ve onun üzerinde diplomat olmayı deniyordu. Lucien, piyes bitince, Saint-Fiacre sokağına koşup piyes hakkında makale yazdı. Tenkidi, kasten, acı ve keskindi; kudretini denemekten hoşlanmıştı. Bu melodram Panorama-Dramatique'te oynanandan iyi idi, ama, dedikleri gibi, iyi bir eseri öldürüp kötü bir piyesi muvaffak etmek elinde olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Ertesi günü, Coralie ile öğle yemeğini yerken, ona Ambigu-Comique'i yere vurduğunu söyledikten sonra gazeteyi açtı. Madam de Bargeton'la Châtelet hakkındaki makalesinden sonra, Ambigu tiyatrosu hakkında, geceleyin pek tatlıya bağlanmış bir tenkid bularak çok şaştı, makale öyle ustalıkla değiştirilmişti ki ince tahlillerini muhafaza etmekle beraber lehte bir hüküm çıkıyordu. Piyes tiyatronun kasasını dolduracaktı. Öyle bir öfkeye kapıldı ki anlatılamaz. Kendini şimdiden vazgeçilmez bir insan sayıyor, bir ahmak gibi istismar edilmesine, kendisine tahakküm edilmesine müsaade etmemiye azmediyordu. Kudretini katî surette göstermek maksadiyle, Dauriat ile Finot'nun mecmuaları için Nathan'ın kitabı dolayısiyle ileri sürülen bütün kanaatleri hulâsa ve mukayese eden makaleyi yazdı.

Sonra, hazır tavına gelmişken, küçük gazeteye borçlu olduğu o *Her telden* fıkralarından birini yazdı. İlk coşkunlukları esnasında genç gazeteciler makalelerini aşkla, şevkle yumurtlarlar, böyle pek ihtiyatsızca bütün cevherlerini vermiş olurlar. Panorama-Dramatique'in müdürü, Florine'le Coralie'yi suvareleri için serbest bırakmak üzere bir vodvilin ilk temsilini veriyordu. Supeden evvel kumar oynanacaktı. Lousteau, ertesi günkü sayının dizilmesi hususunda hiçbir endişeye mahal kalmaması için Lucien'in umumi provasını gördüğü bu piyes hakkında önceden hazırladığı makaleyi almaya geldi. Lucien ona Paris hususiyetlerine ait, gazetenin ikbaline sebebolan, o zarif fıkralardan birini okuyunca, Etienne onu gözlerinden öptü ve ona gazetelerin can kurtaranı adını verdi.

Bu parlak makaleyi sırf itirazına daha büyük bir kuvvet vermek için yazmış olan Lucien:

— Neden makalelerimin mahiyetini değiştirmekten zevk alıyorsun? dedi.

Lousteau:

— Ben mi? diye haykırdı.

— O halde kim değiştirdi makalemi?

Etienne gülerek cevap verdi:

— Azizim, henüz işin içyüzünü bilmiyorsun. Ambigu bize yirmi nüshaya abonedir, bunun ancak dokuzu müdüre, orkestra şefine, rejisöre, onların metreslerine ve tiyatronun üç ortağına gönderilir. Bulvar tiyatrolarından her biri böylece gazeteye sekiz yüz frank öder. Finot'ya verilen localar da bir o kadar gelir temin eder. Aktörlerle müelliflerin abone-

leri de cabası. Herif yalnız bulvar tiyatrolarından sekiz bin frank kazanır. Bu küçüklerine bak da, büyük tiyatroların gelirini artık sen hesapla! Anlıyor musun? Çok müsamahalı davranmak zorundayız.

— Düşündüğümü yazmakta serbest olmadığımı anlıyorum...

Lousteau:

— Sen bu işte sebeplendikten sonra ondan sana ne be yahu! Hem, azizim, tiyatroya kızışının sebebi ne? Dünkü piyesi yere vurmak için bir sebep lâzım. Sebepsiz yere hücumlarda bulunursak gazetenin itibarını kırarız. Gazete haklı bir hücumda bulunduğu zaman hiçbir tesir yapamaz. Müdür sana itibar göstermedi mi?

— Bana yer ayırmamıştı.

Lousteau:

— Pekâlâ, dedi, ona yazını yumuşattığımı söylerim, onu olduğu gibi neşretmekten daha çok itibar görürsün. Yarın ondan bilet iste, sana her ay için kırk açık bilet imzalar, seni bu biletleri satmak için anlaşabileceğin birine götürürüm; hepsini senden yüzde elli tenzilâtla alır. Tiyatro biletleri de tıpkı kitaplar gibi alışverişe tâbidir. Bir başka Barbet, bir şakşakçılar başı göreceksin, yeri uzak değildir, vaktimiz var, gelir misin?

— İyi ama, dostum, Finot fikir alanında vasıtalı vergiler tarh etmekle kötü bir iş görüyor. Ergeç...

Lousteau:

— Amma da yaptın! Sen hangi dünyada yaşıyorsun Allah aşkına? diye haykırdı. Finot'yu ne sanı-

yorsun? O sahte safdilliği, o Turcaret[1] hali, o cahilliği ve ahmaklığı altında aralarından yetiştiği şapkacı esnafının bütün kurnazlığı saklıdır. Gazete idarehanesindeki odasında Finot'nun amcası olan eski bir imparatorluk subayını görmedin mi? Bu amca yalnız dürüst bir adam olmakla kalmıyor, pek safdil görünmek talihine de mazhardır. O, bütün para işlerinde parmağı olan adamdır. Paris'te, yanında suç ortaklığına razı olacak bir insan buldu mu haris bir adamın işi iştir. Politika gibi gazetecilikte de öyle haller vardır ki şeflerin asla kendi hesaplarına hareket etmemeleri lâzımdır. Finot siyasi bir şahsiyet olursa amcası onun kâtibi olur, büyük işlerde müesseselerden toplanan haraçları kendi hesabına toplar. İlk bakışta bir safdil sanılabilecek olan Giroudeau, tam su sızdırmaz bir mutemet olmak için gerekli kurnazlığa maliktir. Yaygaraların, acemi heveskârların, şikâyetlerin bizi yere çalmasına onun vücudu engel olur, başka bir gazetede benzeri bulunduğunu da hiç sanmıyorum.

Lucien:

— Rolünü iyi oynuyor, dedi, onu işbaşında gördüm.

Etienne'le Lucien, Faubourg-de-Temple sokağına gittiler, yazı işleri müdürü orada gösterişli bir evin önünde durdu.

Kapıcıya:

— Mösyö Braulard evde mi? diye sordu.

---

[1] Lesage'ın aynı ismi taşıyan meşhur komedyasının kahramanı olan bezirgân tipi.

Lucien:

— Ne mösyösü! dedi. Demek şakşakçılar başına *mösyö* diyorsunuz ha?

— Azizim, Braulard'ın yirmi bin frank iradı var, bulvar tiyatro müelliflerinin mühürleri elindedir, tıpkı bir banka gibi onda hepsinin birer câri hesabı vardır... Müellif davetiyeleri ve bedava biletler satılır. Braulard bu malı sürer. İfrata vardırılmadıkça hayli faydalı bir bilgi olan istatistikle biraz meşgul ol. Her temsilde gecesine elli bedava biletten günde iki yüz elli bilet eder; üstüste iki franktan hesaplasak Braulard müelliflere günde yüz yirmi beş frank verir. Talihi yâr olursa bir o kadar da kendi kazanır. Böylece yalnız müellif davetiyeleri ona ayda aşağı yukarı dört bin frank, yekûn olarak senede kırk sekiz bin frank getirir. Yirmi bin frank zarar ettiğini farz et, çünkü biletlerinin hepsini satamaz.

— Neden?

— Çünkü, gidip biletlerini tiyatrodan alanlar, yerleri ayrılmamış olan bedava biletlere nazaran imtiyazlıdırlar. Sonra tiyatro kiralama haklarını muhafaza eder. Havanın iyi, temsilin fena olduğu günler olur. Böylece Braulard bu işten belki senede otuz bin frank kazanır. Sonra şakşakçıları vardır ki bu da ayrı bir iştir. Florin'le Coralie ona haraç öderler; bu parayı vermeseler her giriş ve çıkışlarında alkışlanmazlar.

Lousteau, merdivenlerden çıkarken bu izahatı alçak sesle veriyordu.

Menfaatin her köşebaşına çömeldiğini gören Lucien:

— Paris, acayip memleket, doğrusu, dedi.

Temiz pâk bir hizmetçi kız iki gazeteciyi Braulard'ın yanına aldı. Silindirli büyük bir yazıhane önünde bir yazıhane koltuğunda oturan bilet tüccarı, Lousteau'yu görünce ayağa kalktı. Kurşuni yumuşak kumaştan bir redingota sarılmış olan Braulard'ın ayağında tıpkı hekimler ve *avoué*'ler gibi tabanlı bir pantolon vardı. Lucien, onun sonradan görme bir halk adamı olduğunu anladı: alelâde bir yüz, kurnaz bakışlı gri gözler, şakşakçı elleri, üstünden sefahatlerin, damdan yağmur geçer gibi iz bırakmadan geçtiği bir ten rengi, kırçıl saçlar ve oldukça boğuk bir ses:

— Herhalde matmazel Florine için geliyorsunuz; mösyö de matmazel Coralie için, sizi tanıyorum. Lucien'e döndü: merak etmeyin, efendim, Gymnase'ın müşterilerini satın alıyorum, metresinize itina edeceğim, aleyhinde çevrilen dolaplardan kendisini haberdar edeceğim.

Lousteau:

— Kabul, mösyö Braulard; ama biz bütün bulvar tiyatrolarından gazeteye verilecek biletler için gelmiştik: ben yazı işleri müdürü, mösyö de her tiyatronun muharriri sıfatiyle.

— Ha sahi! Finot, gazetesini sattı. Meseleyi haber aldım. Nasıl, Finot iyidir ya inşallah. Hafta sonunda ona bir ziyafet veriyorum. Teşrif etmek şeref ve zevkini bana bahşederseniz hanımlarınızı da getirebilirsiniz, yiyip içecek, gülüp oynıyacağız; Adèle Dupuis, Ducange, Frederic du Petit-Méré, met-

resim matmazel Millot da bulunacak, epey eğleneceğiz! Daha çok da içeceğiz!

— Ducange sıkıntıda olsa gerek, dâvasını kaybetti.

— Ona on bin frank ikraz ettim. *Calas*'nın tutulması bu paramı çıkaracaktır; onun için elden geldiği kadar destekledim eseri! Ducange zeki adamdır. Kabiliyetlidir... (Lucien, bu adamın muharrirlerin kabiliyetleri hakkında hüküm verişini dinlerken kulaklarına inanamıyordu.) Braulard mütehassıs bir hakem tavriyle: Coralie kazandı, dedi, uysal davranırsa, Gymnase'daki ilk temsilleri esnasında çevrilecek dolaplara karşı gizlice onu destekliyeceğim. Dinleyin! Sırf onun için galerilere iyi giyinmiş adamlar yerleştireceğim. Bunlar alkışları harekete getirmek için gülümseyip fısıldaşacaklar. İşte bir kadını sivriltecek olan bir oyun. Coralie hoşuma gider benim, ondan hoşnut olsanız gerek, duygulu kızdır. Ah! Ben kimi istersem yere vurabilirim...

Lousteau:

— Şu bilet meselesini halletsek? dedi.

— Pekâlâ, her ayın başına doğru gelip biletleri mösyöden alırım. Mösyö dostunuzdur, ona da size yaptığım muameleyi yapacağım. Beş tiyatronuz var, otuz bilet alacaksınız; ayda yetmiş beş frank kadar bir şey eder. Bir avans istersiniz belki?

Bilet tüccarı yazıhanesine gidip içi para dolu bir çekmece çıkardı.

Lousteau:

— Yok, yok, dedi, bu çareye sıkıntılı günlerimizde başvururuz.

Braulard, Lucien'e hitabederek:

— Mösyö, dedi, bugünlerde Coralie ile iş hususunda görüşmeye gideceğim, anlaşırız elbet.

Braulard'ın çalışma odasında bir kütüpane, gravürler, güzel eşyalar gören Lucien hayret etmekten kendini alamıyordu. Salondan geçerken bayağılıktan da, aşırı lüksten de aynı derecede uzak olan eşyalar gözüne ilişti. Yemek odası ona en iyi döşenmiş oda gibi göründü, bunu şaka makamında söyledi.

Lousteau:

— Braulard boğazına düşkündür, dedi. Tiyatro edebiyatına geçen ziyafetleri kesesiyle mütenasiptir.

Braulard mütevazı bir tavırla cevap verdi:

— İyi şarapları m vardır. Merdivenlerde garip ayak sesleriyle çatlak sesler işiterek: işte bizim şakşakçılar, dedi.

Dışarıya çıkarken Lucien, önünden şakşakçılarla bilet satıcıların iğrenç kalabalığının geçtiğini gördü, hepsi de kasketli, eski pantolonlu, yıpranmış redingotlu mavimtırak, yeşilimtırak, çamurlu, sıska, eşkıya yüzlü, uzun sakallı, hem zalim hem de yaltaklanıcı bakışlı insanlar, Paris bulvarlarında yaşıyan ve kaynaşan korkunç kalabalık ki sabahları yirmi beş meteliğe altın mücevherler, saat zincirleri satar, akşamları tiyatro salonlarında şakşakçılık eder, hâsılı Paris'in her ürlü iğrenç zaruretlerine boyun eğer.

Lousteau gülerek:

— İşte Romalılar! dedi, işte aktrislerle tiyatro muharrirlerinin şan ve şöhreti. Yakından bakınca bu da bizim meslekten daha hoş bir manzara göstermiyor.

— Pariste herhangi bir şey hakkında hayale kapılmak güç şey. Her şey haraca bağlanmış, burada her şey satılıyor, her şey imal ediliyor, muvaffakıyet ve şöhret bile, cevabını verdi.

Lucien'in davetlileri Dauriat, Panorama'nın müdürü, Matifat ile Florine, Camusot, Lousteau, Finot, Nathan, Hector Merlin, Madam du Val-Noble, Félicien Vernou, Blondet, Vignon, Philippe Bridau, Mariette, Giroudeau, Cardot, Florentine, Bixiou idi. Mahfil arkadaşlarını da davet etmişti. Du Bruel'e karşı pek zalim davranmadığı söylenen dansöz Tullia da dukasız olarak orada bulunuyordu, Nathan, Merlin, Vignon ve Vernou'nun çalıştıkları gazetelerin sahipleri de davetliler arasındaydı. Davetliler otuz kişilik bir topluluk teşkil etmişti, Coralie'nin yemek odası bundan fazlasını almazdı. Saat sekize doğru, yakılan lâmbaların ışığında, evin mobilyaları, duvar döşemeleri, çiçekleri, Paris'in lüksüne bir rüya hali veren o bayram manzarasını almıştı. Lucien kendini buranın efendisi görünce en anlatılmaz bir saadet, gurur okşanması ve ümit duygusiyle mestoldu. Bu sihirbaz değneğini kimin ve nasıl indirmiş olduğunu artık bilemiyordu. Aktrislerin o çılgınca araştırma ve sanatkârca ihtişamiyle giyinmiş olan Florine'le Coralie, taşralı şaire, ona rüyalar sarayının kapılarını açmaya memur iki melek gibi gülümsüyorlardı. Lucien âdeta rüya görüyordu. Bir iki ay içinde hayatı o kadar âni bir şekilde değişmiş, sefaletin son mertebesinden refah ve bolluğun son mertebesine öyle süratle geçmişti ki, arasıra, tıpkı rüyalarında, uykuda olduklarını bilen insanlar gibi endişelere kapıl-

dığı oluyordu. Bununla beraber, bu güzel gerçek karşısında gözleri, hasetçilerin caka adını verebilecekleri bir güven ifade ediyordu. Kendisi de değişmişti. Her gün zevk ve safa ile vakit geçirdiği için yüzünün rengi solmuştu, bakışlarına rehavetin o nemli ifadesi dolmuştu; hâsılı, madam d'Espard'ın dediği gibi *sevilen bir adam* hali vardı onda. Bu hal güzelliğini daha çok belirtiyordu. Nüfuz ve kuvvetine itimadı aşk ve tecrübeyle aydınlanan yüzünden okunuyordu. Edebiyat âlemiyle, cemiyetin yüksek tabakasiyle karşı karşıyaydı ve orada bir efendi gibi dolaşabileceğine inanıyordu. Ancak felâketin ağırlığı altında düşünebilecek olan bu şaire hal, pek emniyet verici görünüyordu. Muvaffakıyet gemisinin yelkenlerini şişiriyordu, projeleri için gerekli vasıtalar elinin altındaydı: hazır döşeli bir evi, bütün Paris'in hasedettiği bir metresi, bir arabası vardı, nihayet kaleminde hesapsız servetler saklıydı. Ruhu, kalbi ve zihniyeti de çok değişikliğe uğramıştı: bu kadar güzel neticeler karşısında vasıtaları münakaşa etmeyi aklından geçirmiyordu artık. Bu gidişat Paris hayatını bilen iktisatçılara pek haklı olarak şüpheli görünecektir, onun için aktrisle şairinin maddî saadetlerinin dayandığı, hayli çürük temeli göstermek faydasız olmıyacaktır. Camusot, kefalet altına girmeden Coralie'nin alışveriş ettiği dükkânları en az üç ay için kendisine kredi açmaya razı etmişti. O yüzden, yaşamaya susamış ve her şeyin bol bol tadını çıkaran bu iki çocuk için, atlariyle, insanlariyle, bütün işler mucize kabilinden yolunda gidecekti. Coralie, Lucien'i elinden tuttu, ve muhteşem takımları, kırk mumlu şam-

danları, deser'in şahane incelikleri ve Chevet'nin eseri olan mönüsiyle yemek odasının sürprizini önceden tanıttı ona. Lucien, Coralie'yi bağrına basarak alnından öptü.

— Muvaffak olacağım, yavrucuğum, dedi, bana gösterdiğin bu büyük sevgi ve bağlılığın mükâfatını vereceğim sana.

Coralie:

— Aldırma! dedi, sen memnun musun?

— Olmamak mümkün mü?

Bir yılan hareketiyle dudaklarını Lucien'in dudaklarına sunarak:

— O halde, bu tebessüm hepsinin bedelini öder, dedi.

Florine, Lousteau, Matifat ile Camusot'yu kumar masalarını hazırlamakla meşgul buldular. Lucien'in dostları geliyorlardı, çünkü herkes artık Lucien'in dostu olduğunu söylüyordu. Saat dokuzdan on ikiye kadar oyun oynandı. İsabet ki Lucien hiçbir oyun bilmiyordu; fakat Lousteau bin frank kaybetti ve bu parayı Lucien'den ödünç aldı, o da vermemezlik edemedi: dostu ondan istemişti! Saat ona doğru Michel, Fulgence ve Joseph çıkageldiler. Kendileriyle gidip bir köşede konuşan Lucien, onların yüzlerini, zoraki değilse bile hayli soğuk ve ciddî buldu. D'Arthez gelememişti, kitabını bitiriyordu. Léon Giraud mecmuasının ilk sayısının baskısiyle meşguldü. Mahfil, bir sefahat âlemini daha az yadırgıyacak olan bu üç sanatkârı göndermişti.

Lucien, hafif bir üstünlük edasiyle:

— Eee, çocuklar, dedi, *küçük madrabazın büyük bir politikacı* olabileceğini göreceksiniz.

Michel:

— Yanılmış olmayı çok isterdim, dedi.

Fulgence sordu:

— Daha iyisine intizaren mi Coralie ile yaşıyorsun?

Lucien safdil göstermeye çalıştığı bir tavırla:

— Evet, dedi. Coralie'nin kendisine tapan biçare bir tüccarı vardı, onu kapı dışarı etti. Joseph Bridau'ya bakarak: Mariette'i nasıl idare edebileceğini bilemiyen kardeşin Philippe'ten daha bahtiyarım ben, dedi.

Fulgence:

— Neyse, dedi, sen de şimdi herkes gibi bir adamsın, muvaffak olursun.

Lucien:

— Vaziyeti ne olursa olsun size karşı daima aynı kalacak bir insan, cevabını verdi.

Michel'le Fulgence alaycı bir gülümseme ile bakıştılar, Lucien bunun farkına vardı ve cümlesinin gülünçlüğünü anladı.

Joseph Bridau dedi ki:

— Coralie cidden güzel kız; ne mükemmel portresi yapılabilir.

Lucien:

— İyi kalblidir de, dedi. Melek gibidir vallahi; sen portresini yaparsın; ihtiyar bir kadının senatöre getirdiği Fenikeli kız için model olarak istersen onu al.

Michel Chrestien:

— Bütün seven kadınlar melek gibi olurlar, dedi.

O esnada Raoul Nathan coşkun bir muhabbetle Lucien'e koştu, ellerini tutup sıktı.

— Aziz dostum, siz büyük bir adam olduğunuz kadar iki kalblisiniz de, bugün bu, dehadan da nadir bir meziyettir. Dostlarınıza sadıksınız. Hâsılı size ebediyen bağlı kalacağım, bu hafta benim için yaptığınızı asla unutmıyacağım.

Meşhur olmaya başlamış bir adam tarafından koltuklandığını görmekten ağzı kulaklarına varan Lucien, üç mahfil arkadaşına bir üstünlük edasiyle baktı. Nathan'ın bu heyecanı ertesi günü gazetede çıkacak olan kitabı lehindeki makalenin provasını Merlin'in kendisine göstermiş olmasından ileri geliyordu.

Lucien, Nathan'ın kulağına:

— O hücum yazısını yazmaya, ancak cevabını bizzat vermek şartiyle razı olmuştum, dedi. Ben sizlerdenim.

Fulgence'ı güldürmüş olan cümleyi haklı çıkaran bu hâdiseden pek memnun olarak mahfil arkadaşlarının yanına döndü.

— D'Arthez'in kitabı çıksın, ona faydalı olabilecek mevkideyim. Yalnız bu fırsat bile gazetelerde çalışmaya devam etmem için kâfi bir sebeptir.

Michel:

— Bari orada hür müsün? dedi.

Lucien, sahte bir tevazula:

— Vücuduna ihtiyaç duyulan bir insan için mümkün olduğu nispette, dedi.

Gece yarısına doğru, misafirler sofraya oturdular, ve zevk ü safa başladı. Lucien'in evinde Matifat'nın evindekine nazaran daha serbestçe konuşuluyordu, çünkü Mahfil'in üç mümessiliyle gazete temsilcileri arasındaki görüş farkından kimsenin haberi yoktu. Lehte veya aleyhte bulunmak kötü itiyadına fena halde kapılmış olan bu gençler birbirine girdiler ve o sıralarda gazeteciliğin yarattığı en şiddetli tâbirlerle söğüştüler. Tenkidin vakarını muhafaza etmek istiyen Claude Vignon, küçük gazetelerin şahsiyatla uğraşmak temayülü göstermelerinin aleyhinde bulundu, zamanla yazarların bizzat kendi itibarlarını da kıracaklarını söyledi. O zaman Lousteau, Merlin ve Finot, gazetecilik dilinde *şaka* adı verilen bu sistemin açıkça tarafını tutarak, bunun istidat ve kabiliyeti meydana koyan bir damga mahiyetinde olduğunu ileri sürdüler.

Lousteau:

— Bu imtihanı muvaffakıyetle geçirenlerin hepsi gerçekten kuvvetli insanlar olurlar, dedi.

Merlin:

— Zaten büyük adamlar alkışlandığı sırada, etraflarında, Romalı muzafferlerin etrafını saranlar gibi, bir küfürler sağnağı lâzımdır, diye haykırdı.

Lucien:

— Aman! dedi, o zaman alay edilen herkes büyük işler gördüğüne hükmeder!

Finot:

— Seni neden alâkadar etti bu mesele? diye haykırdı.

Michel Chrestien:

— Ya sonelerimiz! dedi, sonelerimiz bize Petrarca'nın şöhretini temin etmiyecek mi?

Dauriat:

— Altının da bunda epey rolü var[1], dedi. Ve bu kinayeli söz alkışlarla karşılandı.

Lucien gülümsiyerek cevap verdi:

— *Faciamus experimentum in anima vili*[2].

Vernou atıldı:

— Ah! Gazetenin tenkidetmiyerek daha başlangıçta göklere çıkardığı insanlar yandılar demektir. Böyleleri azizler gibi uzletgâhlarına bırakılır ve bir daha kimse onlara en küçük bir alâka göstermez.

Blondet:

— Onlara, Champcenetz'nin, karısına pek sevdalı sevdalı bakan Genlis marki'sine dediği gibi, "Geçin, babalık, siz hissenizi aldınız" derler.

Finot:

— Fransa'da muvaffakıyet adamı mahveder, dedi. Birbirimizi çok kıskandığımız için başkalarının muvaffakıyetlerini unutur ve herkese unuttururuz.

Claude Vignon:

— Gerçekten, dedi, edebiyatta yaşatan unsur tenkid ve muhalefettir.

---

[1] Fransızca'da altın demek olan *l'or* ile *Laure* aynı şekilde yani *Lor* olarak telâffuz edilir. Laure ise Petrarca'nın sevgilisinin ismidir.

[2] Lâtince: Düşük bir insanın ruhunda tecrübe yapalım.

Fulgence atıldı:

— Nasıl ki tabiatta da hayat, çarpışan iki prensipin mahsulüdür. Birinin ötekini yenmesi ölüm demektir.

Michel Chrestien:

— Siyasette olduğu gibi, diye ilâve etti.

Lousteau:

— Bunu ispat ettik, dedi. Dauriat bu hafta Nathan'ın kitabından iki bin tane satacak. Neden? Çünkü hücuma uğrıyan kitap iyi müdafaa edilmiştir.

Merlin, ertesi sabah çıkacak gazetesinin provasını eline alarak:

— Böyle bir makalenin bir kitabın mevcudunu tüketmemesi mümkün müdür? dedi.

Dauriat:

— Okumaz mısınız şu makaleyi? dedi. Ben her yerde kitapçıyım, sofrada bile.

Merlin, Lucien'in parlak makalesini okudu, herkes alkışladı.

Lousteau:

— İlk yazı çıkmamış olsaydı, bu makale yazılabilir miydi? dedi.

Dauriat cebinden üçüncü makalenin provasını çıkararak okudu. Finot, mecmuasının ikinci sayısı için yazılan bu makalenin okunmasını dikkatle dinledi ve yazı işleri müdürü sıfatiyle taşkın bir sevinç gösterdi.

— Baylar, dedi, Bossuet asrımızda yaşamış olsaydı, ancak bu kadar yazardı.

Merlin:

— Haklısınız, dedi. Bossuet bugün gazeteci olurdu.

Claude Vignon, kadehini kaldırıp alaycı bir tavırla Lucien'i selâmladı:

— İkinci Bossuet'nin şerefine!

Lucien kadehini Dauriat ile tokuşturarak:

— Christophe Colomb'uma! cevabını verdi.

Nathan:

— Bravo! dedi.

Merlin, Finot ile Lucien'e bakarak muzip bir tavırla:

— Bu bir lâkap mıdır? dedi.

Dauriat:

— Böyle devam ederseniz artık sözlerinizi kavrıyamıyacağız, (Matifat ile Camusot'yu göstererek) bu baylar da sizi anlamıyacaklar, dedi. Bonaparte der ki: Lâtife pamuk gibidir, fazla ince eğirdiniz mi kopar.

Lousteau:

— Biz ciddi, akla sığmaz, görülmemiş, cidden şaşırtıcı bir hâdise karşısındayız. Dostumuzun bir taşralı iken ne çabuk gazeteci oluverdiğine hayran olmuyor musunuz?

Dauriat:

— O gazeteci doğmuştu, dedi.

Finot o zaman elinde bir şampanya şişesiyle ayağa kalkarak:

— Çocuklar, dedi, genç istidadımızın bu meslekte ilk çalışmalarını hepimiz himaye ve teşvik ettik, kendisi ümidettiğimizden çok fazla muvaffak oldu. İki ay içinde bildiğimiz güzel makalelerle kabiliyeti-

ni ispat etti; ona hakiki gazeteci adını vermemizi teklif ediyorum.

Bixiou, Coralie'ye bakarak:

— Çifte zaferini kutlamak için bir gül çelengi getirin, dedi.

Coralie, Bérénice'e işaret etti, o da aktrisin kutularında eskiden kalma suni çiçekler aramaya gitti. Şişman hizmetçi kadının getirdiği ve en sarhoşların derhal gülünç bir şekilde takındıkları çiçeklerle bir gül çelengi örüldü.

Büyük rahip rolünde Finot, Lucien'in güzel sarışın başına birkaç damla şampanya damlatarak pek hoş bir ciddiyetle şu takdis sözlerini söyledi: "Damga resmi, kefalet akçesi ve para cezası namına sana gazeteci adını veriyorum. Makalelerin uğurlu olsun!"

Merlin:

— Ve boş yerler hesaba katılmadan ödensin! dedi.

Lucien o anda Michel Crestien, Joseph Bridau ve Fulgence Ridal'in üzgün yüzlerini fark etti, üçü de şapkalarını alarak çıkarlarken bir takbih gürültüsü koptu.

Merlin:

— Ne acayip Hıristiyanlar? dedi.

Lousteau atıldı:

— Fulgence iyi çocuktu ama onu ahlâk dersleriyle baştan çıkardılar.

Claude Vignon:

— Kimler? diye sordu.

— Quatre-Vents sokağındaki felsefi ve dini bir

musico'da[1] toplanarak insanlığın mâna ve mahiyetiyle uğraşan ağırbaşlı birtakım gençler.

— Vay! Vay! Vay!

Blondet devamla:

— Bunlar insanlığın hep aynı yerde mi otladığını, yoksa ilerleme halinde mi olduğunu araştırırlar. Düz çizgi ile eğri çizgi arasında pek tereddütteydiler, İncil'in üçgenini pek mantıksız buluyorlardı, o zaman helezon taraftarı bilmem hangi peygamberi keşfettiler.

Mahfil'i müdafaa etmek istiyen Lucien:

— Biraraya gelen insanlar daha tehlikeli saçmalıklar da icadedebilirler, diye haykırdı.

Félicien Vernou:

— Bu nazariyeleri aylak sözler diye kabul ediyorsun ama gün gelir kurşuna ve giyotine çevrilir bunlar.

Bixiou:

— Onlar henüz şampanyanın ilâhî düşüncelerini, pantolonun insani mânasını ve dünyayı yürüten hayvancığı araştırmakla meşguller. Vico, Saint-Simon, Fourier gibi düşmüş büyük adamları topluyorlar. Zavallı Joseph Bridau'mun da aklını çelmelerinden korkuyorum, dedi.

Lousteau dedi ki:

— Hemşerim ve lise arkadaşım Bianchon onların yüzünden bana soğuk davranıyor...

---

[1] Aşağı tabakadan halkın devam ettiği şarkılı kahve.

Merlin sordu:

— Orada cimnastikle zihin *orthopedie*'si[1] de öğretiliyor mu?

Finot:

— Mümkündür, dedi, çünkü Bianchon da onların hayallerine kapılıyor.

Lousteau:

— Ama ne olsa büyük bir hekim olacak o! dedi.

Nathan:

— Görünürde şefleri d'Arthez değil mi? dedi, hani şu hepimizi yutacak olan ufarak bir genç.

Lucien:

— O deha sahibi bir adamdır! diye haykırdı.

Claude Vignon gülümsiyerek:

— Ben bir kadeh Serez şarabını tercih ederim, dedi.

O sırada, herkes yanındakine kendi mizacını anlatmakla meşguldü. Fikir adamları bizzat kendilerini anlatacak, kalblerinin anahtarını verecek hale geldiler mi zilzurna olmuşlar demektir. Bir saat sonra, canciğer dost oluveren bütün davetliler, birbirlerini büyük adam, kuvvetli adam, istikbale hâkim adam diye övüyorlardı. Ev sahibi sıfatiyle Lucien, biraz ayık kalabilmişti: dinlediği safsatalar, üzerinde tesir yaptı ve baştan çıkmasını tamamladı.

Finot:

— Çocuklar, dedi, liberal parti yeniden hücuma geçmek mecburiyetindedir, çünkü şu anda hükümete

[1] Vücuttaki biçimsizlikleri düzeltmek tedavisi.

karşı söyliyecek sözü kalmamıştır, böyle olunca da muhalefetin ne müşkül mevkie düştüğünü takdir edersiniz. Sarayın gizli maksatları aleyhine gürültü koparmak için yaş büyüklüğü hakkını müdafaa edecek bir broşür yazmak istiyen var mı içinizde? Broşüre iyi para verilecek.

Vernou:

— Ne kadar verilecek? dedi.

— Altı yüz frank! Kont C... imzasını kullanırsın.

Vernou:

—Fitim! dedi.

Lousteau tekrar atıldı:

— Demek palavrayı siyasete kadar sokacaksınız?

Finot:

— Bu Chabot işinin fikriyat sahasında tecellisidir, diye devam etti. Hükümete birtakım niyetler izafe edilir ve efkâr-ı umumiye onun aleyhine gazaba getirilir.

Claude Vignon:

— Bir hükümetin fikirlerin idaresini bizim gibi soytarılara bırakmasını aklım bir türlü almıyor vesselâm, dedi.

Finot:

— Hükümet bizimle dalaşmak hatasına düşerse kuyruğuna takarız tenekeyi; kızarsa, işi daha çok kurcalarız, halkı ondan soğuturuz. İktidar daima çok şey kaybetmeye mahkûm olduğu halde gazetenin kılına bile zarar gelmez.

Claude Vignon:

— Gazetenin kanun dışı edileceği güne kadar Fransa rezilgadır, dedi, (Finot'ya dönerek) siz her gün

biraz daha terakki ediyorsunuz. Sizler yarının Cizvitleri olacaksınız; yalnız onların imanından, fikir sebatından, disiplininden ve birliğinden mahrum olarak.

Hepsi oyun masalarının başına geçtiler. Az sonra şafağın ışıkları mumları soldurdu.

Coralie, sevgilisine:

— Senin Quatre-Vents sokağındaki dostların idam mahkûmları gibi kederliydiler, dedi.

Şair:

— Onlar hâkim mevkiindeydiler, dedi.

Coralie:

— Hâkimler bu kadar mendebur olmazlar canım, dedi.

Lucien tam bir ay supeler, akşam ve öğle ziyafetleri, suvarelerden baş alamadığını gördü, bir zevk ü safa ve kolay işler kasırgasına tutuldu. Hiç hesap yapmadı. Hayatın çapraşıkları içinde hesabını bilmek kudreti demir iradeli insanların harcıdır, şairler, zayıf iradeliler veya fikir adamları bunu taklide edemezler. Ekseri gazeteciler gibi, Lucien Paris hayatının Bohemciler için muayyen devrelerde ne büyük sıkıntılar yarattığını hiç aklına getirmeden, kazandığını hemen elinden çıkararak gününü gün etmeye baktı. Kılığı kıyafeti, en şık giyinen kibarlık düşkünleriyle rekabet ediyordu. Coralie kendini bir şeye aşırı kaptıran bütün insanlar gibi, taptığı adamı süslemekten hoşlanıyordu; sevgili şairine, Tuileries'deki ilk gezintisinde pek arzulamış olduğu o zarif insanların zarif mobilyasını temin için altından

kalkamıyacağı masraflara girdi. Lucien'in harikulâde bastonları, nefis bir el dürbünü, elmas düğmeleri, sabah kıravatları için halkaları, şövalye yüzükleri, kıyafetinin renklerine denk düşürmek için kâfi miktarda muhteşem yelekleri oldu. Alman diplomatının davetine gittiği gün, kendisinde görülen değişiklik orada bulunan ve moda diyarına hükmeden de Marsay, Vandenesse, Ajuda-Pinto, Maxime de Trailles, Rastignac, Maufrigneuse dukası, Beaudenord, Manerville gibi gençlerde bir çeşit gizli haset uyandırdı. Salon erkekleri de kadınlar gibi birbirlerini kıskanırlar. Ziyafetin kendileri için verildiği Montcornet kontesi ile Espard markizi, Lucien'i aralarına oturttular ve iltifata gark ettiler.

Markiz:

— Sosyeteden niçin ayağınızı çektiniz? diye sordu. Size kollarını açmaya ne kadar hazırdı. Size küsüm ben! Beni ziyaret edecektiniz, hâlâ bekliyorum. Geçen gün sizi operada gördüm, beni görmeye ve selâmlamaya tenezzül etmediniz.

— Madam, kuzininiz, istenmediğimi o kadar açıkça belli etmişti ki...

Madam d'Espard, Lucien'in sözünü keserek:

— Siz kadınları tanımıyorsunuz, dedi. Dünyanın en melek tıynetli, en asîl ruhlu insanının kalbini kırdınız. Louise'in sizin için neler tasarlamış olduğundan, plânını ne kadar incelikle hazırladığından hiç haberiniz yok. Lucien'in sessiz bir itirazı üzerine: Yo! Merak etmeyin, muvaffak da olacaktı, dedi. Günün birinde bir hazımsızlıktan ölecek olan — nitekim de öyle oldu — kocası ergeç onu hürriyetine kavuştur-

mıyacak mıydı? Madam Chardon olmayı ister miydi sanırsınız? Rubempré kontesi unvanı; kazanılmaya değer bir mertebeydi. Eh ne yaparsınız, aşk, bilhassa izdivaç bâbında, daha birçok ihtiraslarla bağdaşması gereken bir ihtirastır. Sizi delicesine, yani sizinle evlenmeyi istiyecek kadar sevmiş olsaydım da madam Chardon adını almaya katlanamazdım. Kabul ediniz. Paris hayatının güçlüklerini gördünüz artık. Hedefe varmak için ne dolambaçlı yollar takibetmek gerektiğini biliyorsunuz; o halde itiraf edin ki Louise, servetsiz bir yabancıya göre hemen hemen imkânsız bir lûtfa mazhar olmak istiyordu. O yüzden hiçbir şeyi ihmal etmemesi lâzımdı. Siz çok zekisiniz, ama biz sevdiğimiz zaman en zeki insandan daha zeki oluruz. Kuzinim bu iş için o gülünç Châtelet'yi kullanmak istiyordu... Bana zevkli saatler geçirttiniz, aleyhinde yazdığınız makaleler beni çok güldürdü.

Lucien artık ne düşüneceğini bilemiyordu. Gazeteciliğin ihanetlerini ve kalleşliklerini öğrenmiş olmakla beraber sosyeteninkileri bilmiyordu; onun için, basiretine rağmen, acı dersler almaya mahkûmdu.

Son derece meraklanan şair:

— Aman, madam, nasıl olur, dedi, Châtelet'yi siz himaye etmiyor musunuz?

— Sosyetede insan can düşmanlarına bile nezaket göstermek, can sıkıcı adamlardan zevk alıyormuş gibi görünmek zorundadır, çok kere dostlarımıza daha iyi hizmet için zâhiren onları feda ederiz. Siz daha pek acemisiniz demek? Siz ki yazı yazmak istiyorsunuz, kibar âleminin her zamanki aldatmacalarından nasıl oluyor da habersiz bulunuyorsunuz. Ku-

zinim görünüşte sizi Châtelet'ye feda etmişse, onun nüfuzunu sizin lehinize kullanmak için bunu yaptı, çünkü kendisi bugünkü kabinenin gözüne girmiştir; onun için günün birinde sizi barıştırmak maksadiyle hücumlarınızın bir dereceye kadar onun işine yaradığını kendisine ispat ettik. Sizin yaptığınız fenalığı tazmin için ona lûtuflarda bulundular. Des Lupeaulx'nun bakanlara dediği gibi: "Gazeteler Châtelet ile alay ederlerken kabineyi rahat bırakıyorlar."

Markizin Lucien'in düşünmesine fırsat verdiği sırada Montcornet kontesi:

— Mösyö Blondet, sizi evimde görmek şerefini kazanacağımı bana ümidettirdi. Orada bazı sanatkârlar, muharrirler ve sizi tanımayı çok istiyen bir kadın bulacaksınız. Matmazel des Touches, kadınlar arasında nadir bulunan bir kabiliyettir, bir gün herhalde ziyaretine gidersiniz. Matmazel des Touches, isterseniz müstear ismiyle Camille Maupin diyelim, Paris'in en güzide salonlarından birine sahiptir, son derece zengindir; zekânız derecesinde yakışıklı olduğunuzu söylemişler, sizi görmeye can atıyor.

Lucien nasıl teşekkür edeceğini bilemedi, Blondet'ye gıptayla baktı. Coralie ile bir sokak orospusu arasında ne kadar fark varsa Montcornet kontesi cinsinden ve kalitesinden bir kadınla Coralie arasında da o kadar fark vardı. Genç, güzel ve zeki olan bu konteste, hususi bir güzellik olarak şimal kadınlarının aşırı beyazlığı göze çarpıyordu, annesi kızlığında prenses Scherbellof'tu, o yüzden elçi, yemekten evvel ona son derece hürmetkâr bir itina göstermişti. O esnada markiz müstağni bir eda ile bir tavuk ka-

nadını kemirmekle meşgul olmuştu. Lucien'e dönerek:

— Zavallı Louise'im, sizi o kadar seviyordu ki! Sizin için tasarladığı güzel istikbali bana açmıştı: birçok şeylere tahammül edebilirdi ama mektuplarını iade etmekle onu pek küçük düşürdünüz! Bize yapılan zulümleri affederiz, bizi kıracak hareketlerde bulunulması bize gene de bir kıymet verildiğini gösterir, ama kayıtsızlığa gelince!.. Kayıtsızlık kutupların karları gibidir, her şeyi boğar. İtiraf edin ki hatanız yüzünden hazineler kaybettiniz. Münasebeti kesmeye ne lüzum vardı? Hor görülmüş olsaydınız bile, servetinizi yapmak, isminizi kazanmak mevkiinde değil misiniz? Louise bütün bunları düşünüyordu.

Lucien:

— O halde neden bana bir şey söylemedi? cevabını verdi.

— Size açmamasını ona tavsiye eden benim. Aramızda kalsın ama, sizi sosyete hayatında pek acemi görünce gözüm korktu: tecrübesizliğinizle, pervasız coşkunluğunuzla onun hesaplarını ve plânlarımızı bozmanızdan korkuyordum. Siz şimdi o zamanki halinizi hatırlıyabilir misiniz? İtiraf edin, o zamanki halinizi şimdi görmüş olsaydınız tıpkı benim gibi düşünürdünüz. Artık başka bir insan oldunuz. Bizim yegâne kabahatimiz budur. Ama bu kadar zekâyla bu derece intıbak kabiliyetine bir arada sahibolan, bin kişi içinde bir tane çıkar mı? Sizin bu derece şaşırtıcı bir istisna teşkil edeceğinizi tahmin etmemiştim. O kadar çabuk değiştiniz, Paris usul ve erkânına öyle

kolaylıkla uydunuz ki bir ay önce sizi Boulogne korusunda gördüğüm zaman tanıyamadım.

Lucien bu kibar kadını tarifsiz bir zevkle dinliyordu: sitayişkâr sözlerini öyle itimatlı, öyle sitemkâr, öyle sâf bir eda ile söylüyordu, onunla öyle candan alâkadar görünüyordu ki, Panorama-Dramatique'teki ilk gecesine benzer bir mucize karşısında olduğunu sanıyordu. O mesut geceden beri herkes onun yüzüne gülüyordu, gençliğinde tılsımlı bir kudret bulunduğunu sanıyordu, gafil avlanmamıya ahdederek markizin ağzını aramak istedi:

— Bugün bir hayal olan o plânlar nelerdi, madam?

— Louise, kıraldan Rubempré ismini ve unvanını taşımanız için bir irade çıkarmak istiyordu. Chardon adını yok etmek istiyordu. O zaman elde edilmesi pek kolay olan fakat bugünkü kanaatlerinizin imkânsız kıldığı bu ilk muvaffakıyet sizin için büyük bir nimet olacaktı. Bu düşüncelere hayal, saçmalık diyeceksiniz; ama biz hayatı biraz tanırız. Zarif, cazip bir gencin taşıdığı kont unvanının ne kadar sağlam bir dayanak olduğunu biliriz. Burada milyoner İngiliz kadınları veya mirasyedi kızlar önünde *Mösyö Chardon* veya *Mösyö le kont de Rubempré* diye yüksek sesle iki defa haykırınız, birbirinden pek farklı tepkiler karşısında kalacaksınız. Borçlu da olsa, kont yine hüsn ü kabul görür, değeri ortaya konulan güzelliği zengin bir kaş içindeki elmas gibi parıldar. Mösyö Chardon'a ise dikkat eden bile bulunmaz. Bu fikirleri biz icadetmedik, her tarafta, hattâ asîl ol-

mıyanlar arasında bile revaçta bulduk. Şu anda siz ikbale sırtınızı çevirmiş bulunuyorsunuz, Şu yakışıklı gence, vikont Félix de Vandenesse'e bakın, kıralın iki hususi kâtibinden biridir. Kıral kabiliyetli gençleri pek sever, bizimki taşradan geldiği zaman sizden daha fazla bir şeyi yoktu, sizse ondan bin kat daha zekisiniz; ama büyük bir aileye mensup musunuz? Bir isim taşıyor musunuz? des Lupeaulx'yu tanırsınız, ismi sizinkine benzer, Chardin'dir adı; ama des Lupeaulx çiftliğini bir milyona satmaz, günün birinde kont des Lupeaulx olacak, torunu da belki büyük bir asılzade olur. Girdiğiniz yanlış yolda devam ederseniz mahvoldunuz demektir. Bakın mösyö Emile Blondet ne kadar daha akıllı davranıyor. O, iktidar tarafını tutan bir gazetede çalışıyor, günün bütün ekâbiri tarafından teveccühle karşılanıyor, liberallerle temasta olmasından bir zarar gelmez, doğru düşünüyor; onun için er geç muvaffak olacaktır; ama kanaatlerini de, hâmilerini de iyi seçmesini bilmiştir. Yanınızdaki şu güzel kadın, ailesinde iki *"pair de France"* ve iki mebus bulunan Troissville'lerin kızıdır, ismi sayesinde zengin bir kocaya vardı; çok misafir kabul eder, nüfuzu vardır, şu küçük mösyö Emile Blondet için siyaset âlemini kurcalıyacaktır. Bir Coralie sizi nereye götürür? Kendinizi birkaç seneye kalmaz zevklere kanıksamış ve boğaza kadar borca gömülmüş bulmaya... Aşkınızı yerinde kullanmıyor, hayatınızı fena tanzim ediyorsunuz. Onurunu kırmaktan hoşlandığınız kadın geçen gün operada bana işte bunun söylüyordu. İstidat ve gençliğinizi suiistimal edişinizden sızlanırken kendini değil, sizi düşünüyordu.

Lucien:

— Ah! Bu sözleriniz doğru olsaydı, madam! dedi.

Markiz, Lucien'i yukardan ve soğuk bir bakışla yerin dibine geçirdi:

— Yalan söylemek için sebep var mı?

Şaşkına dönen Lucien konuşmaya devam etmedi, gücenen markiz de artık bir şey söylemedi. Lucien bundan alındı ama beceriksizlik ettiğini kabul etti, hatasını tamir etmeye karar verdi. Madam de Montcornet'ye dönerek ona Blondet'den bahsetti, bu genç yazarın kabiliyetini övdü. Kontes kendisine güleryüz gösterdi, madam d'Espard'ın bir işareti üzerine onu gelecek suvaresine davet etti ve matemine rağmen suvareye gelecek olan madam de Bargeton'u görmekten hoşlanıp hoşlanmıyacağını sordu: büyük bir suvare olmıyacaktı bu, alelâde bir toplantıydı, hep dostlar biraraya gelecekti.

Lucien:

— Madam la markiz bütün kabahatin bende olduğunu iddia ediyorlar, dedi, o halde bana karşı müsamahakâr davranmak kuzinine düşmez mi?

— Kendisini alay ettiği bir adamla dile düşüren o gülünç hücumları durdurun, pek çabuk barışırsınız. Dediklerine bakılırsa size oyun ettiğini zannetmişsiniz, halbuki ben kendisini terk ettiğiniz için onu pek müteessir gördüm. Vilâyetinden sizin için ve sizinle beraber ayrıldığı doğru mu?

Lucien, cevap vermeye cesaret edemeden kontese gülümsiyerek baktı.

— Sizin için böyle fedakârlıklar yapan bir kadından nasıl şüphe edebildiniz? Hem, o kadar güzel

ve zeki bir kadının, *her şeye rağmen* gene sevilmesi lâzımdı. Madam de Bargeton sizi kendinizden ziyade kabiliyetiniz için seviyordu. İnanın bana, kadınlar güzellikten evvel zekâyı severler.

Bunu söylerken yan gözle Emile Blondet'ye baktı.

Lucien, elçinin konağında büyük sosyete ile bir zamandır içinde yaşadığı istisnai sosyete arasındaki farkı gördü. Bu iki ihtişam arasında hiçbir benzerlik, hiçbir temas noktası yoktu. Saint-Germain mahallesinin en zengin binalarından biri olan bu konakta odaların düzeni ve tavanların yüksekliği, salonların antika yaldızları, süslemelerin bolluğu, teferruattaki ciddi zenginlik, her şey ona yabancı ve yeniydi; ama lüks şeylerin pek çabuk itiyat haline gelmesi Lucien'in hayretini göstermesine mâni oldu. Tavrı, kibir ve kendini beğenmişlikten ne kadar uzaksa yaltaklanma ve dalkavukluktan da o kadar uzaktı. Şair iyi davrandı ve büyük sosyeteye âni girişi, muvaffakıyetleri ve güzelliği ile kıskandırdığı gençler gibi kendisine husumet göstermeleri için hiçbir sebep olmıyanların hoşuna gitti. Sofradan kalkarlarken kolunu madam d'Espard'a uzattı, o da kabul etti. Lucien'in madam d'Espard'ın iltifatına mazhar olduğunu görünce, Rastignac gelip hemşeriliklerini öne sürdü ve madam du Val-Noble'un evindeki ilk görüşmelerini hatırlattı. Genç asılzade, vilâyetinin büyük adamiyle ahbabolmak istedi, günün gözde gençlerini kendisine tanıtacağını söyliyerek onu bir gün evinde öğle yemeğine davet etti, Lucien bu teklifi kabul etti.

Rastignac:

— Sevgili Blondet'yi de çağırırız, dedi.

Ronquerolles markisi, Rhétoré dukası, de Marsay, general Montriveau, Rastignac ve Lucien'den mürekkep grupa elçi de gelip katıldı.

O tehlikeli kurnazlığını altında gizlediği Alman sâflığiyle Lucien'e:

— Mükemmel, dedi, madam d'Espard'la barışmışsınız, sizden pek memnun, (etrafındaki erkekleri gözleriyle işaret ederek) onun hoşuna gitmenin ne kadar güç olduğunu hepimiz biliriz.

Rastignac:

— Öyle ama, dedi, madam d'Espard zekâya bayılır, hemşerimize de bu bapta diyecek yoktur.

Blondet atıldı:

— Lucien yaptığı işin sakatlığını anlamakta gecikmiyecek, bize dönecek, pek yakında bizden olacaktır.

Lucien'in etrafında bu mevzu üzerinde hep bir ağızdan konuşuldu. Ciddî adamlar müstebit bir tavırla bir iki büyük lâf ettiler, gençler liberal partiyle eğlendiler.

Blondet:

— Eminim ki Sol'la Sağ arasında yazı mı tura mı atmıştır; ama artık bulunduğu tarafı seçecektir.

Lucien, Luxembourg bahçesinde Lousteau ile aralarında geçen sahneyi hatırlıyarak güldü.

Blondet devam ederek:

— Kendine rehber olarak bir Etienne Lousteau'yu, bir küçük gazete kavgacısını seçti, bu adamın indinde bir gazete sütununun beş franktan başka bir mânası yoktur, siyaseti Napoléon'un dönüşüne ve ka-

naatimce daha budalacası Sol Cenahtaki efendilerin vatanperverliğine, minnettarlığına güvenmektir. Lucien'in temayülleri Rubempré sıfatiyle aristokrat olmalıdır; gazeteci sıfatiyle de iktidarın tarafını tutmalıdır, yoksa ne Rubempré olabilir, ne de genel sekreter.

Diplomatın whist oynamak üzere bir iskambil kâğıdı almasını teklif ettiği Lucien, bu oyunu bilmediğini itiraf edince pek büyük br hayretle karşılandı.

Rastignac kulağına eğilerek:

— Dostum, dedi, fakir yemeğimizi yemeğe geleceğiniz gün biraz erken davranın, size whist'i öğretirim, şahane Angoulême şehrimizi düşürüyorsunuz, mösyö de Talleyrand'ın bir sözünü tekrar edeceğim: bu oyunu bilmiyorsanız pek bedbaht bir ihtiyarlık hazırlıyorsunuz kendinize.

Des Lupeaulx'nun geldiğini haber verdiler; gözde bir saray arzuhal raportörü olan, kabineye gizli hizmetlerde bulunan bu kurnaz ve haris adam her yere burnunu sokardı. Kendisine madam du Val-Noble'un evinde raslamış olduğu Lucien'i selâmladı ve bu selâmda Lucien'i aldatacak olan bir mürai dostluk vardı. Kimse tarafından gafil avlanmamak için politikada herkesle dost geçinen bu adam genç gazeteciyi orada görünce, Lucien'in edebiyatta olduğu kadar sosyetede de sükse yapacağını anladı. Bu şairin bir büyüklük delisi olduğunu tahmin etti, onu sitemler, dostluk belirtileri, dikkat ve itinalarla okşıyarak ahbaplıklarını ilerletmeye, bu suretle de vait ve sözlerinin kıymeti üzerinde Lucien'i aldatmaya çalıştı. Des Lupeaulx, kendisine rakîp olacaklarını his-

sedip de yere çalmak istediği insanları yakından tanımayı prensip edinmişti. Hâsılı Lucien kibarlar sosyetesinden hüsn ü kabul gördü. Rhétoré dukasına, elçiye, madam d'Espard'a ve madam de Montcornet'ye neler borçlu olduğunu anladı. Gitmeden evvel bu bayanların her biriyle biraz konuştu ve onlara hoş görünmek için zekâsının bütün inceliklerini kullandı.

Lucien gidince des Lupeaulx, markize:

— Ne böbürleniş! dedi.

De Marsay, gülümsiyerek, markize:

— Olgunlaşmadan bozulacak, dedi. Onun böyle başını döndürmek için herhalde gizli sebepler olacak.

Lucien, Coralie'yi avluda, arabasının içinde buldu, kendisini beklemeye gelmişti: bu itinadan duygulandı ve ona geceyi nasıl geçirdiğini anlattı. Hayretle gördü ki kafasında çalkalanmaya başlıyan fikirleri aktris de tasvibediyordu, onu hükümet tarafına geçmeye hararetle teşvik etti.

— Liberallerin tarafında kalman başını derde sokmaktan başka bir işe yaramıyacak; bunlar fesatlar hazırlıyorlar, Berry dukasını öldürdüler. Hükümeti devirebilirler mi? Asla! Onların tarafını tuttukça bir baltaya sap olamıyacaksın; halbuki, öte tarafa geçmekle kont de Rubempré olacaksın. Hizmetler görebilir, *pair de France* tâyin edilebilir, zengin bir kadınla evlenebilirsin. Ultra ol. Zaten bu daha kibar. Bu kelimeyle kendisi için en büyük sebebi söylemiş oluyordu. Akşam yemeğine gittiğim Val-Noble, Théodore Gaillard'ın sizinkiyle *Miroir*'ın alaylarına cevap vermek için *Le Réveil* adlı küçük kıralcı gazetesini kurmaya katî olarak giriştiğini söyledi. Dedi-

ğine bakılırsa, mösyö de Villèle'le partisi bir seneye kalmadan hükümeti ele alacaklarmış. Bu değişiklikten faydalanmaya bakarak daha bir şey olmamışlarken onların tarafına geç; ama Etienne'le arkadaşlarına bir şey söyleme, sana fena bir oyun oynıyabilirler.

Bir hafta sonra, Lucien madam de Montcornet'nin evine gitti, vaktiyle o kadar sevmiş olduğu, alaylariyle kalbini fena halde kırdığı kadını görünce büyük bir heyecana kapıldı. Louise de tamamiyle değişmişti! Taşrada oturmasaydı nasıl olacaktıysa öyle olmuştu, yani kibar bir kadın. Yaslı halinde mesut bir duldan haber veren bir hoşluk, bir itina vardı. Lucien, bu intimamda kendisinin de bir hissesi olduğunu tahmin etti, yanılmamıştı da; ama bir masal devi gibi taze etin tadını almıştı, bütün gece güzel, sevdalı, edalı Coralie ile kuru, kurumlu, zalim Louise arasında tereddütte kaldı, bir karar veremedi, kibar kadına aktrisi feda edemedi. Lucien'i bu kadar yakışıklı ve zeki görünce, madam de Bargeton, bu fedakârlıkta bulunmasını bütün gece bekledi; ama gayreti, imalı sözleri, cilveli tavırları boşa gitti, salondan çıkarken sönmez bir intikam arzusu duyuyordu.

Paris kibarlığı ve asaletle dolu bir hayırhahlıkla:

— Demek öyle Lucien, dedi. Benim medar-ı iftiharım olacaktınız, halbuki beni ilk kurbanınız olarak seçtiniz. Böyle bir intikamda aşkın gene bir parça hissesi olması lâzım geldiğini düşünerek sizi affettim, yavrum.

Şahane bir eda ile söylediği bu cümleyle madam de Bargeton vaziyetini düzeltmiş oluyordu. Kendini bin kere haklı gören Lucien birdenbire kabahatli mev-

kiine düşüyordu. Ne alâkasını kesmek için yazmış olduğu o müthiş veda mektubundan, ne de bu alâka kesmenin sebeplerinden bahis açıldı. Kibar kadınlar şakaya getirerek kabahatlerini küçültmek hususunda harikulâde kabiliyet sahibidirler. Bir gülümseme, hayret etmiş gibi görünen bir sualle her şeye örtbas etmesini bilir ve becerirler. Hiçbir şeyi hatırlamaz, her şeyi izah eder, şaşar, sual sorar, tefsir eder, tafsil eder, çıkışır ve sabunla leke çıkarır gibi kabahatlerini yıkamasını bilirler. Yüzlerini kara mı biliyordunuz, bir an içinde ak pâk ve mâsum olup çıkarlar işin içinden. Size gelince, siz de affedilmez bir suçla itham edilmediğinize şükretmelisiniz. Bir an içinde Lucien'le Louise kendi haklarında yine eski hayallerine kapılmışlar, dostça konuşuyorlardı; fakat, gururunu tatmin etmekten ve geçimini kolaylaştıran Coralie'den sarhoşa dönmüş olan Lucien, Louise'in tereddütlü bir iç çekişle sorduğu şu "Mesut musunuz?" sualine sarih bir cevap vermesini bilemedi. Mahzun bir "hayır" pek işine yarıyacaktı. Coralie'yi izah ederek zekâsının inceliğini göstermek istedi; sırf kendisi için sevildiğini söyledi, hâsılı tutkun bir adamın kırabileceği bütün potları kırdı. Madam de Bargeton dudaklarını ısırdı. Artık her şey bitmiş oldu. Madam d'Espard, madam de Montcornet ile birlikte kuzininin yanma geldi. Lucien kendini âdeta suvarenin kahramanı gibi gördü: ince bir maharetle kendisini kıskıvrak saran bu üç kadın onu türlü işvelere, nazlara, iltifatlara gark ettiler. Böylece bu güzel ve parlak sosyetede kazandığı muvaffakıyet gazetecilik âlemindeki başarısından aşağı olmadı. Ca-

mille Maupin adiyle büyük bir şöhret kazanmış olan güzel matmazel des Touches, madam d'Espard'la madam de Bargeton'un takdim ettikleri Lucien'i çarşambalarından birine yemeğe davet etti, haklı olarak adı çıkmış olan bu güzellikten duygulandı. Lucien, zekâsının güzelliğinden aşağı kalmadığını göstermeye çalıştı. Matmazel des Touches, pürneşe bir sâfiyet ve o sathi dostluk hararetiyle hayranlığını ifade etti. Zevklerin devamlılığı ve alışkanlık yüzünden insanların yeniliklere pek düşkün olduğu Paris hayatını iyi tanımıyanlar böyle coşkun bir alâkaya gönüllerini kaptırıverirler.

Lucien, Rastignac'la de Marsay'e:

— Hoşuma gittiği kadar benden hoşlandıysa romanı kısaltırız, dedi.

Rastignac cevap verdi:

— İkiniz de roman yazmasını pek iyi bildiğiniz için romanı yaşamaya hacet görmezsiniz. Muharrirler birbirlerini sevebilirler mi? Ne de olsa sırası gelince birbirlerine acı kinayelerde bulunurlar.

De Marsay de gülümsiyerek:

— Hani fena bir rüya görmüş olmazsınız, dedi. Bu lâtif kız gerçi otuzundadır ama seksen bin franga yakın irat sahibidir. Pek hoş kaprisleri vardır, güzelliği de dayanıklı cinstendir. Coralie ise size gösteriş yapmaktan başka bir işe yaramıyan bir küçük ahmaktan başka bir şey değildir; yakışıklı bir delikanlı elbette metressiz kalamaz; ama kibarlar muhitinde güzel bir av yakalıyamazsanız, zamanla aktrisin size zararı dokunacaktır. Hadi, azizim, Camille Maupin'le

birlikte şarkı söyliyecek olan Conti'nin yerini alın. Daima şiir musikiye üstün çıkmıştır.

Lucien, matmazel des Touches'la Conti'nin birlikte söyledikleri parçayı dinledikten sonra ümidi kalmadı.

Des Lupeaulx'ya:

— Conti çok güzel okuyor, dedi.

Lucien madam de Bargeton'un yanına döndü, o da onu markiz d'Espard'ın bulunduğu salona götürdü. Madam de Bargeton, kuzinine:

— Kendisiyle alâkadar olmak istemez misiniz? dedi.

Markiz hem tatlı, hem de küstahça bir tavırla:

— Mösyö Chardon evvelâ hâmilerine zarar vermiyecek şekilde hareket etmeye rıza göstersin de, dedi. Babasının bayağı ismini bırakarak annesinin ismini almasına izin verecek iradeyi elde etmek istiyorsa her şeyden evvel bizim tarafa geçmesi icabetmez mi?

Lucien:

— İki aya kadar her şeyi yoluna koyacağım, dedi.

Markiz:

— O halde kıralın hizmetinde bulunan babam ve amcamla görüşürüm, sizin için adalet bakanına söylerler, dedi. Diplomatla bu iki kadın, Lucien'in hassas noktasını kaşfetmiştiler. Aristokrasinin ihtişamına hayran olan bu şair, salonlara hep türlü unvanlarla çerçevelenmiş şatafatlı isimler taşıyan insanların girdiğini görürken kendisine Chardon diye hitabedilmesinden tarif edilmez bir acı duydu. Bu acı ne-

reye gitse günlerce tekrarlandı. Zaten Coralie'nin arabası ve uşaklariyle kendini küçük düşürmeden bir gün evvel kibar salonlarına gitmişken ertesi gün mesleğinin bayağı işleriyle uğraşmaktan da hoşnutsuzluk duyuyordu. Madam d'Espard, matmazel des Touches ve kontes de Montcornet'nin arabalarına refakat edebilmek için ata binmesini öğrendi, Paris'e geldiği zaman bu imtiyaza sahibolanlara ne kadar gıpta etmişti. Finot başlıca muharririne Opéra'ya bir giriş müsaadesi elde etmekten zevk duydu ve Lucien oraya devam ederek birçok gecelerini kaybetti; fakat artık o devir kibarlarının hususi muhitine girmiş sayılıyordu. Şair Rastignac'la kibarlar muhitinden dostlarına muhteşem bir öğle ziyafeti verdi ama bunu Coralie'nin evinde vermek hatasını işledi. Lucien, bazı usul, erkân inceliklerini bilemiyecek kadar genç, şair ve itimatlı idi. Bir aktris, iyi tabiatlı fakat tahsil terbiye görmemiş bir kız ona yaşamayı öğretebilir miydi? Taşralı genç, kendi hakkında hiç de iyi niyetler beslemiyen bu gençlere, aktrisle arasında bir menfaat ittifakı olduğunu apaçık bir şekilde ispat etmişti. Bu hale her genç gizlice hasededer ama, ayıplamaktan da geri durmaz. Daha o gece bununla en acı bir şekilde alay eden Rastignac oldu; gerçi o da ancak bu çeşit vasıtalarla kibarlar muhitinde tutunabiliyordu ama zevahiri kurtarmasını pek iyi bildiği için dedikodulara iftira deyip geçebilirdi. Lucien, whist'i çabuk öğrenmişti. Oyun merakı onda bir ihtiras halini aldı. Coralie, rekabetlerden korunmak için, ancak yaşadığı günü gören ve haldeki zevkıne her şeyi, hattâ istikbali bile feda eden müs-

tebit duygulara has gafletle Lucien'i tenkid şöyle dursun teşvik ediyordu. Hakiki aşkın daima çocukluğa benzer tarafları vardır: onun gibi düşüncesiz, tedbirsiz, kayıtsızdır, onun gibi gülmesi ve ağlaması boldur.

O devirde zengin veya fakir, *sefihler* adı verilen, hepsi de aylak bir gençlik peyda olmuştu ki gerçekten inanılmaz bir kayıtsızlıkla yaşıyor, pervasızca yiyor, daha büyük bir pervasızlıkla içiyordu. Hepsi de para cellâdı olan, bu delice değilse de azgınca hayata en kaba lâtifeleri karıştıran bu insanlar hiçbir imkânsızlık önünde gerilemiyor, yaptıkları kötülüklerle övünüyor, bununla beraber kötülükleri birtakım sınırları aşmıyordu. Çılgınlıklarını en orijinal bir espri örterdi, bu çılgınlıkları affetmemek mümkün değildi. İkinci kırallığın gençliği mahkûm ettiği köleliği hiçbir vâkıa bunun kadar kuvvetle itham etmez. Kuvvetlerini nereye kullanacaklarını bilemiyen gençler, yalnız gazeteciliğe, fesat hareketlerine, edebiyat ve sanata kol atmakla kalmıyor, bu kuvveti en acayip aşırılıklarda har vurup harman savuruyorlardı. Genç Fransa'da bu derece bol usare ve taşkın kuvvetler saklıydı. Çalışan insanlar sıfatiyle bu güzelim gençlik iktidara ve zevke düşkündü; sanatkâr sıfatiyle hazineler peşindeydi, aylak olduğu zamansa ihtiraslarını canlandırmak isterdi; her ne şekilde olursa olsun kendisine yer açılmasını isterdi ama politika asla buna yanaşmazdı. Bu sefihlerin hemen hepsi kıymetli meziyetlere sahip adamlardı; bazıları bu âsap bozucu hayatta o meziyetleri kaybettiler, içlerinden birtakımları, mukavemet ettiler. Bu sefihle-

rin en meşhuru, en zekisi, Rastignac, sonunda de Marsay'ın rehberliğiyle ciddî bir mesleğe girerek kendini gösterdi. Bu gençlerin yapmış oldukları türlü muziplikler o kadar nam almıştır ki birçok vodvillere konu olarak alınmıştır. Blondet tarafından bu har vurup harman savuranlar arasına sokulan Lucien, o devrin en şirret insanlarından ve en yorulmak bilmez alaycısı olan Bixiou'nun yanında parladı. Bütün kış Lucien'in hayatı, gazeteciliğin kolay çalışmalariyle fâsılalanan uzun bir sarhoşluktan ibaret oldu; küçük makaleler serisine devam etti, zaman zaman da etraflı düşünülmüş güzel birkaç tenkid sahifesi meydana getirmek için büyük gayretler harcadı. Ama tetkik ve tetebbu bir istisna teşkil ediyordu. Şair ancak pek zora düştüğü zamanlar buna başvuruyordu: Öğle ve akşam ziyafetleri, eğlence partileri, sosyete suvareleri, kumar bütün zamanını alıyor, geri kalanını da Coralie haklıyordu. Lucien yarını düşünmeye yanaşmıyordu. Zaten bütün sözde dostlarının da kendisi gibi hareket ettiklerini görüyordu, bol para verilen kitapçı prospektüslerinden, cüretli spekülâsyonların gerektirdiği bazı makalelerden alınan ücretlerle günlerini gün edip yarına aldırış etmezlerdi. Bir kere gazetecilik ve edebiyat âlemine eşit sıfatiyle kabul edilince Lucien, yükselmek istediği takdirde yenilmesi gereken muazzam güçlükler karşısında bulunduğunu fark etti: herkes onu kendisine eşit olarak kabul ediyor ama kimse kendinden üstün görmek istemiyordu. Böylece siyaset sahasında muvaffakıyetin daha kolay elde edilebileceğini sanarak yavaş yavaş edebi şöhretten vazgeçti.

Kendisiyle barıştığı Châtelet bir gün ona demişti ki:

— Entrika, istidat ve kabiliyet kadar muhalefet hissi uyandırmaz, onun sinsi hareketleri kimsenin dikkatine çarpmaz. Hem entrika kabiliyetten üstündür: bir hiçten bir varlık meydana getirir; halbuki çoğu zaman kabiliyetin hesapsız imkânları adamı bedbaht etmekten başka bir işe yaramaz.

Ertesi günün hep bir sefahat içinde dünü kovaladığı ve vadedilmiş işi bir türlü bulamadığı bu hayatta Lucien asıl maksadına sadık kaldı: kibarlar sosyetesinde daima hazır bulunuyor, madam de Bargeton'a, Espard markizine, madam de Montcornet'ye iltifatlarda bulunuyor, matmazel des Touches'un suvarelerinden hiçbirini kaçırmıyordu; bu suvarelere hep bir eğlence âleminden, müellifler veya kitapçılar tarafından verilmiş bir ziyafetten sonra gidiyor; salonlardan ayrılınca herhangi bir bahsin mahsulü olan bir supeye koşuyordu; bu aşırılıklardan arta kalan düşünce ve kuvvetini de Paris lâklâkıyatiyle kumarda tüketiyordu. Sonradan görmelerin bir an bile kaybetmemeleri gereken ince temkini göstermesi, etrafında olup bitenlere dikkat etmesi için lâzım gelen zihin açıklığından ve soğukkanlılıktan şairde artık eser kalmamıştı. Madam de Bargeton'un kendisine yaklaştığı, kırılmış olarak uzaklaştığı, kendisini affettiği veya yeniden takbih ettiği anları tefrik edemez oldu. Châtelet rakibinin elinde kalan şansları gördü, onu enerjisini kaybettiği o kayıtsızlık ve sefahat hayatına devam ettirmek için dostu oldu. Hemşerisini kıskanan ve baronu Lucien'den daha emin ve

daha faydalı bir müttefik sayan Rastignac, Châtelet'nin görüşünü benimsedi. Böylece, Angoulême'in Petrarca'siyle Laura'sının görüşmelerinden birkaç gün sonra, Rastignac şairle imparatorluğun sabık yakışıklı delikanlısını, Rocher-du-Cancale'de verilen muhteşem bir supe esnasında barıştırmıştı. Eve daima sabah dönen ve öğle üzeri uyanan Lucien evde her zaman emrine âmade bir aşka mukavemet etmesini bilmiyordu. Vaziyeti hakiki şekliyle gördüğü anlarda verdiği yerinde kararlara kayıtsız kalmasına sebeb olan tembelliği yüzünden durmadan gevşiyen iradesi nihayet büsbütün silindi ve sefaletin en şiddetli ihtarlarına bile aldırış etmez oldu. Lucien'in eğlendiğini görerek pek memnun olduktan, bu sefahat hayatının aralarındaki rabıtayı devam ettirmeye ve yaratacağı zaruretlerin onu daha sıkı bir şekilde kendisine bağlamaya yarıyacağını düşünerek kendisini teşvik ettikten sonra, uysal ve muhabbetli Coralie âşığına çalışmayı unutmamasını tembih etmek cesaretini gösterdi, ve o ay içinde pek az kazanmış olduğunu kendisine birkaç kere söylemek zorunda kaldı. Âşıkla sevgilisi korkunç bir süratle borçlandılar. *Papatyalar*'ın bedelinden geri kalan beş yüz frankla Lucien'in kazandığı ilk beş yüz frank çarçabuk tüketilmişti. Makaleleri şaire ayda bin franktan fazla getirmemişti, halbuki o pek çok çalışmış olduğu kanaatindeydi. Ama Lucien borca sefahat edenlerin hoş muhakemesini çabucak benimsemişti. Borç yirmi beş yaşındaki gençlere pek yaraşır, daha sonraları kimse onların bu günahını affetmez. Şurası da kayda değer ki gerçekten şair ruhlu olan fakat iradeleri za-

yıflıyan bazı insanlar, intıbalarını imajlarla tesbit etmek için hissetmekle meşgullerken, her müşahedeye refakat etmesi gereken ahlâk duygusundan bilhassa mahrum olurlar. Şairler başkalarının içine girerek duyguların mekanizmasını tetkik edecek yerde kendi intıbalarına kıymet vermeyi tercih ederler. Böylece Lucien, aralarından eksilenlerin hesabını sefahat arkadaşlarından sormadı, birtakımı miras bekliyen, bir kısmı esaslı ümitleri olan, kimileri inkâr edilmez meziyetlere sahip bulunan, birtakımı da talihlerine ve kanunlara yan çizmek hususundaki peşin tasavvurlarına en cüretli bir iman besliyen bu sözde dostları bekliyen istikbali görmedi. Blondet'nin "Her şey olacağına varır. — Bir şeyleri olmıyan insanlara bir şey olmaz. — Biz olsa olsa peşinden koştuğumuz serveti kaybedebiliriz. — Bırak kendini akıntıya, er geç bir yere varırsın. — Kibarlar sosyetesine ayak basmış olan bir fikir adamı ne zaman istese muvaffak olur!" nev'inden sözlerine uyarak Lucien istikbaline güvendi.

Bunca zevk ü safa ile dolu geçen bütün bu kış boyunca Théodore Gaillard'la Hector Merlin, *Réveil*'in kuruluşu için gerekli sermayeyi teminle meşgul oldular, ve gazetenin ilk sayısı ancak 1822 martında çıkabildi. Bu iş madam du Val-Noble'un evinde kotarılıyordu. Muhteşem dairesini göstererek: "İşte bin bir gece masalları!" diyen bu kibar ve zeki alüftenin, ancak orada müzakere edilebilecek birtakım işleri müzakere etmek için onun evinde toplanmaya alışık olan bankerler, asılzadeler ve kıralcı parti muharrirleri üzerinde büyük bir nüfuzu vardı. *Réveil*'in

yazı işleri müdürlüğü kendisine vadedilen Hector Merlin'in teklifsiz dostu haline gelen Lucien aynı zamanda onun sağ kolu olacaktı, üstelik Lucien'e hükümet taraftarı gazetelerden birinin tenkid sütunu vadedilmişti. Lucien'in bu cephe değiştirmesi hayatının zevk ü safası arasında sinsi sinsi hazırlanıyordu. Bu beklenmedik sürprizi gizlemekle bu oğlan kendini büyük bir siyasi sanıyor ve hesaplarını düzeltmek, Coralie'nin gizli üzüntülerini gidermek için hükümetin cömertliğine çok güveniyordu. Her zaman güleryüzlü kalan aktris sıkıntısını saklıyordu; ama daha cesur olan Bérénice, Lucien'e vaziyeti anlatıyordu. Bu müstakbel büyük adam, bütün şairler gibi, vazíyetin vahimliğine bir an için üzülüyor, çalışacağına söz veriyordu, sonra va'dini hatırlamıyor, sefahatleri içinde bu geçici endişeyi unutuyordu. Coralie, âşığının yüzünde bir keder bulutu fark etti mi Bérénice'i azarlıyor ve şaire her şeyin yoluna girmek üzere olduğunu söylüyordu. Madam d'Espard'la madam de Bargeton, dediklerine bakılırsa, isim değiştirmek için o pek arzulanan iradeyi Châtelet vasıtasiyle nazırdan istemek için Lucien'in ihtida etmesini bekliyorlardı. Lucien, *Papatyalar*'ı, d'Espard markizine ithaf etmeyi vadetmişti, markiz, muharrirlerin itibar kazanalı beri nadiren bahşettikleri bu lûtuftan pek müftehir görünüyordu. Lucien, akşamları Dauriat'ya gidip kitabının vaziyetini sorduğu zaman, kitapçı ona eserinin basılmasını geciktirmek için pek yerinde sebepler gösteriyordu. Dauriat, bütün vaktini alan şu veya bu işle meşguldü, Canalis'in yeni bir kitabı çıkacaktı, şimdi sırası değildi, olmazdı, mösyö de Lamar-

tine'in *Méditations*'unun ikincisi basılmaktaydı, iki ehemmiyetli şiir kitabının biraraya gelmesi doğru olmazdı, hem tabi işini bilirdi, müellif ona güvenmeliydi. Bir yandan Lucien'in ihtiyaçları öyle âcil bir mahiyet aldı ki Finot'ya başvurmak zorunda kaldı, o da yazılacak makaleler üzerine biraz avans verdi. Gece, supede, gazeteci-şair, vaziyetini hovarda arkadaşlarına açtığı zaman, bunlar endişelerini lâtifelerle dondurulmuş şampanya kadeheri arasında boğuyorlardı. Borçlar mı? Borçsuz büyük adam mı olur? Borç demek ihtiyaçların tatmini demektir, doymak bilmiyen iptilâlar demektir. Bir adam ancak zaruretin demir elinden geçmek suretiyle muvaffakıyete erişebilir.

Blondet:

— Emniyet sandığı büyük adamlara minnettardır! diye haykırıyordu.

Bixiou:

— Çok şey istemek, çok şeye malik olmak demektir, diyordu.

Des Lupeaulx da:

— Çok borçlu olan, çok safa sürmüş demektir, diye cevap veriyordu. Bu hovarda insanlar, borçlarının, ikbalinin arabasına koşulmuş atları mahmuzlıyacağı altın mahmuzlar demek olduğunu bu çocuğa ispat etmesini biliyorlardı. Sonra hep Cæsar'ın dört milyonluk borcu, ikinci Friedrich'in babasından ayda bir duka alışı; cesaret ve tasavvurlarındaki büyük kudret yerine kusurlu taraflariyle tanıtılan büyük adamların hep o meşhur ve baştan çıkarıcı mi-

salleri! Nihayet Coralie'nin arabası, atları ve eşyası, yekûnu dört bin franga varan bir meblâğ için bir çok alacaklıları hesabına haczedildi. Lucien, kendisine ödünç verdiği bin frangı istemek için Lousteau'ya koştuğu zaman, Lousteau ona Florine'in evinin de Coralie'ninkinin âkıbetine uğradığını ispat eden pullu evrak gösterdi; fakat minnet borcu altında olan Lousteau ona *IX. Charles'ın Tirendazı*'nı satmak için gerekli teşebbüslerde bulunmayı teklif etti.

Lucien:

— Nasıl oldu da Florine bu hale geldi? diye sordu.

— Matifat'nın gözü korktu, dedi. Onu elden kaçırdık; ama Florine razı olursa, ihaneti herife pahalıya mal olacaktır! Sana bu meseleyi anlatırım.

Lucien'in Lousteau'ya beyhude yere başvurmasından üç gün sonra, iki sevgili, güzel yatak odalarında ocak başında mahzun mahzun öğle yemeklerini yiyorlardı; Bérénice onlara ocakta sahanda yumurta pişirmişti, çünkü alıçı kadın, arabacı, hizmetçiler gitmiştiler. Haczedilen eşyadan istifade etmeye imkân yoktu. Evde artık altın ve gümüş hiçbir eşya, kıymet ifade edebilecek hiçbir şey kalmamıştı, her şey, emniyet sandığının, pek istifadeli küçük bir cilt teşkil eden rehin makbuzlarında gösterilmişti. Müesseselerini rezil edebilecek bir gazeteciyi kızdırmaktan pek korkan terziyi, şapkacıyı ve kadın terzisini harekete geçirmemek suretiyle küçük gazete Lucien'le Coralie'ye paha biçilmez bir hizmette bulunmuştu. Yemeği yerlerken Lousteau geldi: — Hurra! Yaşasın

IX. Charles'ın Tirendazı diye bağırıyordu. Yüz franklık kitap *okuttum*, çocuklar, paylaşalım!

Coralie'ye elli frank verdi ve Bérénice'i esaslı bir öğle yemeği tedariki için çarşıya gönderdi.

— Dün Hector Merlin'le ben akşam yemeğinde kitapçılarla beraberdik, ustaca imalarla kitabının satışını hazırladık. Senin Dauriat ile pazarlıkta olduğunu, Dauriat'nın mızıkçılık ettiğini, iki bin baskı için dört bin franktan fazla vermediğini, senin de altı bin istediğini söyledik. Seni Walter Scott'tan iki kat büyük yaptık. Daha kafanda ne eşsiz romanlar var! Teklif ettiğin yalnız bir kitap değil bütün bir iştir; sadece az çok ustalıklı bir romanın muharriri değilsin, bütün bir koleksiyon olacaksın! Bu koleksiyon sözü tesir yaptı: bak rolünü unutma, dosyanda şu kitaplar var: *Büyük Matmazel,* yahut *XIV. Louis devrinde Fransa. — I. Cotillon* yahut *XV. Louis'nin ilk Günleri. — Kıraliçe ile Kardinal,* yahut *Fronde devrinde Fransa'nın Tablosu. — Concini'nin Oğlu,* yahut *Richelieu'nün bir entrikası!..* Bu romanlar kapakta ilân edilecek. Biz bu manevraya muvaffakıyeti kafese koymak adını veririz. Bu kitaplar ta adları çıkıncıya kadar kapakta ilân edilir, o zaman adam yazdığı eserlerden çok yazmadıkları ile meşhur olur. *Basılmakta* tâbiri edebî bir ipotektir. Hadi, eğlenelim biraz. İşte şampanya. Anlıyorsun ya, Lucien, herifler gözlerini tabak gibi açtılar... Sahi hâlâ tabakların var mı?

Coralie:

— Haczettiler, dedi.

Lousteau:

— Anlıyorum ve devam ediyorum, diye atıldı. Kitapçılar bir tanesini görürlerse bütün ötekilerin mevcut olduğuna inanacaklar. Kitapçılar müsveddeyi görmek isterler, sözüm ona okurlarmış gibi. Varsın kitapçılar da böbürlensinler: katiyen okumazlar kitap, okusalar hiç o kadar çok neşrederler miydi? Hector'la ben, beş bin franga, iki tabıda üç bin baskıya razı olacağını ihsas ettik. Ver bana *Tirendaz*'ın müsveddesini, öbür gün kitapçılara yemeğe davetliyiz, atarız kazığı heriflere!

Lucien:

— Kim bunlar? dedi.

— Fendant'la Cavalier adında iki ortak, oldukça sözüne güvenilir iyi çocuklardır, biri *Vidal ve Porchon*'ların sabık baştezgâhtarıdır, öteki de Quai des Augustins'in en becerikli seyyar simsarı, ikisi de bir seneden beri kendi hesaplarına çalışıyorlar. İngilizceden tercüme romanlar neşrederek biraz para kaybettikten sonra bizim oğlanlar şimdi de yerli eserler basmak istiyorlar. Bu iki karalanmış kâğıt tüccarının sırf başkalarının sermayesini tehlikeye attıklarını söylüyorlar ama, alacağın paranın kime ait olduğunu bilmeye pek de aldırış etmezsin herhalde. Bir dahası günü, iki gazeteci, Lucien'in eski mahallesinde Serpente sokağında öğle yemeğine davetliydiler; Lousteau, bu mahallede La Harpe sokağındaki odasını hâlâ bırakmamıştı; onu oradan almaya gelen Lucien, odayı edebiyat âlemine girdiği akşam ne halde ise yine o halde buldu, ama buna hiç şaşmadı: gazeteci hayatının türlü cilvelerine artık iyice alışmış-

tı, her şeyi tasavvur edebiliyordu. Taşralı büyük adam bir hayli makale parasını almış, oynamış, kaybetmişti, bunları yazmak hevesini de birlikte kaybetmişti; La Harpe sokağından Palais-Royal'e doğru inerlerken Lousteau'nun kendisine tasvir etmiş olduğu usuller dairesinde bir hayli sütun karalamıştı. Barbet ile Braulard'ın eline düşmüş, kitap ve tiyatro bileti satmaya başlamıştı; artık medihlere de, hücumlara da kanıksamıştı, hattâ şu anda liberallere dirsek çevirmeden evvel Lousteau'nun dostluğunu elden geldiği kadar suiistimal edeceği için âdeta sevinç duyuyordu. Yakından tetkik ettiği liberallere daha iyi hücum edebileceğini düşünüyordu. Öte yandan Lousteau da, Lucien'in sırtından beş yüz frank kazanıyordu. Bir Fransız Walter Scott'u arıyan Fendant ve Cavalier'ye bu müstakbel Scott'u tedarik etmesinin komisyonu olarak alıyordu bu parayı.

Fendant ve Cavalier müessesesi, sermayesiz kurulmuş kitapçılık müesseselerinden biriydi, o sıralarda böyleleri çoktu ve kâğıtçılarla matbaacılar, neşriyat denilen o kumar oyunlarından yedi sekiz tanesini oynayıncıya kadar kitapçıya kredi açmakta devam ettikleri müddetçe her zaman mevcut olacaktır. O zamanlarda bugünkü gibi eserler muharrirlerden altı, dokuz ve on iki ay vadeli senetlerle satın alınırdı. Bu tediye şekli, kitapçılar arasında daha uzun vadeli senetlerle yapılan muamelelere dayanırdı. Bu kitapçılar kâğıtçılarla matbaacıların alacaklarını da aynı usulle öderler, böylece bir sene müddetle bedavadan on ilâ yirmi eserden mürekkep bir kütüpaneyi el altında bulundururlardı. Bunlardan iki üç ta-

hesi rağbet gördüğü takdirde, satılanların kârı satılmıyanların zararını kapatır, böylelikle kitap üstüne kitap ekliyerek tutunurlar. Yaptıkları işlerin hepsi boş çıkar, veya aksi gibi, ancak hakiki okuyucular tarafından tadına varıldıktan sonra satılabilecek cinsten iyi kitaplara raslarlarsa, senetlerinin iskonto faizleri pek yüksek olursa, bizzat kendileri iflâsa uğrarlarsa, önceden bu neticeye kendilerini hazırladıkları için, hiç umursamadan bilânçolarını götürüp işi bırakırlardı. Böylece şanslar hep kendi lehlerine idi, spekülâsyonun yeşil masasında kendi paralarını değil, başkalarının parasını oynarlardı. Fendant ve Cavalier de bu vaziyetteydi, Cavalier, bu işe becerikliğini getirmiş, Fendant da ona meslekî bilgisini katmıştı. Sermaye, metresleri tarafından bin güçlükle biriktirilmiş birkaç bin franktan ibaretti, bunun üzerinden ikisi de kendilerine hayli dolgun aylıklar tahsis etmişler ve bu paraları gazetecilerle muharrirlere verilen ziyafetlere, kendi tâbirlerince işlerin görüldüğü tiyatroya pek titizlikle harcamışlardı. Bu madrabazların ikisi de açıkgöz sayılırdı ama Fendant, Cavalier'den daha kurnazdı. İsmine lâyık olarak, Cevalier seyahat ediyor, Fendant Paris'te işi idare ediyordu. Bu ortaklık iki kitapçı arasında daima olacağı gibi, bir düellodan başka bir şey değildi.

Ortaklar Serpente sokağındaki o eski binalardan birinin zemin katını tutmuşlardı, müessesenin yazıhanesi, depo haline getirilmiş geniş salonların ta ucunda idi. Birçok romanlar neşretmişlerdi, bunlar arasında Fransa'da tutmamış olan İngiliz romancısı *Golt*'un *Şimal Kulesi, Benares'li Tüccar, Mezar Çeş-*

mesi, Tekeli vardı. Walter Scott'un gördüğü rağbet İngiliz eserlerine kitapçıların dikkatini öylesine çekmişti ki, tâbilerin hepsi hakiki Normandiyalılar gibi İngiltere'nin fethiyle meşguldüler. Orada Walter Scott arıyorlardı, nasıl ki sonraları çakıllı topraklarda asfalt, bataklıklarda zift aranacak ve proje halindeki demiryollarından kârlar temin edilecekti. Paris ticaret âleminin en budalaca hareketlerinden biri de, muvaffak olanları taklidetmektir, halbuki tam tersini yapmak lâzımdır. Bilhassa Paris'te muvaffakıyet muvaffakıyeti öldürür. Fendant ve Cavalier de işte, *Strelitz*'ler, yahut yüz sene evvelki Rusya adının altına çekinmeden *Walter Scott tarzında* ibaresini koyuyorlardı. Fendant ve Cavalier büyük bir muvaffakıyet kazanmak istiyorlardı: iyi bir kitap balya yığınlarını sürmelerine yardım edecekti ve gazetelerde haklarında makaleler çıkması ihtimali onlara pek cazip gelmişti, o sıralarda bir kitabın satılması için gazetelerde bahsi geçmesi ilk şarttı, çünkü bir kitabın sırf kendi değeri yüzünden satın alınması pek nadirdir, kitaplar hemen daima meziyetlerinin dışında birtakım sebeplerle neşredilir. Fendant ve Cavalier, Lucien'in gazeteci olduğunu göz önünde tutuyor ve kitabının ilk satışiyle ay sonu sıkıntılarını hafifleteceğini umuyorlardı. Gazeteciler iki ortağı yazıhanelerinde buldular, mukavele hazırdı, senetler imzalanmıştı, Lucien bu sürate hayran oldu. Fendant zayıf, korkunç yüzlü bir adamdı. Bir Kalmuka benzerdi, alın dar, burun basık, ağız ince, gözler canlı ve siyah, yüz hatları karışık, sarı bir renk, çatlak çan sesini andıran bir ses, hâsılı tam

mânasiyle bir düzembaz eşkâli; fakat bu kötü görünüşünü sözlerinin tatlılığı ile telâfi eder, konuşması sayesinde maksadına erişirdi. Yusyuvarlak bir genç olan ve kitapçıdan ziyade bir araba sürücüsünü andıran Cavalier'nin kızıla çalar sarı saçları, kanlı canlı bir yüzü, seyyar simsarlara has kalın bir boynu ve düşük bir çenesi vardı.

Fendant, Lucien'le Lousteau'ya hitabederek:

— Münakaşa etmiyeceğiz, dedi. Eseri okudum, pek edebidir ve işimize geliyor, o kadar ki müsveddeyi matbaaya bile verdim. Mukavele anlaştığımız esaslar üzerinde hazırlanmıştır, hem zaten buraya kaydettiğimiz şartların dışına çıktığımız katiyen vâki değildir. Senetlerimizi altı, dokuz ve on iki aylık olarak hazırladık, bunları kolayca kırdırabilirsiniz, iskonto farkını da size ödiyeceğiz. Eserin ismini değiştirmek hakkını muhafaza ediyoruz. *IX. Charles'ın Tirendazı* adından hoşlanmadık, okuyucuların dikkatini kâfi derecede çekmiyor, Charles adını taşıyan kırallar çoktur, sonra orta çağda tirendazdan bol bir şey yoktu! Ah! Meselâ *Napoléon'un askeri* gibi bir isim koyabilseydiniz! Ama *IX. Charles'ın Tirendazı*?.. Taşrada her nüshayı elden çıkarmak için Cavalier'nin bir Fransa tarihi dersi vermesi icabedecektir.

Cavalier:

— Ne türlü insanlarla iş gördüğümüzü bir bilseydiniz, dedi.

Fendant:

— *Saint-Barthélémy* desek daha münasip olurdu, dedi.

Cavalier de:

— *Cathérine de Médicis*, yahut *IX. Charles zamanında Fransa*, Walter Scott'un kitaplarına daha yaklaşan bir ad olur.

Fendant atıldı:

— Neyse onu eserin basılması bittikten sonra tâyin ederiz.

Lucien:

— Nasıl isterseniz, dedi, elverir ki beğeneceğim bir isim olsun.

Mukavele okunup imzalandıktan sonra, Lucien, pek büyük bir memnuniyetle senetleri cebine koydu. Sonra dördü birlikte Fendant'ın dairesine çıktılar ve orada en alelâde cinsinden bir öğle yemeği yediler: istiridye, biftek, şampanyalı böbrek, Brie peyniri; ama bu yemekler yanında, bir şarap simsarını tanıyan Cavalier'nin tedarik ettiği nefis şaraplar vardı. Tam sofraya oturacakları sırada romanın baskı işi kendisine verilmiş olan matbaa sahibi çıkageldi ve kitabının ilk iki sahifesinin provasını getirerek Lucien'i hayrette bıraktı.

Fendant, Lucien'e:

— Acele etmek istiyoruz, dedi, kitabınıza güveniyoruz, bir muvaffakıyet elde etmeye de hani fena halde ihtiyacımız var.

Öğle üzeri başlamış olan yemek ancak saat beşte sona erdi.

Lucien, Lousteau'ya:

— Para nereden bulmalı? dedi.

Etienne:

— Gidip bir Barbet'ye bakalım, cevabını verdi.

İki arkadaş biraz kızışmış ve çakırkeyif bir halde Augustins rıhtımına doğru indiler.

Lucien, Lousteau'ya dedi ki:

— Coralie, Florine'in uğradığı kayba pek şaştı, Florine bunu ancak dün kendisine söylemiş, felâketi de sana yüklüyormuş, o kadar canı sıkılmış ki senden ayrılmayı bile düşünüyormuş.

İhtiyatkârlığını elden bırakarak Lucien'e açılan Lousteau:

— Doğru, dedi. Dostum, (dostum diyorum, çünkü benim dostumsun), Lucien, bana bin frank borç verdin ve ancak bir defa istedin. Kumardan sakın. Oynamasaydım mesudolacaktım. Borçlanmadığım kimse kalmadı. Şu anda ticaret mahkemesi polisi peşimde. Adliye sarayına gittiğim zaman *tehlikeli burunlar dolaşıyorum.*

Sefahat düşkünlerinin dilinde Paris'te *bir burun dolaşmak* demek, ya bir alacaklının önünden geçmemek, yahut da onun bulunabileceği bir yere yaklaşmamak için dolambaçlı yoldan gitmek demektir. Her sokaktan kayıtsızca geçemiyen Lucien, ismini bilmiyordu ama bu usulün âşinasıydı.

— Demek çok borçlusun ha?

— Yok canım! Bin écu beni kurtarabilirdi. Mazbut bir hayat geçirmek, artık kumara tövbe etmek istedim, borçlarımı tasfiye için de biraz şantaj yaptım.

Bu kelimeyi bilmiyen Lucien:

— Şantaj ne demek? diye sordu.

— Şantaj, İngiliz basınının bir icadıdır, bu yakınlarda Fransa'ya da ithal edildi. Şantajcılar gazetelerin gidişine hükmedebilecek mevkide olan adamlardır. Bir gazete müdürü, veya bir yazı işleri müdürü bu şantaj işinde parmağı olduğunu asla belli etmez. Giroudeau'lar, Philippe Brideau'lar gibi adamlar bu iş için kullanılır. Bu kabadayılar, şu veya bu sebepten kendisiyle meşgul olunmasını istemiyen bir adama giderler. Bir hayli kimselerin az çok orijinal birtakım günahları vardır. Paris'te meşruluk derecesi şüpheli yollardan, ekseriya caniyane manevralarla kazanılmış nice servetler vardır ki pek hoş fıkralara mevzu olabilirler, meselâ Fouchet'nin jandarmalarının İngiliz bankası banknotlarının gizlice taklidi işinden haberdar olmadıkları için polis müdürünün hafiyelerini kuşatarak bizzat bakanın himayesindeki gizli matbaacıları yakalamaya kalkmaları hâdisesi gibi, sonra prens Galathione'un elmasları meselesi, Maubreuil vakası, Pomberton'un mirası, v.s. Şantajcı birtakım ipuçları, mühim bir vesika ele geçirmiştir, sonradan zenginleşmiş adamdan bir mülâkat ister. Kabahatli adam muayyen bir para vermezse şantajcı ona gazetecilerin hemen harekete geçerek sırrını meydana vuracaklarını haber verir. Zengin adam korkar, parayı öder. Oyun oynanmıştır. Meselâ tehlikeli bir işe girişmişsinizdir, birkaç makale bu işin hakkından gelebilir: size bir şantajcı gönderirler, bu makaleleri satın almanızı teklif eder. Hattâ bakanlara bile şan-

nız siyasi faaliyetlerini tenkid etmesi, yahut da şahıslarını ele alıp metreslerine dokunmaması esası üzerinde mutabık kalırlar. Des Lupeaulx, şu tanıdığın yakışıklı arzuhal raportörü her zaman gazetelerle bu çeşit müzakerelerde bulunur. Kâfir, tanıdıkları sayesinde en yüksek hükümet makamlarında kendisine mükemmel bir mevki temin etmiştir, hem gazetelerin mümessili, hem de bakanların murahhasıdır. İzzet-i nefislerle oynar, bu ticareti hattâ siyasi işlere bile teşmil eder, ilânsız, rekabetsiz el altından halledilmiş ve liberal bankanın çanak yalayıcılarına da bir pay çıkarılmış olan falanca istikraz, filânca imtiyaz üzerinde gazeteleri bir şey yazmamıya ikna eder. Sen de Dauriat'ya biraz şantaj yaptın, Nathan'ın aleyhinde yazmana mâni olmak için sana bin écu verdi. Gazeteciliğin henüz kundakta olduğu on sekizinci asırda, şantaj birtakım hicivlerle yapılırdı, büyük beylerle bunların gözdeleri o yazıların ortadan kaldırılması için para verirlerdi. Şantajı icadeden Arétin'dir, bugün falanca gazetenin aktörleri haraca kesmesi kabîlinden o da zamanında kıralları haraca kesiyordu.

— Bin écu'yü koparmak için Matifat'ya ne yaptın?

— Altı gazeteyi birden Florine'e karşı hücuma geçirdim, Florine de Matifat'ya şikâyet etti. Matifat, Braulard'dan bu hücumların sebebini keşfetmesini rica etti. Finot, Braulard'ı atlattı. Kendi hesabına şantaj yaptığım Finot, ilâç tüccarına senin Coralie'yi yükseltmek için Florine'i gözden düşürmeye çalıştığını söyledi. Giroudeau gelip Matifat'ya Finot'nun mec-

muasındaki altıda bir hissesini on bin franga satmaya razı olursa işlerin yoluna gireceğini fısıldadı. Finot, iş olursa bana bin écu verecekti. Ümit kesmeye başladığı otuz bin frangından on binini olsun geri alacağına sevinen Matifat bu işe yanaşıyordu, zaten birkaç günden beri Florine ona Finot'nun mecmuasının tutmadığını söyleyip duruyordu. Temettü hissesi dağıtacak yerde yeniden sermaye istemek bahis mevzuuydu. Fakat Panorama-Dramatique'in müdürü, iflâs bayrağını çekmeden önce bazı karşılıksız senetleri kırdırmak ihtiyacını duydu; bu işi Matifat vasıtasiyle yaptırmak için de Finot'nun kendisine oynadığı oyundan onu haberdar etti. Kurnaz bir iş adamı olan Matifat, Florine'den ayrıldı, hissesini satmadı, bizi şapa oturttu. Finot ile ben şimdi döğünüp duruyoruz. Metresine bağlı olmıyan, insafsız, kalbsiz, bir herife çatmışız. Ne yazık ki Matifat'nın yaptığı ticari işlerde gazetelerin diline dolayacak bir taraf yok, menfaatlerine dokunmak imkânsız. Şapkaları, moda ticarethanelerini, tiyatroları, veya sanat işlerini tenkid edersin ama bir ecza üccarını tenkid edemezsin. Kakao, kara biber, boyalar, boya veren tahtalar, afyon kıymetten düşürülebilecek şeyler değil ki. Florine fena halde telâşta, Panorama yarın kapanıyor, kız ne yapacağını bilemiyor.

Lucien atıldı:

— Tiyatro kapandığı için Coralie birkaç güne kadar Gymnase'da çalışmaya başlıyor, Florine'e yardımı dokunabilir.

Lousteau:

— Asla, dedi. Coralie pek zeki değildir ama ken-

disine bir rakip yaratacak kadar da aptal değildir! Bizim işler pek sarpa sardı. Ama Finot şu altıda bir hissesini ele geçirmeye o kadar acele ediyordu ki...

— Sebep?

— Mükemmel bir iş de ondan, azizim. Gazeteyi üç yüz bin frankla satmak ihtimali var. O zaman Finot bu paranın üçte birini, ayrıca ortaklarından alacağı ve des Lupeaulx ile paylaşacağı bir komisyon elde edecek. Onun için kendisine bir şantaj teklif edeceğim.

— İyi ama, şantaj demek, ya malını, ya canını demek oluyor.

Lousteau:

— Daha beteri, dedi. Ya malını, ya namusunu. Geçen gün, istediği bir borç parayı alamıyan küçük bir gazetenin sahibi, hükümet merkezinin ekâbirinden birine ait olan elmas kakmalı bir cep çalar saatinin pek garip bir şekilde hassa alayı neferlerinden birinin elinde bulunduğunu söyliyerek *Bin bir gece masalları*'na lâyık bu maceranın hikâyesini yakında neşredeceğini vadediyordu. Bahsi geçen ekâbirden zat hemen yazı işleri müdürünü yemeğe davet etti. Yazı işleri müdürü gerçi bir şeyler kazandı ama zamanımızın tarihi de saat hikâyesinden mahrum kaldı. Ne zaman gazetelerin nüfuzlu birtakım zatların aleyhine doludizgin gittiğini görürsen bil ki işin içinde reddedilmiş borç talepleri, yapmaktan kaçınılmış hizmetler vardır. Bu hususi hayatla ilgili şantaj zengin İngilizlerin en korktukları şeydir, bizimkinden çok daha fazla baştan çıkmış olan İngiliz basınının gizli kazançları arasında bunun hissesi büyüktür. Biz da-

ha çocuk sayılırız! İngilterede, bir kabahati meydana vuracak mektubu beş altı bin franga alıp tekrar satarlar.

— Matifat'yı kafese koymak için nasıl bir çare buldun? dedi, Lucien.

Lousteau:

— Azizim, dedi, bu aşağılık aktar, Florine'e pek acayip mektuplar yazmıştır: imlâ, üslûp, fikir, her bakımdan gülünç mü gülünç. Matifat karısından çok korkar; hiç adını anmadan, şikâyetine meydan vermeden, kendini emniyette sandığı yuvasında onu vurmasını biliriz. Meselâ *"Bir ecza tüccarının aşkları"* isimli bir romanın ilk tefrikasını görünce nasıl kuduracağını bir düşün, tabiî daha önce falanca gazete yazarlarının eline birtakım mektupların geçtiği, bu mektuplarda kendisinin küçük Cupidon'dan bahsettiği, Jamais yerine *Gamet* yazdığı, Florine'e, hayat çölünü geçmesine yardım ettiğini söyliyerek iltifat edeyim derken kızı deve yerine koyduğu ona insaniyet namına haber verilmiş olacaktır. Hâsılı bu son derece komik mektuplar abonelerin on beş gün müddetle kasıklarını çatlatmaya kâfidir. İmzasız bir mektupla bu muziplikten karısının haberdar edilmesi ihtimaliyle de gözü korkutulacaktır. Florine, Matifat'nın peşini bırakmıyor görünmeyi üzerine almaya yanaşacak mı? Henüz daha prensipleri, yani ümitleri var. Belki de mektupları kendi hesabına saklıyacaktır, ve hisse almak sevdasındadır. Kurnaz kızdır, benim yetiştirmemdir. Ama ticaret mahkemesinin şakaya gelmediğini öğrendiği zaman Finot ona münasip bir hediye veya bir angajman ümidi verince bana mek-

tupları teslim edecektir, ben de onları para mukabilinde Finot'ya devredeceğim, Finot mektupları amcasına verecek, Giroudeau da ecza tüccarını imana getirecektir.

Bu itiraflar Lucien'in gözünü açtı, ilk aklına gelen, son derece tehlikeli dostları olduğu düşüncesiydi; sonra onlarla arasının bozulmaması icabettiğini düşündü, çünkü madam d'Espard, madam de Bargeton ve Châtelet sözlerinde durmazlarsa o müthiş nüfuzlarına ihtiyacı olabilirdi. Etienne'le Lucien o esnada rıhtımda Barbet'nin sefil dükkânı önüne gelmişlerdi.

Etienne, kitapçıya:

— Barbet, dedi, Fendant ve Çavalier'nin altı, dokuz ve on iki ay vadeli beş bin franklık senedi var elimizde; bu senetleri bize kırmak ister misiniz?

Barbet, sarsılmaz bir sükûnetle:

— Bin écu'ye[1] alırım, dedi.

Lucien:

— Bin écu mü! diye haykırdı.

Kitapçı:

— Kimse size bu kadar vermez. Bu adamlar üç aya kalmaz topu atacaklar; ama onlarda satışı ağır giden iki iyi kitap biliyorum, bekliyemezler, bunları peşin parayla alır, senetlerini kendilerine veririm: bu suretle malı iki bin frank eksiğine almış olurum.

Etienne, Lucien'e:

— İki bin frank kaybetmeye razı mısın? dedi.

---

[1] Yani üç bin franga.

Bu ilk işinden dehşete düşen Lucien:

— Hayır! dedi.

Etienne:

— Hata edersin, cevabını verdi.

Barbet:

— Onların senetlerini kimseye kırdıramazsınız, dedi. Bayın kitabı Fendent ve Cavalier'nin son kozlarıdır, kitabı da ancak nüshalarını emanet olarak matbaada bırakmak suretiyle bastırabilirler, bir muvaffakıyet onları ancak altı ay için kurtarabilir, çünkü er geç top atacaklardır! Bu adamlar sattıkları kitapların sayısından fazla kadeh içki yuvarlarlar! Onların senetleri yalnız benim için bir iş ifade eder, o sebepten her imzanın değeri ne olduğuna dikkat edecek kırıcıların vereceklerinden fazla para teklif ediyorum. Kırıcının işi üç imzadan her birinin, iflâs halinde, yüzde otuz verip veremiyeceğine bakmaktır. Evvelâ sizin senedinizde yalnız iki imza var, bunlardan her biri yüzde on değer bile taşımıyor.

Bütün iskonto zihniyetini birkaç kelimenin içine sığdıran bir tahlili böyle bir türedinin ağzından işittikleri için hayrette kalan iki arkadaş bakıştılar.

Lousteau:

— Barbet, uzatma, dedi. Hangi faizciye gidebiliriz?

— Saint-Michel rıhtımındaki Chaboisseau baba, tanırsınız, Fendent'ın son ay sonunu temin etti. Teklifimi kabul etmezseniz bir defa ona bakın: ama gene bana geleceksiniz, bu sefer iki bin beş yüzden fazla vermiyeceğim.

Etienne'le Lucien Saint-Michel rıhtımında, geçitli küçük bir eve gittiler, kitapçılık muhitinin faizcilerinden biri olan Chaboisseau orada oturuyordu; adamı ikinci katta son derece garip döşenmiş bir dairede buldular. Bu ikinci derecede ama gene de milyoner banker Yunan üslûbunu seviyordu. Odanın kornişi bir Yunan kornişiydi. Erguvana boyanmış bir kumaşla örtülü ve Yunan usulü üzere, David'in bir tablosunun zemini gibi duvar boyunca yerleştirilmiş olan çok temiz hatlı karyola, her şeyin bu derece zevkli yapıldığı Empire devrinden kalmaydı. Koltuklar, masalar, lâmbalar, şamdanlar; en ehemmiyetsizlerine varıncıya kadar herhalde mobilyacılardan sabırla seçilmiş olan eşyalar, eski Yunan çağının ince ve nahif fakat kibar zarafetini belli ediyor, bu esatiri ve hafif sistem faizcinin itiyatlariyle garip bir tezat teşkil ediyordu. Şurası dikkate değer ki en acayip insanlara para ticaretiyle uğraşanlar arasında raslanır. Bu adamlar bir çeşit fikir hovardalarıdır. Her istediklerini elde edecek durumda yani bezgin olduklarından kayıtsızlıklarından kurtulmak için büyük gayretler sarf eder. Bunları tetkik etmesini bilen insan, hassas oldukları bir iptilâ, kalblerinde bir köşe bulabilir. Chaboisseau, zaptedilmez bir istihkâm gibi eski Yunan devrinin içine çekilmiş görünüyordu.

Etienne gülümsiyerek Lucien'e:

— Herhalde firmasına lâyık bir adam olacak, dedi.

Saçları pudralı, yeşilimtırak redingotlu, fındık rengi yelekli, siyah külot pantolonlu, ayaklarında alacalı çoraplar ve gıcırtılı kunduralar bulunan kısa

boylu bir adam olan Chaboisseau senetleri aldı, tetkik etti, sonra bunları ciddi bir tavırla Lucien'e uzattı.

— Fendant ve Cavalier sevimli çocuklar, zeki delikanlılardır, ama param yok, dedi.

Etienne:

— Arkadaşım iskonto hususunda uysal davranacak, dedi.

Kısa boylu adam:

— Kârı ne olursa olsun bu senetleri alamam, dedi. Ve bu sözleri, Lousteau'nun teklifi üzerinden, bir adamın kafasını uçuran giyotin bıçağı gibi kayıp gitti.

İki arkadaş çekildiler; Chaboisseau'nun ihtiyaten kendilerini takibettiği bekleme odasından geçerlerken, Lucien, eski bir kitapçı olan faizcinin satın almış olduğu birçok kitaplar gördü, bunların arasında birdenbire mimar Durcereau'nun kıral sarayları ve Fransa'nın meşhur şatoları hakkında yazdığı ve içinde plânlarını büyük bir sıhhatle çizdiği eseri gözüne çarptı. Lucien:

— Bu kitabı bana satar mısınız? dedi.

Faizci iken birdenbire yine kitapçı oluveren Chaboisseau:

— Evet, dedi.

— Kaça?

— Elli franga.

— Pahalı, ama bu kitaba ihtiyacım var; size bedelini ödemek için de kabul etmediğiniz senetlerden başka param yok.

Herhalde Fendant ve Cavalier'ye o miktarda bir borcu olan Chaboisseau:

— Altı ay vadeli beş yüz franklık bir senediniz var, dedi, onu alırım.

İki arkadaş Yunan üslûbundaki odaya tekrar döndüler, Chaboisseau yüzde altı faiz ve yüzde altı komisyonla küçük bir bordro hazırladı, bu suretle otuz frank düşülüyordu, kitap bedeli olan elli frangı da düştükten sonra, güzel écu'lerle dolu kasasından dört yüz yirmi frank çıkardı.

— Ah! Möşyö Chaboisseau, senetlerin ya hepsi iyidir, ya hepsi kötü, neden ötekileri de kırmıyorsunuz.

Adamcağız:

— Ben senet kırmıyorum, sattığım malın bedelini alıyorum, dedi.

Etienne'le Lucien, Chaboisseau'nun akıl erdiremedikleri işine hâlâ gülüyorlardı ki Dauriat'nın dükkânına geldiler, Lucien orada Gabusson'dan kendilerine bir faizci sağlık vermesini rica etti. İki arkadaş bir araba tutarak Poissonnière sokağına gittiler. Gabusson kendilerine bir tavsiye mektubu vermiş, onlara pek garip, pek acayip bir adamla karşılaşacaklarını söylemişti. Gabusson demişti ki:

— Samanon senetlerinizi almazsa başka kimseye kabul ettiremezsiniz.

Zemin katta kitapçılık, birinci katta elbise ticareti yapan, ikinci katta yasak basılı resimler satan Samanon, üstelik de rehinle faiz verirdi. Hoffmann'ın romanlarında görülen şahıslardan Walter Scott'un

musibet pintilerinden hiçbiri Paris tabiatının ve sosyal tabiatın bu adama — şayet Samanon'a adam denilebilirse — vermiş olduğu hüviyetle kıyaslanamaz. Kemikleri, meşinleşmiş derisini delecek gibi fırlıyan, yakından bakılınca cildi Titiano veya Paul Véronèse'in resimlerinde görüldüğü gibi yeşil ve sarı birçok yamalarla lekeli bu kupkuru, ufak tefek ihtiyarı görünce Lucien bir dehşet hissiyle irkilmekten kendini alamadı. Samanon'un bir gözü hareketsiz ve donmuştu, öteki ise canlı ve parlaktı. Herhalde iskonto ederken bu ölü gözünden faydalanan ve müstehcen resimlerini satarken de ötekini kullanan cimrinin başında karası kızıla çalmaya başlamış küçük yassı bir peruka görülüyordu, bu perukanın altında da beyaz saçları dimdik kalkıyordu; sapsarı alnının tehdidedici bir hali vardı, çenelerinin çıkıntısı yüzünden yanaklarında dörtköşe çöküntüler peyda olmuştu, hâlâ beyaz olan dişleri, esniyen bir atın dişleri gibi dudaklarının üstüne çıkıyordu. İki gözü arasındaki tezatla bu ağzın sırıtışı, her şeyi ona hayli vahşi bir hal veriyordu. Sakalının sert ve sivri kılları herhalde iğneler gibi delse gerekti. Havı dökülerek kav haline gelmiş köhne bir küçük redingot, sakalının yıprattığı, rengi uçmuş siyah bir kıravat altında bir hindi boynu gibi buruşuk boynu, mendebur bir yüzün kusurunu tuvaletle gidermek arzusunun o tarafa hiç uğramamış olduğunu gösteriyordu. İki gazeteci bu adamı korkunç derecede pis bir tezgâhın başında otururmuş, bir satıştan edinilme eski birtakım kitapların arkasına etiketler yapıştırırken buldular. Böyle bir adamın mevcudiyetinden doğan bin bir suali ifade eden gözlerle

bakıştıktan sonra Lucien'le Lousteau adamı selâmlıyarak kendisine Gabusson'un mektubiyle Fendant ve Cavalier'nin senetlerini uzattılar. Samanon okurken, bu karanlık dükkâna çok zeki bir adam girdi, sırtındaki küçük bir redingot bin bir çeşit yabancı maddelerle öyle takviye edilmişti ki bir çinko kaplamadan biçilmiş sanırdınız.

Samanon'a numaralı bir kart uzatarak:

— Frakıma, siyah pantolonuma ve saten yeleğime ihtiyacım var, dedi.

Samanon bir çıngırağın bakır sapını tutup çekince, dolgun teninin körpeliğinden Normandiyalı olduğu tahmin edilen bir kadın indi.

Elini sanatkâra uzatarak:

— Möşyöye elbiselerini ver, dedi. Sizinle çalışmak zevkli bir şey; ama dostlarınızdan biri bana bir delikanlı getirmişti, bu çocuk bana kazık attı.

Sanatkâr, çok komik bir işaretle iki gazeteciye Samanon'u göstererek:

— Buna kazık atmışlar, dedi!

Bu uzun boylu adam, lazzaroni'lerin günün birinde bayramlık elbiselerini emniyet sandığından almak için yaptıkları gibi bir buçuk frank verdi, faizcinin sarı ve çatlak eli parayı tezgâhının kasasına attı.

Lousteau, esrar çeken ve büyülü saraylarda zamanını güzel eserleri seyretmekle geçirmekten bir şey yaratamıyan veya yaratmak istemiyen bu iriyarı adama:

— Ne tuhaf işler yapıyorsun? dedi.

— Bu adam rehine yarar eşya üzerine emniyet sandığından fazla para yatırmaktadır, üstelik de gi-

yinmeye ihtiyacınız olduğu zamanlar bunları geri almanıza müsaade eden korkunç bir merhameti vardır. Bu akşam metresimle beraber Keller'de yemek yiyeceğim. Bir buçuk frank bulmak iki yüz frank bulmaktan kolaydır, gelip elbiselerimi alıyorum, altı aydan beri o elbiseler bu merhametli adama yüz frank kazanç getirdi. Samanon kütüpanemi de kitap kitap eritip yok etti.

Lousteau gülerek:

— Hem metelik metelik, dedi.

Samanon, Lucien'e:

— Size bin beş yüz frank vereceğim, dedi.

Lucien, faizci kalbine kızgın bir şiş saplanmış gibi yerinden sıçradı. Samanon, tarihleri tetkik ederek senetlere dikkatle bakıyordu.

Tüccar:

— Ama daha önce Fendant'la görüşmem lâzım, bana kitapları verecek mi bakalım? (Lucien'e döndü) Sizin bir kıymetiniz yok, dedi, Coralie ile yaşıyorsunuz, eşyanız da haczedildi.

Lousteau: Lucien'e baktı, o da senetlerini alıp dükkândan bulvara atlarken "Şeytanın ta kendisi miydi?" diyordu. Şair bu küçük dükkânı bir an seyretti. O kadar acınacak bir manzarası vardı, etiketli kitap sandıkları o kadar pis ve iğrençti ki önünden geçenlerin bakıp da gülmemesi mümkün değildi. Lucien kendi kendine "burada yapılan ne biçim bir ticarettir?" dedi. Aradan on sene geçtikten sonra Saint-Simon'cuların muazzam fakat temelsiz teşebbüsüne yardım edecek olan büyük yabancı, az sonra mükem-

mel giyinmiş bir halde dışarı çıktı, iki gazeteciye gülümsedi, kunduralarını boyatarak tuvaletini tamamlamak için onlarla birlikte Panorama pasajına doğru yürüdü.

Sanatkâr, iki muharrire dedi ki:

— Samanon'un bir kitapçıya, bir kâğıt tüccarına veya bir matbaacıya girdiğini gördünüz mü, adamlar yandılar demektir. Samanon o zaman bir tabutun boyunu ölçmeye gelen bir cenazeci gibidir.

Etienne, Lucien'e:

— Artık senetlerini kırdıramıyacaksın, dedi.

Yabancı:

— Samanon'un reddettiğini kimse kabul etmez, dedi, çünkü o *ultima ratiol*'dur[1]! Paris meydanında yüzen ve servetini yapmak veya bozmak mevkiinde olan her adamın er geç karşılaşacağı Gigonnet, Palma, Verbrust, Gobseck ve sair timsahlardan biridir.

Etienne devam etti:

— Senetlerini yüzde elli ile kırdıramazsan bunları paraya tahvil etmen icabedecek.

— Nasıl?

— Coralie'ye ver, Camusot'ya götürsün (Lucien'in yerinden hoplıyarak sözünü kestiği Lousteau devam etti). İsyan ediyorsun. Ne çocukluk! İstikbalinle böyle bir saçmalığı nasıl teraziye vurabilirsin?

Lucien:

— Bu parayı gene Coralie'ye götüreceğim, dedi.

Lousteau:

— Al sana bir saçmalık daha! dedi. Dört bin

[1] Lâtince:Son koz.

franga ihtiyacı olan için dört yüz frangın ne hükmü olur. Kaybettiğimiz takdirde kafayı çekecek kadar bir para ayıralım, kumar oyna!

Büyük yabancı:

— Güzel bir tavsiye, dedi.

Frascati'den dört adım ötede, bu sözler büyük bir tesir hâsıl etti. İki dost arabayı savdılar, kumar salonuna çıktılar. Evvelâ üç bin frank kazandılar, sonra tekrar beş yüz franga düştüler, yeniden üç bin yedi yüz frank kazandılar, sonra beş frankla kaldılar, derken genç iki bin frankları oldu, *pair*'e koyarak bir hamlede iki misline çıkardılar; beş seferdir *pair* çıkmamıştı, bütün parayı ona koydular. Gene *impair* çıktı. Lucien'le Lousteau, boğucu heyecanlar içinde iki saat geçirdikten sonra meşhur pavyonun merdivenlerinden indiler. Yüz frank ayırmışlardı. Nice nice insanların sevinçle veya ümitsizlikle seyretmiş oldukları sacdan güzel bir saçaklığı taşıyan çifte sütunlu küçük sahanlığın merdivenleri üstünde, Lousteau, Lucien'in ateşli gözlerini görerek: "Yalnız elli frangını yiyelim" dedi.

İki gazeteci tekrar çıktılar. Bir saatte bin écu yaptılar. Bu bin écu'yü geçen seferki kayıplarına sebebolan talihe güvenerek beş defa çıkmış olan *kırmızı*'ya koydular. Siyah çıktı. Saat altıydı.

Lucien:

— Yirmi beş frank yeriz, yeter, dedi.

Bu yeni teşebbüs uzun sürmedi, yirmi beş frank on defa oynayışta kaybedildi. Lucien son kalan yirmi beş frangı, kudurmuşçasına, yaşının rakamı üzerine attı ve kazandı: Bankiye'nin birer birer attığı

écu'leri toplamak için ratoyu aldığı zaman elinin nasıl titrediğini tasavvur etmek imkânsızdır. Lousteau'ya on altın verdi ve: "Sen Véry'ye koş!" dedi.

Lousteau, Lucien'in ne demek istediğini anladı, yemeği ısmarlamaya gitti. Oyunda tek başına kalan Lucien, otuz altınını *kırmızıya* koydu ve kazandı. Kumarbazların bazan işittikleri o gizli sesten cesarete gelerek bütün parasını kırmızıya koydu, gene kazandı; bunun üzerine içi bir fırın gibi yanmaya başladı! Sesi dinlemeden, yüz yirmi altını *siyah'a* koydu ve kaybetti. O zaman, kumarbazların, kaybedecek paraları kalmayınca, uçucu rüyalarının kızgın serabından ayrılırken korkunç heyecanlarının yerini alan o tatlı hissi duydu içinde. Véry'de Lousteau'yu buldu ve orada, La Fontaine'in tâbiriyle mutfağa koşup kaygılarını şarabın içinde boğdu. Saat dokuzda o kadar zilzurna olmuştu ki, Vendôme sokağındaki kapısının kendisini ne diye Lune sokağına gönderdiğini bir türlü anlıyamıyordu.

— Matmazel Coralie dairesinden çıktı, adresi şu kâğıtta yazılı eve taşındı.

Herhangi bir şeye hayret edemiyecek kadar sarhoş olan Lucien, kendisini getirmiş olan arabaya tekrar bindi, Lune sokağına gitti ve sokağın adı üzerine[1] içinden birtakım kelime oyunları yaptı. Panorama-Dramatique'in iflâsı o sabah patlak vermişti. Gözü yılan aktris, alacaklılarının rızasiyle bütün eşyasını Cardot babaya satmıştı, o da dairenin kaderini değiştirmemek için oraya Flo-

[1] La lune, ay demektir.

rentine'i yerleştirmişti. Coralie bütün borçlarını ödemiş, her şeyi tasfiye etmiş ve ev sahibini tatmin etmişti. Kızın *çamaşır yıkadık* dediği bu işler görülürken, Bérénice, satın aldığı lüzumlu kullanılmış eşyalarla, Lune sokağındaki, Gymnase'dan iki adım mesafede bir evin dördüncü katında üç odalı bir daireyi döşüyordu. Bu kazadan, lekesiz bir şekilde çıkan aşkiyle birlikte bin iki yüz frank kurtarmış olan Coralie, orada Lucien'i bekliyordu. Lucien, sarhoş haliyle, başına gelen felâketleri Coralie ile Bérénice'e anlattı.

Aktris, onu bağrına basarak:

— Çok iyi etmişsin, şekerim, dedi. Bérénice senetlerini Braulard'a satmayı becerir.

Ertesi sabah Lucien, Coralie'nin kendisine bol bol tattırdığı tatlı hazlarla uyandı. Aktris, yeni evinin yoksulluğunu en zengin gönül hazineleriyle telâfi etmek istermiş gibi aşk ve muhabbetini bir kat daha artırmıştı. Saçları, bükülmüş bir başörtünün altından fışkırmış, beyaz ve körpe, gözlerinin içi gülerek, sözleri, bu lâtif sefalet sahnelerini yaldızlamak için pencerelerden giren güneş huzmesi gibi neşeli, bir içim su olmuştu. Daha hallice olan oda, kırmızı zıhlı su yeşili bir kâğıtla kaplanmış, biri şöminede, öteki de komodun üstünde iki aynayla süslenmişti. Coralie'nin emrini dinlemiyerek, Bérénice'in kendi parasiyle aldığı elden düşme bir halı zeminin soğuk ve çıplak karolarını örtüyordu. İki sevdalının elbiseleri aynalı bir gardropla komoda yerleştirilmişti. Akaju mobilyalar mavi pamuklu bir kumaşla kaplıydı. Bérénice, felâketten bir duvar saatiyle iki porse-

len vazo, dört gümüş sahan ve altı küçük kaşık kurtarmıştı. Yatak odasının beri tarafında bulunan yemek odası bin iki yüz frank maaşlı bir memur evinin yemek odasına benziyordu. Mutfak merdiven sahanlığının karşısındaydı. Bérénice yukarda çatı arasında yatıyordu. Ev kirası yüz écu'yü geçmiyordu. Bu korkunç evin işlemiyen bir cümle kapısı vardı. Kapıcı körletilmiş pencerelerden birinde oturuyordu, duvarda açılmış küçük bir mazgal deliğinden evin on yedi kiracısını gözetliyordu. Bu arı kovanına noter dilinde bir irat evi derler. Lucien bir yazıhane, bir koltuk, mürekkep, kalemler ve kâğıtlar gördü. Coralie'nin Gymnase tiyatrosunda yakında çalışmaya başlamasına ümit bağlamış olan Bérénice'in neşesi, mavi şeritle sarılmış bir defterde rolünü okuyan aktrisin güleryüzü, sarhoşluktan ayılan şairin endişelerini ve kederini dağıttı.

— Bu paldır küldür devrilişimiz sosyetede öğrenilmezse işin içinden sıyrılırız, dedi. Ne de olsa önümüzde dört bin beş yüz frankımız var! Kıralcı gazetelerdeki yeni mevkiimi istismar edeceğim. Yarın, *Réveil* gazetesinin açılış törenini yapıyoruz, artık gazetecilikten anlıyorum, bu işi beceririm!

Bu sözlerde şairin kendisine duyduğu aşkın ifadesinden başka bir şey görmiyen Coralie onları söylemiş olan dudakları öptü. O sırada Bérénice ocağın yanına sofrayı kurmuş, çalkanmış yumurta, iki pirzola ve kremalı kahveden mürekkep mütevazı bir yemek hazırlamıştı. Kapı çalındı. Üç samimi dost, d'Arthez, Léon Giraud ve Michel Chrestien göründü,

şaşıran Lucien bu ziyaretten pek duygulandı ve yemeğini paylaşmayı teklif etti.

D'Arthez:

— Hayır, dedi, biz basit bir teselli için gelmedik, çok daha ciddi bir iş için geldik, olanları biliyoruz, çünkü Vendôme sokağından dönüyoruz. Fikirlerimi bilirsiniz, Lucien. Başka herhangi şartlar içinde siyasi kanaatlerimi paylaştığınızı görmekten sevinirdim; ama liberal gazetelere yazmakla kendinizi öyle bir vaziyete soktunuz ki, şimdi ültraların safına geçecek olursanız seciyenizi ebediyen lekelemiş ve varlığınızı kirletmiş olursunuz. Ne kadar zayıflamış olsa da dostluğumuz adına, kendinizi bu şekilde lekelememenizi yalvarmaya geldik. Romantiklere, sağcılara ve hükümete hücum ettiniz; şimdi de hükümeti, sağcıları ve romantikleri müdafaa edemezsiniz.

Lucien:

— Beni bu şekilde harekete sevk eden sebepler yüksek birtakım düşüncelerin mahsulüdür, netice her şeyi haklı çıkaracaktır, dedi.

Léon Giraud:

— Ne vaziyette olduğumuzu belki de anlamıyorsunuz, dedi. Hükümet, Saray, Bourbon'lar, mutlakıyetçi parti, yahut, umumi bir tâbirle hepsini birarada ifade etmek isterseniz, meşrutiyet sistemine karşı olan ve ihtilâli boğmak için başvurulacak çareler bahis mevzuu oldu mu birbirinden tamamiyle farklı muhtelif hiziplere bölünen sistem hiç değilse basını ortadan kaldırmak hususunda mutabıktır. Hepsi de liberal basının iftiralarına, küfürlerine, alaylarına

(ki bunları tasvibetmiyorum, çünkü kutsi mesleğimizin bu şekilde inkârı bizi ağırbaşlı ve haysiyetli bir gazete çıkarmaya sevk etmiş olan sebeptir, bu gazetenin tesiri yakın zamanda hissedilir ve hürmet edilir bir ehemmiyet alacaktır), evet, işte bunlara mukabele etmek maksadiyle çıkarılan *le Réveil, la Foudre, le Drapeau Blanc* gazeteleri, yani sarayın ve hükümetin bu topçu kuvvetleri, liberallere ayniyle mukabele etmek için girişilmiş bir tenkil hareketinin başlangıcıdır. Ne olacağını tahmin ediyorsunuz, Lucien? Aboneler çoğunlukla sol cenahtadır. Harbde olduğu gibi basında da zafer en kalabalık taburlar hangi taraftaysa onun olacaktır! Sizler halk düşmanları, yalancılar, hainler mevkiinde kalacaksınız; ötekilerse belki sizden daha kalleş olmalarına rağmen vatan koruyucular, namuslu insanlar, mazlûmlar olacaklar. Bu vasıta, en çirkin teşebbüslerini meşru göstererek ve haklı çıkararak basının zararlı nüfuzunu artıracaktır. Küfür ve şahsiyat onun, abonelerin menfaatine olarak kabul edilmiş ve karşılıklı kullanılmak yüzünden tabii hallerden sayılan bir hakkı haline gelecektir. İllet bütün genişliğiyle kendini gösterince, tahdit ve yasak edici kanunlar, Berry dukasının katli üzerine vazedilen ve meclislerin açılışından beri kaldırılmış olan sansür tekrar konulacaktır. Fransız milletinin bu kavgadan çıkaracağı netice ne olacak biliyor musunuz? Liberal gazetelerin bütün imalarını doğru sayacak, Bourbon'ların ihtilâlin maddi ve millete mal olmuş neticelerini ortadan kaldırmak istediğine hükmedecek, günün birinde ayaklanarak Bourbon'ları kovacak. Yalnız hayatınızı kirletmek-

lê kalmıyorsunuz, günün birinde kendinizi mağlûp bir parti içinde bulacaksınız. Siz daha çok gençsiniz, basına daha yeni intisabettiniz; onun gizli taraflarını, dalaveralarını pek iyi bilmiyorsunuz; basın âleminde pek fazla haset uyandırdığınız için liberal gazetelerde aleyhinizde kopacak kızılca kıyamete dayanmanız kolay olmıyacak. Hâlâ ateşli bir humma devresinde bulunan partilerin gazabı sizi sürükleyip götürecek; yalnız şu var ki onların humması 1815 ve 1816 nın şiddet hareketlerinden fikirlere, meclisin şifahi kavgalariyle basının münakaşalarına çevrilmiştir.

Lucien:

— Dostlarım, dedi, ben artık sizin sandığınız gibi bir şaşkın, bir şair değilim. Ne olursa olsun, liberal partinin zaferinin bana asla veremiyeceği bir üstünlüğü kazanmış olacağım. Siz zaferi kazandığınız zaman ben dilediğime kavuşmuş bulunacağım.

Michel Chrestien gülerek:

— Senin ka... saçlarını keseceğiz, dedi.

Lucien:

— O zaman çocuklarım olacak, dedi, kafamı kesmekle bir şey kazanmış olmazsınız.

Kibarlar muhitiyle temasları asillik gururunu ve kişizadelik nahvetini son haddine kadar geliştirmiş olan Lucien'i arkadaşları anlamadılar. Şair, gerçi haklı olarak, güzelliğinin, zekâsının Rubempré ismiyle ve kont unvaniyle birleşince kendisine muazzam bir ikbalin kapılarını açacağını düşünüyordu. Madam d'Espard, Madam de Bargeton ve madam de Mont-

cornet, bir çocuğun bir mayıs böceğini oynatması kabilinden, onu bu ipin ucunda oynatıyorlardı. Lucien ancak muayyen bir çevre içinde uçabiliyordu. Matmazel des Touches'un salonlarında üç gün önce söylenen: "O bizdendir, doğru düşünür!" sözleri, sonra Lenoncourt, Navarreins ve Grandlieu dukalariyle, Rastignac ve Blondet'nin, güzel Maufrigneuse düşesinin, Esgrignon dukasının, des Lupeaulx'nun, kıralcı partinin en nüfuzlu ve en gözde şahsiyetlerinin tebrikleri onu sarhoş etmişti.

d'Arthez:

— Pekâlâ! dedi, artık iş bitti. Temiz kalmak ve kendi gözünden düşmemek için herkesten fazla zorluk çekeceksin. Bağlandığın insanların senden nefret ettiklerini gördüğün zaman çok acı duyacaksın, bilirim seni ben.

Üç arkadaş, dostça el uzatmadan Lucien'e veda ettiler. Lucien bir müddet düşünceli ve mahzun kaldı.

Coralie, Lucien'in dizlerine oturup güzel körpe kollarını onun boynuna dolıyarak:

— Aman! Bırak şu aptalları canım, dedi, bunlar hayatı ciddiye alıyorlar, halbuki hayat bir şakadan ibarettir. Hem sen kont Lucien de Rubempré olacaksın. İcabederse, adalet bakanlığının başının etini yerim. O des Lupeaulx çapkınını yola getirmesini bilirim. Senin iradeni çıkartır o. Hedefine varmak için bir basamağa daha ihtiyacın olduğu zaman Coralie'nin cesedi sana bu hizmeti göreceğini söylememiş miydim!

Ertesi gün, Lucien, *Réveil* gazetesi yazarları arasında isminin neşredilmesine müsaade etti. Hükümet

tarafından yüz bin nüsha dağıtılmış olan broşürde bu isim büyük bir kazanç gibi ilân edilmişti. Frascati'den iki adım ötede Robert lokantasında verilen ve kıralcı basının Martainville, Auger, Destains gibi ekâbiriyle hâlâ hayatta olan ve o sıralarda mâruf bir tabirle *Kıralcılık ve dincilikle iştigal eden* bir sürü muharririn hazır bulundukları o şatafatlı yemeğe geldi ve yemek dokuz saat sürdü.

Hector Merlin:

— Liberallere göstereceğiz! dedi.

Tiyatroyu istismar etmek hususundaki tasavvurunu tatbika koyarken hükümetin düşmanlığını değil, dostluğunu kazanmanın daha münasip olacağını düşünerek bu sancağın altına sığınan Nathan:

— Baylar, dedi, onlarla savaşacaksak ciddi savaşalım; mantar tabancasiyle vuruşmaya kalkmıyalım! Cins ve yaş gözetmeden bütün klâsik ve liberal yazarlara hücum edip hepsini hiciv kılıcından geçirelim, hiç aman vermiyelim.

— Dürüst davranalım, kitapçıların vereceği kitaplara, hediyelere, paralara kendimizi kaptırmıyalım. Gazeteciliğin şanını tekrar yükseltelim.

Martainville:

— Âlâ, dedi. *Justum et tenacem propositi virum*[1]! İnsafsız ve zalim davranalım. Ben Lafayette'i maskara edeceğim.

Lucien:

— Ben, dedi, *Constitutionnel*'in kahramanlarını,

[1] Lâtince: Âdil ve sebatlı dâva adamı.

çavuş Mercier'yi, mösyö Jouy'un külliyatını, sol cenahın meşhur hatiplerini üzerime alıyorum!

Aralarındaki bütün telâkki farklarını ve bütün fikirlerini alevli bir punç içinde boğan muharrirler, sabahın saat birinde, bir ölüm kalım savaşı açmaya ittifakla karar verdiler.

Romantik edebiyatın en meşhur yazarlarından biri kapı eşiğinde:

— Kendimize yaman bir kıralcı ve dinci külot biçtik, dedi,

Yemekte hazır bulunan bir kitapçı tarafından ifşa edilen bu tarihî söz ertesi gün *Miroir* gazetesinde çıktı, fakat ifşa edenin Lucien olduğuna hükmedildi. Lucien'in ihaneti liberal gazetelerde müthiş bir gürültü koparmasına sebeboldu. Lucien'i hep birden parmaklarına dolıyarak merhametsizce yere vurdular: sonelerinin başına gelenleri anlattılar, Dauriat'nın bunları basmaktansa bin écu kaybetmeyi tercih ettiğini halka ilân ettiler, ona sonesiz şair adını taktılar!

Bir sabah, Lucien, pek parlak bir şekilde muharrirlik hayatına başlanuş olduğu gazetede şu satırları okudu, halkın bundan bir mâna çıkarmasına imkân olmadığına göre sırf kendisi için yazıldığı aşikârdı:

Kitapçı Dauriat müstakbel Fransız Petrarca'sının sonelerini basmamakta ısrar etse de biz düşmanlığımızda âlicenap davranarak sütunlarımızı bu şiirlere açacağız, müellifin bir arkadaşının bize verdiği şu parçaya bakılacak olursa bu şiirler hayli dokunaklı şeyler olacak.

Ve bu müthiş haber atında, şair şu soneyi okuyarak hırsından ağladı:

Une plante chétive et de louche apparence
Surgit un beau matin dans un parterre en fleurs;
A l'en croire, pourtant, de splendides couleurs
Témoigneraient un jour de sa noble semence:

On la toléra donc! Mais, pour reconnaissance
Elle insulta bientôt ses plus brillantes soeurs,
Qui, s'indignant enfin de ses grands airs casseurs,
La mirent au défi de prouver sa naissance.

Elle fleurit alors. Mais un vil baladin
Ne fus jamais sifflé comme tout le jardin
Honnit, siffla, railla ce calice vulgaire.

Puis le maître, en passant, la brisa sans pardon;
Et le soir sur sa tombe un âne seul vint braire,
Car ce n'était vraiment qu'un ignoble CHARDON[1]*!*

---

[1] Tercümesi: Bir gün çiçek tarhında acayip görünüşlü cılız bir bitki peyda oldu; dediğine bakılırsa bir gün muhteşem renklerle açılacak çiçeği tohumunun asilliğini meydana koyacaktı. Ötekiler kendisine göz yumdular! Ama beriki minnettar olacağına en parlak kardeşlerine hakarette bulundu, onlar da kurumlu hırçın tavırlarına kızarak asaletini ispat etmesini istediler. O zaman bitki, çiçek açtı. Ama bütün bahçe bu bayağı çiçeği öyle yuhaladı, ıslıkladı, alaya aldı ki hiçbir aşağılık soytarı böylesine ıslıklanmamıştır. Sonra, bahçe sahibi, geçerken onu hiç acımadan kırdı; ve o akşam, mezarı üstünde yalnız bir eşek gelip anırdı, çünkü bu bitki iğrenç bir devedikeninden başka bir şey değildi. (Lucien'in soyadı olan Chardon, devedikeni mânasına gelir.)

Vignon, Lucien'in kumara olan düşkünlüğünden bahsetti ve *Tirendaz*'ın, müellifin Calvinci kurbanlar aleyhine Katolik cellâtların tarafını tuttuğu gayri milli bir eser olduğunu önceden haber verdi. Bir hafta içinde bu kavga büsbütün alevlendi. Lucien, kendisine bin frank borçlu olan ve aralarında gizli bir anlaşma bulunan Lousteau'ya güveniyordu; halbuki Lousteau, Lucien'in can düşmanı oldu. Sebebi de şu: Nathan üç aydan beri Florine'i seviyor ve onu Lousteau'nun elinden nasıl alacağını düşünüyordu, çünkü Florine, Lousteau için bulunmaz bir nimetti. Angajmansız kalan bu aktris büyük bir kaygıya ve ümitsizliğe kapılınca, Lucien'in iş arkadaşı olan Nathan, gelip Coralie'yi ziyaret etti ve tiyatrosuz kalan aktrise Gymnase'da muvakkat bir iş temin edebileceğini söyliyerek, kendisinin yazdığı bir piyeste Florine'e bir rol teklif etmesini rica etti. Yükselmek hırsiyle tutuşan Florine hiç tereddüdetmedi. Lousteau'yu iyice tanımak fırsatını bulmuştu. Nathan, siyasi ve edebi emelleri olan, ihtiyaçları nispetinde enerji sahibi bir adamdı. Halbuki Lousteau'nun kötü iptilâları iradesini öldürüyordu. Yeni bir ihtişamla parıldamak istiyen aktris, ecza tüccarının mektuplarını Nathan'a verdi, Nathan da Finot'nun peşinde koştuğu gazete hissesi mukabilinde bunları Matifat'ya satmanın yolunu buldu. Florine o zaman Hauteville sokağında mükellef bir daire tuttu ve bütün basın ve tiyatro muhitine karşı açıkça Nathan'ı hâmi olarak kabullendi. Bu hâdise Lousteau'yu öylesine canevinden vurdu ki arkadaşlarının kendisini teselli için verdikleri bir ziyafetin sonlarına doğru göz yaş-

larını tutamadı. Bu eğlence âleminde davetliler, Nathan'ın bu işte kurnazca davranmış olduğu kanaatini belirttiler. Finot ile Vernou gibi bazı yazarlar tiyatro yazarının Florine'e olan aşkını biliyorlardı; ama, hepsinin dediğine göre, Lucien, bu işe vasıtalık etmekle dostluğun en mukaddes kanunlarını çiğnemişti. Tarafgirliği, yeni dostlarına hizmette bulunmak arzusu yeni kiralcının mazur görülmesine imkân bırakmıyordu.

Bixiou:

— Nathan aşkın mantığına kapıldı; halbuki Blondet'nin tâbiriyle taşralı büyük adam hesaplı hareket ediyor! diye haykırdı.

Onun için Lucien'in, bu sığıntının, herkesin mahvına çalışan bu herifçeğizin hakkından gelinmesi hep beraber kararlaştırıldı ve üzerinde esaslı bir şekilde düşünüldü. Lucien'den nefret eden Vernou onun yakasını bırakmamayı üzerine aldı. Finot, Lousteau'ya bin écu ödemekten kurtulmak için Lucien'i, Matifat'ya karşı çevrilen dolabı Nathan'a haber vermek suretiyle elli bin frank kazanmasına engel olmakla itham etti. Florine'in tavsiyesi üzerine Nathan, altıda bir hissesini kendisine on beş bin franga satmak suretiyle Finot'nun müzaheretini temin etmişti. Bin écu'sünü kaybeden Lousteau, menfaatlerine vurulan bu muazzam darbeyi Lucien'e affetmedi. İzzetinefis yaraları, içine bir de para kaybı karıştı mı unulmaz hale gelir. Onurları kırılmış yazarların nasıl çileden çıktıklarını ve alayın zehirli oklariyle yaralandıkları zaman gösterdikleri enerjiyi tasvir edecek söz yoktur. Hücuma uğrayınca enerji ve mukavemetleri he-

men harekete geçenler çabuk yıkılırlar. Alaycı bir makalenin bir müddet sonra kimse tarafından hatırlanmıyacağını düşünerek aldırış etmiyen sakin insanlar, gerçek edebî cesarete sahibolanlardır. Böylece zayıflar ilk bakışta kuvvetli gibi görünürler; fakat mukavemetleri uzun sürmez. İlk on beş gün, çileden çıkan Lucien, Hector Merlin'le birlikte tenkid yükünü taşıdığı kiralcı gazetelerde hasımları üstüne makaleler yağdırdı. Her gün *Réveil* gazetesinin istihkâmlarından bütün zekâ ve nüktesiyle ateş açıyordu, Martainville de bu hususta kendisine yardımdan geri durmuyordu, zaten hususi bir maksat gözetmeden kendisine hizmet eden bir o vardı ve gizli bir dostluğun birbirlerine bağladığı iki parti gazetecileri arasında bir içki âleminin lâtifeleri arasında veya Galeries de Bois'da Dauriat'nın dükkânında, tiyatro kulislerinde imzalanan anlaşmaların sırrından da haberdar değildi. Lucien şimdi Vaudeville tiyatrosunun istirahat salonuna çıktığı zaman artık dost muamelesi görmüyordu, yalnız kendi partisinin adamları elini sıkıyordu, halbuki Nathan, Heotor Merlin ve Théodore Gaillard; Finot, Lousteau, Vernou ve *iyi çocuklar* lâkabiyle anılan o gazetecilerden bazılariyle arkadaşlığa hiç sıkılmadan devam ediyorlardı.

O devirde *Vaudeville* tiyatrosunun istirahat salonu, edebî dedikoduların merkezi, her partiden insanların, politikacıların ve yüksek devlet adamlarının devam ettikleri bir çeşit *boudoir* vazifesi görüyordu. Bilmem ne odası başkanı, bir âzasına cüppesiyle kulisleri süpürdüğünü söyliyerek çıkıştıktan sonra Vaudeville'in salonunda onunla cüppe cüppeye gelmişti.

Lousteau da orada nihayet Nathan'a el uzattı. Finot hemen her akşam oraya geliyordu. Lucien, vakti olduğu zaman orada düşmanlarının durumunu tetkik ediyor ve biçare çocuk onlarda daima sarsılmaz bir soğukluk görüyordu.

O zamanlar partizanlık bugünkünden çok daha ciddi kinlere meydan verirdi. Zamanla, zemberekler gerile gerile, her şeyin kıymeti azaldı. Bugün, münekkidler, bir adamın kitabını yerin dibine batırdıktan sonra muharrire el uzatırlar. Kurban, cellâdını kucaklamak zorundadır, yoksa fena halde alaya alınır. Buna yanaşmadı mı geçimsiz, münasebetsiz, kibirli, huysuz, kindar, garezkâr diye adı çıkar. Bugün bir muharrir, ihanet hançerini sırtına yedikten, yüzsüzce bir riyakârlıkla kendisine hazırladıkları bir tuzaktan zor kurtulduktan, en kötü muamelelere maruz kaldıktan sonra katillerinin kendisine merhaba dediklerini, muhabbetini, hattâ dostluğunu hak etmiş olmak iddiasında bulunduklarını görür. Faziletin kusur haline geldiği, bazı kusurların da fazilet mertebesine çıkarıldığı bir devirde her şey mazur ve mâkul görünür. Arkadaşlık hürriyetlerin en mukaddesi haline geldi. En zıt kanaatlerin şefleri bugün birbirlerine yumuşak sözlerle, nazik nüktelerle hitabederler. O zamanlar yanılmıyorsak, kıralcı yazarlarla bazı liberal yazarların aynı tiyatroda buluşmaları bir cesaret meselesiydi. En kindar lâf atmalar işitilirdi. Bakışlar, tabancalar gibi ateş saçardı, en küçük bir kıvılcım bir kavganın patlak vermesine sebebolurdu. İki partinin karşılıklı hücumlarına bilhassa hedef olan bazı kimseler görününce yanındaki

adamın nefretle homurdandığını işitmemiş olan var mıdır? O zamanlar yalnız iki parti vardı, kıralcılarla liberaller, romantiklerle klâsikler, iki ayrı şekilde aynı kin, Convention devrinin idam sehpalarının sebebini izah eden bir kin. Gazeteciliğe başladığından beri azgın bir liberal ve Voltaire'ci iken şimdi birdenbire aşırı bir kıralcı ve romantik olan Lucien o sıralarda liberallerin en çok nefret ettikleri ve kendisini yegâne sevip müdafaa eden adama yani Martainville'e çevrilen husumet yükünün ağırlığı altında kaldı. Bu adamla arasındaki tesanüdün Lucien'e zararı dokundu. Partiler gözdelerine karşı nankör davranırlar, ümitsiz bir vaziyete düşen taraftarlarını yüzüstü bırakıverirler. Bilhassa politikada, bir mertebeye ulaşmak istiyenlerin ordunun büyük kısmından ayrılmamaları gerekir. Küçük gazetelerin yaptıkları asıl kötülük Lucien'le Martainville'i bir arabaya koşmaları oldu. Liberalizm bunları birbirinin kucağına attı. İster samimî olsun, ister sahte, bu dostluk, Lucien'in kibarlar muhitinde gördüğü rağbete fena halde hırslanan ve şairin bütün eski arkadaşları gibi, yakında asalet mertebesine yükseltileceğine inanan Félicien'in her ikisi aleyhinde zehir gibi makaleler yazmasına sebeboldu. Şairin sözde ihanetini o zaman en vahimleştirici tafsilâtla süsleyip püslediler. Lucien'e Küçük Yehuda, Martainville'e de Büyük Yehuda adını taktılar, çünkü Martainville haklı veya haksız olarak, Pecq köprüsünü düşman ordularına teslim etmiş olmakla itham ediliyordu. Kof ve sadece ümitler üzerine bina edilmiş olmasına rağmen Lucien'in ihtişamı arkadaşlarını küplere bindiriyordu.

O muhteşem arabasını (çünkü onlar için araba hâlâ mevcuttu), Vendôme sokağındaki debdebesini bir türlü affedemiyorlardı. Hepsi de hissediyorlardı ki genç ve yakışıklı, zeki ve kendileri tarafından baştan çıkarılmış bir genç büyük muvaffakıyetlere namzetti; onun için kendisini yere sermek maksadiyle her çareye başvurdular.

Coralie'nin Gymnase'da oynamaya başlamasından birkaç gün önce, Lucien, Vaudeville tiyatrosunun salonuna Hector Merlin'le kolkola geldi. Merlin, Florine meselesinde Nathan'a yardım ettiği için dostuna çıkışıyordu:

— Lousteau ile Nathan'ı kendinize kıyasıya düşman ettiniz. Size faydalı tavsiyelerde bulunmuştum, sözümü dinlemediniz. Herkesi methettiniz, herkese iyilik ettiniz, bu iyi hareketlerinizin büyük cezasını çekeceksiniz. Florine'le Coralie, aynı sahnede oynayınca iyi geçinemiyecekler; ikisi de birbirinden üstün çıkmaya bakacak. Coralie'yi müdafaa etmek için elinizde yalnız bizim gazeteler var. Nathan, piyes yazarlığının kendisine temin ettiği üstünlükten başka, tiyatrolar bahsinde liberal gazetelerden faydalanabilir, hem gazetecilikte sizden biraz daha eskidir.

Bu cümle, ne Nathan'da, ne de Gaillard'da hakkı olan samimiyeti bulamıyan Lucien'in gizli endişelerini depreştirdi; ama şikâyet edemezdi, kıralcılar tarafına geçeli daha o kadar az olmuştu ki! Gaillard, yeni girenlerin partinin itimadını kazanmak için uzun müddet sadakat göstermeleri icabettiğini söyliyerek Lucien'i fena halde üzüyordu. Şair, kıralcı ve

hükümetçi gazetelerin içinde hiç aklından geçmemiş olan bir kıskançlığa, paylaşılacak bir pasta karşısında kalan bütün insanların arasında başgösteren cinsten bir kıskançlığa raslıyordu, o zaman insanlar bir avı paylaşamıyan köpekleri andırırlar. Tıpkı onlar gibi homurdanır, aynı hareketleri, aynı huysuzluğu gösterirler. Bu yazarlar, birbirlerini iktidarın gözünden düşürmek için gizlice türlü oyunlar ediyor; birbirlerini dâvaya bağlı olmamakla itham ediyorlardı; bir rakipten kurtulmak için de en iğrenç entrikalara başvuruyorlardı. Liberaller iktidardan ve onun lûtuflarından uzak kaldıklarından aralarında iç kavgaları olması için sebep yoktu. Lucien, hırsların birbirine girmesinden meydana gelen bu çözülmez yumağı görünce, düğmelerini koparmak için kılıcını çekecek cesareti gösteremediği gibi bunları çözecek sabrı da kendinde bulamadı, devrinin ne Arétin'i, ne Beaumachais'i, ne de Fréron'u olamadığı için tek arzu peşinde koştu: ismi için gerekli iradeyi koparmak, bu suretle kazanacağı itibarın zengin bir izdivaç yapmasını mümkün kılacağını anlıyordu. O zaman ikbali, güzelliğinin de yardım edeceği bir tesadüfe bağlı kalacaktı. Kendisine pek çok itimat göstermiş olan Lousteau'nun bir sırrı vardı, gazeteci Angoulême'li şairi can alacak yerinden nasıl vuracağını biliyordu, Merlin'in Lucien'i Vaudeville tiyatrosuna getirdiği gün, Etienne ona korkunç bir tuzak hazırlamıştı, çocuk bu tuzağa düşüp mahvolacaktı.

Lucien'in önünde des Lupeaulx ile konuşurken Finot birden dönüp o aldatıcı dostluk yaltaklanmasiyle şairin elini tutarak:

— Vay, bizim güzel Lucien'imiz, dedi. Bir Lucien'e, bir des Lupeaulx'ya bakarak, bunun kadar çabuk yükselen bir insana daha ömrümde raslamadım, dedi. Paris'te iki türlü ikbal vardır: maddî ikbal yani para, ki herkesin harcıdır, bir de mânevi ikbal vardır, mevki, itibar, bazı kimselerin, maddi servetleri ne olursa olsun asla giremiyecekleri birtakım muhitlerde kabul görmek gibi, dostumsa...

Des Lupeaulx, Lucien'e mültefit bir gözle bakarak:

— Dostumuz, dedi.

Finot, Lucien'in elini okşıyarak devam etti:

— Dostumuz bu bakımdan parlak bir ikbale mazhar oldu. Doğrusu Lucien, kendisine hasededenlerin hepsinden fazla istidada, zekâya, imkânlara maliktir, üstelik de eşsiz bir güzelliği var; eski dostları onun bu muvaffakıyetlerini çekemiyorlar, talihi varmış, diyorlar.

Des Lupeaulx:

— Bu çeşit talih hiçbir zaman ahmaklarla âcizlere nasibolmaz. Bonaparte'ın yaptığı işlere talih adını verebilir misiniz? Ondan evvel İtalya'daki ordulara bir sürü general kumanda etmişti. Nasıl ki şimdi de matmazel des Touches'un evine gitmeye can atan bir sürü genç var, ama ona sosyetede şimdiden sizin müstakbel karınız nazariyle bakıyorlar, azizim. Bunu söylerken Lucien'in omuzuna vurdu. Ah! Büyük bir lûtfa nail oldunuz. Madam d'Espard, madam de Bargeton ve madam de Montcornet sizin için deli oluyorlar. Bu gece madam Firmiani'nin suvaresinde,

yarın da Grandlieu düşesinin eğlentisinde hazır bulunmıyacak mısınız?

Lucien:

— Evet, dedi.

— Müsaade edin de size genç bir bankeri takdim edeyim, mösyö du Tillet, sizin ayarınızda bir adam, kısa zamanda güzel bir servet yapmaya muvaffak oldu.

Lucien'le du Tillet selâmlaştılar, konuşmaya başladılar, banker, Lucien'i akşam yemeğine davet etti. Aynı derinlikte iki adam olan ve daima dost kalacak kadar birbirlerini iyi tanıyan Finot ile des Lupeaulx, başlanmış bir bahse devam eder gibi görünerek bir arada konuşan Lucien, Merlin, du Tillet ve Nathan'ı bırakarak Vaudeville'in salonunu süsliyen sedirlerden birine doğru yürüdüler.

Finot, des Lupeaulx'ya:

— Ha, aziz dostum, dedi, bana doğrusunu söyleyin. Lucien sahiden himaye ediliyor mu? Çünkü bütün yazarlarım ona düşman kesildiler; onların fesadını desteklemeden önce bir defa size danışayım dedim, acaba aleyhindeki bu kumpası bozarak ona yardım etmek daha münasip olmaz mı?

Arzuhal raportörü ile Finot bir an büyük bir dikkatle bakıştılar.

Des Lupeaulx:

— Azizim, dedi, Espard markiziyle Châtelet'nin, Angoulême'e muzaffer dönmek için baronu Charente valisi ve kont yapan madam de Bargeton'un Lucien'in hücumlarını affedeceklerine nasıl ihtimal ve-

rirsiniz? Onu sırf yok etmek için kıralcı partiye attılar. Bugün hepsi de bu çocuğa verilen sözleri tutmamak için vesile arıyorlar; siz de bir vesile bulun, bu iki kadına en büyük yardımı yapmış olursunuz: günün birinde elbet bunu hatırlarlar. Ben bu iki bayanın sırrına âşinayım, bu oğlancağızdan öylesine nefret ediyorlar ki şaştım doğrusu. Bu Lucien, en zalim düşmanı olan madam de Bargeton'dan kurtulabilirdi: hücumlarına bütün kadınların yerine getirmeye can attıkları bir şartla son vermeyi akıl etseydi, anlıyorsunuz ya? güzeldir, gençtir, bu kini aşk çılgınlıkları içinde boğabilirdi, o zaman Rubempré kontu olurdu, Çiroz ona kıralın sarayında bir mevki, sinekürler temin ederdi! Lucien, XVIII. Louis için çok güzel bir lektör olur, bilmem nereye kütüpaneci veya lâf olsun diye arzuhal raportörü, Menu-Plaisirs'de herhangi bir şeyin müdürü tâyin edilirdi. Bu ahmak oğlan fırsatı kaçırdı. Belki de bu yüzden onu affedemiyorlar. Şartlarını dikte edecek yerde kendisi boyun eğdi. Lucien'in o irade va'dine kapıldığı gün baron Châtelet büyük bir adım atmış oldu. Bu çocuğun mahvına Coralie sebeboldu. Aktris metresi olmasaydı Çirozu arzuhıyacak ve elde edecekti.

Finot:

— Yani onu yere vurabiliriz, dedi.

Espard markizine bu işi kendisi yapmış gibi görünmek istiyen des Lupeaulx, lâf olsun diye soruyormuş gibi:

— Nasıl? dedi.

— Kendisini Lousteau'nun küçük gazetesinde çalışmaya mecbur eden bir mukavelesi var, meteliksiz

de olduğu için onu kolayca makale yazmaya mecbur edebiliriz. Adalet bakanı alaycı bir makaleyle okşandığını hissederse, kendisine de makale yazarının Lucien olduğu ispat olunursa ona kıralın lûtfuna lâyık olmıyan bir insan nazariyle bakacaktır. Bu taşralı büyük adamın biraz başını döndürmek için Coralie'nin de mahvını hazırladık: metresinin ıslıklandığını ve rolsüz kaldığını görecektir. O irade işi bir kere müddetsiz askıda kaldıktan sonra, kurbanımızın asalet iddialariyle alay edeceğiz, ebe annesiyle eczacı babasından bahsedeceğiz. Lucien'in cesareti sathidir, yıkılacaktır, onu geldiği yere göndereceğiz. Nathan, Matifat'nın elinde bulunan mecmua hissesini bana on beş bin franga satmaya Florine'i razı etti, kâğıtçının hissesini de almaya muvaffak oldum, şimdi Dauriat ile ben ona sahibiz; bu gazeteyi saraya sattırmak için sizinle anlaşabiliriz. Florine'le Nathan'ı altıda bir hissenin bana verilmesi şartiyle himaye ettim, hisseyi bana sattılar, onları kollamak mecburiyetindeyim; ama, daha evvel Lucien'in muvaffakıyet ihtimallerini bir öğreneyim, dedim...

Des Lupeaulx gülerek:

— Siz isminize lâyık bir adamsınız, dedi. Ooo! Bu çeşit insanlara bayılırım ben...

Finot, arzuhal raportörüne:

— Söyleyin bakalım Florine'e katî bir angajman temin edebilir misiniz? dedi.

— Evet, ama Lucien'i başımızdan atalım, Rastignac'la de Marsay onun adını bile işitmek istemiyorlar.

Finot:

— Merak etmeyin, dedi. Nathan'la Merlin gene Gaillard'ın basmayı vadedeceği makaleler yazabilecekler, Lucien'se tek satır yazamıyacak, bu suretle onun rızkını keseceğiz. Kendini ve Coralie'yi müdafaa etmek için Martainville'in gazetesinden başka bir vasıta bulamıyacak: bütün gazetelere karşı tek gazeteyle karşı durulmaz.

Lucien'e vadedilen iradenin bir şakadan ibaret olduğunu Finot'ya söylemiyen des Lupeaulx:

— Bakanın bamtelini size söyliyeceğim; dedi, ama Lucien'e yazdıracağınız makalenin müsveddesini bana verin.

Des Lupeaulx salondan ayrıldı. Finot, Lucien'in yanına geldi; ve birçok kimseleri tuzağa düşürmüş olan o babacan edasiyle, kendisine borçlu olduğu makalelerden vazgeçemiyeceğini ona anlattı. Finot dâva açmak istemiyordu, çünkü böyle bir dâva dostunun kıralcı partiye bağlamış olduğu ümitlerin suya düşmesine sebebolurdu. Finot pervasızca kanaat değiştirecek kadar kuvvetli insanlardan hoşlanırdı. Hayatta Lucien'le daima karşı karşıya gelmiyecek miydi? Birbirlerine bir sürü ufak tefek yardımlarda bulunmıyacaklar mıydı? Kendisine hizmette bulunmaya yanaşmıyacak hükümetçilere veya ültralara hücum ettirmek için Lucien'in liberal partide emin bir adama ihtiyacı vardı.

Finot sözlerinin sonunda:

— Size oyun ederlerse ne yapacaksınız? dedi. Şu veya bu bakan, sizi parti değiştirmenizin yularıyle

bağlamış olduğunu düşünerek sizi savsaklarsa üstüne herifin baldırlarını dalıyacak birkaç köpek salmanız lâzım gelmiyecek mi? Lousteau'yu kendinize can düşmanı ettiniz! Félicien'le artık konuşmuyorsunuz. Kala kala dostunuz olarak bir ben kaldım! Mesleğimin kanunlarından biri de gerçekten kuvvetli insanlarla iyi geçinmektir. Size gazetelerde yapacağım hizmetin bir eşini siz de bana girdiğiniz kibarlar muhitinde yapabilirsiniz. Ama her şeyden evvel iş! Bana sırf edebî makaleler gönderin, bunlardan size bir zarar gelmez, mukavele ahkâmına da riayet etmiş olursunuz.

Des Lupeaulx ve Finot'nun pohpohlamalariyle keyfi yerine gelmiş olan Lucien, Finot'nun teklifinde ustalıklı hesaplarla karışmış bir dostluktan başka bir şey görmedi: ona teşekkür etti!

Haris adamların ve ancak insanlarla hâdiselerin yardımiyle, az çok iyi tertiplenmiş, ısrarla takibedilmiş bir plânla muvaffak olabilecek kimselerin hayatında öyle zalim bir an gelir ki bilinmez bir kuvvet onu acı tecrübelere tâbi kılar: her şey birdenbire sarsılır, her yandan ipler kopar veya dolaşır, felâket her taraftan birden görünür. Bu mânevi kargaşalık içinde bir adam şaşırdı mı, mahvoldu demektir. Hâdiselerin bu ilk isyanına karşı koymasını bilenler, sıkıntı atlatılıncıya kadar dişini sıkanlar, korkunç bir gayret sarf edip daha yüksek mertebeye tırmanarak kurtulanlar gerçekten [illegible] her insan, zengin doğmuş değilse, er geç felâket haftasını yenebilecek günlerle karşılaşacaktır. Napoléon için o hafta, Moskova çekilişi oldu. O acı an Lucien

için de gelmiş çatmıştı. Sosyetede ve edebiyatta o zamana kadar bütün işleri son derece yolunda gitmişti; çok bahtiyar olmuştu, insanların ve hâdiselerin kendi aleyhine çevrildiğini görecekti. İlk acı hepsinden şiddetli ve zalim oldu, onu tehlikeden en uzak sandığı yerinden, kalbinden ve aşkından vurdu. Coralie zeki olmıyabilirdi, ama iyi kalbliydi ve büyük aktrisleri meydana getiren o âni hareketlerle iyi duygularını göstermesini bilirdi. Bu garip hal, uzun zaman tekrarlana tekrarlana bir çeşit itiyat halini almadıkça, tabiat kaprislerine, ve çok kere henüz genç aktrislere hâkim olan pek takdire şayan bir iffet hissine tâbidir. Zâhiren bir tiyatro sanatkârının olması icabettiği gibi cüretli ve çalâk, içindense sâf ve sıkılgan olan Coralie, henüz sevgisi devam ettikçe aktris kalıbı üzerine kadın kalbinin bir tepkisini duyuyordu. Hisleri ifade etmek sanatı, bu ulvi sahtelik, onda henüz tabiata galebe çalmamıştı. Yalnız aşkın malı olan tarafını halka teşhir etmekten utanç duyardı. Sonra gerçek kadınlara has bir za'fı vardı. Sahnede hükmetmeye namzet olduğunu bilmekle beraber muvaffakıyete ihtiyacı vardı. Hoşuna gitmiyen bir seyirci kalabalığının karşısında oynamaya cesareti olmadığından sahneye çıkarken daima titrerdi; o zaman seyircilerin kayıtsızlığı onu buz gibi dondurabilirdi. Bu müthiş heyecan yüzünden ona her yeni rolünde mesleğe yeni giriyormuş gibi gelirdi. Alkışlar kendisine bir çeşit sarhoşluk verirdi, izzetinefsi için lüzumsuz olsa da şevke gelmesi için buna ihtiyacı vardı: bir hoşnutsuzluk fısıltısı veya dalgın bir seyirci kalabalığının sükûtu elini ayağını bağlardı. Dolu, dikkatli bir salon, hayır-

hah ve takdirkâr bakışlar onu elektriklendirirdi. O zaman bütün bu insanların asîl taraflariyle irtibat tesis eder ve kendinde onları yükseltmek, heyecanlandırmak kudretini hissederdi. Bu çifte tesir asabi tabiata ve yüksek bir kabiliyete delâlet ettiği kadar bu zavallı çocuğun incelik ve rikkatini de meydana vuruyordu. Lucien nihayet bu kalbin içindeki hazineleri takdir etmiş, metresinin ne kadar genç kız kalmış olduğunu anlamıştı. Aktris sahtelikleri elinden gelmiyen Coralie, Florine'in giriştiği rekabetlere ve kulis manevralarına karşı kendini korumaktan da âciz-di. Coralie ne kadar sade ve civanmertse, Florine de o kadar tehlikeli ve fesattı. Coralie rollerin kendisine verilmesini beklerdi; gururu muharrirlere yalvarıp onların şeref kırıcı şartlarını kabul etmesine, onu aşkiyle ve kalemiyle tehdideden rasgele bir gazeteciye kendini teslim etmesine mâniydi. Aktörün o acayip sanatında şimdiden pek nadirleşmiş olan istidat, muvaffakıyetin şartlarından ancak bir tekidir, hattâ istidat, bir entrika kabiliyeti ile birlikte olmazsa uzun müddet zararlıdır, Coralie'de işte bu entrika kabiliyetinden eser yoktu. Sevgilisinin Gymnase tiyatrosunda işine başlarken ne kadar ıstırap çekeceğini tahmin eden Lucien, ona ne pahasına olursa olsun bir zafer temin etmek istedi. Satılan eşyadan arta kalan para, Lucien'in kazancı, hepsi elbiselere, locanın tanzimine, bir başlangıcın çeşitli masraflarına gitmişti. Birkaç gün evvel, Lucien aşk yüzünden katlandığı yüz kızartıcı bir teşebbüste bulundu: Fendant ve Cavalier'nin senetlerini alarak, Camusot'ya bunları iskonto etmesini teklif etmek için Bourdonnais

sokağında *Cocon-d'or*'a gitti. Şair henüz böyle bir taarruza pervasızca geçecek kadar baştan çıkmış değildi. Yolda az ıstırap çekmedi, birbiri ardından: — evet! — hayır! diyerek en müthiş düşünceler içinde bocaladı. Ama gene de bir iç avludan ışık alan o soğuk, karanlık küçük yazıhaneye geldi. Burada pek iyi tanıdığı Coralie'nin âşığı o halim selim, tembel, sefih, dinsiz Camusot değil, bir ticaret mahkemesi hâkiminin adli basiretiyle maskeli ve etrafı tezgâhtarlar, kasadarlar, yeşil dosyalar, faturalar ve nümunelerle çevrili, bir müessese şefinin patronlara has soğukluğiyle müdafaa edilen, yanında karısı ve sade kıyafetli bir kızı olan kurnazlık ve faziletlerle dolu ciddî bir aile babası vardı. Lucien, onun yanına yaklaşırken tepeden tırnağa titredi, çünkü ağırbaşlı tüccar ona faizcilerin gözlerinde daha önce de görmüş olduğu küstahça kayıtsız bir nazarla bakmıştı.

Oturan tüccarın yanında ayakta durarak:

— Size senetler getirdim. Bunları almak lûtfunda bulunursanız pek minnettar olacağım, efendim, dedi.

Camusot:

— Siz benden bir şey almıştınız, mösyö, dedi, hatırlıyorum.

Bunun üzerine, Lucien, alçak sesle ona Coralie'nin vaziyetini anlattı, ipekli tüccarı, kulağına eğilirken küçük düşen şairin çarpıntısını duymuştu. Camusot, Coralie'nin bir muvaffakıyetsizliğe uğramasını istemiyordu. Lucien'i dinlerken, tüccar, imzalara bakıyordu ve gülümsedi, ticaret mahkemesinde hâkimdi, kitapçıların vaziyetini biliyordu. Lucien'e, ci-

rosuna *bedeli ipekli kumaş olarak alınmıştır* kaydını koydurarak dört bin beş yüz frank verdi. Lucien hemen gidip Braulard'ı buldu ve Coralie'ye güzel bir muvaffakıyet temin etmek için onunla uyuştu. Braulard, Romalılarının avuçlarını patlatarak muvaffakıyeti temin edecekleri yerleri tâyin etmek için umumi provaya geleceğini vadetti ve geldi. Lucien, Camusot'ya gittiğini gizliyerek, kalan parasını Coralie'ye verdi; artık evi nasıl idare edeceklerini şaşıran aktrisle Bérénice'in endişelerini yatıştırdı. O devrin tiyatro işlerinden en iyi anlıyan insanlarından biri olan Martainville, Coralie'nin rolünü tekrar ettirmek için birkaç defa gelmişti. Lucien, kıralcı muharrirlerin birçoğundan müsait makaleler yazacaklarına söz almıştı, onun için felâketi aklına bile getirmiyordu. Coralie'nin bu tiyatroda ilk defa sahneye çıkacağı günün arifesinde Lucien'in başına bir aksilik geldi. D'Arthez'in kitabı çıkmıştı. Hector Merlin'in gazetesinin yazı işleri müdürü, bu işin erbabıdır diye eseri Lucien'e verdi: bu hususta'ki uğursuz şöhreti, Nathan hakkında yazdığı makalelerden ileri geliyordu. İdarehane kalabalıktı, bütün muharrirler hazır bulunuyorlardı. Martainville kıralcı gazetelerin liberal gazetelere karşı giriştikleri umumi polemiğin bir noktası üzerinde anlaşmak için idarehaneye gelmişti. Nathan, Merlin, *Réveil*'in bütün yazı ailesi oradan Léon Giraud'nun yarım haftalık gazetesinin, ihtiyatlı, mâkul ve mutedil bir lisan kullanması nispetinde tehlikeli olan nüfuzundan bahsediyorlardı. Sözü Quatre-Vents sokağındaki Mahfil'e getirmişlerdi, ona bir Convention meclisi adını takıyorlardı. Kı-

ralcı gazetelerin bu tehlikeli rakiplerine sistemli bir ölüm kalım savaşı açmalarını kararlaştırmışlardı, gerçekten de Doctrine'i, en aşağılık bir intikam hissinin en parlak kıralcı muharriri onunla işbirliği etmeye sevk eder etmez Bourbonları devirmiş olan bu meşum tarikatı hazırlıyanlar onlar olmuştu. Mutlakıyetçi fikirleri kimsenin malûmu olmıyan ve Mahfil hakkında verilen aforoz kararının şümulü içine giren d'Arthez ilk kurban olacaktı. Kitabı, maruf tâbiriyle, yere vurulacaktı. Lucien bu makaleyi yazmayı reddetti. Bu ret o toplantıya gelen kıralcı partinin nüfuzlu adamları arasında müthiş bir heyecan uyandırdı. Lucien'e açıkça söylediler ki yeni ihtida etmiş bir insan keyfine göre hareket edemezdi; kıralcılığa ve dine bağlanmak işine gelmiyorsa çıktığı yere dönebilirdi: Merlin'le Martainville onu bir köşeye çektiler ve kendisine dostça hatırlattılar ki, bu hareketiyle Coralie'yi, liberal gazetelerin kinine kurban edecekti, kızcağız kendini müdafaa etmek için kıralcı ve hükümetçi gazeteleri yanında bulamıyacaktı. Halbuki aktris herhalde şiddetli bir polemiğe meydan verecek, bu yüzden bütün tiyatro sanatkârı kadınların özlediği o büyük şöhrete kavuşacaktı.

Martainville:

— Siz bu işten anlamıyorsunuz, dedi, Coralie üç ay makalelerimizin karşılıklı hücumları arasında oynıyacak ve üç aylık tatilinde de otuz bin franklık bir taşra turnesi temin edecek. Sizin siyaset adamı olmanıza mâni olacak, ayaklar altında çiğnenmesi gereken bir vicdan meselesi için Coralie'yi de, istikba-

linizi de mahvediyorsunuz, ekmeğinizle oynuyorsunuz.

Lucien, ya d'Arthez'i, yahut da Coralie'yi tercih etmek mevkiinde kaldığını anladı: d'Arthez'i büyük gazete ile *Réveil*'de boğazlamadığı takdirde sevgilisini kurban etmiş olacaktı. Zavallı şair, içinde büyük bir acı ile evine geldi, odasında ocak başına oturarak kitabı, modern edebiyatın en güzellerinden biri olan eseri okudu. Sahifelere göz yaşları damladı, uzun müddet tereddüdetti, ama nihayet pek iyi becerdiği o alaycı makalelerden birini yazdı, çocukların güzel bir kuşu alıp tüylerini yolarak işkence etmeleri kabilinden kitabı didik didik etti. Müthiş alayları kitaba zarar verecek mahiyetteydi. Bu güzel eseri tekrar okurken Lucien'in bütün iyi hisleri yeniden uyandı. Gece yarısı Paris sokaklarına düştü, d'Arthez'in evine geldi, camların arkasında, bu gerçek büyük adamın asil sebatının hak ettiği hayranlık hisleriyle kaç kereler seyretmiş olduğu o iffetli ve sıkılgan ışığın titrediğini gördü: merdivenleri çıkacak takati kendinde bulamadı, bir köşe taşına oturup bir müddet öylece kaldı. Nihayet iyilik tarafı galip gelerek kapıyı çaldı, d'Arthez'i, ateşsiz ocağı başında okurken buldu.

Lucien'i gören ve ancak müthiş bir felâketin onu buraya gelmeye sevk edebileceğini tahmin eden genç muharrir:

— Ne oldu size? dedi.

Lucien, gözleri yaş dolu:

— Kitabın bir harika, dedi, ama ona hücum etmemi emrettiler..

d'Arthez:

— Zavallı çocuk, dedi, pek çetin bir ekmek yiyorsun.

— Sizden bir tek lûtuf diliyorum, ziyaretimi kimseye açmayın ve beni cehennemimde o lânetli işlerimle başbaşa bırakın. Kimbilir belki de insan, kalbinin en hassas noktalarından yaralanmadıkça bir baltaya sap olamıyor.

d'Arthez:

— Sen hiç değişmiyeceksin! dedi.

— Kalleş bir insan olduğumu mu sanıyorsunuz? Hayır, d'Arthez, hayır, ben aşktan sarhoşa dönmüş bir çocuğum.

Ona vaziyetini anlattı.

Lucien'in Coralie hakkında kendisine anlattıklarından duygulanan d'Arthez:

— Şu makaleyi göreyim, dedi. Lucien ona müsveddeyi uzattı, d'Arthez bunu okudu ve gülümsemekten kendini alamadı:

— Zekâ ve istidat ne kötü işlere âlet oluyor, diye haykırdı; fakat Lucien'i bir koltukta gerçek bir ıstırap içinde bunalmış bir halde görünce:

— Bana bırakır mısınız, şunu tashih edeyim? dedi. Yarın size gönderirim. Alaylar bir eserin haysiyetini lekeler, ciddî ve ağırbaşlı bir tenkidse bazan bir medih yerine geçer, makalenizi sizin için de, kendim için de daha şerefli bir şekle sokmasını bilirim. Hem kendi kusurlarımı kimse benim kadar bilmez!

— Sarp bir yamacı tırmanırken insan bazan müthiş bir susuzluğun azabını giderecek bir yemiş

bulur; işte o yemiş! diye Lucien, d'Arthez'in kollarına atıldı, onun göğsünde ağladı ve çocuğu alnından öperken: "Bana öyle geliyor ki günün birinde tekrar bana iade etmeniz için size vicdanımı emanet ediyorum!" dedi.

D'Arthez ciddi bir tavırla:

— Ben zaman zaman nükseden nedameti büyük bir riyakârlık sayarım, dedi. O zaman nedamet, kötü hareketlere verilmiş bir mükâfat gibi olur. Halbuki nedamet ruhumuzun Tanrıya borçlu olduğu bir bekârettir: onun için iki kere nadim olan adam korkunç bir sahtekârdır. Korkarım ki nedametlerinin bütün günahlarını bağışlatacağını sanıyorsun.

Bu sözler Lucien'i yerin dibine geçirdi, Lune sokağına ağır adımlarla döndü. Ertesi günü, şair, d'Arthez'in değiştirerek gönderdiği makalesini gazeteye götürdü; ama o günden itibaren gizlenmesini her zaman beceremediği bir mahzunluk çökmüştü üstüne. O akşam Gymnase salonunu dolu görünce, tiyatroda ilk rolüne çıkan insanın o müthiş heyecanını duydu ve bu heyecan içinde aşkının bütün kudretiyle büyüyüp genişledi. Bütün emel ve ihtiraslarının âkıbeti ortaya konmuştu, bakışları, bir suçlunun hâkimlerle jüri âzasına baktığı gibi bütün yüzlere çevriliyordu: bir fısıltı onu titretecek, sahnede küçük bir aksaklık, Coralie'nin girip çıkışları, ses perdelerinde en ufak değişiklik onu ölçüsüz bir telâşa düşürecekti. Coralie'nin ilk rolünü oynadığı piyes düşüp de tekrar sıçrıyan piyeslerdendi, ve piyes düştü. Sahneye girdiği zaman Coralie alkışlanmadı. Parter seyircilerinin soğukluğuna şaştı. Localarda da Camusot'dan başka

alkışlıyan olmadı. Balkonda ve paradide oturan seyirciler şşt, şşt sesleriyle tüccarı susturdular. Şakşakçılar aşikâr surette mübalâğalı alkışlara giriştikleri zaman paradidekiler onları sükûta mecbur etti. Martainville şevkle alkışlıyor, riyakâr Florine, Nathan, Merlin, onu taklidediyorlardı. Temsil muvaffakıyetsizlikle neticelenince Coralie'nin locası pek kalabalık oldu, fakat bu kalabalık tesellilere kalkışarak derdin üstüne tüy dikti. Aktris kendinden ziyade Lucien hesabına kederlendi.

Lucien:

— Braulard bize ihanet etti, dedi.

Coralie'ye müthiş bir ateş geldi, kalbinden vurulmuştu. Ertesi gün oynıyacak halde değildi: mesleğinin sona erdiğini hissetti, Lucien gazeteleri kendisinden sakladı, bunları yemek odasında açtı. Bütün münekkidler piyesin muvaffakıyetsizliğini Coralie'ye atfediyorlardı: kendine lüzumundan fazla güvenmişti; Boulevard tiyatrolarında pek hoşa giden bu aktris Gymnase tiyatrosuna yaraşmıyordu; takdire şayan bir yükselme hırsı onu bu tiyatroya sevk etmişti, fakat bunu yaparken imkânlarını yoklamamış, rolünü iyi seçmemişti. Lucien, Nathan hakkında yazdığı riyakâr makaleler tarzında kaleme alınmış fıkralar okudu. Milon de Croton'un[1], bizzat açtığı meşe ağacı içinde ellerinin sıkıştığını gördüğü zaman duyduğu-

[1] Yunan mitolojisinin eşsiz kuvvetiyle meşhur atleti. İhtiyarlığında bir ağacın yarığına ellerini sokarak onu ikiye ayırmak istemiş, fakat kuvveti tükenerek elleri ağacın içinde sıkışmış, kendi de vahşi hayvanlara yem olmuştur.

na benzer bir hırs duydu, sapsarı kesildi; dostları, Coralie'ye, iyilik, cemilekârlık, alâka dolu bir lâf kalabalığiyle en haince tavsiyelerde bulunuyorlardı. Bu zalimce makalelerin kalleş muharrirleri, istidadına taban tabana zıt olduğunu pek iyi bildikleri rolleri oynamasını tavsiye ediyorlardı. Herhalde dersini Nathan'dan almış olan kıralcı gazetelerin yazdıkları bunlardı. Liberal gazetelerle küçük gazetelere gelince bunlar Lucien'in daha önce başkalarına tatbik etmiş olduğu alaylara, hainliklere başvurmuşlardı. Coralie bir iki hıçkırık işitti, yatağından atlıyarak Lucien'e koştu, gazeteleri fark etti, bunları görmek istedi ve okudu. Bu okumadan sonra gidip tekrar yatağına girdi ve sesini çıkarmadı. Hazırlanan fesada Florine de iştirak etmişti, işin sonu nereye varacağını tahmin etmişti. Coralie'nin rolünü biliyordu, Nathan ona rolü ezberletmişti. Piyesi feda etmek istemiyen tiyatro müdürlüğü Coralie'nin rolünü Florine'e vermek istedi. Müdür, zavallı aktrisin evine geldi, kızcağız iki gözü iki çeşme ve bitkin bir haldeydi; fakat Lucien'in önünde ona Florine'in rolü bildiğini ve o akşam piyesi oynamamazlık edemiyeceklerini söylediği zaman Coralie doğruldu, yataktan fırlıyarak:

— Ben oynıyacağım, diye haykırdı.

Düşüp bayıldı. Florine o role çıktı ve bu rolle kendine şöhret yaptı, çünkü piyesin kalkınmasını temin etmişti; bütün gazeteler kendisini elbirliğiyle alkışladılar, o günden sonra da bildiğiniz büyük aktris oldu. Florine'in bu muvaffakıyeti Lucien'i müthiş çileden çıkardı.

— Eline ekmeğini verdiğin bir sefil! diye haykırdı. Gymnase isterse tazminatını ödiyerek angajmanını geri alsın. Ben Rubempré kontu olacağım, zengin olacağım ve seninle evleneceğim.

Coralie ona donuk gözlerle bakarak:

— Ne saçmalık! dedi.

Lucien:

— Saçmalık mı? diye haykırdı. Bilmiş ol ki birkaç güne kadar güzel bir evde oturacaksın, atın araban olacak, sana bir rol temin edeceğim!

İki bin frank alarak Frascati'ye koştu. Biçare çocuk, zâhiren sakin ve kayıtsız bir yüzle fakat içinden kavrularak orada yedi saat kaldı. O gün ve gecenin bir kısmında talihi türlü şekiller aldı: elindeki para otuz bin franga kadar yükseldi, fakat salondan meteliksiz çıktı. Eve döndüğü zaman, orada fikralarını almak için kendisini bekliyen Finot'yu buldu.

Lucien şikâyet etmek hatasında bulundu.

Finot:

— Ya, demek işler pek yolunda değil, öyle mi? dedi; soldan çarkınızı öyle beklenmedik bir şekilde yaptınız ki liberal gazetelerin müzaheretini kaybedeceğiniz tabiiydi, halbuki bunların yardımı hükümetçi ve kıralcı gazetelerden çok daha kuvvetlidir. İnsan bir partiden öbürüne geçmeden evvel uğrıyacağı pek tabiî olan kayıplardan teselli bulmak için kendine güzel bir yatağı önceden hazırlamalıdır; ama her ne olursa olsun, akıllı bir adam dostlarına başvurur, onlara kendisini bu harekete sevk eden sebep-

leri anlatır ve bu oyun bozanlığı onlara tavsiye ettirir, bu suretle onlar sizin suç ortağınız mevkiine düşmüş olur, halinize acırlar, o zaman Nathan'la Merlin'in arkadaşlariyle yaptıkları gibi karşılıklı yardımlarda bulunmak üzere uyuşulur. Kurt kurdu boğazlamaz. Sizse bu işte bir kuzu kadar sâf davrandınız. Yeni partinizden bir kanad veya bir but koparmak için ona dişlerinizi göstermek zorunda kalacaksınız. Meselâ ister istemez sizi Nathan'a feda ettiler. D'Arhez'in aleyhinde yazdığınız makale yüzünden kopan gürültüyü, ıskandalı ve yaygarayı sizden saklıyacak değilim. Marat'yı size kıyasla bir evliya gibi görüyorlar. Size karşı hücumlar hazırlanıyor, kitabınız bu hücumların kurbanı olacaktır. Romanınızın işi ne vaziyette?

Lucien bir prova tomarı göstererek:

— İşte son sahifeler, dedi.

— Hükümetçi ve ültra gazetelerin d'Arthez aleyhindeki imzasız yazılarını da size mal ediyorlar. Şimdi, her gün *Réveil*, Quatre-Vents sokağındaki insanları iğneleyip duruyor, alaylar da komiklikleri nispetinde kanlı olurlar. Léon Giraud'nun gazetesi arkasında ciddî ve ağırbaşlı bütün bir siyasi zümre var. Er geç iktidarı ele geçirecek bir zümre.

— Bir haftadır *Réveil*'e ayağımı atmadım.

— Neyse, siz benim fıkraları unutmayın. Hemen elli tane yazın, size parasını toptan öderim; ama bunları gazetenin havasına uygun bir şekilde yazın.

Finot, gelişigüzel hatırlamış gibi, Lucien'e adalet bakanına karşı hoş bir fıkra mevzuu verdi, ve o-

nun hakkında salonlarda ağızdan ağza dolaştığını söylediği uydurma bir vakayı anlattı.

Kumardaki kaybını örtmek için, Lucien, bütün halsizliğine rağmen, talâkatini ve zihin gençliğini tekrar buldu ve ikişer sütunluk otuz makale yazdı. Yazılar bitince, Lucien, Dauriat'nın dükkânına gitti, Finot'yu orada bulacağına emindi, yazıları ona gizlice vermek istiyordu; hem *Papatyalar*'ın çıkmaması sebebini de kitapçıdan sormak istiyordu. Dükkânı düşmanlariyle dolu buldu. O içeriye girince tam bir sessizlik oldu, konuşmalar kesildi. Lucien gazeteciliğin hudutları dışına sürüldüğünü görünce gayretinin arttığını hissetti, Luxembourg bahçesindeki gibi içinden: "Muvaffak olacağım!" dedi. Dauriat ona ne hâmi muamelesi etti, ne de tatlı dil kullandı, alaycı bir ifadeyle kendi hakkını müdafaa etti. *Papatyalar*'ı ne zaman canı isterse o zaman neşredecekti, Lucien'in mevkii eserin muvaffakıyetini temin edecek hale gelmesini bekliyordu, hem kitabın bütün hukukunu satın almıştı. Lucien, Dauriat'nın mukavele ahkâmı ve imza sahiplerinin itibarı bakımından *Papatyalar*'ı basmakla mükellef olduğunu söleyince, kitapçı aksini iddia etti ve hukuken zararlı saydığı bir muameleyi yapmaya mecbur edilemiyeceğini, münasip zamanı tâyin etmenin yalnız kendisine ait olduğunu söyledi. Hem bütün mahkemelerin kabul ettiği bir hal şekli vardı: Lucien bin écu'yü ödiyerek eserini alıp kıralcı bir tabie bastırmakta serbestti.

Dauriat'nın ilk görüşmelerinde gösterdiği o müstebit azamete nazaran şimdiki mutedil lisanından daha çok alınmış bir halde Lucien oradan çıkıp gitti.

Böylece, *Papatyalar* herhalde ancak Lucien'in nüfuzlu dostların yardımcı kuvvetinden faydalanabileceği bir sırada veya bizzat büyük bir mevkie eriştiği zaman neşredilecekti. Şair, fiil düşünceyi takibedecek olsa kendisini intihara sürükliyecek bir ümitsizlik içinde ağır ağır evine döndü. Coralie'yi yatakta solgun ve hasta buldu.

Lucien, Mont Blanc sokağında matmazel des Touches'un büyük suvaresine gitmek üzere giyinirken Bérénice:

— Ona bir rol bulun, yoksa ölecek, dedi.

Bu suvarede Lucien, des Lupeaulx'yu, Vignon'u, madam d'Espard'ı ve madam de Bargeton'u bulacaktı.

Suvare, sahne dışında en meşhur seslerden birine sahibolan bestekâr Conti ile Cinti, Pasta, Garcia, Levasseur ve kibarlar muhitinin meşhur bir iki sesi şerefine veriliyordu. Lucien, Markiz, kuzini ve madam de Montcornet'nin oturdukları yere kadar sokuldu. Biçare genç, kayıtsız, memnun, mesut bir tavır takındı; şakalar etti, parlak günlerindeki gibi göründü, başkalarına ihtiyacı olduğunu göstermek istemiyordu. Kıralcı partiye yaptığı hizmetler üzerinde durdu, liberallerin aleyhinde kopardıkları garezkâr çığlıkları da buna delil olarak gösterdi.

Madam de Bargeton kendisine zarif bir tebessümle:

— Bunların bol bol mükâfatını göreceksiniz, dostum, dedi. Öbür gün Châtelet ve des Lupeaulx ile birlikte adalet bakanlığına gidin, orada kıral tarafından imzalanmış iradenizi bulacaksınız. Adalet ba-

kanı yarın iradeyi saraya götürecek; fakat bakanlar toplantısı var, geç döner: bununla beraber, akşam neticeyi öğrenirsem size haber gönderirim. Nerede oturuyorsunuz?

La Lune sokağında oturduğunu söylemekten utanan Lucien:

— Ben uğrarım, dedi.

Markiz:

— Lenoncourt ve Navarreins dukaları kırala sizden bahsettiler, diye atıldı, liberal partinin tâcizlerinin öcünü almak üzere parlak bir mükâfata liyakat kazanan tam ve mutlak bir sadakat örneği olduğunuzu söylemişler. Esasen anneniz yüzünden hak ettiğiniz Rubempré'lerin isim ve unvanını meşhur edecek kabiliyette olduğunuzu da ilâve etmişler. Kıral, o akşam nazır hazretlerine, Lucien Chardon'un anne tarafından son kontun torunu olması dolayısiyle Rubempré kontlarının isim ve unvanını taşımasına izin veren bir irade sureti getirmesini emretmiş. Kuzinimin isabet ki hatırladığı ve duka'ya verdiği zambaklar üzerine olan sonenizi okuduktan sonra kıral:

— Şiirin sakakuşlarını[1] koruyalım, demiş.

Mösyö de Navarreins de:

— Hele kıral hazretleri onları kartala çevirmek mucizesini gösterebildikten sonra, cevabını vermiş.

Lucien öyle yürekten bir coşkunluk gösterdi ki Louise d'Espard de Negrepelisse derecesinde kırılmış

---

1 Sakakuşunun Fransızcada karşılığı *Chardonneret*'dir. Lucien'in soyadı Chardon olduğu için kıral bir kelime oyunu yapıyor.

olmıyan bir kadını duygulandırabilirdi. Bu kadının duyduğu intikam hırsı Lucien'in güzelliği yüzünden büsbütün artıyordu. Des Lupeaulx'nun hakkı vardı, Lucien, fetanetten mahrumdu: kendisine bahsedilen iradenin ancak madam d'Espard'ın icadetmesini bildiği cinsten bir lâtifeden başka bir şey olmadığını keşfedemedi. Bu muvaffakıyetten ve matmazel des Touches'un kendisine yaptığı koltuk kabartıcı muameleden cesaret bularak onunla başbaşa konuşabilmek için sabahın saat ikisine kadar orada kaldı. Lucien, kıralcı gazetelerin idarehanelerinden haber almıştı ki zamanın büyük hârikası küçük Fay'nin oynıyacağı bir piyesin yazılmasında matmazel des Touches'un da gizlice iştiraki vardı. Salonlar boşalınca, matmazel des Touches'u bir kenara çekerek Coralie ile kendisinin başına gelenleri öyle duygulandırıcı bir şekilde anlattı ki bu meşhur erkek kız başlıca rolü Coralie'ye verdireceğini vadetti.

O gecenin sabahı, Coralie'nin matmazel des Touches'un va'dine sevinerek dirilip şairiyle başbaşa yemeğe oturduğu sırada Lucien, Lousteau'nun gazetesinde adalet bakaniyle karısına ait uydurulmuş vakanın hicivli hikâyesini okuyordu. Bu yazıda en alaycı nükteler altında en koyu bir hainlik gizleniyordu. Kıral XVIII. Louis de mükemmelen bahse karıştırılmış ve adaletin müdahalesine meydan vermiyecek şekilde gülünçleştirilmişti. Liberal partinin hakikat çeşnisi vermeye çalıştığı, ama zekice iftiralarının sayısını artırmaktan başka bir mahiyeti olmıyan vaka şuydu:

XVIII. Louis'nin âşıkane ve yapmacıklı, beyitler ve nüktelerle dolu bir muhaberata olan düşkünlüğü bu fıkrada maddileşmeye başlıyan aşkının son ifadesi gibi gösteriliyordu: Sözde artık kuvveden fiile geçiyormuş. Béranger'nin Octavie adını takarak zalimce hücum ettiği meşhur sevgili en ciddî endişelere kapılmıştı. Muhabereleri tatsızlaşmıştı. Octavie coşkunluk gösterdikçe âşığı soğuk ve donuk görünüyordu. Octavie nihayet bu gözden düşmesinin sebebini keşfedebilmişti, kalem sahibi kıralın adalet bakanının karısiyle giriştiği yeni bir muhaberenin tuzu biberi kendi nüfuzunu tehlikeye düşürmüştü. Bu kadıncağızın ise bir mektup yazacak kadar aklı yoktu, herhalde sadece cüretli bir yükselmek hırsının alet ve vasıtası olmuştu. Bu kadının maskesi altında saklı olan kimdi? Octavie, işin içyüzünü araştırınca kıralın bizzat kendi adalet bakaniyle muhabere ettiğini keşfetmişti. Plânı hazırdı. Sadık bir dostun yardımiyle bir gün bakanı gürültülü bir münakaşa yüzünden mecliste alıkoyar ve kıralla başbaşa kalarak bu aldatmacayı ifşa edip kıralın izzetinefsini tahrik eder. XVIII. Louis, Bourbonne'lara ve kırallara yaraşır bir öfkeye kapılarak Octavie'ye çıkışır, şüphe etmektedir. Octavie hemen ispat edeceğini söyliyerek acele cevap istiyen bir mektup yazmasını rica eder. Bu şekilde baskına uğrıyan hatuncağız meclisten kocasını çağırır; fakat her şey düşünülmüştür, o esnada kocası kürsüde konuşuyordur. Kadın ıkınır sıkınır, beynini limon gibi sıkar ve elinden geldiği kadar bir cevap verir. Octavie, kıralın şaşkınlığına gülerek, gerisini de bakanınız size tamamlar, der.

Yalan olmakla beraber, yazı adalet bakanını, karısını ve kıralı fena halde iğneliyordu. Dediklerine bakılırsa, bu hikâyeyi des Lupeaulx uydurmuş, Finot da sırrını hiçbir zaman ele vermemiş. Bu nükteli ve acı yazı liberallerle Monsieur'nün partisinin pek hoşuna gitti; bunu pek sevimli bir lâtifeden başka bir şey saymıyan Lucien ondan hoşlanmıştı. Ertesi günü des Lupeaulx ile baron du Châtelet'yi almaya gitti. Baron, bakana teşekküre geliyordu. Olağanüstü hizmet faslından danıştay üyesi tâyin edilen bay Châtelet kontluk mertebesine yükseltilmiş ve şimdiki valiye âzami tekaüt müddetini doldurmak için gerekli birkaç ayın sonunda Charente valiliği de kendisine vadedilmişti. Châtelet kontu, Lucien'i arabasına aldı ve ona eşit muamelesi yaptı. Lucien'in makaleleri olmasaydı ihtimal ki bu kadar süratle yükselemiyecekti. Liberallerin sataşmaları ona âdeta bir basamak vazifesi görmüştü. Des Lupeaulx, bakanlıkta, genel sekreterin odasındaydı. Lucien'i görünce; bu memur, hayretinden yerinden fırladı ve des Lupeaulx'ya baktı.

Genel sekreter şaşkına dönen Lucien'e:

— Ne! Buraya gelmeye cüret ediyorsunuz ha? dedi. Nazır hazretleri hazırlanmış olan iradenizi yırttı, işte şurada! Dörde bölünmüş rasgele bir kâğıdı gösterdi. Bakan dünkü korkunç yazının muharririni öğrenmek istedi, işte o nüshanın müsveddeleri, diyerek genel sekreter, Lucien'e makalesinin müsveddesini uzattı. Siz kıralcı geçiniyorsunuz, mösyö, ama bakanların saçlarını ağartan, hükümetçileri kederlendiren ve bizi bir uçuruma sürükliyen o hain gazeteye yazı yazıyorsunuz. *Corsaire, Miroir, Constitutionnel,*

Courrier gazetelerinden öğle yemeğini yiyor, akşam öğününü de *Quotidienne*'le *Réveil*'den temin ediyorsunuz, sonra da hükümetin en müthiş muhalifi olan Martainville'le supe ediyorsunuz. Bu adam kıralı mutlakıyete sevk ediyor, böyle bir şeyse aşırı sola temayül etmesi kadar süratle onu bir ihtilâle götürür. Siz pek hoşsohbet bir gazetecisiniz, ama asla bir siyaset adamı olamıyacaksınız. Bakan, makalenin muharriri olduğunuzu kırala haber verdi, o da kızarak baş kişizadesi Navarreins dukasını azarladı, en lehinizde olan insanları kendinize can düşmanı ettiniz. Bir düşmanın böyle bir şey yapması tabiî görülür ama, bir dostun bu hareketi korkunç bir şeydir.

Des Lupeaulx:

— Çocuk musunuz, azizim? dedi. Beni müşkül mevkie düşürdünüz. Lehinizde şahadette bulunan madam d'Espard, madam de Bargeton ve madam de Montcornet şimdi muhakkak küplere binmişlerdir. Duka herhalde hıncını markizden almış, markiz de kuzinini paylamıştır. Oraya gideyim demeyin! Bekleyin.

Genel sekreter:

— Nazır hazretleri geliyor, çıkın! dedi.

Lucien, kafasına odun yiyen bir adam gibi sersemlemiş bir vaziyette kendini Vendôme meydanında buldu. Ne olduğunu anlamaya çalışarak bulvarlar yoluyle yaya olarak döndü. Hasetçi, haris ve kalleş insanların oyuncağı olduğunu anlamıştı. Bu hırs ve tamah dünyasında kimdi o? Gösteriş zevk ve hazları peşinde koşan, her şeyi bu uğurda feda eden bir ço-

cuk; belli bir plânı olmadan, hâdiselerin eşiri, iyi düşünüp kötü işler görerek kelebek gibi ışıktan ışığa koşan bir şair. Vicdanı insafsız bir cellât kesilmişti. Artık on parası yoktu, çalışmaktan ve acılardan bitkin bir haldeydi. Makaleleri ancak Merlin'le Nathan'ınkilerden sonra neşrediliyordu. Düşüncelere dalıp gitmiş, gelişigüzel yürüyordu; yürürken, gazetelerle birlikte okumak için kitaplar da veren edebî kıraathanelerden birinde bir ilân gözüne çarptı, burada hiç bilmediği garip bir başlığın altında ismi parlıyordu: *Yazan: Mösyö Lucien Chardon de Rubempré.* Eseri çıkıyordu, bundan hiç haberi olmamıştı. Gazeteler ses çıkarmıyordu. Kolları sarkmış, öyle hareketsiz kalakaldı ve aralarında Rastignac, de Marsay ve tanıdığı daha birkaçının bulunduğu bir gençler grupunu göremedi. Kendisine yaklaşan Michel Chrestien'le Léon Giraud'ya dikkat etmedi.

Michel, Lucien'in yüreğini oynatan bir tonla:

— Mösyö Chardon siz misiniz? dedi.

Lucien sararak:

— Beni tanımıyor musunuz? diye cevap verdi.

Michel onun yüzüne tükürdü.

— İşte d'Arthez aleyhindeki yazınızın ücreti. Herkes kendi dâvasında veya dostlarının işlerinde benim gibi hareket etseydi, basın lâyık olduğu gibi saygıdeğer ve sayılan bir kutsilik taşırdı!

Lucien sendelemişti; Rastignac'a dayanarak ona ve de Marsay'e döndü: "Baylar, şahidim olmayı kabul etmemezlik edemezsiniz. Ama daha önce aynen mukabele edip bu neticeyi çaresiz bir hale koyacağım."

Lucien, bunu hiç beklemiyen Michel'e şiddetli bir tokat attı. Kibarlarla Michel'in dostları, bu kavga bir sokak döğüşüne çevrilmesin diye, cumhuriyetçi ile kıralcının arasına atıldılar. Rastignac, Lucien'i tuttu ve onu Gand bulvarında cereyan eden bu sahneden iki adım ötede, Taitbout sokağındaki evine götürdü. Akşam yemeği zamanıydı. Bu müdahale sayesinde bu gibi hallerde daima görüldüğü gibi etraflarına kalabalık toplanmasına meydan kalmadı. De Marsay, Lucien'i almaya geldi, iki kibarlık düşkünü genç onu kendileriyle birlikte Café Anglais'de neşeli bir bir hava içinde yemek yemeye mecbur ettiler, hepsi sarhoş oldu.

De Marsay ona sordu:

— Kılıçta kuvvetli misiniz?

— Hiçbir zaman kullanmadım.

Rastignac atıldı:

— Tabancada?

— Ömrümde bir el bile tabanca atmadım.

De Marsay:

— O halde işiniz tesadüfe kalıyor, siz müthiş bir rakipsiniz, hasmınızı öldürebilirsiniz, dedi. Lucien dönüşte Coralie'yi isabet ki yatakta uyumuş buldu. Aktris küçük bir piyeste hazırlıksız olarak oynamış, haklı ve bedeli ödenmemiş alkışlar toplıyarak acısını çıkarmıştı. Düşmanlarının hiç beklemedikleri o suvare, müdürü, Camille Maupin'in piyesinde başrolü ona vermeye sevk etti: çünkü Coralie'nin başlangıcında uğradığı muvaffakıyetsizliğin sebebini niha-

yet keşfetmişti. Ehemmiyet verdiği bir aktrisi devirmek için Florine'le Nathan'ın çevirdikleri entrikalara kızan müdür, Coralie'ye idarenin himayesini vadetmişti.

Sabahın beşinde Rastignac, Lucien'i almaya geldi. Yegâne iltifatı da:

— Azizim, siz tam sizin sokağınızın tarzında bir evde oturuyorsunuz, demek oldu. Clignancourt yolunda buluşacağız, ilkönce biz gidelim, daha kibarca olur, biz iyi örnekler olmalıyız.

Araba Saint-Denis mahallesinden geçerken de Marsay:

— İşte program, dedi. Tabanca ile yirmi beş adımdan vuruşacaksınız, on beş adım mesafeye kadar birbirinize doğru yürüyebileceksiniz. Her biriniz ancak beş adım atabilir ve üç defa ateş edebilir. Netice ne olursa olsun işi bu kadarla bırakmayı kabul ediyorsunuz. Biz hasmınızın tabancalarını dolduracağız, onun şahitleri de sizinkileri dolduracaklar. Silâhlar bir sîlâhçıda birleşen dört şahit tarafından seçildi. Tesadüfe yardım ettiğimize emin olabilirsiniz: süvari tabancalariyle vuruşacaksınız.

Lucien için hayat bir korkulu rüya halini almıştı. Nazarında yaşamak veya ölmek müsaviydi. İntihar edenlere has bir pervasızlık sayesinde düellosunda hazır bulunanlara bir cesaret nümunesi gibi göründü. Hiç yürümeden olduğu yerde durdu. Bu kayıtsızlık hesaplı bir hareket sayıldı: bu şairi çok kuvvetli bir adam gibi gördüler. Michel Chrestien kendisine çizilen hududa kadar geldi. İki hasım aynı

anda ateş ettiler, çünkü hakaretlere müsavi nazariyle bakılmıştı. İlk atışta Chrestien'in kurşunu Lucien'in çenesini sıyırarak geçti, Lucien'in kurşunu ise hasmının başının yedi ayak üstünden geçti. İkinci atışta, Michel'in kurşunu şairin redingotunun yakasına saplandı, fakat isabet ki bu yaka telâ ile kaplı, pikedendi. Üçüncü kurşunu Lucien göğsüne yedi ve düştü.

Michel:

— Öldü mü? diye sordu.

Cerrah:

— Hayır, dedi, kurtulur.

Michel:

— İsabet, cevabını verdi.

Lucien de göz yaşları dökerek:

— Öyle, isabet, dedi.

Öğleyin, biçare çocuk odasında ve yatağındaydı; büyük ihtimamlarla ancak beş saatte evine getirilebilmişti. Vaziyeti tehlikesiz olmakla beraber itina edilmesini gerektiriyordu. Ateş vahim ihtilâtlara meydan verebilirdi. Coralie acısını ve kederini içine gömdü. Âşığı tehlikede kaldığı müddetçe rollerini ezberliyerek Bérénice'in odasında yattı. Lucien'in tehlikesi iki ay sürdü. Zavallı kadıncağız bazan neşeli olması gereken roller oynuyordu, içindense "belki şu anda Lucien ölüyordur" diyordu.

Bu müddet zarfında Lucien'i Bianchon tedavi etti: şair, hayatını, pek fena kırdığı bu arkadaşına borçlu oldu; fakat d'Arthez, Lucien'in o hareketinin gizli sebebini kendisine ifşa ederek biçare şairi mazur gös-

termişti. Lucien, pek vahim bir asabi hümma geçirdiği için kendine geldiği bir anda d'Arthez'in alicenaplık göstermiş olmasından şüphe eden Bianchon, hastasını sorguya çekti; Lucien ona d'Arthez'in kitabı hakkında Hector Merlin'in gazetesinde çıkan ciddi ve ağırbaşlı makaleden başka bir şey yazmadığını söyledi.

Birinci ayın sonunda, Fendant ve Cavalier müessesesi iflâsını ilân etti, Bianchon bu feci darbeyi Lucien'den saklamasını aktrise söyledi. Acayip bir isimle neşredilen o mahut *IX. Charles'ın Tirendazı* romanı en küçük bir muvaffakıyet kazanamamıştı. İflâs kararı almadan önce biraz para edinmek için Fendant, Cavalier'den gizli olarak bu eseri toptan bakkallara satmış, onlar da işportalarda ucuza sattırmışlardı. O sırada Lucien'in kitabı Paris'in köprüleriyle rıhtımlarının korkuluklarını kaplıyordu. Bu romanın nüshalarından bir miktar almış olan Augustins rıhtımı sahhafı, fiyatın düşürülmesi yüzünden mühimce bir para kaybetmek mevkiine düşmüştü: dört buçuk franga almış olduğu dört cilt kitap şimdi yarım franga veriliyordu. Tüccarlar bu durumdan fena halde şikâyet ediyor, gazetelerse, hâlâ bu mesele hakkında tek satır yazmıyorlardı. Barbet kitabın böyle işportaya düşeceğini tahmin etmemişti, Lucien'in kabiliyetine itimadı vardı; âdeti olmadığı halde iki yüz nüsha kapatmıştı. Ziyan etme ihtimali onu deli ediyor, Lucien hakkında demediğini bırakmıyordu. Barbet büyük bir cesaret gösterdi, elindeki nüshaları, cimrilere has bir inatçılıkla dükkânının bir köşesine koydu ve meslektaşlarının kendi kitaplarını dü-

şük fiyatla elden çıkarmalarına aldırış etmedi. Daha sonraları, 1824 te, d'Arthez'in güzel önsözü, kitabın kıymeti ve Léon Giraud'nun yazdığı iki makale bu esere lâyık olduğu kıymeti kazandırdığı zaman elindeki nüshaları teker teker on franktan sattı. Bérénice'le Coralie'nin bütün dikkatlerine rağmen Hector Merlin'in ölüm halindeki dostunu ziyaretine mâni olmak mümkün olmadı. Merlin ona bu havadisin acı zehrini katre katre tattırdı. Lucien'e yegâne sadık kalan dostu, Martainville eser lehinde mükemmel bir yazı yazdı, fakat *Aristarque*'ın, *Oriflamme*'ın ve *Drapeau Blanc*'ın başyazarına karşı liberaller de hükümetçiler de öyle diş biliyorlardı ki, liberallerin bir hakaretine on hakaretle karşılık veren bu cesaretli pehlivanın gayretleri Lucien'in zararına oldu. Kıralcı alkışlayıcının hücumlarının bütün şiddetine rağmen hiçbir gazete münakaşaya girişmeye yanaşmadı. Coralie, Bérénice ve Bianchon, Lucien'in yaygarayı basan bütün sözde dostlarına kapıyı kapadılar, ama adliye mübaşirlerine kapamak mümkün olmadı. Fendant ve Cavalier'nin iflâsı, ticaret kanununun bir maddesi gereğince, bunların senetlerini vadenin hulûlünden evvel bedeli istenebilir hale koyuyordu. Camusot, Lucien'in aleyhinde şiddetle takibata girişti. Bu ismi görünce aktris, fedakâr şairinin kendi uğrunda yapmış olduğu müthiş ve onur kırıcı teşebbüsü anladı; bu yüzden kendisini on kat fazla sevdi ve Camusot'ya yalvarmak istemedi. Ticaret mahkemesi polisleri Lucien'i hapse götürmeye geldikleri zaman onu yatakta buldular ve kaldırıp götürmekten çekindiler; mahkeme reisinden borçluyu

hangi hastaneye kaldıracaklarını tâyin etmesini rica etmeden önce Camusot'nun evine gittiler. Camusot derhal Lune sokağına koştu. Coralie aşağı indi ve cironun şekline göre Lucien'i tüccar sayan mahkeme evrakiyle birlikte yukarı çıktı. Bu kâğıtları Camusot'dan nasıl elde etmişti? Ona neler vadetmişti? Bu hususta tek kelime söylemedi, fakat yukarı çıkarken yarı ölü bir haldeydi. Coralie, Camille Maupin'in piyesinde oynadı ve edebiyatın meşhur erkek kızının muvaffakıyetinde çok hissesi oldu. Bu rolün yaradılışı bu güzel lâmbanın son parıltısı oldu. Yirminci temsilde, iyileşen Lucien'in gezinmeye, yemeye koyulduğu ve işe başlamaktan bahsettiği bir sırada Coralie hasta düştü: gizli bir dert kızı kemiriyordu. Bérénice'in zannına göre, Lucien'i kurtarmak için tekrar Camusot'ya dönmeyi vadetmişti. Rolünün Florine'e verildiğini görmek aktrisin çok gücüne gitmişti. Florine, Coralie'nin yerini almadığı takdirde Gymnase'a karşı amansız bir mücadeleye girişeceğini Nathan ihtar etmişti. Rakîbesine kaptırmamak için rolünü son dakikaya kadar oynamak suretiyle Coralie takatini son haddine kadar zorlamıştı; Lucien'in hastalığı esnasında Gymnase kendisine biraz avans para vermişti, tiyatro veznesinden bir şey istiyecek vaziyette bulunmuyordu; bütün iyi niyetine rağmen Lucien de henüz çalışacak halde değildi. Zaten Bérénice'in yükünü hafifletmek için Coralie'ye bakıyordu. Bu fakir aile nihayet tam bir yoksulluğa düştü, ama kabiliyetli ve sadık bir doktor olan Bianchon onlara veresiye bir eczane temin etti. Lucien'le Coralie'nin vaziyetlerini çok geçmeden alışveriş ettik-

leri dükkânlarla ev sahibi de öğrendi. Kadın ve erkek terzileri artık gazeteciden korkuları kalmadığı için, bu iki maceraperest aleyhinde bütün şiddetiyle takibata giriştiler. Bu zavallı çocuklara eczaciyle domuz kasabından başka veresiye veren kalmadı. Lucien, Bérénice ve hasta kadın, bir hafta kadar bir müddet, yemek namına, domuz kasaplarının pek çeşitli ve ustalıklı şekillerde hazırladıkları domuz etinden başka bir şey bulamadılar. Zaten kâfi derecede ağır olan domuz eti aktrisin hastalığını artırdı, Lucien, sefalet yüzünden, Lousteau'nun, o hainin borçlu olduğu bin frangı istemek üzere eski dostuna gitmek zorunda kaldı. Bütün felâketleri içinde en gücüne giden hareket de bu oldu. Lousteau artık La Harpe sokağındaki evine gidemiyor, arkadaşlarının evlerinde yatıyor, bir tavşan gibi kovalanıyordu. Lucien, kendisini edebiyat âlemine sokmuş olan uğursuz adamı ancak Flicoteaux'da bulabildi. Lousteau, yine Lucien'in d'Arthez'den uzaklaştığı gün kendisine raslamak felâketine uğradığı masada yemek yiyordu. Lousteau onu da yemeğe davet etti, Lucien de kabul etti! Flicoteaux'dan çıktıkları zaman, o gün yemeğini orada yiyen Claude Vignon, Lousteau, Lucien ve elbiselerini Samanon'a rehin bırakan o uzun boylu yabancı, Voltaire kahvesine gidip kahve içmek istediler ama ceplerinde şıngırdıyan bütün ufaklıkları bir araya getirdiler de bir buçuk frank çıkaramadılar. Bir kitapçıya raslıyacaklarını umarak Luxembourg bahçesinde dolaştılar ve o zamanın en meşhur matbaacılarından birine rasladılar, Lousteau ondan kırk frank istedi, adam da verdi. Lousteau parayı

dörde taksim etti, yazarlardan her biri bir hissesini aldı. Sefalet Lucien'de artık haysiyet ve onur namına bir şey bırakmamıştı; bu üç sanatkâra ağlıyarak vaziyetini anlattı: ama arkadaşlarından her birinin kendisine anlatacak aynı derecede korkunç bir faciası vardı: her biri kendi macerasını anlatınca dördünden en hallicesi gene Lucien çıktı. O yüzden hepsi de felâketleriyle birlikte bu felâketi iki katına çıkaran düşüncelerini unutmak ihtiyacındaydılar. Lousteau, on franktan elinde kalan dokuz frangı kumara vermek için Palais-Royal'e koştu. Uzun boylu yabancı, ilâhî bir sevgilisi olmasına rağmen, tehlikeli zevklerin batağına saplanmak için âdi bir baloza gitti. Vignon, aklını ve hâfızasını susturmak için iki şişe Bordeaux şarabı içmek üzere *Petit-Rocher-de-Cancale*'a gitti. Lucien, bu supeye iştiraki reddederek, lokantanın kapısında Claude Vignon'dan ayrıldı. Taşralı büyük adam kendisine düşmanlık etmiyen tek gazeteciye elini uzatırken kalbi fena halde burkuldu.

— Ne yapmalı? diye sordu.

Büyük münekkit ona:

— Başa gelen çekilir, dedi. Kitabınız güzel, ama etrafınızda hasetçiler yarattı, mücadeleniz uzun ve güç olacaktır. Her yazarın kalbinde bir canavar yatar, barsaklardaki tenya solucanı gibi, hisleri, doğdukça boğup öldürür. Kim kimi yenecek? Hastalık mı insanı, insan mı hastalığı? Şüphesiz! İstidadiyle ahlâkı arasında muvazeneyi muhafaza etmek için büyük adam olmak lâzımdır. Kabiliyet geliştikçe insan kalbsizleşir. İnsan bir dev olmadıkça, Herakles'in omuzlarına sahibolmadıkça ya kalbsiz, ya istidatsız

kalır. Siz ince ve nahifsiniz, ezilecek'siniz, diyerek lokantaya girdi.

Lucien, derin hakikati edebî hayatı aydınlatan bu korkunç hüküm üzerinde düşünerek eve döndü.

Bir ses ona:

— Para! diye haykırıyordu.

Kendi emrine, bir, iki ve üç ay vadeli her biri bin franklık üç senet hazırladı, David Séchard'ın imzasını şaşılacak bir mükemmellikle taklidetti, bunları ciro etti, sonra ertesi günü Serpente sokağındaki kâğıt tüccarı Métivier'ye götürdü, o da bu senetleri hiçbir güçlük çıkarmadan kendisine kırdı. Lucien, kasasına yaptığı bu tecavüzden haberdar etmek için eniştesine birkaç satır karalıyarak, âdet üzere, vadelerinde bu paraları temin edeceğini vadetti. Coraralie ile Lucien'in borçları ödendikten sonra üç yüz frank kaldı, şair bu parayı Bérénice'in eline vererek para istediği takdirde kendisine vermemesini tembih etti: kumara gitmek arzusuna kapılmaktan korkuyordu. Kara, soğuk, sükûti bir öfkeye kapılan Lucien, Coralie'nin başucunda beklerken bir lâmbanın ışığında en güzel makalelerini yazdı. Fikirlerini ararken, bir porselen gibi beyaz, ölüm halindeki kadınların güzelliğiyle güzel bu deli gibi sevdiği kadının hastalık kadar keder yüzünden giden bütün kadınlarınki gibi parlak gözleriyle bakarak iki soluk dudakla ona gülümsediğini görüyordu. Lucien makalelerini gazetelere gönderiyordu; ama yazı işleri müdürlerini sıkıştırmak için idarehanelere gidemediğinden makaleleri çıkmıyordu. Nihayet kalkıp

gazeteye gittiği zaman da, kendisine avans vermiş ve sonradan o edebî pırlantalardan faydalanmış olan Théodore Gaillard, onu soğuk karşılıyordu:

— Ayağınızı denk alın, azizim, artık talâkatiniz kalmadı, kendinizi kapıp koyuvermeyin, canlı olun! diyordu ona.

Dauriat'nın dükkânında veya Vaudeville'de ne zaman ondan söz açılsa Félicien Vernou, Merlin ve ondan nefret edenlerin hepsi:

— Şu küçük Lucien'in de dağarcığında o romaniyle ilk makalelerinden başka bir şeycik yokmuş, diyorlardı. Şimdi bize berbat yazılar gönderiyor.

Dağarcığında bir şeyciği olmamak, gazetecilik argosunun bu mâruf tâbiri, bir defa verildikten sonra temyizi kolay olmıyan kati bir hüküm mahiyetindedir. Her tarafta tekrarlanan bu söz, Lucien'i mahvediyordu da onun haberi bile olmuyordu, çünkü o sıralarda altından kalkamıyacağı kadar ağır sıkıntıları vardı. Ezici çalışmaları arasında David Séchard'ın senetleri yüzünden takibata uğradı ve Camusot'nun tecrübesine sığındı. Coralie'nin sabık dostu, Lucien'i himaye etmek büyüklüğünü gösterdi. Bu korkunç vaziyet iki ay sürdü; bu müddet zarfında bir sürü pullu kâğıtlar imzalandı, Camusot'nun tavsiyesiyle Lucien bunları Bixiou'nun, Blondet'nin ve des Lupeaulx'nun arkadaşı Desroches'a gönderiyordu.

Ağustos başlarında, Bianchon, Coralie'den artık ümit kalmadığını şaire söyledi; ancak birkaç günlük ömrü kalmıştı. Bérénice'le Lucien bu uğursuz günleri ağlamakla geçirdiler, göz yaşlarını da, Lu-

cien'in yüzünden öleceğini bilen bu kızcağızdan saklıyamadılar. Garip bir dönüşle Coralie, Lucien'in kendisine bir papaz getirmesi için ayak diredi. Aktris, kiliseyle barışmak ve huzur içinde ölmek istiyordu. Son günleri Hıristiyanca geçti, nedameti samimiydi. Bu can çekişme ve bu ölüm Lucien'in son kuvvet ve şevkını da kırdı. Şair, Cöralie'nin yatağının ayak ucunda bir koltuğa oturarak, aktrisin gözleri ecelin eliyle dönünciye kadar ondan gözlerini ayırmadan tam bir bitkinlik içinde kaldı. Öldüğü zaman sabahın saat beşiydi. Bir kuş, pencerenin dışındaki çiçek saksıları üstüne konarak bir müddet cıvıldadı. Yere diz çöken Bérénice göz yaşlariyle ıslanarak soğuyan Coralie'nin elini öpüyordu. O sırada şöminenin üstünde on bir metelik vardı. Lucien öyle bir sıkıntı içinde dışarı çıktı ki metresinin cenazesini kaldırmak için gidip sadaka toplamak, yahut da Espard markizinin Châtelet kontunun, madam de Bargeton'un, matmazel des Touches'un veya o müthiş de Marsay züppesinin ayaklarına kapanmak geçiyordu aklından: artık ne gururu kalmıştı, ne kuvveti. Beş on para elde etmek için asker bile yazılabilirdi! Bedbahtlara has o çökük ve bitkin halde Camille Maupin'in konağına kadar yürüdü, kılığının kıyafetinin perişanlığına bakmadan içeri girdi ve kabul edilmesini rica etti.

Oda uşağı:

— Matmazel sabahın üçünde yattı, o çağırmadan kimse odasına girmeye cesaret edemez, cevabını verdi.

— Ne zaman çağırır sizi?

— Ancak saat ondan sonra.

Lucien bunun üzerine, kibar serserilerin artık hiçbir şeyden perva etmedikleri o korkunç mektuplardan birini yazdı. Bir akşam, Lousteau, genç istidatların Finot'ya nasıl yalvarıp yakardıklarını anlattığı zaman bu derece aşağılaşmanın mümkün olabileceğine inanmak istememişti, halbuki şimdi kalemi onu talihsizliğin kendisinden öncekileri düşürdüğü mevkiin belki de çok ötesine indirmişti. Ümitsizliğin kendisine nasıl bir şaheser dikte ettiğinden habersiz, bulvarlar yoliyle sersem ve hummalı bir halde dönerken Barbet'ye rasladı.

Elini uzatarak:

— Barbet, beş yüz frank ver, dedi.

Kitapçı:

— Hayır, iki yüz, cevabını verdi.

— Ya! Demek insafınız vamış.

— Öyle ama, görülecek işlerim de var. Fendant ve Cavalier'nin iflâsını anlattıktan sonra, bana çok para kaybettirdiniz, diye ilâve etti, şimdi de biraz kazandırın bakalım.

Lucien titredi. Kitapçı devam etti:

— Siz şairsiniz, şu halde her çeşit manzumeler yazabilirsiniz. Lâübali şarkılara ihtiyacım var, muhtelif şairlerden alınmış şarkılara sahtekârlık iddiasiyle takibata uğramamak için bunları karıştıracağım ve sokaklarda on santime satılacak güzel bir şarkılar mecmuası çıkaracağım. Yarın bana hani şöyle, anlıyorsunuz ya, mey ve mahbup üzerine on tane güzel şarkı yollarsanız size iki yüz frank veririm.

Lucien evine döndü: orada Coralie bir seyyar karyolada dimdik ve kaskatı yatıyor, sarıldığı kötü yatak çarşafını Bérénice ağlıyarak dikiyordu. Şişman Normandiyalı kadın yatağın dört köşesinde dört mum yakmıştı. Coralie'nin yüzünde canlılara mutlak bir sükûn ifade ederek yüksek sesle hitabeden o taze güzellik parıldıyor, solgunluk hastalığına tutulmuş genç kızları andırıyordu: bazan insana o iki mor dudağı açılarak Lucien'in adını söyleyiverecekmiş gibi geliyordu, Tanrının adiyle beraber son nefesinden önce ağzından çıkan da gene onun adı olmuştu. Lucien, Bérénice'e gidip cenaze levazımcısına, o küçük Bonne-Nouvelle kilisesindeki âyin de dahil olmak üzere hepsi iki yüz frangı geçmiyecek bir cenaze alayı siparişi vermesini söyledi. Bérénice çıkar çıkmaz şair, zavallı sevgilisinin cenazesi yanında, masası başına geçti ve neşeli sözlerle halk havalarına ihtiyaç gösteren on şarkıyı yazdı. Çalışmaya başlıyabilmek için çektiği zahmet hudutsuz oldu; ama zaruret halinde orada imdada yetişen zekâsını bulmakta gecikmedi ve hiçbir derdi yokmuş gibi yazmaya koyuldu. Claude Vignon'un kalble dimağın birbirinden ayrılması hakkındaki o müthiş hükmünü şimdiden tatbik mevkiine koyuyordu. Coralie için dua eden papazın yanıbaşında, mumların ışığında zavallı çocuğun cümbüş âlemlerine sunulacak şiirler düşünmekle geçirdiği ne müthiş bir geceydi o! Ertesi sabah, son şarkısını da tamamlamış olan Lucien, bunu o sıralarda moda olan bir besteye uydurmaya çalışıyordu. Onun şarkı söylediğini duyunca Bérènice'le papaz çıldırmış olmasından korktular.

Amis, la morale en chanson
Me fatigue et m'ennuie;
Doit-on invoquer la raison
Quand on sert la Folie?
D'ailleurs tous les refrains sont bons
Lorsqu'on trinque avec des lurons:
Epicure l'atteste.
N'allons pas chercher Apollon
Quand Bacchus est notre échanson;
Rions! buvons!
Et moquons-nous du reste.

Hippocrate à tout bon buveur
Promettait la centaine.
Qu'importe, après tout, par malheur,
Si la jambe incertaine
Ne peut plus poursuivre un tendron
Pourvu qu'à vider un flacon
La main soit toujours leste?
Si toujours, en vrais biberons,
Jusqu'à soixante ans nous trinquons,
Rions! buvons!
Et moquons-nous du reste.

Veut-on savoir d'où nous venons
La chose est très facile;
Mais, pour savoir où nous irons,
Il faudrait être habile.
Sans nous inquiéter, enfin,

Usons, ma foi jusqu'à la fin
De la bonté céleste!
Il est certain que nous mourrons;
Mais il est sûr que nous vivons:
Rions! buvons!
Et moquons-nous du reste[1].

Şairin bu korkunç son kıtayı söylediği sırada Bianchon'la d'Arthez içeri girdiler ve onu bitkinliğin son haddinde buldular, iki gözü iki çeşmeydi ve şarkılarını temize çekecek kuvveti kalmamıştı. Hıçkıra hıçkıra vaziyetini anlattığı zaman, kendisini dinliyenlerin gözlerinde yaşlar gördü.

D'Arthez:

— Bu hal, dedi, birçok kabahatlerinizi affettirir!

---

1 Tercümesi: Dostlar, şarkıda ahlâk dersi vermek beni yorar, usandırır; çılgınlığa hizmet ederken mantıktan söz açılır mı? Hem kalenderlerle kadeh tokuştururken nakarata bakılmaz: Epicure bunu tasdik ediyor. Bacchus bize sâkilik ederken Apollon'u aramaya hacet yok; Gülelim! İçelim! Aldırma ötesine. - Hippocrate her gerçek ayyaşa yüz yaşına kadar ömür vadetmişti. Kazara, kararsız adımların bir tazeciğin peşinden yetişmezse ne çıkar sanki, bir şişeyi boşaltmak için elin tuttuktan sonra? Esaslı bekriler gibi altmış yaşına kadar kafayı çekebildikten sonra! Gülelim! İçelim! Aldırma ötesine. - Nereden geldiğimizi mi bilmek istiyorsunuz, kolaydır öğrenmesi; ama nereye gideceğimizi bilmek, öyle kolay olmasa gerek. Tasaya girmeden, Tanrının nimetlerinden sonuna kadar faydalanalım! Öleceğimize şüphe yok, ama yaşadığımız da muhakkak: Gülelim! İçelim! Aldırma ötesine.

Papaz da:

— Cehennemi yeryüzünde bulanlar bahtiyardırlar, dedi.

Ebediyete gülümsiyen bu güzel ölünün manzarası, açık saçık yazılar karalıyarak cenazesini kaldırmaya çalışan âşığının hali, Barbet'nin cenaze parası vermesi, vaktiyle allı pullu etekliği ve yeşil köşeli kırmızı çoraplariyle bütün bir salonu coşturan aktrisin etrafındaki bu dört şamdan, sonra kapıda, onu Tanrısiyle barıştırdıktan sonra şimdi hayatında çok sevmiş olan bu kadın için bir âyin yapmak üzere kilisesine dönen şu papaz! Bütün bu büyüklükler ve âdilikler, zaruretin yükü altında ezilen bu acılar büyük yazarla büyük hekimi taş gibi dondurdu; tek kelime söylemeden oturdular. Bir uşak göründü ve matmazel des Touches'un geldiğini haber verdi. Bu güzel ve ulvi kız her şeyi anladı, hararetle Lucien'e koştu, elini sıktı ve avucuna bin franklık iki banknot sıkıştırdı.

Lucien ona can çekişen bir insanın gözleriyle bakarak:

— Artık çok geç, dedi.

D'Arthez, Bianchon ve matmazel des Touches en tatlı sözleriyle acısını didindirmeye çalıştıktan sonra yanından ayrıldılar, ama artık onun bütün iradesi yıkılmıştı. Öğleyin, Michel Chrestien hariç (halbuki Lucien'in kabahati olmadığını ona da söylemişlerdi) bütün mahfil, küçük Bonne-Nouvelle kilisesinde hazır bulunuyordu. Bérénice, matmazel des Touches, Gymnase tiyatrosundan iki figüran, Coralie'yi giydi-

ren kadın ve biçare Camusot da oradaydı. Bütün erkekler aktrisi Père-Laohaise mezarlığına kadar takibettiler. İki gözü iki çeşme olan Camusot, toprağın daimi mülkiyetini satın alarak bir sütuncuk diktireceğini Lucien'e yeminle temin etti, üzerine de CORALIE yazdırarak altına *On dokuz yaşında öldü* (ağustos 1822) cümlesini ilâve edeceklerdi.

Lucien, üzerinden bütün Paris'i seyrettiği bu tepede güneş batana kadar kaldı. Beni kim sevecek? diye düşündü. Hakiki dostlarım benden nefret ediyorlar. Ne yaparsam yapayım, benim her şeyim şurada yatana asîl ve iyi görünürdü! Artık benim kızkardeşimle David'den, bir de annemden başka kimsem yok! Orada benim için kim bilir ne düşünüyorlardır?

Zavallı taşralı büyük adam Lune sokağına döndü, fakat evi boş bulunca acısı öyle depreşti ki aynı sokakta kötü bir otelde yatmaya gitti. Matmazel des Touches'un verdiği iki bin frank, eşyaların satışından elde edilen parayı da eklemek şartiyle bütün borçları ödedi. Bérénice'le Lucien'in ellerinde yalnız yüz frank kaldı ve Lucien'in marazi bir halsizlik geçirdiği iki ay bu para ile idare oldular; artık ne yazabiliyor, ne düşünebiliyor, kendini acılarına kaptırıyordu, Bérénice onun haline acıdı.

Kızkardeşini, annesini ve David Séchard'ı düşünen Lucien'in bir sözüne cevaben:

— Memleketinize dönecek olursanız, neyle gideceksiniz? diye sordu.

Lucien:

— Yaya, dedi.

— Onun için de yaşamak ve yolda yatacak yer bulmak icabeder. Günde on iki fersah yol alacak olsanız en azdan yirmi frank lâzım.

Lucien:

— Bulurum, dedi.

Elbiselerini ve güzel çamaşırlarını aldı, üstünde ancak zaruri ihtiyaçlarına yetecek kadarını bıraktı ve Samanon'a gitti, o da bütün bu terekesine karşılık kendisine elli frank teklif etti. Eskiciye arabaya binmesine yetecek kadar para vermesini yalvardı ise de adamı razı edemedi. Öfkesinden, Lucien, hummalı adımlarla Frascati'ye çıktı, talihini denedi ve meteliksiz eve döndü. Lune sokağındaki sefil odasına girince, Bérénice'ten Coralie'nin şalını istedi. Lucien'in, kumarda kaybettiğini kendisine itiraf etmesinden sonra gözlerinin bakışından iyi kalbli kız, ümitsizliğe kapılan zavallı şairin maksadını anladı: kendini asmak istiyordu.

— Aklınızı mı kaçırdınız beyim? dedi. Gidip biraz gezinin, geceyarısı dönün, paranızı kazanacağım; ama bulvarlarda kalın, rıhtımlara doğru gitmeyin.

Lucien, acıdan şaşkına dönmüş bir halde bulvarlarda dolaştı. Geçen arabalara, yolculara bakıyor, Paris'in bin bir türlü ihtiyaciyle kırbaçlanarak kasırga gibi dönüp duran bu kalabalığın içinde kendini yalnız, küçülmüş hissediyordu. Charente'ının kıyılarını zihninde canlandırınca aile zevklerinin hasretini duydu, o zaman bütün o kadınımsı yaradılıştaki erkekleri aldatan bir kuvvet şimşeği çaktı içinde, kalbini David Séchard'ın kalbine boşaltmadıkça ve elinde kalan üç meleğe danışmadan oyunu bırakmak

istemedi. Dolaşırken, çamurlu Bonne-Nouvelle bulvarında, Lune sokağı köşesinde duran Bérénice'in, takmış takıştırmış, bir adamla konuştuğunu gördü.

Normandiyalı kadını o halde görünce aklına gelen şüpheden dehşete düşen Lucien:

— Ne yapıyorsun orada? dedi.

Kız, şairin avucuna dört tane beş franklık sıkıştırarak:

— İşte yirmi frank, dedi. Bu para bana pahalıya mal olabilir, ama siz gideceksiniz, dedi.

Bérénice kaçtı, Lucien onun ne tarafa gittiğini fark edemedi; çünkü çocuğun hakkını yemiyelim, bu para onun elini yakıyor, geri vermek istiyordu; ama bu parayı Paris hayatının son bir damgası gibi alıkoymak zorunda kaldı.

İKİNCİ CİLDİN SONU

DEVLET KİTAPLARI

Dünya Edebiyatından Tercümeler

FRANSIZ KLÂSİKLERİNDEN BAZILARI:

		Fiati
Goncourt Kardeşler	Germinie Lacerteux *Ziya Osman Saba*	210
Malebranche	Hakikatın Araştırılması I *M. Katırcıoğlu*	160
Malebranche	Hakikatın Araştırılması II *M. Katırcıoğlu*	220
Malebranche	Hakikatın Araştırılması III *M. Katırcıoğlu*	140
Malebranche	Hakikatın Araştırılması IV - V *M. Katırcıoğlu*	290
Malebranche	Hakikatın Araştırılması VI *M. Katırcıoğlu*	260
H. Taine		ik
Henry Be		300
H. de Mont		80
H. Poinc		60
Stendhal		240
Charles		n 250
		n 75

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevleriyle bütün kitapçılarda satılmaktadır.

DEVLET KİTAPLARI

DEVLET KİTAPLARI ★ DEVLET KİTAPLARI ★ DEVLET KİTAPLARI ★ DEVLET KİTAPLARI



№ 1427

F. 350